

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΗ ΗΠΕΙΡΟ (1913-1914)

Εισαγωγικά

Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Νέων Χωρῶν τὸ 1912-13 δημιούργησε γιὰ τὸ ἐλληνικὸ κράτος προβλήματα, δυσανάλογα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς μὲ τὶς δυνατότητες ποὺ διέθετε. Ἡ πραγματικότητα ἀπέδειξε ὅτι οἱ δυνατότητες αὐτές, χάρις στὶς ἱκανότητες τῶν στελεχῶν ποὺ ἀνέλαβαν τὸ ἔργο τῆς διοίκησης τῶν Νέων Χωρῶν ἀναπτύχθηκαν στὸ μεγαλύτερο βαθμὸ καὶ κάλυψαν ὅλες τὶς καίριες ἀπαιτήσεις ποὺ δημιούργησε ἡ νέα κατάσταση. Ἡ προσπάθεια ἐνισχύθηκε κι ἀπὸ τὴν ἀποκέντρωση τῆς Διοίκησης ποὺ ἐπιβλήθηκε ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ δημιούργησε τὴν εὐχέρεια νὰ προχωρήσει ἡ ἀναδιοργάνωση καὶ ἡ ἔνταξη τῶν ἀπελευθερωμένων χωρῶν στὸ ἐλληνικὸ κράτος μὲ γοργοὺς ρυθμούς. Πόσο πολύτιμη στάθηκε ἡ ἀποκέντρωση τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γιὰ τοὺς πληθυσμούς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, μαρτυροῦν οἱ μεταγενέστερες ἀποφάσεις τῶν ἐλληνικῶν κυβερνήσεων, ποὺ ἀπογύμνωσαν τὶς Γενικὲς Διοικήσεις ἀπὸ τὶς ἀρμοδιότητές τους καὶ στέρησαν τοὺς πληθυσμούς ἀπὸ τὴν ἀμεσότητα τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴ Διοίκηση, μὲ συνέπεια τὶς συνεχεῖς ἀναβολές στὴν ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων¹.

Ἡ διοικητικὴ διάρθρωση τῶν ἀπελευθερωθέντων ἐδαφῶν κατέληξε στὴ δημιουργία δυὸ Γενικῶν Διοικήσεων στὸν ἡπειρωτικὸ χῶρο: τῆς Ἑλληνικῆς (Γενικῆς) Διοικήσεως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως τῶν ἐν Ἡπείρῳ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατεχομένων χωρῶν καὶ δυὸ στὸ νησιωτικόν: τῆς Κρήτης καὶ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου². Στὴ Διοίκηση τῆς Μακεδονίας ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος τοποθέτησε τὸ στενὸ συνεργάτη του, ὑπουργὸ τῆς Δικαιοσύνης, Κωνσταντῖνο Ρακτιβάν, ἐξέχουσα μορφή τῆς

1. Βλ. Ἀναστ. Ι. Τάχου, *Ἡ συμβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως στὴν παλιγγενεσία τῶν Νέων Χωρῶν*, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 33. Βλ. ἐπίσης ἐφημ. *Ἡπειρος*, φύλλο 283 (483) / 28-12-1914, ἄρθρο μὲ τίτλο: «Αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις».

2. Βλ. Βασίλη Ἀνδρονόπουλου-Μίνωα Μαθιουδάκι, *Νεοελληνικὴ Διοικητικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. «Διοικητικὴ Μεταρρύθμιση», 1988, σ. 119 κ.ἐξ.

νομικῆς ἐπιστήμης. Ὁ Ρακτιβάν εἶχε τὴ δικαιοδοσίαν ν' ἀντιμετωπίσει ὅλα τὰ προβλήματα ποὺ δημιουργήθηκαν στὴν ἀπελευθερωμένη Μακεδονία, ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὰ στρατιωτικά. Γιαυτό, ὅλες οἱ ἀποφάσεις ποὺ ὑπογράφονται ἀπὸ τὸν Ρακτιβάν, ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἐγκατάστασής του στὴ Θεσσαλονίκη (30-10-1912) ὡς τὴν ἡμέρα τῆς ἀποχώρησής του (18-6-1913) φέρουν τὴν ἐπιγεφαλίδα: Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως¹.

Γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἐπετέλεσε ἡ Διοίκηση στὴν Ἡπειρο, ἡ βιβλιογραφία εἶναι πενιχρή ἢ ἀνύπαρκτη. Ἐκτὸς ἀπὸ στοιχεῖα ποὺ δημοσιεύονται στὶς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς καὶ κυρίως στὴν Ἡπειρο, ἔχουν ἐκδοθεῖ καὶ εὐάριθμες μελέτες ποὺ κρίνουν περισσότερο διαμορφωμένες καταστάσεις, ἀπόρροια τῶν πολιτικοστρατιωτικῶν ἐξελίξεων, χωρὶς ἀναφορὰ στὸ γενικότερο ἔργο ποὺ ἔχει ἐπιτελεστεῖ². Αὐτὸ τὸ κενό, τὸ χῶρο δηλαδὴ τῆς «Διοικητικῆς Ἱστορίας»³ κυρίως, ἀποσκοπεῖ νὰ καλύψει ἡ μελέτη αὐτή, ἀνασυνθέτοντας μὲ κριτικὴ διάθεση τὶς κυριότερες πτυχές τῆς δημόσιας ζωῆς τῆς πρώτης διετίας τῆς διακυβέρνησης τῆς ἀπελευθερωμένης Ἡπείρου ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Στὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο ἡ Διοίκηση ἀντιμετώπισε πρόσθετα προβλήματα ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς Μακεδονίας, ἐξαιτίας τῶν μεταβαλλόμενων πολιτικοστρατιωτικῶν συνθηκῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Ἡπείρου, ποὺ τερματίστηκε στὶς 6/19 Μαρτίου 1913, ἀπελευθερώθηκε καὶ τὸ σαντζάκι Ἀργυροκάστρου. Ἡ Κοριτσά καὶ ἡ περιοχὴ τῆς εἶχαν ἀπελευθερωθεῖ στὶς ἀρ-

1. Γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἐπετέλεσε ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκηση στὴ Μακεδονία κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς κατοχῆς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατό, ὑπάρχει ἀξιόλογη βιβλιογραφία. Σημειώνουμε ἐνδεικτικὰ τὰ ἔργα: Κωνστ. Δ. Ρακτιβάν, *Ἐγγραφα καὶ σημειώσεις ἐκ τῆς πρώτης Ἑλληνικῆς Διοικήσεως τῆς Μακεδονίας (1912-1913)*, ἐπιμελεῖα Ἰωάν. Θ. Δημαρᾶ Θεσσαλονίκη 1951, *Ὁργανικαὶ διατάξεις-Ἐγκύκλιοι καὶ ὁδηγαὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καταληφθείσας Μακεδονικαῖς χώραις*, ἐν Θεσσαλονίκη 1913, *Παράρτημα, Ἐγκατάστασις Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ*, Γ. Ν. Κοφινᾶ, *Τὰ Οἰκονομικὰ τῆς Μακεδονίας*, ἐν Ἀθήναις 1914. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ συνέντευξη τοῦ Κοφινᾶ στὴν ἐφημ. *L' Indépendant* τῆς 24 καὶ 25 Σεπτεμβρίου 1913, μὲ τίτλο: *L' administration financière en Macédoine*. Βλ. ἐπίσης Κ. Πολυχρονιάδου, *Μελέτη περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἀνακτηθεισῶν χωρῶν τῆς Μακεδονίας*, Ἀθῆναι 1913, Κωνσταντίνου Δ. Κεραμέως, «Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ρακτιβάν», *Νομικὴ Ἐπιθεώρησις Ἀρμενόπουλος*, Θεσσαλονίκη 1932, τευχ.1, σ. 1-13, ὅπου ἐκτενὴς ἀναφορὰ στὸ γενικότερο ἔργο τοῦ Ρακτιβάν καὶ πλούσια βιβλιογραφία, Τάχου, ὁ.π.

2. Βλ. π.χ. Ἀλκιβιάδου Κ. Τσακμάκη, *Ὑπομνήματα ἐπὶ τῆς Δικαστικῆς διαρρέσεως τῆς Ἡπείρου*, ἐν Ἀθήναις 1914. Τὰ ὑπομνήματα (τὸ πρῶτο τῆς 26-4-1914 καὶ τὸ δεύτερο τῆς 16-10-1914) ἀπηχοῦσαν τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου καὶ τῶν Συντεχνιῶν Ἰωαννίνων ὡς ἐκπροσωποῦσάν καὶ πάσας τὰς ἐν Ἡπείρῳ κοινότητας.

3. Βλ. καὶ Τάχου, ὁ.π., σ. 8.

χὲς Δεκεμβρίου (7-12-1912) κατὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία καὶ εἶχε ἀποτελέσει ιδιαίτερη στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ Διοίκηση ἐνιαία. Ἡ προέλαση τοῦ στρατοῦ πέραν ἀπὸ τὴ Χειμάρρα καὶ τὸ Τεπελένι, πρὸς τὴν Αὐλώνα, ἐμποδίστηκε ὕστερα ἀπὸ ἀξιώσεις καὶ ἐπεμβάσεις τῆς Ἰταλίας. Ἔτσι, στὴν πρώτη φάση ἡ Γενικὴ Διοίκηση Ἡπείρου ἀνέλαβε τὸ ἔργο τῆς ἀνασυγκρότησης τῶν σημερινῶν νομῶν: Ἰωαννίνων, Πρέβεζας καὶ Θεσπρωτίας καὶ τῶν πέρα τῶν σημερινῶν ἑλληνοαλβανικῶν συνόρων περιοχῶν: Ἀργυροκάστρου, Χειμάρρας, Ἀγίων Σαράντα, Λεσκοβικίου, Πρεμετῆς καὶ Δελβίνου, ἐνῶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὶς περιοχὲς Κοριτσᾶς καὶ Κολώνιας, ἀνέλαβε ἡ Γενικὴ Διοίκηση Μακεδονίας καὶ γιὰ ἓνα διάστημα ἡ Γενικὴ Διοίκηση Ἡπείρου, ἀπὸ 8-11-1913¹ μέχρι 31-3-1914.

Ἡ ἀνακήρυξη τῆς Αὐτονομίας τῆς Βορείου Ἡπείρου (17-2-1914) καὶ ὁ σχηματισμὸς κυβέρνησης, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ἡπειρώτη πολιτικὸ Γεώργιο Χρηστάκη Ζωγράφο, πρῶτο Γενικὸ Διοικητὴ τῆς ἐνιαίας Ἡπείρου, ὁ ἑνοπλος ἀγὼνας ποὺ ἐπακολούθησε καὶ ἡ λήξη τῆς Αὐτονομίας, μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Πρωτοκόλλου τῆς Κέρκυρας (17-5-1914), σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο οἱ νομοὶ Ἀργυροκάστρου καὶ Κοριτσᾶς ἀποκτοῦσαν αὐτονομία μέσα στὰ πλαίσια τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους, ὑποχρέωσε, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς, καὶ τὶς πολιτικὲς διοικήσεις σὲ ἀναδιαρθρώσεις ὑπηρεσιῶν καὶ τροποποιήσεις ἀποφάσεων.

Ἄν, ὅπως ἀναφέραμε, δὲν ὑπάρχει ἐπαρκὴς βιβλιογραφία σχετικὴ μὲ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς πολιτικῆς διοίκησης στὴν Ἡπειρο κατὰ τὰ δυὸ πρῶτα κρίσιμα χρόνια (1913-1914), διασώθηκε ὡστόσο μιὰ ἀξιόλογη πηγή, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι δυνατὸν ν' ἀντληθοῦν χρήσιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν περιγραφὴ καὶ ἀξιολόγηση τῆς δράσης τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου. Πρόκειται γιὰ τὸ *Ἐπίσημον Δελτίον*, εἶδος ἐφημερίδας τῆς Κυβέρνησης, τὸ ὁποῖο ἐξέδιδε ἡ Γενικὴ Διοίκηση ἀπὸ τὶς 21 Μαρτίου 1913 ὡς τὸ Δεκέμβριο, μᾶλλον, τοῦ 1914, ἡμερομηνία ποὺ φέρει τὸ τελευταῖο σωζόμενο φύλλο του. Στὸ Ἀρχεῖο Ἐφημερίδων τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν σώζονται 51 φύλλα τοῦ Δελτίου, ἀπὸ τὰ 59 ποὺ φαίνεται πὼς εἶχαν ἐκδοθεῖ. Ἀπὸ τὴ σειρὰ λείπουν τὰ φύλλα: 1-5, 51, 53 καὶ 54 (μὲ χρονολογίες ὅχι σαφῶς καθοριζόμενες), τὰ ὁποῖα, δυστυχῶς, δὲν μπορέσαμε νὰ ἐπισημάνουμε σὲ ἄλλο ἀρχεῖο.

Ἡ ἐκδοση τοῦ *Ἐπισήμου Δελτίου* (στὸ ἐξῆς *ΕΔ*) παρουσιάζει κατὰ μὴνα τὴν παρακάτω κίνηση: 1913: Ἀπρίλιος 5 φύλλα², Μάιος 11, Ἰ-

1. Βάσει ἐκδοθέντος ΒΔ, βλ. ἀπόφαση 19603/25-11-1913 τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου, φύλλο 44/6-12-1913 τοῦ *Ἐπισήμου Δελτίου* τῆς Διοικήσεως.

2. Ἀσφαλῶς ὁ ἀριθμὸς τὸν 59 ἦταν μεγαλύτερος, ἀφοῦ ἡ χρονολόγηση τοῦ πρώτου σωζόμενου ἀριθμ. 6 φύλλου ἀρχίζει ἀπὸ τὶς 18-4-1913.

ούνιος, 5, Ἰούλιος 5, Αὐγούστος 4, Σεπτέμβριος 2, Ὀκτώβριος 4, Νοέμβριος 2, Δεκέμβριος 3. 1914: Ἰανουάριος 1, Φεβρουάριος 1, Μάρτιος 1, Ἀπρίλιος 1, Ἰούλιος 1, Σεπτέμβριος 1, Ὀκτώβριος 1, Νοέμβριος 2, Δεκέμβριος 1. Στὸ φύλλο 51 ποὺ λείπει ἀντιστοιχοῦν οἱ μῆνες Μάιος καὶ Ἰούνιος καὶ στὰ 53 καὶ 54, ποὺ ἐπίσης λείπουν, ὁ Αὐγούστος καὶ μέρος τοῦ Σεπτεμβρίου.

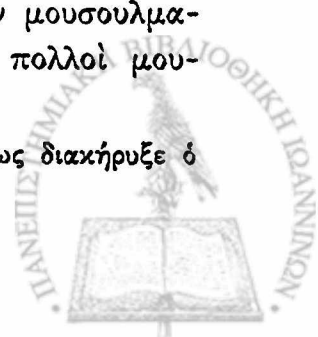
Στὰ φύλλα τοῦ ΕΔ ἀντικατοπτρίζεται ἡ βούληση καὶ ἡ ἀπόφαση τῶν πολιτικῶν διοικητῶν τῆς Ἡπείρου καὶ τοῦ ἐπιτελείου τῶν συνεργατῶν τους νὰ ὀργανώσουν τὴ Διοίκηση, νὰ ἐμπεδώσουν τὴν τάξη, νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἰσονομία καὶ τὴν ἰσοπολιτεία ἀνάμεσα στὶς σύνοικες κοινότητες (Ἕλληνες, Τούρκους, Ἑβραίους, Ἀλβανούς), καθὼς καὶ τὴν ἀπονομή τῆς Δικαιοσύνης, ν' ἀνασυγκροτήσουν, μεταρρυθμίσουν κι ἀνορθώσουν τὴν οἰκονομία, νὰ θέσουν τὶς βάσεις καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑποδομὴ τῶν τηλεπικοινωνιῶν καὶ τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας, νὰ μεριμνήσουν γιὰ τὴν ἐπαύξηση τοῦ ὁδικοῦ δικτύου. Μαζί μ' αὐτὰ ν' ἀναδιοργανώσουν τὴν ἐκπαίδευση, νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑγεία καὶ νὰ ἐπιλύσουν προβλήματα ποὺ κληροδοτήθηκαν ἀπὸ τὸ παλαιὸ καθεστῶς ἢ ἄλλα ποὺ δημιούργησε ἡ στρατιωτικὴ κατάσταση.

Ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς Διοίκησης στὴ Μακεδονία, κατὰ τὴν ὁποία χρησιμοποιοῦντο ἔμπειρα στελέχη ὅλων τῶν τομέων ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ κράτος, τὸ ἴδιο συνέβη καὶ στὴν Ἡπειρο. Ὁ πρῶτος Γενικὸς Διοικητὴς καὶ οἱ διάδοχοί του πλακισιώθηκαν ἀπὸ ἀνώτερους καὶ κατώτερους ὑπαλλήλους, ἀπεσπασμένους στὶς Νέες Χῶρες εἴτε ἀπὸ τὰ ὑπουργεῖα, εἴτε ἀπὸ τὶς στρατιωτικὲς μονάδες ποὺ ὑπηρετοῦσαν. Ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους ποὺ χρησιμοποιοῦντο γιὰ τὴν Ἡπειρο ἄρκετοὶ κατέλαβαν ἀργότερα κορυφαῖες θέσεις στὴν ὑπαλληλικὴ ἱεραρχία ἢ διέπρεψαν στὴν ἐπιστήμη καὶ τὴν πολιτική. Μαζί μ' αὐτοὺς χρησιμοποιοῦντο καὶ πολλοὶ Ἡπειρώτες, μὲ πείρα ἀπὸ τὸ παρελθόν, ποὺ προσέφεραν πολὺτιμες ὑπηρεσίες στὴν ὑπόθεση τῆς ἀνασυγκρότησης.

Ὁ Γ. Χ. Ζωγράφος, ὅπως κι ὁ Ρακτιβάν στὴ Μακεδονία¹, διατήρησε γιὰ τὸ 1913-14 τὴ διοικητικὴ διαίρεση τοῦ παλαιοῦ καθεστώτος (σαντζάκια καὶ καζάδες)², τὶς δημοτικὲς καὶ κοινοτικὲς ἀρχές, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐθνικότητα τῶν δημάρχων καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἐλευθερία ἄσκησης τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν ἐθνοτήτων. Διόρισε ἐπίσης πολλοὺς θρησκευτικοὺς λειτουργοὺς Τούρκων κι Ἀλβανῶν (μουφτῆδες) πληρώνοντας τὴ μισθοδοσίᾳ τους. Σ' ὅλες τὶς περιοχές ποὺ ὑπῆρχαν μουσουλμανικὲς κοινότητες, λειτούργησαν μουσουλμανικὰ σχολεῖα, ἐνῶ πολλοὶ μου-

1. Κεραμέως, ὁ.π., σ. 5.

2. Μὲ προσαρμογὲς ἀνάλογες μὲ τὶς δημιουργηθεῖσες συνθῆκες, ὅπως διακήρυξε ὁ Κωνσταντῖνος, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ.

σουλμάνοι διορίστηκαν σὲ διοικητικές, οἰκονομικές κλπ. ὑπηρεσίες, σὲ θέσεις κατώτερου προσωπικοῦ κατὰ μέγα μέρος, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐρμηνεῖς (διερμηνεῖς) δικαστηρίων, οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν, κτηματολογίου κλπ.

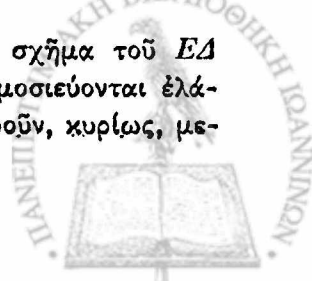
Στὰ φύλλα τοῦ ΕΔ, μὲ τὴ μορφή πράξεων κι ἀποφάσεων, καθὼς κι ἀγγελιῶν ἀφορωσῶν τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, εἶναι διάχυτη καὶ ἡ ροὴ τῶν πολιτικῶν γεγονότων, ὅπως αὐτὰ ἔχουν ἐκφραστεῖ ἱστορικά. Ἔτσι: ἀπὸ τὸ φύλλο 49/26-3-1914 ἀρχίζει ἡ ἀποψίλωση τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Β. Ἡπείρου ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους, ποὺ θὰ συνεχιστεῖ καὶ στὰ ἐπόμενα φύλλα. Ἀπὸ τὸ 52/21-7-1914 δὲ γίνεται λόγος γιὰ τὸν Βορειοηπειρωτικὸ χῶρο, ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἀνακατάληψη τῶν ἐδαφῶν ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ στρατό. Ἀσφαλῶς αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι οἱ Μ. Δυνάμεις συγκατατέθηκαν στὴν κατοχὴ τῆς Β. Ἡπείρου μὲ ὅρους: 1) ὅτι θὰ ἦταν προσωρινή, 2) ὅτι ἡ Ἑλλάδα θ' ἀπέσυρε τὶς δυνάμεις της, ὅταν τὸ ζητοῦσαν οἱ Μ. Δυνάμεις, καὶ 3) ὅτι ἡ Ἑλλάδα θὰ συμφωνοῦσε μὲ τὴν κατοχὴ τῆς Αὐλώνας ἀπὸ τοὺς Ἰταλοῦς¹.

Τὸ ΕΔ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκδόσῃς του ὡς τὸ 55/17-9-1914 φύλλο, ἔχει τὸν τίτλο: Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος-Γενικὴ Διοίκησις τῶν ἐν Ἡπείρῳ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατεχομένων χωρῶν - Ἐπίσημον Δελτίον. Ἀπὸ τὸ φύλλο 56/20-10-1914 ὁ τίτλος ἀλλάζει καὶ γίνεται: Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος - Ἐπίσημον Δελτίον τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου. Ἀπὸ τὸ φύλλο αὐτὸ ἡ βούλησις τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἐκφράζεται μὲ τὴν ὑπογραφή Πράξεων, ἐνῶ σ' ὅλα τὰ προηγούμενα φύλλα δημοσιεύονται Ἀποφάσεις. Εἶναι προφανές ὅτι τὸ κέντρο βάρους τῶν ἀποφάσεων μετέθηκε στὴν πρωτεύουσα, στὰ διάφορα ὑπουργεῖα μὲ ἀποδυνάμωση τῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς Γ. Διοικήσεως.

Τὰ ΕΔ χωρίζονται σὲ δύο μέρη: στὸ πρῶτο δημοσιεύονται οἱ ἀποφάσεις τῆς Γ. Διοικήσεως, μὲ τὴ σειρὰ ποὺ τὶς ἀξιολογοῦσε ἡ ἴδια. Στὸ δεύτερο ὅλες οἱ ὑπηρεσιακὲς μεταβολὲς τῶν ὑπαλλήλων. Ὡς τὸ φύλλο 24/13-6-1913 οἱ ἀγγελίες δημοσιεύονταν χωρὶς νὰ γίνεται διαχωρισμὸς τμημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν. Ἀπὸ τὸ φύλλο 25/20-6-1913 γίνεται ἀναφορὰ στὰ τμήματα ποὺ ἐνδιαφέρουν οἱ ἀποφάσεις, π.χ. Διοικητικὸ, Δικαστικὸ, Οἰκονομικὸ, Ταχυδρομικὸ, Ἐθνικὴ Οἰκονομία, Δημόσια Ἔργα, Δημοσία Ἐκπαίδευσις ἢ Ἐκπαιδευτικὰ. Ταυτόχρονα τὸ ΕΔ χωρίζεται ἐπίσημα σὲ δύο μέρη. Στὸ πρῶτο, μὲ τὶς ἀποφάσεις τῆς Γ. Διοικήσεως, προηγεῖται περίληψη περιεχομένου τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν, στὸ δεύτερο δημοσιεύονται οἱ ἀγγελίες κλπ².

1. Βλ. Β. Κόντη, «Σύντομη ἐπισκόπησις τῶν ἐλληνοαλβανικῶν σχέσεων», Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο 1(1979)158.

2. Στὸ φύλλο 55/17-9-1914 δὲν δημοσιεύονται περιλήψεις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ΕΔ εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἀπὸ τὸ 56 ὡς τὸ 59 φύλλο δημοσιεύονται ἐλάχιστες ἀποφάσεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φύλλα 57 καὶ 59. Τὰ δημοσιεύματα ἀφοροῦν, κυρίως, με-

1.-Τὰ πρῶτα μέτρα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση

Οἱ πρῶτες ἐνέργειες τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ ἦταν ἡ ἐκδοσὴ καὶ κυκλοφορία προκηρύξεων καὶ ἐγκυκλίων, ποὺ καθόριζαν, ἀπὸ στρατιωτικὴ πλευρά, τὴ μορφή τῆς πρώτης διοίκησης καὶ τὴ σχέση τοῦ πληθυσμοῦ μ' αὐτή. Ἔτσι, στὴν πρώτη προκήρυξή του (21-2-1913) ὁ Κωνσταντῖνος διακήρυττε ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάλυση ὅλων τῶν ὡς τότε πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἀναγνωρίζονταν, μέχρι νὰ ἐκδοθεῖ νεότερη ἀπόφαση, μόνον οἱ θρησκευτικὲς ἀρχές, δηλαδή οἱ Μητροπολίτες, οἱ ἱερεῖς, τὰ μητροπολιτικὰ δικαστήρια καὶ οἱ δημογεροντίες (γιὰ τὸ ὀρθόδοξο ἐλληνικὸ στοιχεῖο) οἱ μουφτῆδες καὶ οἱ καδῆδες (γιὰ τοὺς μουσουλμάνους) καὶ οἱ ραβῖνοι (γιὰ τοὺς Ἑβραίους). Ἀπὸ τίς πολιτικὲς ἀρχές ἀναγνωρίζονταν οἱ τοπικὲς, δηλαδή οἱ δήμαρχοι καὶ οἱ μουχτάρηδες. Στὴν προκήρυξη σημειωνόταν ὅτι οἱ θρησκευτικὲς ἀρχές ἔπρεπε νὰ συστήσουν σ' ὅλους τοὺς λειτουργοὺς νὰ ἐξακολουθοῦν ν' ἀσχοῦν τὰ καθήκοντά τους μὲ ζῆλο καὶ ἀκρίβεια, οἱ δὲ δήμαρχοι καὶ μουχτάρηδες ἔπρεπε νὰ ἐμφανιστοῦν μέσα σὲ 8 μέρες στὶς νέες ἀνώτερες πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἀρχές¹.

Μὲ ἄλλη προκήρυξη, ἴδιας ἡμερομηνίας, ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ παρεῖχε τὴν ἐγγύησιν σ' ὅλους τοὺς κατοίκους, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἐθνικότητα καὶ θρησκεία, γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τους. Ταυτόχρονα ὑπενθύμιζε πὼς ὅσοι θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ διαταράξουν τὴ δημόσια τάξιν ἢ ν' ἀντιστρατευθοῦν στὶς διαταγὲς τῆς Στρατιωτικῆς Διοίκησης καὶ τοὺς νόμους τῆς Ἑλλάδος θὰ τιμωροῦνταν παραδειγματικά. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ δημόσια τάξιν κήρυττε τὸ στρατιωτικὸ νόμο, τοῦ ὁποῖου οἱ λεπτομέρειες τῆς ἐφαρμογῆς θὰ γίνονταν γνωστὲς μὲ νεότερη προκήρυξη². Τὴν ἀνάγκη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου στὴ ζώνη δυτικὰ τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ, καθὼς καὶ συστάσεις πρὸς τοὺς κατοίκους γιὰ τὴν πιστὴ ἐφαρμογὴ του ἀνέλυε μὲ προκήρυξή του, τῆς ἴδιας πάλι ἡμέρας, ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Ἰωαννίνων³.

μεταβολὲς τοῦ προσωπικοῦ. Τὸ σχῆμα τοῦ ΕΔ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σελίδων του διαφέρουν: ὡς τὸ φύλλο 41 οἱ διαστάσεις εἶναι: $0,28 \times 0,21$, μ' ἐξαίρεση τὸ φύλλο 13 ποὺ ἔχει διαστάσεις $0,34 \times 0,23$. Ἀπὸ τὸ φύλλο 42 μέχρι τὸ 52 (καὶ πιθανῶς ὡς τὸ 54) τὰ ΕΔ ἔχουν διαστάσεις: $0,34 \times 0,21$, τὸ 55 (τυπωμένο σὲ μιὰ σελίδα) $0,48 \times 0,36$. Τὰ ὑπόλοιπα, 56-59, ἐκτυπώθηκαν μὲ διαστάσεις $0,32 \times 0,23$. Τὰ τυπογραφεῖα στὰ ὁποῖα τυπώθηκαν τὰ ΕΔ ἦταν τῆς Ἡπείρου (ἀπὸ τὸ φύλλο 1-18, μ' ἐξαίρεση τὸ φύλλο 13), τοῦ Ἐρμῆ (τὸ φύλλο 13 καὶ τὰ φύλλα ἀπὸ τὸ 19 μέχρι τὸ 52). Τὰ φύλλα 53 καὶ 54 λείπουν ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῆς ΕΗΜ, τὸ 55 δὲν φέρει ἐνδειξη τυπογραφείου. Τὰ ὑπόλοιπα 56-59 τυπώθηκαν στὸ τυπογραφεῖο τῆς Δωδώνης. Σημειώνεται, τέλος, ὅτι τὸ φύλλο 9 εἶναι ἐλλιπές.

1. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 171/3-3-1913.

2. Βλ. δ.π.

3. Βλ. δ.π.

Ταυτόχρονα τοιχοκολλήθηκε σὲ κεντρικὰ σημεῖα τῆς πόλης, καθὼς καὶ στὶς κοινότητες τῶν ἀπελευθερωμένων ἐδαφῶν ἡ ἐγκύκλιος 66237/522/10-10-1912 τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, *Περὶ ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου ΔΣΘ' Περὶ καταστάσεως πολιτορκίας*, ὅπου ἐκτίθενται ἀναλυτικὰ τὰ λαμβανόμενα γιὰ ὅλη τὴν ἐπικράτεια μέτρα, καθὼς καὶ γιὰ τὶς περιοχὲς ποὺ ἀπελευθερώωνε ὁ ἐλληνικὸς στρατός¹.

Μὲ τρίτη προκήρυξη (21-2-1913) ὁ Γενικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Στρατοῦ, ἀφοῦ συνιστοῦσε τὴν ἀποφυγὴ πρᾶξεων ποὺ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ διαταράξουν τὴ δημόσια τάξη, διατύπωνε τὴν πεποίθησή του ὅτι καὶ οἱ ἐν τοῖς βορείοις διαμερίσμασι τῆς ἐλληνικωτάτης Ἡπείρου βιοῦντες Ἀλβανοὶ δεόντως θὰ ἐκτιμῆσωσι τὰ ἀγαθὰ τῆς παρεχομένης εἰς ὅλους πλήρους ἐλευθερίας καὶ ἰσοπολιτείας καὶ ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ πρὸς τοὺς συνοίκους ἐλληνικοὺς πληθυσμούς, μεθ' ὧν συνδέονται διὰ κοινῶν δεσμῶν καταγωγῆς καὶ αἵματος, θὰ σπεύσωσι νὰ συνεργασθῶσι μετ' αὐτῶν, πρὸς εὐδόωσιν τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἔργων καὶ ἐδραίωσιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας².

Σὲ λίγες μέρες συγκροτήθηκε καὶ ἡ Πολιτικὴ Διοίκηση. Νομάρχης Ἰωαννίνων διορίστηκε στὶς 25-2-1913 ὁ Ἀγγελὸς Τυπάλδος Φορέστης, πρῶτην γενικὸς πρόξενος τῆς Ἑλλάδας στὰ Γιάννινα³. Μὲ νεότερη διαταγή, τῆς 27-2-1913, ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέθεσε στὸν Φορέστη, προσωρινὰ ὥπως ἀπέδειξαν τὰ γεγονότα, καὶ τὴν εὐθύνη τῆς πολιτικῆς διοίκησης ἀπάσης τῆς κατακτηθείσης ἐν Ἡπείρῳ χώρας. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἔπρεπε ὅλες οἱ ἀρχὲς ν' ἀπευθύνονται στὴ Νομαρχία Ἰωαννίνων γιὰ ὁποιαδήποτε ὑπηρεσιακὴ ἀνάγκη⁴.

Ἡ προσωρινὴ αὐτὴ κατάσταση δὲν ἄργησε νὰ τερματιστεῖ. Στὸ μετὰ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Βουλὴ καὶ κυρώθηκε ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο ὁ Νόμος ΔΡΛΔ (ὑπ' ἀριθμ. 4134/28-2-1913), μὲ ἀναδρομικὴ ἰσχὺ ἀπὸ 6-10-1913, γιὰ τὴ νομικὴ κάλυψη ὅλων τῶν ἀποφάσεων καὶ πράξεων ποὺ ὡς τότε εἶχαν ἐκδοθεῖ στὶς ἀπελευθερωθεῖσες περιοχὲς. Σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο, τὴν εὐθύνη τῆς πολιτικῆς διοίκησης τῶν ἐδαφῶν ποὺ καταλήφθηκαν ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ στρατὸ καὶ στόλο τὴν εἶχε ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις καὶ τὴν ἀσχοῦσε εἴτε μὲ ἀντιπρόσωπό της, ἐπιλεγόμενον ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἴτε μὲ ἄλλο ἐντολοδόχο, ποὺ θὰ ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ ἢ Γενικοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου, διοριζομένου μὲ ΒΔ., ὕστερα ἀπὸ πρόταση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου.

1. Βλ. τὴν ἐγκύκλιο τοῦ Ρακτιβάν, Ἐγγραφα καὶ σημειώσεις, δ.π., σ. 98 κ.έξ.

2. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, δ.π.

3. Γιὰ τὸν Φορέστη βλ. Ἐλευθερίας Ι. Νικολαΐδου, *Τὸ Ἀρχεῖο Ἰωάννου Λάππα καὶ Ἀντιγόνης Τζαβέλλα (1912-1913) καὶ ἡ ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων*, Ἰωάννινα 1975, σ. 17, σημ. 4.

4. Βλ. τὴν ἐγκύκλιο τοῦ Φορέστη μὲ ἡμερομηνία 28-2-1913, ἐφημ. Ἡπειρος, δ.π.

Ὡς Γενικός Διοικητής Ἡπείρου ἐπιλέχθηκε καὶ τοποθετήθηκε ἔμπειρος Ἡπειρώτης πολιτικός, ὁ Γεώργιος Χρηστάκης Ζωγράφος, πού εἶχε διατελέσει καὶ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν κατὰ τὸ παρελθόν¹. Ὁ Ζωγράφος ἔφτασε στὰ Γιάννινα κι ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του στίς 16/29-3-1913. Στὸ συγκεντρωμένο πλῆθος ὁ Ζωγράφος ἐκφώνησε λόγο στὸν ὁποῖο διέγραψε συνοπτικὰ τὰ περιγράμματα τῶν προσπαθειῶν πού θὰ κατέβαλε γιὰ τὴν ἀνόρθωση τῆς Ἡπείρου². Βασικὲς ἀρχές πάνω στίς ὁποῖες θὰ στήριζε τὸ ἔργο του ἦταν: 1) ἀγώνας γιὰ τὴν ἐπούλωση καὶ θεραπεία τῶν πληγῶν πού εἶχαν δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὴ δουλεία αἰώνων, 2) ἐξασφάλιση τῶν ἀγαθῶν τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ στὴν ἀπελευθερωμένη Ἡπειρο.

Ἡ ἐπίτευξη αὐτῶν τῶν σκοπῶν προϋπέθετε τὴν ἀρωγὴ πρὸς τὴν Πολιτεία τοῦ κάθε πολίτη, ἀλλὰ πολίτου-πρόσθετε ὁ Ζωγράφος μ' ἔμφαση-ὀρθὴν ἔχοντος τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐλευθέρου πολίτου, τοῦ πολίτου τουτέστιν ἐκείνου, ὅστις τὴν ἐλευθερίαν δὲν ἐκλαμβάνει ὡς ἀναρχίαν καὶ ὡς σφετερισμὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου, ὅστις ἐν ταῖς δημοσίαις Ἀρχαῖς δὲν διαβλέπει Δεσπότης, ἀλλ' ἐκτελεστής τῶν κελευσμάτων τῶν νόμων καὶ φρουροὺς τῆς θρησκείας, τῆς τιμῆς, τῆς ζωῆς, τῆς περιουσίας καὶ τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων ἐκάστου κατοίκου.

Μὲ τὴν προϋπόθεση αὐτῆς τῆς ἀρωγῆς ὁ Ζωγράφος ὑποσχόταν ἴσα δικαιώματα σ' ὅλους, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ λήψη αὐστηρῶν μέτρων γιὰ τὸν ἀμείλικτο κολασμὸ κάθε παρανομίας καὶ βιαιοπραγίας. Ἡ φρούρηση τοῦ ἀτόμου καὶ τῶν δικαιωμάτων του, πρόσθετε, δὲν ἀποτελοῦσε τὴ μοναδική ἀποστολὴ τοῦ κράτους. Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Ἡπείρου καὶ τὴ βελτίωση τῆς κατάστασης τῶν ἀγροτικῶν κι ἀστικῶν πληθυσμῶν, χρειάζοταν ἡ λήψη σειρᾶς μέτρων, τὰ ὁποῖα θὰ ἐφήρμοζε βαθμιαῖα τὸ Κράτος.

Καταλήγοντας ὁ Γενικός Διοικητής ἐξέφραζε τὴν πεποίθησή του, ὅτι μὲ τὴ στήριξη τῆς Διοίκησης ἀπὸ τοὺς Ἡπειρώτες, τῶν ὁποίων οἱ ἀρετὲς εἶχαν τιμῆσει πολλὰς φορές τὸ ἀνθρώπινο γένος, τὸ ἔργο τῆς διοργάνωσης τοῦ ἐλεύθερου βίου τῆς Ἡπείρου θ' ἀπέβαινε καρποφόρο.

2.-Τὸ ἔργο τῆς διείας 1913-1914

Ὁ Νόμος ΔΡΛΔ' μὲ τὸ ἄρθρο 2 παρεῖχε στὸν Ζωγράφο εὐρύτατες δικαιοδοσίες, μιᾶς στὴν οὐσία ἀποκεντρωμένης ὑπηρεσίας. Ὁ Γενικός Διοικητὴς ἀσχοῦσε ὅλη τὴ διοικητικὴ ἐξουσία στὴν περιοχὴ, ἐκτὸς ἀπὸ

1. Γιὰ τὸν Ζωγράφο (1863-1920) βλ. γενικὰ Κων. Ι. Κίτσου, *Τὰ Ζωγράφεια Διδασκαλεῖα*, Ἰωάννινα 1985, σ. 30.

2. Βλ. περιγραφή τῆς ὑποδοχῆς, καθὼς καὶ τὸ κείμενο τοῦ λόγου στὴν ἐφημ. *Ἡπειρος*, δ.π.

ὅσα εἶχαν σχέση μετὴν ἀποστολῇ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ καθήκοντά του ἦταν: 1) ἡ ὀργάνωση ὅλων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν κανονικὴ λειτουργία τους, 2) ὁ διορισμὸς καὶ παύση τῶν ὑπαλλήλων, ὁ καθορισμὸς τῶν καθηκόντων καὶ ἀποδοχῶν τους, καθὼς καὶ τῶν δαπανῶν τῆς Διοίκησης, 3) ἡ συντήρηση καὶ διαχείριση τῶν δημοσίων κτημάτων καὶ ἡ διάθεση τῶν προσόδων τους, σύμφωνα μετὶς ἀνάγκης τῆς Διοίκησης, 4) ἡ ρύθμιση ὅλων τῶν ἐν εὐρυτάτῃ ἐκδοχῇ διοικητικῶν ὑποθέσεων καὶ ἡ ἐκδοση κανονιστικῶν διαταγῶν καὶ ἀποφάσεων γιὰ κάθε θέμα, 5) ἡ λήψη κάθε ἑκτακτοῦ μέτρου πρόνοιας, ποὺ θὰ ἐπέβαλλαν οἱ περιστάσεις. Ἡ τελευταία παράγραφος τοῦ ἄρθρου ἐνίσχυε τὸ περιεχόμενον τῶν δικαιοδοσιῶν τοῦ Γενικοῦ Διοικητῆ μετὴν ἀπόφαση: Κατὰ πάσας τὰς ἐνεργείας ταύτας ὁ Διοικητὴς ὑπὸ οὐδεμιᾶς περιορίζεται διατυπώσεως προσόντων ἢ ἄλλου ὅρου, μὴ ἀναγραφομένου εἰδικῶς ἐν τῷ παρόντι νόμῳ¹.

Ὁ Κ. Ρακτιβάν, ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς ἄσκησης τῶν καθηκόντων του στὴ Μακεδονία (31-10-1912) ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ ἄρχισε νὰ ἰσχύει ὁ ΔΡΛΔ' (2-3-1913) διοικοῦσε χωρὶς νομικὴ θεμελίωση τῶν ἀποφάσεών του, στηριγμένος μόνον στὴν πολιτικὴ εὐθύνη τῆς κυβέρνησης². Ὁ Ζωγράφος δὲν εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει τέτοιες νομικὲς δυσχέρειες. Ἦταν κατοχυρωμένος μετὶς τὸ Νόμο ΔΡΛΔ', στηριζόμενος στὴν πείρα ποὺ εἶχε ἀποκτηθεῖ ἀπὸ τὴ διοίκηση τῆς Μακεδονίας, ἦταν ἐφοδιασμένος μετὶς εἰδικὲς ὁδηγίαις τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης καὶ βασιζόμενος καὶ στὴν ἐλληνικὴ νομοθεσία ποὺ ἐπεκτεινόταν σιγὰ σιγὰ στὶς ἀπελευθερωμένες περιοχές³. Ἔτσι, τόσο αὐτὸς ὅσο καὶ ὁ κύριος διάδοχός του Ἀγγελος Φορέστης ἄφησαν ἀξιόλογα ἐπιτεύγματα.

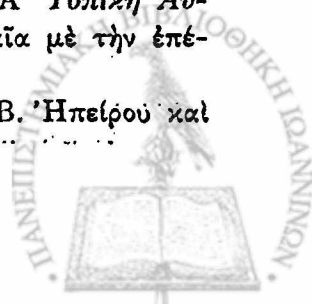
Ὁ Γ. Ζωγράφος ἄσκησε τὰ καθήκοντά του ἀπὸ 16/29-3-1913 ὡς τὶς 18/31-12-1913⁴. Τὸν ἀναπλήρωσε προσωρινὰ ὡς τὰ μέσα Φεβρουαρίου 1914 ὁ Ἀγγελος Φορέστης, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνέλαβε στὴ συνέχεια ὡς Γε-

1. Συντάκτης τοῦ Νόμου ΔΡΛΔ' ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Ρακτιβάν καὶ ἔχει ἀποτυπώσει σ' αὐτὸν τὴν ἐμπειρία δυὸ καὶ πλέον μηνῶν διοίκησης στὴ Μακεδονία, ἐμπειρία ποὺ ἀναγνωρίζεται ἀναδρομικά.

2. Βλ. Τάχου, ὁ.π., σ.25. Οἱ ἀποφάσεις τοῦ Ρακτιβάν ἐκδόθηκαν σὲ τεῦχος μετὶς τὸν τίτλο: Ὁργανικαὶ διατάξεις-Ἐγκύκλιοι καὶ ὁδηγίαι τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐλλ. κυβερνήσεως ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καταληφθεῖσας Μακεδονικαῖς χώραις, καὶ τὸ τεῦχος ἔχει διαιρεθεῖ στὰ τμήματα: Δικαστικά, Διοικητικά, Οἰκονομικά, Τελωνειακά, Δασικά, Ταχυδρομικά (ἐγκύκλιοι).

3. Μετὴν ψήφισή π.χ. τοῦ Ν 97 τῆς 18/19-12-1913 ἐπεκτάθηκε ἡ ἰσχὺς τῆς γεωργικῆς νομοθεσίας στὶς Νέες Χῶρες, βλ. Κώδικα Διαρκοῦς Νομοθεσίας, Α' Τοπικὴ Ἀυτοδιοικήσεις, Ἐδαφικὴ ἐπέκταση Νομοθεσίας, σ. 27. Τὸ ἴδιο ἐγένετο βαθμιαῖα μετὴν ἐπέκταση τῆς νομοθεσίας ἄλλων τομέων τῆς διοίκησης.

4. Ὁ Ζωγράφος ἡγήθη ἀργότερα τοῦ Ἀυτονομικοῦ ἀγῶνα τῆς Β. Ἡπείρου καὶ ἐγένετο πρόεδρος τῆς κυβέρνησης τῆς Ἀυτόνομης Β. Ἡπείρου.

νικὸς Διοικητής. Ὁ Φορέστης παρέμεινε ὡς τὰ τέλη Ἰουνίου 1914, ὅποτε ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ στρατηγὸ Δ. Παπούλα¹, ποὺ ἀνέλαβε ὡς Στρατιωτικὸς καὶ Πολιτικὸς Διοικητής. Ἡ παραμονή του στὴ Διοίκηση ἦταν ὀλιγόμηνη. Ἀντικαταστάθηκε καὶ πάλι ἀπὸ τὸν Φορέστη², ἀπὸ τὶς 18-8-1914 ὡς τὶς 9-9-1914, ποὺ σκοτώθηκε σὲ αὐτοκινητιστικὸ δυστύχημα³. Ὡς τὸ τέλος τοῦ 1914 καθήκοντα Γ. Διοικητῆ ἐκτελοῦσε ὁ Θ. Γ. Ἀγγελόπουλος, ὡς ἀναπληρωτής.

Οἱ μεταβολές στὰ πρόσωπα τῶν Γ. Διοικητῶν Ἠπείρου ἀντικατοπτρίζουν δυὸ καταστάσεις: 1) τὴ δημιουργημένη μὲ τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐξέλιξη τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ζητήματος, καὶ 2) τὴ διάσταση ποὺ ἄρχισε νὰ διαφαίνεται στὶς σχέσεις τῆς κυβέρνησης Βενιζέλου καὶ Κωνσταντίνου, διάσταση ποὺ εὐρύνθηκε μὲ τὴν ἐναρξὴ τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου.

Τὸ *Ἐπίσημον Δελτίον* ἐκδόθηκε λίγο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων τοῦ Ζωγράφου. Τὸ φύλλο 1 ὑπολογίζεται ὅτι ἔχει ἐκδοθεῖ στὶς 21-3-1913 καὶ σ' αὐτὸ ἔχει δημοσιευθεῖ ἡ ἀπόφαση τῆς διαίρεσης τῆς Γ. Διοίκησης σὲ *Τμήματα*, πού, σὲ μικρογραφία, ἀποτελοῦσαν τὰ ἐπὶ μέρους Ὑπουργεῖα μιᾶς τοπικῆς κυβέρνησης. Δὲν εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ ἐκτίμηση αὐτή, γιατί, παρὰ τὶς νομικὲς δεσμεύσεις ποὺ ὑπῆρχαν, ὁ νόμος ΔΡΛΔ' ἄφηνε μεγάλα περιθώρια στὸ Γενικὸ Διοικητῆ, γιὰ ν' ἀναπτύξει πρωτοβουλίες καὶ νὰ πάρει ἀποφάσεις ἀνάλογες μὲ τὶς συνθῆκες ποὺ δημιουργοῦνταν κάθε φορὰ στὰ κατεχόμενα ἐδάφη. Τὸ ἔργο τῶν τμημάτων αὐτῶν κατὰ τὴ διετία 1913-1914 εἶναι στὸ σύνολό του τὸ ἐθνικὸ καὶ ἀνορθωτικὸ ἔργο τῆς Γενικῆς Διοίκησης Ἠπείρου.

3.- Ἡ ὁργάνωση καὶ διάρθρωση τῶν ὑπηρεσιῶν (Τμημάτων) τῆς Γ. Διοίκησης Ἠπείρου

Μὲ τὴν ἀπόφαση 66/21-3-1913 *Περὶ διαιρέσεως εἰς τμήματα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως*⁴ συστήθηκαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Πολιτικόν, τὰ πρῶτα 3 τμήματα: Α) τὸ Διοικητικόν⁵, Β) τὸ Δικαστικόν καὶ Γ) τὸ Τμῆμα Περιθάλψεως καὶ σπορᾶς, ποὺ κρίθηκε μαζὶ μὲ τ' ἄλλα ὡς ἐπείγουσα προτεραιότητα. Ἀργότερα συγχωνεύτηκε μὲ τὸ Τμῆμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας⁶.

1. Ἀνέλαβε καθήκοντα ἀπὸ 27-6-1914. Βλ. ἐφημ. *Ἠπειρος*, φύλλο 206 (406) / 29-6-1914.

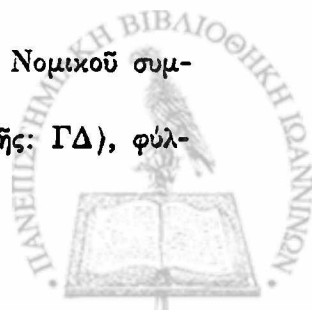
2. Βλ. *Ἠπειρος*, φύλλο 228(428)/20-8-1914.

3. Βλ. *Ἠπειρος*, φύλλο 237(437)/20-8-1914.

4. Βλ. φύλλο 7/24-4-1914 τοῦ *ΕΔ*.

5. Στὴ Γενικὴ Διοίκηση ὁργανώθηκε μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ Τμῆμα Νομικοῦ συμβούλου.

6. Βλ. ἀπόφαση 14880/6-10-1913 τῆς Γενικῆς Διοικήσεως (στὸ ἐξῆς: ΓΔ), φύλλο

Τὸ σύνολο τῶν συσταθέντων τμημάτων ἀνῆλθε σὲ 8. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ 3 πρῶτα ποὺ ἀναφέρθηκαν, ἡ σύσταση τῶν τμημάτων ἀκολούθησε τὴν παρακάτω σειρά:

Τμῆμα Δ: *Ταχυδρομικό, Τηλεγραφικό καὶ Τηλεφωνικό*, στὸ ὁποῖο ὑπῆχθησαν ὅλες οἱ ὑποθέσεις ποὺ εἶχαν σχέση μετὰ τὴν ταχυδρομική, τηλεγραφική καὶ τηλεφωνική ἐπικοινωνία γενικά¹.

Τμῆμα Ε: *Δημοσίων Ἔργων καὶ Ναυτιλίας*, ποὺ εἶχε τὴν εὐθύνη τῆς ὁδοποιΐας, τῆς γεφυροποιΐας, τῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων τῶν πόλεων, τῶν σχετικῶν μετὰ τοὺς σιδηροδρόμους, τὶς ἡλεκτρικὲς ἐγκαταστάσεις καὶ μηχανές, μετὰ τὰ ὑδραυλικά καὶ λιμενικά, καθὼς καὶ τὴν εὐθύνη τῶν λιμένων, τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ ἐν γένει τὰ ἀφορῶντα τὴν συγκοινωνίαν².

Τμῆμα ΣΤ: *Οἰκονομικό*, στὸ ὁποῖο ὑπῆχθησαν οἱ οἰκονομικὲς ὑποθέσεις, καθὼς καὶ ἐκεῖνες ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν Ἐθνικὴ Οἰκονομία³.

Τμῆμα Ζ: *Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως*, μ' εὐθύνη σ' ὅσα εἶχαν σχέση μετὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ Δημόσια Ἐκπαίδευση στὶς διοικούμενες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα περιοχὲς τῆς Ἠπείρου⁴.

Τμῆμα Η: *Κοινωνικῆς Προνοίας*, μ' εὐθύνη στοὺς τομεῖς ποὺ ἀφοροῦσαν τὴ γεωργία, βιομηχανία, στατιστικὴ ἐμπορίου καὶ γενικὰ τὴν Ἐθνικὴ Οἰκονομία, ἡ ὁποία ἀποσπάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ Τμῆμα ΣΤ (Οἰκονομικό). Στὶς ἀποφάσεις τὸ Τμῆμα ἀναφέρεται, τὶς περισσότερες φορές, μετὰ τὸν τίτλο *Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας*⁵.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Τμήματα, συστήθηκαν καὶ *Εἰδικὰ Γραφεῖα*, καθὼς καὶ Ὑπηρεσίες γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν συγκεκριμένοι σκοποί, ποὺ ἢ ἦταν ἀνεξάρτητες εἴτε ὑπάγονταν σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ Τμήματα. Τέτοια γραφεῖα ἦταν: 1) τὸ Ὑγειονομικὸ ἢ Γραφεῖο Δημοσίας Ὑγείας, στὸ ὁποῖο ὑπαγόταν ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία κι ὅλα ἔσα ἀφοροῦσαν τὴν ὑγιεινή⁶. 2) τὸ Γεωμετρικὸ γραφεῖο, τὴν ἐποπτεία τοῦ ὁποίου εἶχε τὸ Οἰκονομικὸ Τμῆμα⁷. Ἀρμοδιότητα τοῦ Γραφείου αὐτοῦ ἦταν: α) ἡ καταμέτρηση καὶ χωρογράφηση τῶν γαιῶν, δασῶν καὶ τῶν ἄλλων κτήσεων τοῦ Δημοσίου στὴν Ἠπειρο, καθὼς καὶ κάθε ἄλλη σχετικὴ ἐργασία ποὺ θ' ἀνέθεταν σ' αὐτὸ οἱ Οἰκονομικοὶ καὶ Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι, καὶ β) ἡ κατάρτιση βιβλίων Κτηματολογίου τῶν κτήσεων τοῦ Δημοσίου στὴν Ἠπειρο. 3) Εἰ-

λο 39/8-10-1913 τοῦ ΕΔ.

1. Βλ. ἀπόφαση 1074/18-4-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 6/18-4-1913 τοῦ ΕΔ.
2. Βλ. ἀπόφαση 1229/20-4-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 7/24-4-1913 τοῦ ΕΔ.
3. Βλ. ἀπόφαση 1486/24-4-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 8/27-4-1913 τοῦ ΕΔ.
4. Βλ. ἀπόφαση 2373/10-5-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 12/10-5-1913 τοῦ ΕΔ.
5. Βλ. ἀπόφαση 3563/24-5-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 18/24-5-1913 τοῦ ΕΔ.
6. Βλ. ἀπόφαση 1307/23-4-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 7/24-4-1913 τοῦ ΕΔ.
7. Βλ. ἀπόφαση 2115/17-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913 τοῦ ΕΔ.

δικὰ *Γραφεῖα Κτηματολογίου*, πού λειτουργοῦσαν σέ κάθε οἰκονομική ἐφορεία, στὰ ὅποια ὑπηρετοῦσαν, ἐκτὸς τοῦ ἄλλου προσωπικοῦ, κι ἀνάλογος ἀριθμὸς ἐρμηνέων¹. 4) *Γραφεῖο Τύπου*, 5) *Γραφεῖο Καταχωρίσεως καὶ Ἀρχείου* τῆς Γενικῆς Διοίκησης. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ γραφεῖα πρέπει νὰ εἶχαν συσταθεῖ ταυτόχρονα μὲ τὴν ὀργάνωση τῶν πρώτων τμημάτων.

Οἱ κυριότερες ἀπὸ τὶς Ὑπηρεσίες ἦταν ἡ Ὑπηρεσία *Αὐτοκινήτων* καὶ ἡ *Δασικὴ Ὑπηρεσία*.

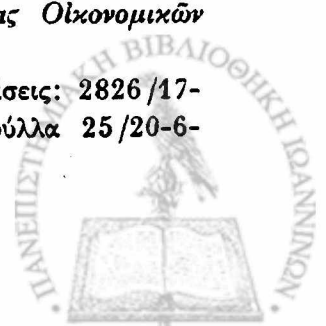
Πρὶν ἀναφερθοῦμε στὸ περιεχόμενο τῶν ἀποφάσεων πού ἀφοροῦσαν τὴν ὑπηρεσιακὴ κατὰσταση τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ, πρέπει νὰ σημειώσουμε, ὅτι ὡς τὴν ὀλοκλήρωση τῆς σύστασης τῶν ὑπηρεσιῶν τὶς ἀποφάσεις γιὰ τοὺς ὑπαλλήλους τὶς ἔπαιρνε ὁ Γενικὸς Διοικητής, χωρὶς νὰ γίνεται μνεῖα τῆς εἰσήγησης τῆς ἀρμόδιας ὑπηρεσίας. Σὲ σύντομο διάστημα τὸ κενὸ αὐτὸ καλύφθηκε. Οἱ ἀποφάσεις ἐκδίδονταν ὕστερα ἀπὸ εἰσηγήσεις ἢ προτάσεις τῶν διευθυντῶν τῶν ἀρμοδίων Τμημάτων ἢ ὑπηρεσιῶν Τμημάτων ἐξουσιοδοτημένων γι'αυτό, στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, κοινοτήτων κλπ., ἢ κατόπιν γνωμοδότησης εἰδικῶν ἐπιτροπῶν. Οἱ σπουδαιότερες γνωμοδοτικὲς ἐπιτροπὲς ἦταν οἱ Δικαστικὲς. Στὴν Ἡπειρο συγκροτήθηκαν δύο: 1) μία στὰ Γιάννινα, μὲ τίτλο: *Γνωμοδοτικὴ Δικαστικὴ Ἐπιτροπὴ Ἰωαννίνων* καὶ 2) στὸ Ἀργυρόκαστρο, μὲ τίτλο παράλληλο².

Πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη σύσταση τῶν δύο ἐπιτροπῶν γίνονταν εἰσηγήσεις στὴ Γ. Διοίκηση γιὰ διορισμοὺς κλπ. ὑπαλλήλων, χαρακτηριζόμενες ὡς *Γνωμοδοτήσεις τῶν οἰκείων ἐπιτροπῶν* γιὰ τὴ δικαιοδοσία τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων ἢ *Γνωμοδοτήσεις τῶν οἰκείων συμβουλίων* ἢ τῆς οἰκείας ἐπιτροπῆς γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Γιὰ τὸ ὑπαλληλικὸ προσωπικὸ τῶν ταχυδρομείων, τηλεγραφείων καὶ τηλεφωνείων τὶς Γνωμοδοτήσεις ἔκανε τὸ *Συμβούλιον τῆς Ταχυδρομικῆς, Τηλεγραφικῆς καὶ Τηλεφωνικῆς Ὑπηρεσίας*.

Προτάσεις γιὰ τὴν κατὰσταση τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ, κατὰ τομεῖς, ἔκαναν καὶ οἱ προϊστάμενοι τῶν ὑπηρεσιῶν γιὰ τοὺς ὑφισταμένους τους. Ἀπὸ τὶς δημοσιεύσεις τῶν *ΕΔ* ἐπισημαίνεται ὅτι προτάσεις ἔκαναν: α) οἱ νομάρχες, β) οἱ διοικητικοὶ ἐπίτροποι, γ) οἱ οἰκονομικοὶ ἐπίτροποι, δ) οἱ ταμίες καὶ ὑποταμίες, ε) οἱ εἰσαγγελεῖς καὶ ἀντεισαγγελεῖς, στ) οἱ εἰρηνοδίκες, ζ) οἱ τελῶνες, η) οἱ διευθυντὲς ὑποκαταστημάτων τῆς Γεωργικῆς Τράπεζας, θ) οἱ δασάρχες Ἡπείρου, ι) οἱ διευθυντὲς γραφείων,

1. Βλ. ἀπόφαση 2361/10-5-1913 *Περὶ συστάσεως καὶ λειτουργίας Οἰκονομικῶν Ἐφορειῶν ἐν Ἡπείρῳ*, ἀρθρο 2, ἀριθμ. 12/10-5-1913 τοῦ *ΕΔ*.

2. Ἡ σύσταση τῶν Γνωμοδοτικῶν Ἐπιτροπῶν ἔγινε μὲ τὶς ἀποφάσεις: 2826/17-5-1913 καὶ 5803/24-6-1913, τροποποιητικὴ τῆς προηγούμενης, βλ. φύλλα 25/20-6-1913 καὶ 26/27-6-1913 τοῦ *ΕΔ*.

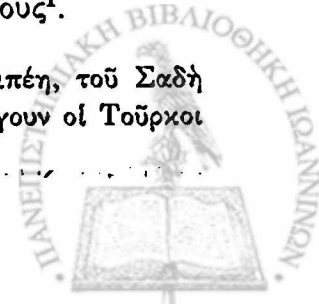
ια) οἱ γενικοὶ διευθυντὲς τῆς ταχυδρομικῆς κλπ. ὑπηρεσίας, καθὼς καὶ οἱ κατὰ τόπους διευθυντὲς τῆς ἰδίας ὑπηρεσίας, ιδ) οἱ Δήμαρχοι, ιε) ἡ ἐφορεία τῶν ἐπανορθωτικῶν φυλακῶν Ἰωαννίνων, ιστ) ὁ διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου μεταδοτικῶν νοσημάτων, ιζ) οἱ διευθύνσεις μηχανικοῦ κλπ. προϊστάμενοι τμημάτων καὶ διευθύνσεων. Εἰσηγήσεις-προτάσεις ἔκαναν καὶ οἱ: α) ὁ ἀρχηγὸς κατοχῆς τῆς Χειμάρρας καὶ β) ὁ στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητὴς Κοριτσᾶς.

Τὸ πνεῦμα τῶν ἐνεργειῶν τῆς Διοίκησης καὶ τῶν ἀποφάσεων ποὺ ἔπαιρνε, εἴτε αὐτὲς ἀναφέρονταν στὴν ὀργάνωση τῶν ὑπηρεσιῶν εἴτε στὴν κατάσταση τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ, ὑπογράμμιζε τὴν πεποίθηση τῆς Πολιτείας, ὅτι τὰ ἀπελευθερωθέντα ἐδάφη τῆς Β. Ἡπείρου θ' ἀποτελοῦσαν, μὲ τὴν ὑπογραφή τῆς συνθήκης εἰρήνης, ὀργανικὸ τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτος, ὅπως καὶ τὰ ἐδάφη τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς λοιπῆς Ἡπείρου.

4.-Ἡ πολιτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων

Στὴ Μακεδονία ὁ Ραχτιβὰν ἀντιμετώπισε τεράστια προβλήματα πολιτικῆς φύσης, ἐπεὶδὴ ὑπῆρχαν ἐκεῖ ἰσχυρὲς μειονότητες κι ἀντιτιθέμενα συμφέροντα τόσο τῶν πληθυσμῶν ὅσο καὶ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' οὔτε κι ὁ Ζωγράφος κι ὁ Φορέστης βρέθηκαν σ' εὐχερέστερη θέση τῇ διετία 1913-14. Ὑπῆρχαν βέβαια στὸν Ἡπειρωτικὸ γῶρο εὐνοϊκότερες συνθῆκες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση πολιτικῶν προβλημάτων, ἐπεὶδὴ τῇ μεγάλῃ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ τὴν ἀποτελοῦσε τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο. Ὡστόσο οἱ μειονότητες τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Τούρκων-καὶ σὲ δεύτερη μοῖρα τῶν Ἑβραίων-δημιουργοῦσαν προβλήματα. Ἡ Διοίκηση ἀντιμετώπιζε τὶς περισσότερες δυσχέρειες ἀπὸ τὴ δράση τοῦ ἀλβανικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖο κινοῦνταν πρὸς δυὸ κατευθύνσεις: ἡ πρώτη ἐπιδίωκε τὴν ἐκδίωξη τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο καὶ ἡ δεύτερη τὴν ἐνσωμάτωση καὶ τῆς Τσαμουργιάς στὸ ὑπὸ ἱδρυση ἀλβανικὸ κράτος. Ἐξάλλου ἡ ἴδια ἡ τουρκικὴ μειονότητα, μὲ τὴν ἐχθρικὴ στάση της ἀπέναντι στὴ νέα κατάσταση, φόρτιζε τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ στοιχεῖα ποὺ γίνονταν ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης κάποτε καὶ διεθνῶς. Βέβαια, οἱ θρησκευτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἡγέτες τῶν Τούρκων ποὺ εἶχαν μείνει στὴν Ἡπειρο ἀγωνίζονταν ν' ἀμβλύνουν τὶς διενέξεις Ἑλλήνων-Τούρκων καὶ δῆλωναν σὲ συνεντεύξεις τους ὅτι ἦταν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ διοίκηση. Κάτω, ὅμως, ἀπὸ τὶς γραμμὲς ὑπῆρχε μιὰ διάχυτη πικρία γιὰ τὴ μοῖρα τους¹.

1. Βλ. συνεντεύξεις τοῦ μουφτῆ Ἰωαννίνων, τοῦ δημάρχου Γιαγιά μπέη, τοῦ Σαδὴ πασά, κ.ἄ., στὴν Ἡπειρο, φύλλο 196 (396) /6-6-1914, μὲ τίτλο: «Τί λέγουν οἱ Τούρκοι διὰ τὴν συμπεριφορὰν τῶν Ἑλλήνων».

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι τὰ προβλήματα πολιτικῆς ὑφῆς πολλαπλασιάζονταν καὶ μεγεθύνονταν, καθὼς περιπλεκόταν ἡ λύση τοῦ Βορειο-ηπειρωτικοῦ Ζητήματος καὶ πλησίαζε ἡ ἡμερομηνία τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης εἰρήνης μετὰ τὴν Τουρκία (Συνθήκη Ἀθηνῶν τῆς 1/14-11-1913). Τὸ 1914 καὶ ἰδιαίτερα τοὺς τελευταίους μῆνες τοῦ τὰ προβλήματα ἔγιναν πολυπλοκότερα, ἐξαιτίας τῆς ἔκρηξης τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆ μυστικῆ ἢ φανερῇ παρέμβαση τῶν προξένων τῶν Μ. Δυνάμεων καὶ ἄλλων πρακτόρων τους¹. Ἀπὸ τοὺς προξένους τὰ μεγαλύτερα προβλήματα στὴ Διοίκηση τὰ δημιουργοῦσαν οἱ διπλωματικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς Τουρκίας, μέσω τῆς ἀλβανικῆς μειονότητας τῆς Τσαμουργιάς καὶ τῶν ἐκεῖ μουφτήδων· ὑποκινοῦσαν ἀκόμη τὶς τουρκικὲς κοινότητες σὲ ὑποβολή συνεχῶν διαμαρτυριῶν γιὰ θέματα ἰδιοκτησίας, σὲ διατύπωση κατηγοριῶν γιὰ δολοφονικὲς ἀπόπειρες προκρίτων Ἀλβανῶν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοῦ Ἰσμαήλ Ντίνου καὶ ἀπόπειρες ἀρπαγῆς περιουσιῶν τους².

Τὸ θέμα τῆς ὑποστήριξης τῶν συμφερόντων τῶν Ἀλβανῶν τῆς Τσαμουργιάς ἐκ μέρους τοῦ Τούρκου ὑποπροξένου Πρεβέζης ἦταν εὐρύτερης σημασίας καὶ ὑπεύθυνη γνώμη γι'αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἔχει τὸ ὑπουργεῖο ἐξωτερικῶν. Ὁ Βενιζέλος, ὡς ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν, ἔστειλε στὶς 3-10-1914 τηλεγράφημα στὸν Διοικητικὸ Ἐπίτροπο Πρεβέζης, στὸ ὁποῖο ὑπογράμμιζε, ὅτι οἱ μουσουλμάνοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἐνδιαφερόταν ὁ Τούρκος ὑποπρόξενος δὲν ἦταν ὀθωμανοὶ ὑπῆκοοι καὶ συνεπῶς δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα ἀνάμιξης στὶς ὑποθέσεις τους. Ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου συμφωνοῦσε μετὰ τὴ γνώμη αὐτή, συνιστοῦσε, ὅμως, στὸν Δ. Ἐπίτροπο Πρεβέζης ν' ἀποφεύγει ὅσον οἷόν τε οἰασδήποτε τραχύτητα ἐν τῇ διατυπώσει τῶν μετὰ τῆς προξενικῆς ἀρχῆς διαμειβομένων ἐγγράφων καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ ἐξομαλύνει τὶς ἀναφυόμενες διαφορὲς προφορικὰ³.

1. Τὸ 1914 πρόξενοι στὰ Γιάννινα ἦταν: 1) *Αὐστρουγγαρίας*: Γενικὸ προξενεῖο, ὑποπρόξενος Th. Hornbostel, διερμηνέας Ὁρέστης Ἰωαννίδης. 2) *Ἰταλίας*: Γενικὸ προξενεῖο, ἀναπληρωτὴς γεν. προξένου ὁ Domenico Nuvolari, διερμηνέας ὁ D. Dessanto. 3) *Ρωσίας*: Προξενεῖο, διευθύνων διερμηνέας ὁ Δ. Λαζαρίδης. 4) *Ρουμανίας*: Προξενεῖο, πρόξενος ὁ D. Mincu, διερμηνέας ὁ Νικ. Βασιλάκης (ρουμανίζων ἀπὸ τὴ Βωβούσα). 5) *Γαλλίας*: Ὑποπροξενεῖο, ὑποπρόξενος ὁ E. Dussap, διερμηνέας ὁ Ἰωάννης Λάππας. Ὁ Dussap διηύθυνε καὶ τὸ ἀγγλικὸ προξενεῖο στὰ Γιάννινα. 6) *Τουρκίας*: Προξενεῖο (ἀπὸ 16-4-1914), μετὰ δικαιοδοσίαν στὴν ἀρχὴ σ' ὅλη τὴ Γενικὴ Διοίκηση Ἡπείρου καὶ στοὺς νομοὺς Ἀρτας καὶ Φλώρινας. Πρόξενος δὲν εἶχε ἐγκατασταθεῖ ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914. Χρὴν διερμηνέα ἐκτελοῦσε ὁ Χουσεῖν Σιδική. Ἀργότερα ἐγκαταστάθηκαν Τούρκοι ὑποπρόξενοι καὶ σ' ἄλλες Ἡπειρωτικὲς πόλεις, ὅπως π.χ. στὴν Πρέβεζα, βλ. *Ἀρχεῖον Γενικῆς Διοικήσεως* (στὸ ἐξῆς: *ΑΓΔ*), φάκ. 1/29 Πολιτικά-Ἐμπιστευτικά 1914-1915, Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη Ἰωαννίνων.

2. Βλ. ἀναφορὰ τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Πρέβεζας Θ. Βελιανίτη πρὸς τὴ ΓΔ Ἡπείρου, μετὰ ἡμερομηνία 20-10-1914, *ΑΓΔ*, φάκ. 1/29, ὁ.π.

3. Βλ. τὸ ἐγγράφο 18170/15-11-1914 τῆς ΓΔ πρὸς τὸν Διοικητικὸ Ἐπίτροπο τῆς Πρέβεζας, *ΑΓΔ*, ὁ.π.

Ἀπὸ τὴν Παραμυθιά πάλι ὁ ἐκεῖ Δ. Ἐπίτροπος ἀνέφερε ὅτι ὁ μουφτής, ὕστερα ἀπὸ ἐντολὴ τοῦ Τούρκου ὑποπροξένου Πρεβέζης, ζήτησε ἄδεια νὰ διενεργήσῃ ἔρανο ὑπὲρ τῆς *Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου*. Ἡ Γ. Διοίκηση ἀπάντησε ὅτι ἀπαγορευόταν ἡ συλλογὴ ἐράνων, χωρὶς τὴν ἄδεια τῆς Κυβέρνησης. Ἐπρεπε ἀκόμη νὰ πληροφορηθεῖ ὁ μουφτής, ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα ν' ἀλληλογραφεῖ, σύμφωνα μὲ τὴ Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν, ἀπευθείας μὲ τὸν Τούρκο ὑποπρόξeno, παρὰ μόνο μέσω τοῦ Δ. Ἐπιτρόπου Πρεβέζης¹. Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο ὑλὶκὸ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μουσουλμανικὴ κοινότητα Πρεβέζης καὶ ἡ ἄλβανικὴ μειονότητα τῆς Τσαμουργιάς ἦ-οἱ πιὸ ἀνήσυχες, γιὰ διαφορετικούς λόγους ἢ κάθε μιά: ἡ πρώτη περισσότερο γιὰ θέματα ἰδιοκτησίας καὶ ἡ δεύτερη, ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, εἶχε καὶ λόγους νὰ προκαλεῖ ἀναταραχὲς γιὰ νὰ δημιουργεῖ ἐντυπώσεις, κυρίως στὸ ἐξωτερικόν, κι ἀτμόσφαιρα ποὺ θὰ ὑποβοηθοῦσε τὶς ἄλβανικὲς διεκδικήσεις. Στὸν χῶρο τῆς Τσαμουργιάς δημιουργήθηκε ἀναταραχὴ καὶ γιὰ τὴν τύχη τῶν ἀκίνητων περιουσιῶν τῶν μουσουλμάνων, ποὺ εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴν περιοχὴ. Ὀγκώδης ἀλληλογραφία σχηματίστηκε ἀνάμεσα στὸ τουρκικὸ προξενεῖο Ἰωαννίνων, τὸ τουρκικὸ ὑποπροξενεῖο Πρεβέζης, τὸ μουφτὴ Παραμυθιάς καὶ τὶς ἐλληνικὲς ἀρχές. Ἡ Γ. Διοίκηση ὑποχρεώθηκε νὰ προβεῖ σὲ παραστάσεις πρὸς τὸ τουρκικὸ προξενεῖο Ἰωαννίνων, γιὰ νὰ πάψει ἡ ἀπευθείας ἀλληλογραφία τῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων τῆς Τουρκίας μὲ τοὺς μουφτῆδες².

Στὸ μεταξὺ οἱ Μουσουλμάνοι τοῦ ἐξωτερικοῦ, μὲ μυστικὲς ἐπικοινωνίες, προσπαθοῦσαν νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἡθικὸ τῶν ὁμοθρήσκων τους στὴν Ἡπειρο καὶ ν' ἀναπτέρωσουν τὶς ἐλπίδες τους γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας τους. Στὴ Βοστίνα (Πωγωνιανή) π.χ. κατασχέθηκε ἀπὸ τὶς ἀρχὲς φύλλο τῆς ἐφημερίδας ΚΠόλεως *Τεσφίρι Ἐφκιάρ* (Ταξιδιωτικὲς Ἐντυπώσεις) στὰ περιθώρια τῶν σελίδων τῆς ὁποίας εἶχαν σημειωθεῖ τὰ ἐξῆς ἀπὸ τὸν ἀποστολέα: *Εἰς ἅπαντας ὑμᾶς χαιρετισμούς. Διακηρύξατε εἰς τοὺς αὐτόθι μωαμεθανοὺς ἀδελφούς μας τὰς λαμβανούσας χώραν πανταχόθεν προπαρασκευὰς περὶ τῆς ἐναργοῦς μουσουλμανικῆς θρησκείας. Μουχτάρ.* Διατυπωνόταν ἡ γνώμη πὼς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου εἶχε σχέση μὲ τὸν ἱερὸ πόλεμον ποὺ εἶχε κηρύξει ἡ Τουρκία κι ἀποσκοποῦσε στὴ δημιουργία μίσους ἀνάμεσα σὲ χριστιανοὺς καὶ μουσουλμάνους³.

1. Βλ. τὸ ἔγγραφο 20366/13-12-1914 τῆς ΓΔ πρὸς τὸν Διοικητικὸ Ἐπίτροπον Παραμυθιάς, ΑΓΔ, ὅ.π.

2. Βλ. τὴν ἀναφορὰ 1248/4-11-1914 τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου Πρεβέζας πρὸς τὴ ΓΔ καὶ τὴν ἀπάντησιν τῆς τελευταίας, μὲ τὸ ἔγγραφόν της ἀριθμ. 18493/17-11-1914, ΑΓΔ, ὅ.π.

3. Βλ. τὴν ἀναφορὰ 1783/27-11-1914 τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου Κόνιτσας πρὸς τὴ ΓΔ, ΑΓΔ, ὅ.π.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Δ. Ἐπίτροπος Πρεβέζης ἐνημέρωνε τὴ Γ. Διοίκηση Ἑπείρου γιὰ τὶς διαδόσεις ποὺ κυκλοφοροῦσαν γύρω ἀπὸ τὶς κινήσεις πρακτόρων τῶν Ἱταλῶν στὶς ἀπέναντι ἀκτές. Ἀνέφερε συγκεκριμένα ὅτι στὸ Μπάρι εἶχε ἰδρυθεῖ σύλλογος ποὺ ἐπιδίωκε τὴν παγίωση τῆς ἰταλικῆς ἐπιρροῆς στὴν Ἀλβανία καὶ ἰδιαίτερα στὴ Β. Ἑπείρο. Γιὰ τὴν ἐπίτευξη τοῦ σκοποῦ πράκτορες τῶν Ἱταλῶν στρατολογοῦσαν στὸ χῶρο αὐτὸ νέους, χωρὶς διάκριση θρησκείας, προπαντός, ὅμως, χριστιανούς, τοὺς ὁποίους ἔστελναν στὸ Μπάρι, τοὺς ἐντυναν μὲ στρατιωτικὲς στολές, τοὺς ἐξασφάλιζαν ἐπιμελημένη διατροφή, τοὺς γύμναζαν, τοὺς ὀνόμαζαν ὑπαξιωματικούς καὶ τοὺς ἔδιναν τὴν ὑπόσχεση ὅτι μετὰ ἓνα ἐξάμηνο, ἂν ἔδειχναν ζῆλο στὶς ἀσκήσεις καὶ στὴν ἐκμάθηση τῆς ἰταλικῆς, θὰ τοὺς ὀνόμαζαν ἀξιωματικούς. Ὅλοι αὐτοὶ προορίζονταν γιὰ δράση στὸν Βορειοηπειρωτικὸ χῶρο. Ἡ Γ. Διοίκηση ἐνημέρωσε τὸ διοικητὴ τοῦ Ε' Σώματος Στρατοῦ Κ. Νίδερ, ὁ ὁποῖος κι ἀνέθεσε στὶς εἰδικὲς ὑπηρεσίες νὰ ἐρευνήσουν τὰ διαδιδόμενα¹.

Ἀλλὰ καὶ ἡ γερμανικὴ προπαγάνδα, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν κήρυξη τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου, δημιούργησε δυσμενὴ ἀτμόσφαιρα γιὰ τὴν Ἑλλάδα, κυρίως μὲ δημοσιογραφικὲς ἀνταποκρίσεις. Δυὸ ἀνταποκριτὲς π.χ. ἀπὸ τὴν *Εφημερίδα τῆς Φραγκφούρτης* περιέγραφαν σὲ ἀνταποκρίσεις τοὺς μὲ τὰ μελανότερα χρώματα τὰς διαπραχθείσας παρὰ τῶν Ἑπαιρωτῶν ὁμότητας κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κορυτσᾶς. Ἡ Γ. Διοίκηση χαρακτήριζε τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ ὡς δυσφημιστικὰ καὶ ἐνημέρωνε σχετικὰ τὸν Πρόεδρο τῆς Κυβέρνησης τῆς «Αὐτονόμου Ἑπείρου» Γ.Χ. Ζωγράφο².

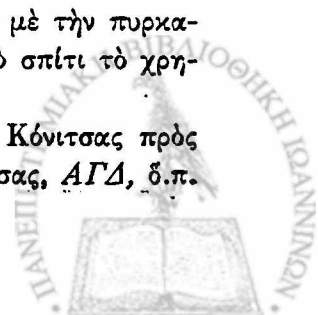
Ἡ Γ. Διοίκηση ἀντιμετώπιζε προβλήματα πολιτικῆς ὑφῆς κι ἀπὸ τὴ δράση ἀτόμων ποὺ διέπρατταν κλοπές³ ἢ βεβήλωναν ἱερὰ τῶν μουσουλμάνων⁴, ἀκόμη κι ἀπὸ τὴ συμπεριφορὰ ὀργάνων τῆς τάξης, κατὰ τὶς ἐρευνὲς τοὺς σὲ σπίτια μουσουλμάνων. Ὅλα αὐτὰ προκαλοῦσαν τὴν ἀντίδραση τῶν μουσουλμανικῶν κοινοτήτων ποὺ ἐκφραζόταν εἴτε μέσω τῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν τοὺς εἴτε μὲ παρεμβάσεις τῶν τουρκικῶν προξενικῶν ἀρχῶν.

1. Βλ. τὴν ἀναφορὰ 1756/17-11-1914 τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου Πρεβέζης πρὸς τὴ ΓΔ καὶ τὸ ἔγγραφο τῆς τελευταίας 19116/26-11-1914 πρὸς τὸν Νίδερ. Ὁ Νίδερ ἀπάντησε στὴ ΓΔ μὲ τὸ 362/11-12-1914 ἔγγραφό του, βλ. ΑΓΔ, ὅ.π.

2. Βλ. τὸ τηλεγράφημα 12163/13-7-1914 τοῦ Α. Παπούλα, ΑΓΔ, ὅ.π.

3. Βλ. τὴν ἀναφορὰ 15588/12-5-1914 τοῦ Ἀστυνομικοῦ διευθυντῆ Ἑπείρου πρὸς τὴ ΓΔ, γιὰ τὴν κλοπὴ στὸ τζαμί τοῦ Ἀσλὰν πιασᾶ, ΑΓΔ, φάκ. 1/15 1914-1915, Δημοσία Ἀσφάλεια, καθὼς καὶ τὴν ἀναφορὰ του 11664/9-4-1914, τὴ σχετικὴ μὲ τὴν πυρκαγιά σ' ἓνα σπίτι στὸν περίβολο τοῦ τζαμιοῦ τῆς συνοικίας Λιάμ-τζαμί. Τὸ σπίτι τὸ χρησιμοποιοῦσαν οἱ Τοῦρκοι ὡς διδαστήριο, ΑΓΔ, ὅ.π.

4. Βλ. τὸ ἔγγραφο 209/5-2-1914 τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Κόνιτσας πρὸς τὸν Ἀστυνομικὸ ὑποδιοικητὴ, γιὰ τὰ ἐπεισόδια στὸν τεκέ τῆς κάτω Κόνιτσας, ΑΓΔ, ὅ.π.

Ἡ συμπεριφορὰ ὀρισμένων ὀργάνων τῆς Διοίκησης ἀπέναντι στὴν τουρκικὴ μειονότητα ἦταν κάποτε τόσο ἀνάρμοστη, ὥστε νὰ προκαλεῖ τὴν ἀντίδραση καὶ τῶν πιὸ διαλλακτικῶν στοιχείων τῆς κοινότητος. Στὰ Γιάννινα ἐπικεφαλῆς τῆς βρισκόταν ὁ μουφτῆς Φουὰτ Μουσταφὰ ἐφέντης, σεβαστὴ προσωπικότητα ἀπὸ χριστιανούς καὶ μουσουλμάνους. Γιὰ νὰ φτάσει στὸ σημεῖο νὰ ἐξαναστεῖ καὶ νὰ διαμαρτυρηθεῖ ὁ μουφτῆς, σημαίνει ὅτι συνέβησαν σοβαρὰ περιστατικὰ σὲ βάρος μελῶν τῆς κοινότητάς του¹.

Ἡ Γ. Διοίκηση ἀντιμετώπισε τὶς σοβαρότερες δυσχέρειες, πολιτικές στὴν οὐσία, κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἀνακήρυξης τῆς Αὐτονομίας τῆς Β. Ἡπείρου, ὅταν ἡ Ἑλλάδα ἀποχώρησε ἀπὸ τὰ ἐδάφη ἐκεῖνα. Μαζὶ μὲ τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ὑποχωροῦσαν κι ἀνταρτικὲς ὁμάδες ποὺ δροῦσαν ἐκεῖ καὶ οἱ ὁποῖες, μὲ τὶς βίαιες πράξεις τους στὴν ὑπαιθρο, ἀπειλοῦσαν σοβαρὰ τὴ δημόσια τάξη. Γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει τὴν κατάσταση αὐτὴ ζήτησε ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸ Ἀρχηγεῖο Χωροφυλακῆς². Οἱ βιαιότητες κατέληγαν συχνὰ σὲ συμπλοκὲς καὶ φόνους³. Γιὰ νὰ περιοριστοῦν οἱ βιαιοπραγίες ἡ Ἀστυνομικὴ Δ/ση Ἡπείρου διέταξε τὶς ὑποδιοικήσεις ν' ἀσχοῦν αὐστηρὸ ἐλεγχὸ στοὺς ἀντάρτες καὶ πολίτες ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ χῶρο δικαιοδοσίας τους κι εἶχαν μαζί τους ζῶα ποὺ ἐπαίρναν μὲ βία ἀπὸ τοὺς ἀγρότες⁴.

Ἀλλὰ κι αὐτονομιστὲς ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο ἦ καὶ ἐγκαταστημένοι στὰ Γιάννινα Βορειοηπειρῶτες ἐνεργοῦσαν ἔντονη προπαγάνδα ἀνάμεσα στοὺς ὀπλίτες τῆς Ἀστυνομίας καὶ τοῦ Στρατοῦ, προτρέποντάς τους νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς τάξεις τους καὶ νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν αὐτονομία τῆς Β. Ἡπείρου. Ἡ Ἀστυνομία ἔκρινε ὅτι τὰ ἄτομα αὐτὰ ἦταν ἐπικίνδυνα καὶ διέταξε τὴν ἀπέλαση 40⁵. Καὶ γιὰ νὰ τεκμηριώσῃ καλύτερα τὴν ἀπόφασή

1. Βλ. ἐνδεικτικὰ περιστατικὰ στὸ ΑΓΔ, φάκ. 2/2 1914-1915, Διάφορα Διοικήσεως: τὴν μὲ ἡμερομηνία 8-11-1914 ἀναφορὰ τοῦ μουφτῆ Ἰωαννίνων πρὸς τὴ ΓΔ, γιὰ ἀνάρμοστη συμπεριφορὰ τῶν ὀργάνων τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας πρὸς τὸ χότζα τῆς κοινότητος Χατζὴ Καδρὴ ἐφέντη. Μὲ ποιὸν τρόπο ἀντιμετώπισε τὸ Πολιτικὸ Τμῆμα τὸ ἐπεισόδιο, δὲν εἶναι γνωστό. Στὸ περιθώριο μόνο τῆς ἀναφορᾶς ἔχει γραφεῖ ἐγένοντο τὰ ἄεοντα. Βλ. ἐπίσης ΑΓΔ, φάκ. 2/1 1914-1915, Οἰκονομικά, γιὰ τὸ θέμα τῆς ἰσοπέδωσης ἐνὸς τμήματος τοῦ τουρκικοῦ νεκροταφείου (στὴ σημερινὴ κεντρικὴ πλατεία τῶν Ἰωαννίνων), χωρὶς ἡ ΓΔ νὰ πληρώσῃ τὸ ἀντίτιμο τῆς ἀξίας του. Τελικὰ τὸ θέμα λύθηκε μὲ τὴν παρέμβαση τοῦ ὑπουργείου ἐξωτερικῶν καὶ τὴν καταβολὴ ἀποζημίωσης 8.000 δρχ.

2. Βλ. ἀναφορὰ 13334/24-4-1914 τῆς Ἀστυνομικῆς διεύθυνσης Ἡπείρου, ΑΓΔ, ὅ.π.

3. Ὅπως ἐγίνε στὴν περίπτωση ποὺ ἀνταρτικὴ ὁμάδα ἐπιτέθηκε ἐναντίον τῶν ἐργαζομένων στὸ δημόσιο δρόμο Ἰωαννίνων-Ἡγουμενίτσας, στὴν ὁποία σκοτώθηκε κι ἓνας ἐργάτης, βλ. ἀναφορὰ 13352/24-4-1914 τοῦ Ἀστυνομικοῦ διευθυντῆ Ἡπείρου πρὸς τὴ ΓΔ, ΑΓΔ, ὅ.π.

4. Βλ. τὴν τηλεγραφικὴ διαταγὴ 13330/24-4-1914, ΑΓΔ, ὅ.π.

5. Βλ. τὴν ἀναφορὰ 14834/4-5-1914 τῆς Ἀστυνομικῆς διεύθυνσης πρὸς ΓΔ, ΑΓΔ, ὅ.π.

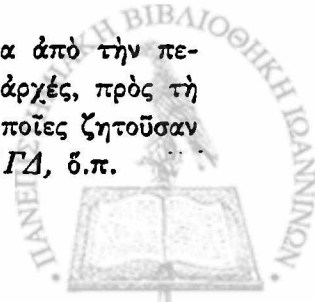
της χρησιμοποίησε σὲ βάρος τῶν ἐπικινδύνων ἀτόμων κι ἀνεπίτρεπτους χαρακτηρισμούς, ὅπως κηφήνες κλπ.

Οἱ μουσουλμάνοι ἀπὸ τὴν πλευρά τους περιέπλεκαν τὴν κατάσταση μὲ τὶς συνεχεῖς διαμαρτυρίες τους, μερικὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἦταν βásiμες. Οἱ ἐπιδρομὲς ἀνταρτικῶν ομάδων τῆς Αὐτόνομης Β. Ἡπείρου ἐναντίον τῶν χωριῶν τους, τοὺς ὑποχρέωναν νὰ ἐκπατρίζονται¹. Ἀλλὰ καὶ κάθε κατάσταση ποὺ δημιουργόταν ἀπὸ τὶς προσπάθειες Πολιτείας καὶ πληθυσμῶν νὰ προσαρμόσουν τὴ ζωὴ, τὴν κρατικὴ καὶ τὴν ιδιωτικὴ, στὰ νέα δεδομένα, ἀπαιτοῦσε πολιτικὴ ἀντιμετώπιση. Βέβαια, ἡ ἐλευθερία γιὰ τὸ ἐλληνικὸ στοιχεῖο εἶχε ἀποκτηθεῖ, δὲν ἀρκοῦσε ὅμως μόνον αὐτὸ γιὰ νὰ δώσει οὐσιαστικὸ περιεχόμενο στὴν ἐννοιά της. Θεσμοὶ καὶ νόμοι τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἰσχύουν κι αὐτὸ βάραινε σημαντικὰ στὴν προσπάθεια συμφιλίωσης Κράτους καὶ πολίτη, ἡ ὁποία δὲν ὑπῆρχε στὸ παρελθόν, γιὰτὶ στὴ σχέση δυνάστη-ὑπόδουλου δὲν χωροῦσε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸν αὐταρχισμό, τὴν καταπίεση, τὴν τυραννία, τὴν ἀπομύζηση κάθε οἰκονομικῆς ἱκμάδας. Ἦταν φυσικὸ ἡ προσαρμογὴ αὐτὴ τῶν τέως ὑποδούλων νὰ εἶναι ὀρισμένες φορὲς βασανιστικὴ καὶ νὰ παίρνει ἐκρηκτικὲς διαστάσεις, καθὼς οἱ προσδοκίες τους δὲν ἔβρισκαν γρήγορα δικαίωση καὶ ἡ μοίρα πολλῶν ἦταν ἐξαρτημένη ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν τσιφλικάδων, ὅσο κι ἂν ἡ Πολιτεία προσπαθοῦσε ν' ἀμβλύνει τὶς ἀντιθέσεις.

Ὅλες, λοιπόν, οἱ ἐνέργειες τῶν ἐκπροσώπων τῆς κυβέρνησης στὶς Νέες Χῶρες συνδέονταν μὲ τὴν πολιτικὴ βούληση τοῦ Κράτους γενικότερα, ἀλλὰ καὶ τῶν Γενικῶν Διοικητῶν εἰδικότερα. Ἀγροτικὸ ζήτημα, ἐργατικὲς διεκδικήσεις, αἰτήματα συντεχνιῶν, ἐπιστημονικῶν συλλόγων, φορολογία, ἀναπτυξιακὲς προοπτικὲς, ἐκπαιδευτικὴ κατάσταση κλπ. ἀπαιτοῦσαν πολιτικὴ ἀντιμετώπιση μ' εὐρύτερες προοπτικὲς κι ὄχι ἀπλὴ γραφειοκρατικὴ διεκπεραίωση. Συνεπῶς, ἀντικείμενα τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος δὲν ἦταν μόνο ἐκεῖνα ποὺ εἶχαν ἄμεση σχέση μ' αὐτό, ἀλλὰ κι ὅσα ἀντιμετωπίζονταν μέσω τῶν ὑπολοίπων Τμημάτων ποὺ ἱδρυσε ἡ Γενικὴ Διοίκηση Ἡπείρου.

Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς πλαισιῳθήκε ἀπὸ ἐπιτελεῖο συνεργατῶν, ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῶν ὑπουργείων, στελεχῶν ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸ στρατό, καθὼς καὶ προξενικῶν ὑπαλλήλων. Οἱ ἀποσπασμένοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἀποτελοῦσαν ταυτόχρονα καὶ τοὺς πολιτικοὺς συμβούλους τοῦ Ζωγράφου. Ἀρκετοὶ ἦταν ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς καὶ μερικοὶ εἶχαν προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες τους καὶ στὴ Γ. Διοίκηση Μακεδονίας, ὅπως ὁ

1. Βλ. ἀριθμὸ ἀναφορῶν ἐκπατρισμένων μουσουλμάνων στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Κονίσπολης. Οἱ ἀναφορὲς ἀπευθύνονται πρὸς τὶς ἀστυνομικὲς ἀρχές, πρὸς τὴ ΓΔ καὶ τὸν Πρόεδρο τῆς Κυβέρνησης (ἀναφορὰ τῆς 24-8-1914), μὲ τὶς ὁποῖες ζητοῦσαν τὴν παρέμβασή τους γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τους, ΑΓΔ, ὁ.π.

γραμματέας τοῦ ὑπουργείου ἐσωτερικῶν Ἀχιλλέας Μάντζαρης, πού εἶχε διατελέσει καὶ Δ. Ἐπίτροπος Κοζάνης¹. Ἀπὸ τὰ στελέχη πού χρησιμο-ποιήθηκαν ὡς πολιτικοὶ σύμβουλοι καὶ προϊστάμενοι τμημάτων Γραφείων, ἀποσπασμένοι ἀπὸ τὰ ὑπουργεῖα ἢ ἐγγώριοι, σημειώνονται οἱ ἑξῆς:

Πρόξενοι καὶ ὑποπρόξενοι: Ἀγγελος Τυπάλδος Φορέστης, Κων. Ντάσσοι, τμηματάρχης τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος², Νικόλαος Γκίκας, τμηματάρχης τοῦ Τμήματος Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας, Ε. Καψαμπέλης, ἀποσπασμένος στὸ Πολιτικὸ Τμῆμα³.

Προξενικοὶ ὑπάλληλοι: Ἰωάννης Μεγαπάνος, γραμματέας τοῦ Γενικοῦ Προξενείου Σμύρνης, ἐπιστρατευμένος πού τοποθετήθηκε β' γραμματέας τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος⁴, Νικόλαος Χαντέλης, γραμματέας τοῦ Γενικοῦ Προξενείου Ἰωαννίνων, Ἡπειρώτης, τοποθετημένος στὸ Πολιτικὸ Τμῆμα. Ἀνέλαβε προσωρινὰ καὶ καθήκοντα διευθυντῆ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων⁵. Βασ. Δενδραμῆς, ὁ κατόπιν πρεσβευτῆς καὶ ὑφυπουργὸς Τύπου στὴν κυβέρνησις τοῦ ἀντιβασιλέα Δαμασκηνοῦ. Διετέλεσε διευθυντῆς τοῦ γραφείου Τύπου τῆς Γ. Διοικήσεως ἀπὸ 6-9-1913, μὲ προσωρινούς συνεργάτες τοὺς G. Richard καὶ K. Σχινᾶ⁶. Προηγήθηκαν τοῦ Δενδραμῆ οἱ: 1) Στέφανος Γρανίτσας⁷, καὶ 2) ὁ Δημ. Δαμασκηνός, εἰσαγγελέας Πρωτοδικῶν, νομικὸς σύμβουλος τῆς Γ. Διοικήσεως καὶ διευθυντῆς τοῦ Δικαστικοῦ Τμήματος⁸. Ἀντικατέστησε τὸν Γρανίτσα πού ἀνέλαβε ἄλλη ὑπηρεσία. Στὸ Πολιτικὸ Τμῆμα ὑπηρετοῦσε ὡς γραμματέας καὶ ὁ Ἀρ. Ζάχος πού τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913 τοποθετήθηκε ὡς Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Δελβίνου⁹.

1. Βλ. Τάχου, ὅ.π., σ. 19. Ἡ ἀπόσπασή του ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο ἔληξε στίς 1-3-1914 ἀπόφασις: 4098/1-3-1914, βλ. φύλλο 49/26-3-1914 τοῦ ΕΔ.

2. Διορίστηκε Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Πρεμετῆς (ἀπόφασις: 4575/12-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913 τοῦ ΕΔ) καὶ τερματίστηκε ἡ ἀπόσπασή του.

3. Τοποθετήθηκε Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Ἀργυροκάστρου, ἀπόφασις: 5597/25-7-1913, φύλλο 26/27-7-1913 τοῦ ΕΔ.

4. Ἀπόφασις: 5750/24-7-1913, φύλλο 26/27-7-1913.

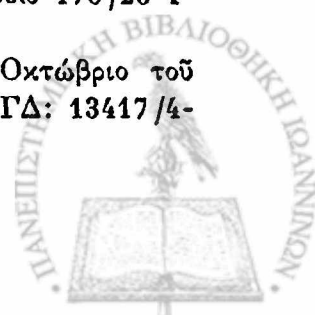
5. Ἀπόφασις: 6218/26-3-1914, φύλλο 49/26-3-1914. Γιὰ τὸν Χαντέλη βλ. καὶ Νικολαΐδου, τὸ Ἀρχεῖο Ἰωάννου Λάππα καὶ Ἀντιγόνης Τζαβέλλα, ὅ.π., σ. 19 σημ. 2.

6. Ἀπόφασις: 13339/6-9-1913, φύλλο 37/20-9-1913 τοῦ ΕΔ.

7. Ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος, λογοτέχνης, βουλευτῆς καὶ πολεμιστῆς, ὡς ἑφεδρὸς ἀνθυπολοχαγὸς τῶν βαλκανικῶν πολέμων. Ὁ Γρανίτσας ἀνέλαβε τὸ γραφεῖο Τύπου ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων. Ὡς ὑπαλλήλους χρησιμοποίησε καὶ πεπειραμένους λογίους, δημοσιογράφους καὶ συγγραφεῖς Ἡπειρώτες, ὅπως π.χ. τὸν Χρῆστο Χρηστοβασίλη καὶ τὸν Κων/νο Μέρτζιο, βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 178/28-4-1913.

8. Ἀπόφασις: 4040/2-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913 τοῦ ΕΔ. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1913 ἀντικλήθηκε στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, ἀπόφασις ΓΔ: 13417/4-10-1913, φύλλο 39/8-10-1913 τοῦ ΕΔ.

9. Ἀπόφασις: 5315/16-6-1913, φύλλο 25/60-6-1913 τοῦ ΕΔ.

Ἐπιστήμονες καὶ ὑπάλληλοι: Γεώργιος Καλογήρου, διδάκτωρ Νομικῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας. Διορίστηκε διευθυντῆς τοῦ ἰδιαίτερου γραφείου τοῦ Γ. Διοικητῆ¹.

Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ διαίρεση τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Γ. Διοίκησης Ἡπείρου σὲ 8 Τμήματα κάλυπτε τὸ εὖρος τους σὲ γενικὲς μόνο γραμμές. Γιαυτὸ σὲ ὀρισμένα Τμήματα, ὅπως π.χ. τὸ Πολιτικό, ὑπῆρχαν εἰδικὲς ὑπηρεσίες, ποὺ χαρακτηρίζονταν ὡς Τμήματα, ὅπως π.χ. τὸ Λογιστικό, τὸ Νομικό, κλπ. Τὸ τελευταῖο ἀποτελοῦσε βασικὸ τομέα τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος, γιατί ὁ νομικὸς σύμβουλος καθόριζε μὲ τίς γνωματεύσεις του καὶ τὴν πολιτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν διαφόρων θεμάτων ποὺ εἶχαν ἀνάγκη νομικῆς ἐρμηνείας.

Ἐπειδὴ τὰ καθήκοντα τοῦ νομικοῦ συμβούλου ἦταν πολλά, ἡ Γ. Διοίκηση ἔκρινε ὀρθὸ νὰ τὰ ὀριοθετήσῃ, γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ἡ σύγχυση καὶ ἡ ἐπέμβαση σ' ἔργα ἀλλότρια². Νομικοὶ σύμβουλοι τῆς Γ. Διοίκησης διέτελσαν οἱ: 1) Δημήτριος Δαμασκηνός, 2) Λεωνίδας Λουκάκος³, 3) Φίλιππος Βασιλείου, πρόεδρος Πρωτοδικῶν ποὺ ἀντικατέστησε τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1913 τὸν Λουκάκο⁴.

Δυὸ ἀκόμη τοποθετήσεις ὑπαλλήλων ποὺ κάλυπταν ὅλο τὰ φάσμα τῶν δραστηριοτήτων τῆς Γ. Διοίκησης καὶ κυρίως τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος ἦταν: 1) τοῦ Εἰσαγγελέα Δημητρίου Δαμασκηνοῦ, ὡς γενικοῦ ἐπιθεωρητῆ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τῆς⁵. 2) τοῦ Δημητρίου Παπούλια, δικηγόρου καὶ πρώην νομάρχῃ, ὡς γενικοῦ γραμματέα τῆς Γ. Διοίκησης,

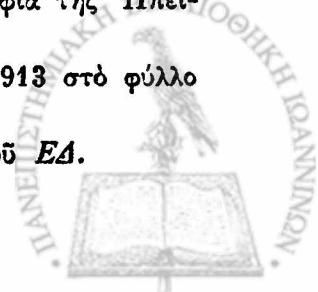
1. Ἀπόφαση: 3653/24-5-1914, φύλλο 18/24-5-1914.

2. Βλ. ἀπόφαση: 2522/13-5-1913, φύλλο 14/15-5-1913 τοῦ ΕΔ. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση ὁ νομικὸς σύμβουλος ἐπωμιζόταν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν εὐθύνη: 1) νὰ γνωμοδοτεῖ προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἐπὶ πάσης ὑποθέσεως εἰσαγομένης εἰς αὐτὸν παρὰ τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς ΓΔ Ἡπείρου, 2) νὰ συγκαλεῖ σὲ συμβούλιο κι ἄλλους νομικούς, ὅταν τὸ ἔκρινε ἀπαραίτητο, νὰ προεδρεύει τοῦ συμβουλίου καὶ νὰ προκαλεῖ τὴν ἐγγραφή γνωμοδότηση τῶν συμβούλων γιὰ κάθε ζήτημα ἢ ὑπόθεση, 3) νὰ ὑπερασπίζεται τὰ δικαιώματα τῆς ΓΔ μὲ αὐτοπρόσωπη παρουσία του στὰ δικαστήρια, μόνος του ἢ μὲ τὴ συνεργασία τῶν διορισμένων πληρεξουσίων δικηγόρων.

3. Τεκμηριωμένη Γνωμοδότησή του, σχετικὴ μὲ τὴν ἐκδίκαση καταγγελιῶν ἀναφερομένων στὴ βεβαίωση καὶ εἰσπραξὴ τοῦ φόρου ζώων γιὰ τὸ 1913, δημοσιεύεται στὸ ΕΔ καταλαμβάνοντας καὶ τίς 4 σελίδες του. Βλ. ἀπόφαση: 80/15/1913 στὸ 31/29-7-1913 φύλλο. Οἱ γνωμοδοτήσεις τοῦ Λουκάκου ἐκδόθηκαν μὲ τὸν τίτλο: Λεωνίδα Λουκάκου, Γνωμοδοτήσεις κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ ὡς νομικοῦ συμβούλου παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Ἡπείρου ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων τοῦ δημοσίου καὶ ιδιωτικοῦ ὀθωμανικοῦ δικαίου, ἐν Ἰωαννίνοις 1913. Ἡ σπουδαιότερη καὶ ἐκτενέστερη ἀπὸ τίς γνωμοδοτήσεις του εἶναι ἡ ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 13818, ἡ ἀναφερόμενη στὰ βακούφια τῆς Ἡπείρου (βλ. ὁ.π., σ. 7 κ.ἐξ.).

4. Βλ. ἀπόφαση διορισμοῦ τοῦ Βασιλείου ἀριθμ. 21460/24-12-1913 στὸ φύλλο 47/20-1-1914 τοῦ ΕΔ.

5. Βλ. τὴν ἀπόφαση 5804/21-6-1913 στὸ φύλλο 30/19-7-1913 τοῦ ΕΔ.

τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914. Ὁ διορισμός του συνέπεσε μὲ τὴν τοποθέτηση τοῦ στρατηγοῦ Α. Παπούλα ὡς στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ Γ. Διοικητῆ Ἠπείρου¹. Στὰ ἴδια χρονικὰ περιθώρια διορίστηκε καὶ παραιτήθηκε ὁ δικηγόρος Σπυρ. Ἀρτης, ὡς νομάρχης Ἰωαννίνων².

ΟΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΤΜΗΜΑΤΩΝ

Α' ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Τὸ πρῶτο πρόβλημα πὺ ἀντιμετωπίστηκε μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου ἦταν ἡ διοικητικὴ διαίρεση τῶν περιοχῶν της. Στὴ Μακεδονία, σύμφωνα μὲ ἀπόφαση τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης³, ἡ ὀργάνωση ἐγινε μὲ βάση τὸν διοικητικὸ ὀργανισμό πὺ ἴσχυε ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἡ Ἠπειρος ἦταν διαιρεμένη σὲ 4 σαντζάκια καὶ 15 καζάδες. Τὰ 4 σαντζάκια ἀποτελοῦσαν τμήμα τοῦ βιλαετιοῦ (Γ.Δ.) Ἰωαννίνων, σὲ ὁποῖο ὑπαγόταν καὶ τὸ σαντζάκι Βερατίου⁴. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἠπείρου ἐγινε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ κατὰ διαστήματα. Ἔτσι, ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση πὺ δημιουργοῦσαν τὰ πολεμικὰ γεγονότα, διαμορφωνόταν καὶ ἡ διοικητικὴ ὀργάνωση. Οἱ ἀπελευθερωμένοι καζάδες Πρεβέζης καὶ Φιλιππιάδας συγκρότησαν τὶς ὁμώνυμες ὑποδιοικήσεις. Στὴν ὑποδιοίκηση Πρεβέζης ὑπῆχθη ἀργότερα καὶ ὁ καζὰς Μαργαριτίου, μὲ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ σαντζακιοῦ Ρεσσαδιῆ (Θεσπρωτίας)⁵. Οἱ ὑπόλοιποι 3 καζάδες τοῦ ἰδίου σαντζακιοῦ, Παραμυθιάς, Φιλιατῶν καὶ Ἠγουμενίτσας, ἐν-

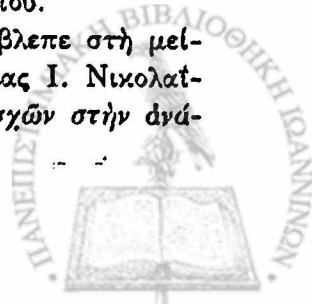
1. Ὁ Δ. Παπούλιας παραιτήθηκε ἀπὸ γενικὸς γραμματέας μὲ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ στρατηγοῦ Α. Παπούλα ὡς Γενικοῦ Διοικητῆ. Βλ. τὶς ἀποφάσεις: 12447/18-7-1914 φύλλο 52/21-7-1914 καὶ 16571/10-10-1914, φύλλο 56/20-10-1914 τοῦ ΕΔ.

2. Βλ. τὶς ἀποφάσεις: 11191/4-7-1914 καὶ 16572/10-10-1914 στὰ φύλλα 52/21-7-1914 καὶ 56/20-10-1914 τοῦ ΕΔ.

3. Βλ. τηλεγράφημα τοῦ Ε. Βενιζέλου τῆς 27-10-1912 πρὸς τὸν Ἀρχηγὸ Στρατοῦ, Ρακτιβάν, Ἐγγραφα καὶ σημειώσεις, Παράρτημα, ὁ.π., σ. 85-86.

4. Τὰ σαντζάκια ἦταν: Ἰωαννίνων: καζάδες: Ἰωαννίνων, Μετσόβου, Κόνιτσας, Λεσχοβικίου. Ἀργυροκάστρου: καζάδες: Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Πωγωνίου, Χειμάρρας, Τεπελενίου καὶ Πρεμετῆς. Πρέβεζας: καζάδες: Πρέβεζας, Φιλιππιάδας. Ρεσσαδιῆ: καζάδες: Ρεσσαδιῆ (Ἠγουμενίτσας) Μαργαριτίου, Φιλιατῶν καὶ Ἀϊδονάτ (Παραμυθιάς). Τὸ σαντζάκι Βερατίου: καζάδες: Βερατίου, Αὐλώνας, Σκραπαρίου καὶ Λιούσνας. Βλ. Γ. Σ. Πλουμίδη, «Ὁ ἐλληνισμός τῆς Ἠπείρου στὶς παραμονὲς τῆς ἀπελευθέρωσής του (1905 περ. -1912)», *Δωδώνη*, 6(1977) 356. Τὸ σαντζάκι Κοριτσᾶς μὲ τοὺς καζάδες Κοριτσᾶς, Κολώνιας καὶ Σταρόβου εἶχε ὑπῆρχεῖ σὲ βιλαέτι Μοναστηρίου.

5. Τὸ σαντζάκι Ρεσσαδιῆ ἦταν ἓνα τεχνητὸ κατασκευάσμα πὺ ἀπέβλεπε στὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν τῆς Ἠπείρου, βλ. Ἐλευθερίας Ι. Νικολαΐδου, *Ἡ ἀλβανικὴ κίνηση σὲ βιλαέτι Ἰωαννίνων καὶ ἡ συμβολὴ τῶν λεσχῶν στὴν ἀνάπτυξή της*, Ἰωάννινα 1984, σ. 96.

σωματώθηκαν στο νομό Ἰωαννίνων, τὸν μόνον ποὺ εἶχε συγκροτηθεῖ στὸν ἡπειρωτικὸ χῶρο. Ἡ διοικητικὴ ὀργάνωση τῶν Νέων Χωρῶν ποὺ ἔγινε μὲ τὸ ΒΔ. τῆς 31-3-1915 ἐπικύρωσε τὴ διαίρεση τῆς Ἡπείρου σὲ δυὸ νομούς, Ἰωαννίνων καὶ Πρεβέζης¹, μὲ κατάργηση τοῦ σαντζακιοῦ Ρεσσαδιέ. Στὴ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου ὑπῆχθη κι ὁ νομὸς Ἄρτας, ποὺ τὸ μεγαλύτερο μέρος του εἶχε προσαρτηθεῖ στὴν Ἑλλάδα μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Νομὸς Ἀργυροκάστρου δὲν ἀναφέρεται σὲ ἀποφάσεις τῆς Γ. Διοίκησης κατὰ τὴ διετία 1913-1914. Τὴ διοίκηση στὸ χῶρο ἀσκοῦσαν οἱ Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι, ποὺ ἐξαρτιόνταν ἄμεσα ἀπὸ τὴ Γ. Διοίκηση².

Ἐπικεφαλῆς τῶν πρώην καζάδων τοποθετήθηκαν Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι, ἐπιλεγμένοι ἀπὸ τὴ Γ. Διοίκηση. Κατὰ τὴν πρώτη φάση ἡ ἐπιλογή δὲν ἦταν αὐστηρή. Διορίζονταν, κατὰ βάση, ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου ἐσωτερικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους μερικοὶ δὲν εἶχαν τὰ κατάλληλα προσόντα. Πρέπει πάντως ν' ἀναγνωριστεῖ ὅτι οἱ Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι τῆς πρώτης περιόδου πρόσφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὴ διοικητικὴ ὀργάνωση τῶν ἀπελευθερωμένων χωρῶν.

Ἡ Γ. Διοίκηση ὑποχρεώθηκε ἀργότερα νὰ καθορίσει τὰ προσόντα τῶν Διοικητικῶν Ἐπιτρόπων, ἐπειδὴ ἡ ἀποστολὴ τους ἦταν σημαντικὴ. Μὲ ἀπόφασή της³ ὀρίζε ὅτι: γιὰ νὰ διοριστεῖ κάποιος ἢ νὰ διατηρηθεῖ στὴ θέση τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου ἔπρεπε νὰ ἔχει δίπλωμα τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἢ ἄλλου ξένου ὁμοταγοῦς Πανεπιστημίου καὶ ἡλικία κάτω ἀπὸ τὰ 50 χρόνια.

Πρὶν ἀναφερθοῦμε στὰ πρόσωπα ποὺ ἐπάνδρωσαν τὶς θέσεις τῶν Διοικητικῶν Ἐπιτρόπων, πρέπει ν' ἀναλύσουμε τὸ περιεχόμενο ὀρισμένων διοικητικῶν μέτρων κι ἀποφάσεων τῆς Γ. Διοίκησης, καθὼς καὶ μελετῶν εἰδικῶν ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται στὸ θέμα τῆς διοικητικῆς ἀνασυγκρότησης.

Ἐπειδὴ σὲ πολλὲς κοινότητες εἶχαν δημιουργηθεῖ προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴ βοσκή τῶν λειβαδιῶν καὶ τῶν βοσκήσιμων τόπων, ἡ Γ. Διοίκηση ἔκρινε ἀπαραίτητη τὴ λήψη διοικητικῶν μέτρων γιὰ τὸν ἀκριβὴ διακανονισμό αὐτῶν τῶν προβλημάτων⁴. Ἔτσι ἀποφάσισε τὰ ἑξῆς:

1. Νομὸς Πρεβέζης δὲν ὑπῆρχε ὡς τότε. Πρὺς τὸν ὅμοιο ἔμεινε ἡ περιοχὴ τῆς θεωρήθηκε ὅτι ἀποτελοῦσε νομό.

2. Διοικητικὴ διαίρεση τῆς Β. Ἡπείρου σὲ 2 νομούς (Ἀργυροκάστρου καὶ Κοριτσᾶς) καὶ 5 ὑποδιοικήσεις ἔγινε μὲ τὸ ΒΔ τῆς 8-4-1916, μετὰ τὴν ἀνακατάληψή της (Ὀκτώβριος 1914) ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ στρατό, βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τ. ΙΕ' σ. 26-27.

3. Βλ. ἀπόφαση: 1500/6-9-1914, στηριζόμενη στὸ ἀρθρο 2 τοῦ Νόμου ΔΡΛΔ', φύλλο 55/17-9-1914 τοῦ ΕΔ.

4. Βλ. ἀπόφαση: 3369/24-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913.

Ὅταν ὑπῆρχαν ἀμφισβητήσεις γύρω ἀπὸ ἀποφάσεις τῶν κατὰ τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ καταληφθείσῃ χώρᾳ, κατεστημένων οἰκείων τοπικῶν συμβουλίων ἢ ἐπιτροπῶν, σχετικὲς μὲ ζητήματα διακανονισμοῦ σὲ κάθε κοινότητα, ἀνέκαθεν παραχωρημένων ἢ ἐνοικιαζομένων βοσκησίμων τόπων καὶ λειβαδίων, καθὼς καὶ διαφορῶν ἀναφυόμενων ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἢ περισσότερες γειτονιάζουσες κοινότητες, θ' ἀποφάσιζε γι' αὐτὲς ἐπιτροπή. Τὴ συγκροτοῦσαν ὁ Νομάρχης ἢ ὁ Διοικητικὸς Ἐπίτροπος τῆς περιφέρειας, ὡς πρόεδρος, ὁ Εἰρηνοδίκης, οἱ μεγαλύτεροι στὴν ἡλικία ἱερέας καὶ εἰδικὸς πάρεδρος (μουχτάρης) τῆς κοινότητας καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐγκριτότερους κτηνοτρόφους τῆς περιφέρειας, ὀρίζομενος ἀπὸ τὴ Διοικητικὴ ἀρχή. Ἄν ἡ διαφορά ἦταν ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἢ καὶ περισσότερες κοινότητες, μετεῖχαν στὴν ἐπιτροπὴ οἱ πρεσβύτεροι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ μουχτάρηδες τῆς κάθε κοινότητας. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ ὑπῆρχαν γιὰ νὰ σχηματίσῃ ἀσφαλὴ καὶ δίκαιη κρίση καὶ ἡ ἀπόφαση ποὺ ἐκδιδόταν μέσα σὲ 8 μέρες ἦταν ἐγκυρὴ, ἂν ἐξασφάλιζε τοὺς ψήφους τῆς πλειοψηφίας. Οἱ ἀποφάσεις ἦταν προσωρινὰ ἐκτελεστὲς καὶ ἐπιτερόταν ἔφεση ἐναντίον τους, σὲ χρονικὸ ὄριο 10 ἡμερῶν ἀπὸ τὴν ἐκδόσὴ τῆς. Γιὰ νὰ ἦταν ἐγκυρὴ ἡ ἔφεση ἔπρεπε νὰ ἐκπροσωπεῖ τὰ 2/3 τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν κάθε κοινότητας.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Γ. Διοίκησης γιὰ τὶς ρυθμίσεις αὐτὲς δὲν ἀποτελοῦσε λήψη ἐνὸς συνηθισμένου διοικητικοῦ μέτρου, ἀλλὰ ἐκδήλωση βούλησης, ποὺ ρύθμιζε ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρότερα προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦσε τότε-ἀλλὰ καὶ σήμερ-τὶς κοινότητες. Τὸ θέμα τῶν βοσκησίμων ἐκτάσεων εἶχε πολλὰς πλευρὰς καὶ προεκτάσεις. Οἱ βασικὲς περίμετροι ἦταν ἡ ἀποζημίωση ποὺ ἔδιναν οἱ κτηνοτρόφοι στὶς ἐνοικιαζόμενες βοσκὰς καὶ τὰ συμφέροντα τῶν κατοίκων, ποὺ πολλὰς φορὲς τὰ καταπατοῦσαν οἱ πρῶτοι. Οἱ κοινωνικὲς προεκτάσεις τῶν διενέξεων ἦταν ἐμφανεῖς στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς κατοίκους καὶ τοὺς κτηνοτρόφους, σχέσεις ἐχθρικές, ποὺ συχνὰ κατέληγαν σὲ συγκρούσεις, αἱματηρὲς κάποτε. Ἡ ἀπόφαση τῆς Γ. Διοίκησης ἀμβλυνε τὶς διαφορὰς γιὰ ἓνα διάστημα καὶ ἔδωσε λύσεις ποὺ ἐπέβαλλαν οἱ περιστάσεις· οὔτε, ὅμως, αὐτὴ οὔτε ἡ μεταγενέστερη νομοθεσία τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους κατόρθωσαν νὰ ἐξαλείψουν τὰ αἷτια καὶ τὶς ἐπιπτώσεις τῶν κοινοτικῶν διενέξεων γύρω ἀπὸ τὶς βοσκὰς.

Ἡ ἵδρυση τῶν Τμημάτων τῆς Γ. Διοίκησης ἐξυπηρετοῦσε ἄμεσες βασικὲς ἀνάγκες καὶ μακροπρόθεσμες. Ἡ πείρα ποὺ ἀποκτήθηκε στὸ μεταξὺ κατέδειξε ὅτι ὀρισμένα Τμήματα, γιὰ ν' ἀποκτήσουν μεγαλύτερη ἀποτελεσματικότητα, ἔπρεπε νὰ διαλυθοῦν καὶ νὰ ἐνταχθοῦν σὲ ἄλλα, ὅπως ἐγίνε μὲ τὸ Τμῆμα Περιθάλψεως καὶ Σπορᾶς, ποὺ ἐντάχθηκε στὸ Τμῆμα τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας¹, τὸ ὁποῖο κι

1. Τὸ Τμῆμα ἱδρύθηκε στὶς 17-4-1913. Ἐντάχθηκε στὸ Τμῆμα τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας μὲ τὴν ἀπόφαση 14880/6-10-1913, φύλλο 39/8-10-1913.

ἀνέλαβε τὴ φροντίδα τῆς περίθαλψης ὧσων εἶχαν πάθει ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τῇ θεραπείᾳ τῶν ἀναγκῶν τῆς γεωργίας στὴν Ἡπειρο. Ἐξάλλου, τὰ ἀνωτέρω συμπεριλαμβάνονταν στὸ πρόγραμμα τοῦ *Τμήματος τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας* ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς σύστασής του (24-5-1913). Μὲ τὴν ἀπόφαση τῆς συγχώνευσης διατηροῦνταν ἡ Ἐπιτροπὴ Περιθάλψεως ποὺ εἶχε συσταθεῖ στὶς 17-4-1913, μὲ περιορισμὸ ὅμως τῶν καθηκόντων της μόνον σὲ συμβουλευτικά.

Τὸ θέμα τῆς περίθαλψης ποὺ ἦταν ὀξὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐξαιτίας τῆς μακρῆς διάρκειας τοῦ πολέμου, θὰ γίνεи σὲ λίγους μῆνες ὀξύτερο, μὲ τὴν περιπλοκὴ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ζητήματος, ποὺ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἄφιξη χιλιάδων προσφύγων καὶ τὴν ἐγκατάστασή τους κυρίως στὰ Γιάννινα.

Ἄλλες ἀποφάσεις διοικητικῆς φύσης ἀναφέρονται σὲ γενικότερα ἢ εἰδικότερα θέματα, ὅπως: Ἐνισχύσεις στὸ Δῆμο Ἰωαννίνων, ἐπειδὴ δὲν ἐπαρκοῦσαν τὰ τακτικά του ἔσοδα¹, προσδιορισμὸς τῆς μηνιαίας δαπάνης γιὰ τὴ γραφικὴ ὕλη², ὑπαγωγὴ τοῦ χωριοῦ Ντερβεντίστα (Ἀνθοχώρι) στὴ δικαιοδοσίᾳ τῆς ὑποδιοίκησης Μετσόβου, γιὰ λόγους σκοπιμότητος, ποὺ ὑπέδειξε ὁ Διοικητικὸς Ἐπίτροπος Μετσόβου μὲ δυὸ ἐκθέσεις του³ κ.ἄ.

1.-Οἱ Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι

Οἱ Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι τοποθετήθηκαν ἐπικεφαλῆς τῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν πρώην καζάδων, μὲ εὐρύτατες δικαιοδοσίες. Ἐξαιτίας τῆς κατάργησης τοῦ σαντζακιοῦ Ρεσσαδιέ, τῆς ἰδότυπης μορφῆς ποὺ εἶχε ἡ κατοχὴ τῆς Χειμάρρας καὶ τῆς ἔκτασης τῆς ἀπελευθερωμένης περιοχῆς, δὲν ὑπῆρχε ἀκριβὴς ἀντιστοιχία ἀνάμεσα στὸν ἀριθμὸ τῶν πρώην καζάδων καὶ τῶν νέων διοικητικῶν ἀρχῶν. Στὰ ΕΔ π.χ. δὲ γίνεται λόγος γιὰ Διοικητικοὺς Ἐπιτρόπους Ἡγουμενίτσας καὶ Χειμάρρας, ὅπου ὅλες οἱ διοικητικὲς κι ἄλλες ἐξουσίες ἀπέρρεαν ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸ Κατοχῆς τῆς Χειμάρρας. Ἀντίθετα διορίστηκε Δ. Ἐπίτροπος στοὺς Ἀγίους Σαράντα, σημαντικὸ λιμάνι γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἐλάχιστες ἀναφορὲς ἐπισημαίνονται καὶ γιὰ τὸν Δ. Ἐπίτροπο Ἰωαννίνων, ἐπειδὴ ἡ δράση του καλυπτόταν ἀπὸ τὸ Νομάρχη Ἰωαννίνων, στὸν ὁποῖο ὑπαγόταν.

Ὅρισμένοι ἀπὸ τοὺς Δ. Ἐπιτρόπους ἦταν ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς καὶ εἶχαν ἀναμιχθεῖ στὰ κοινὰ κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ὅ-

1. Τρεῖς ἀποφάσεις ἀναφέρονται στὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τοῦ Δήμου Ἰωαννίνων, βλ. ἀριθμ. 11003/17-8-1913, φύλλο 34/24-8-1913, 5746/22-3-1914, φύλλο 49/26-3-1914, 14716/8-9-1914, φύλλο 55/17-9-1914.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 1511/30-4-1913, φύλλο 10/30-4-1913, 2623/1-6-1913, φύλλο 33/11-8-1913, 19603/25-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913.

3. Βλ. ἀπόφαση 9168/25-6-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

πως π.χ. ὁ Γεώργιος Τζέτζος, μέλος τῆς ἐνιαίας δημογεροντίας Ἰωαννίνων, Γεώργιος Γκάλγκος, δικηγόρος, μέλος τῆς ἐπαρχιακῆς δημογεροντίας¹, Παναγιώτης Φλῶρος, δικηγόρος ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, Γεώργιος Γάγαρης, ἐκδότης τῆς ἐφημ. *Φωνὴ τῆς Ἠπείρου* καὶ πολιτευτῆς, Ἰωάννης Φίλιος, δικηγόρος, κ.ἄ. Διοικητικοὶ Ἐπίτροποι τοποθετήθηκαν, κατὰ σαντζακία, στοὺς παρακάτω καζάδες:

α) Σαντζάκι Ἰωαννίνων

1.-Καζὰς Ἰωαννίνων: Ὡς Δ. Ἐπίτροπος ἀναφέρεται ὁ Εὐάγγ. Παπαϊωάννου, τοποθετημένος στὴ Νομαρχία Ἰωαννίνων. Ἀργότερα ὑπῆρξε ὡς προϊστάμενος τοῦ διοικητικοῦ Τμήματος τῆς Γ. Διοίκησης².

2.-Καζὰς Μετσόβου: Κατὰ τὴ διετία 1913-1914 διετέλεσαν ὡς Δ. Ἐπίτροποι οἱ: Κ. Στασινόπουλος³, Νικ. Ρεβελῆς⁴, Κ. Στασινόπουλος (ἐπανατοποθέτηση)⁵, Κ. Κωτίκας⁶. Στὰ τέλη τοῦ 1914, ὅταν νομοθετήθηκαν τὰ αὐξημένα προσόντα τῶν ἐπιτρόπων, τοποθετήθηκε στὸ Μέτσοβο ὁ Κων. Φ. Κόντης, διδάκτορας τῆς Νομικῆς⁷.

3.-Καζὰς Κόνιτσας: Ἰωάννης Φίλιος, ὁ ὁποῖος μετατέθηκε στὴ Νομαρχία Ἰωαννίνων, ὡς διευθυντῆς τῆς⁸ καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Κων. Κωτίκα⁹. Μεταγενέστερα τοποθετήθηκε ὁ Κ. Στασινόπουλος ἀπὸ τὸ Μέτσοβο¹⁰ καὶ ἀργότερα ὁ Π. Παπαθανασόπουλος¹¹.

4.-Καζὰς Λεσκοβικίου: Εὐάγγελος Τρίχας καὶ Γεώργιος Γκάλγκος¹².

β) Σαντζάκι Ἀργυροκάστρου

1.-Καζὰς Ἀργυροκάστρου: Στὸν καζὰ αὐτὸν ὑπῆρξαν ἀξιόλογα στελέχη. Πρῶτος Δ. Ἐπίτροπος ἀνέλαβε ὁ Γεώργιος Τζέτζος¹³. Ἀντικα-

1. Βλ. Βασίλη Κολιοῦ, «Οἱ πρῶτες ἐκλογές στὴν ἐλεύθερη Ἠπειρο», *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, 24 (1982) 368.

2. Βλ. ἀπόφαση 11766/10-7-1914, φύλλο 52/21-7-1914 τοῦ ΕΔ.

3. Μὲ τὴν ἀπόφαση 1215/31-8-1913, φύλλο 36/6-9-1913, μετατέθηκε στὴν Παραμυθιά.

4. Βλ. τὴν δ.π. ἀπόφαση. Ὁ Ρεβελῆς παρέμεινε στὴ θέση αὐτὴ ὡς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1914, ὅποτε καὶ ἀπολύθηκε, βλ. ἀπόφαση 16555/13-10-1914, φύλλο 56/20-10-1914.

5. Ἡ τοποθέτηση τοῦ Στασινόπουλου ἦταν προσωρινή. Μετατέθηκε στὴν Κόνιτσα μὲ τὴν ἀπόφαση 11135/1-7-1914 τῆς ΓΔ, φύλλο 52/21-7-1914.

6. Βλ. τὴν δ.π. ἀπόφαση.

7. Βλ. ἀπόφαση: 18532/11-11-1914, φύλλο 58/22-11-1914. Γιὰ λίγο διάστημα πρὶν τὸν Κόντη, χρέη Δ.Ε. Μετσόβου ἐκτελοῦσε ὁ ἀποσπασμένος στὴ ΓΔ γραμματέας ἀ' Ἀθανάσιος Τζώνης, βλ. ἀπόφαση 18169/31-10-1914, φύλλο 57/7-11-1914.

8. Βλ. ἀπόφαση: 3053/24-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913.

9. Βλ. τὴν δ.π. ἀπόφαση.

10. Βλ. ἀπόφαση: 11135/1-7-1914 δ.π. φύλλο 52.

11. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 1/29 1914-1915, Πολιτικὰ-Ἐμπιστευτικά.

12. Βλ. ἀπόφαση: 5315/16-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

13. Βλ. ἐφημ. *Ἠπειρος*, φύλλο 172/11-3-1913.

ταστάθηκε ἀπὸ τὸν πρόξενο "Αγγ. "Αννινο¹. Τὸν τελευταῖο ἀντικατέστησε ὁ Παντ. Λειβαδάς, πού παραιτήθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1914² καὶ στὴ θέση του τοποθετήθηκε ὁ προξενικὸς γραμματέας Κ. Ρέντης, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε στὸ Πολιτικὸ Τμῆμα τῆς Γ. Διοίκησης³.

2.-Καζὰς Δελβίνου: Ὁ διορισμένος ἐκεῖ Γεώργιος Γκάλκος⁴ μετατέθηκε ὡς Δ. Ἐπίτροπος Λεσκοβικίου καὶ στὴ θέση του τοποθετήθηκε ὁ Ἄρ. Ζάχος, γραμματέας τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος τῆς Γ. Διοίκησης⁵. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1914 φέρεται ὡς ἐπίτροπος ὁ Στεργιαλῆς⁶.

3.-Καζὰς Πωγωνίου: Ὁ Φ. Ἑλευθερίου ὑπέβαλε παραίτηση τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1913⁷. Τὸν ἀντικατέστησε, μὲ ὀριστικὴ τοποθέτηση τὸ Νοέμβριο τοῦ 1913, ὁ ἕως τότε γραμματέας α' τάξεως Γ. Πονηρίδης⁸. Ὁ Ἐπίτροπος Πωγωνίου εἶχε ἔδρα τὴ Βοστίνα.

4.-Καζὰς Τεπελενίου: Στὸν καζὰ αὐτὸν ὑπηρέτησε ὁ γνωστὸς δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς Γ. Γάγαρης. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913 πῆρε ἀδεια⁹ κι ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ διευθυντὴ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων Παντελὴ Λειβαδά. Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1913 ὁ Γάγαρης παραιτήθηκε ὀριστικὰ ἀπὸ τὴ θέση του¹⁰. Τὸν ἀντικατέστησε ὁ Ν. Γκίκας¹¹.

5.-Καζὰς Πρεμετῆς: Τὸν Γεώργιο Ἰωαννίδη πού εἶχε τοποθετηθεῖ ὡς Δ. Ἐπίτροπος τὸν ἀντικατέστησε ὁ ἀποσπασμένος στὴ Γ. Διοίκηση ὑποπρόξενος Κων. Ντάσσος¹².

6.-Διοικητικὸ Τμῆμα Ἀγίων Σαράντα: Οἱ Ἅγιοι Σαράντα ἀπέτελεσαν ξεχωριστὴ διοικητικὴ μονάδα. Δ. Ἐπίτροπος διορίστηκε ὁ Ἀντώνιος Ἀθηνογένης, μὲ ἀρμοδιότητα μόνο στὴν περιοχὴ τῆς πόλης¹³. Λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ Ἀθηνογένης παραιτήθηκε¹⁴, τὸν ἀντικατέστησε προσωρινά, ὡς τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1913, ὁ Ι. Μεγαπάνος πού ὑπηρετοῦσε στὴ Γ. Διοίκηση κι αὐτὸν ὁ Χαράλαμπος Ροῦλός, δικηγόρος, γραμματέας τῆς

1. Βλ. ἀπόφαση: 17964/7-11-1913, φύλλο 42/7-11-1913 τοῦ ΕΔ.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 18813/22-11-1913, φύλλο 6-12-1913, 2892/8-2-1914, φύλλο 48/12-2-1914.

3. Ἀπόφαση: 2583/8-2-1914, φύλλο 48/12-2-1914.

4. Βλ. ἐφημ. "Ἡπειρος, φύλλο 172/11-3-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 5315/16-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

6. ΑΓΔ, φάκ. 1/39.

7. Βλ. ἀπόφαση: 14762/30-9-1913 ἀπόφαση, φύλλο 38/4-10-1913 τοῦ ΕΔ.

8. Βλ. ἀπόφαση: 18786/19-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913.

9. Βλ. ἀπόφαση: 10932/14-8-1913, φύλλο 34/24-8-1913.

10. Βλ. ἀπόφαση: 18762/11-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913.

11. ΑΓΔ, φάκ. 1/16, 1914-1915.

12. Βλ. ἀπόφαση: 4575/12-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

13. Βλ. ἀπόφαση: 3863/31-5-1913, φύλλο 23/7-6-1913.

14. Βλ. ἀπόφαση: 11146/17-8-1913, φύλλο 34/24-8-1913.

Νομαρχίας Ἰωαννίνων¹. Ὁ Ροῦλὸς μετατέθηκε στοὺς Φιλιάτες τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914².

γ) Σαντζάκι Πρέβεζας

1.-*Καζὰς Πρέβεζας*: Ἐπειδὴ ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Πρέβεζας (21-10-1913) ἔγινε 4 μῆνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων, δὲ δημοσιεύονται τοποθετήσεις Δ. Ἐπιτρόπων στὰ ΕΔ. Ἀντίθετα δημοσιεύονται ὑπηρεσιακὲς μεταβολές, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε τὸ διορισμὸ ὡς γραμματέα τοῦ Δ. Ἐπιτρόπου τοῦ πρώην προξενικοῦ διερμηνέα Π. Καρυτσίνοῦ³. Τελευταῖος Δ. Ἐπίτροπος τῆς διετίας στὴν Πρέβεζα ἦταν ὁ Θ. Βελιανίτης⁴.

2.-*Καζὰς Λούρου (Φιλιππιάδας)*: Ὁ Λεόντιος Κ. Λεόντιος, ἐπιθεωρητῆς τοῦ Τμήματος τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς Γ. Διοίκησης, διορίστηκε Δ. Ἐπίτροπος τὸν Ἰούλιο τοῦ 1913⁵. Ἀναπληρωτῆς Δ. Ἐπίτροπος Φιλιππιάδας ὑπηρέτησε τὸ 1914 ὁ Εὐάγγ. Παπαλεύκας⁶.

δ) Πρώην Σαντζάκι Ρεσσαδιέ

Ὅπως σημειώσαμε, τὸ σαντζάκι αὐτὸ διαλύθηκε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου καὶ οἱ καζάδες του ὑπῆχθησαν στοὺς νομοὺς Πρεβέζης (καζὰς Μαργαριτίου) καὶ Ἰωαννίνων (καζάδες Ἡγουμενίτσας, Φιλιατῶν καὶ Παραμυθιάς). Ὡς Δ. Ἐπίτροποι στοὺς 3 αὐτοὺς καζάδες (ἐκτὸς τοῦ Ἡγουμενίτσας, πού ἡ περιοχὴ του κατανεμήθηκε ἀνάμεσα στοὺς καζάδες Φιλιατῶν καὶ Παραμυθιάς) ὑπηρέτησαν οἱ ἑξῆς:

1.-*Καζὰς Φιλιατῶν*: Δ. Ἐπίτροπος διορίστηκε ὁ Θεόδωρος Θεοδωρίδης⁷, διδάκτορας τῆς Νομικῆς καὶ δήμαρχος Ἰωαννίνων μετὰ τὸ Β' παγκόσμιον πόλεμον. Ὁ Θεοδωρίδης γνώριζε καλὰ τὴν περιοχὴ, γιατί εἶχε σταλεῖ ἐκεῖ προαπελευθερωτικὰ ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴ κυβέρνησι, γιὰ ἐθνικοὺς λόγους, καὶ εἶχε προσφέρει πραγματικὰ πολύτιμες ὑπηρεσίες⁸. Ἀργότερα μετατέθηκε ὡς Δ. Ἐπίτροπος Μαργαριτίου, ὅπου ὑπηρέτησε ὡς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914, ὅποτε ἀπολύθηκε καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Γρ.

1. Βλ. ἀπόφαση: 19630/4-12-1913, φύλλο 44/6-12-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση: 111768/11-7-1914, φύλλο 52/21-7-1914.

3. Βλ. ἀπόφαση: 3568/19-2-1914, φύλλο 49/26-3-1914.

4. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 1/29 1914-1915, Πολιτικά-Ἐμπιστευτικά.

5. Βλ. ἀπόφαση 6477/4-7-1913, φύλλο 27/5-7-1913.

6. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 3/3 1914-1915.

7. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 172/11-3-1913.

8. Μὲ τὴν ἀπόφαση 12556/5-9-1913, φύλλο 36/5-9-1913, ὀρίστηκε ἡ μισθοδοσία τῶν Δ.Ε. Λεσκοβικίου Γ. Γκάλκου, Μαργαριτίου Β. Μπάλκου καὶ Φιλιατῶν Θ. Θεοδωρίδου, σὲ 320 δρχ. τὸ μῆνα.

Τσιόγκα¹. Ὁ Θεοδωρίδης διορίστηκε ἀργότερα ὡς γραμματέας α' στή Γ. Διοίκηση². Στούς Φιλιάτες τοποθετήθηκε ὁ Β. Μπάλκος, πρῶν Ἐπίτροπος Μαργαριτίου, πού ἀπολύθηκε ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914. Τὸν ἀντικατέστησε ὁ Χαράλαμπος Ροῦλός³, πού εἶχε διατελέσει, ὅπως ἀναφέρσαμε, Ἐπίτροπος Ἀγίων Σαράντα.

2.-*Καζὰς Παραμυθιάς*: Τὸν διορισμένο στὸν καζὰ σὺτὸν Β. Μπάλκο ἀπὸ τὴν Πρέβεζα⁴, διαδέχθηκε ὁ Παναγιώτης Φλωρός, δικηγόρος, πού παραιτήθηκε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913⁵. Τὸν ἀντικατέστησε, μὲ μετάθεση ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, ὁ Κ. Στασινόπουλος⁶. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1914 διορίστηκε Δ. Ἐπίτροπος Παραμυθιάς ὁ δικηγόρος Παναγιώτης Φωτάκης⁷.

3.-*Καζὰς Μαργαριτίου*: Δὲ βρήκαμε στοιχεῖα γιὰ τοὺς πρῶτους Διοικητικούς Ἐπιτρόπους τοῦ καζὰ. Γιὰ ἓνα διάστημα ὑπηρέτησε ἐκεῖ ὁ πρῶν Δ. Ἐπίτροπος Φιλιατῶν Θ. Θεοδωρίδης. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914 διορίστηκε ὁ Γρηγόριος Τσιόγκας⁸, πού παρέμεινε ὡς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1914, ὅποτε καὶ παραιτήθηκε⁹.

2. Ἡ ὁργάνωση τῆς Διοίκησης στὸν καζὰ (ὑποδιοίκηση) Ἰωαννίνων

Τὸ θέμα τῆς ὁργάνωσης τῆς Διοίκησης στὰ ἀπελευθερωθέντα ἐδάφη ἀποτελοῦσε συνεχὴ φροντίδα τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Γ. Διοίκησης σ' ὅλα τὰ κλιμάκια τῆς ἱεραρχίας. Τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον ἐδειχναν καὶ οἱ ἡπειρωτικὲς ἐφημερίδες δημοσιεύοντας εἰδήσεις καὶ διατριβὲς εἰδικῶν γύρω ἀπ' αὐτό. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ μελέτη (ἐκθεση) πού συνέταξε ὁ Παντελῆς Λειβαδάς καὶ δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημ. *Ἡπειρος*¹⁰. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς ἐκθεσης αὐτῆς θὰ ἐπισημάνουμε ὀρισμένα σημεῖα τῆς, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζουν μὲ ἐνάργεια τὴν εἰκόνα πού ἐπικρατοῦσε στὴν περιοχὴ καί, κατὰ προέκταση, σ' ὅλα τὰ ἀπελευθερωθέντα ἐδάφη¹¹, καθὼς καὶ τὶς πρῶτες προσ-

1. Βλ. ἀπόφαση: 11767/11-7-1914, φύλλο 52/21-7-1914.

2. Βλ. ἀπόφαση: 18578/20-11-1914, φύλλο 58/22-11-1914.

3. Βλ. ἀπόφαση: 11768/11-7-1914, φύλλο 52/21-7-1914.

4. Βλ. ἐφημ. *Ἡπειρος*, φύλλο 172/11-3-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 11189/17-8-1913, φύλλο 34/24-8-1913.

6. Βλ. ἀπόφαση: 1215/31-8-1913, φύλλο 36/6-9-1913.

7. Βλ. ἀπόφαση 7539/22-4-1914, φύλλο 50/30-4-1914. Ὁ Στασινόπουλος ἀποσπάστηκε στή ΓΔ, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθεῖ σ' ἄλλες διοικητικὲς θέσεις.

8. Βλ. ἀπόφαση 11767/11-7-1914, φύλλο 52/21-7-1914.

9. Βλ. ἀπόφαση 18126/30-10-1914, φύλλο 57/7-11-1914.

10. Ἔχει τὸν τίτλο: *Ἐκθεσις ἐπὶ τῆς ὑποδιοικήσεως Ἰωαννίνων*, καὶ καταχωρίστηκε στὰ φύλλα τῆς ἐφημ.: 7-14/1913. Δὲν φέρει χρονολογία, ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή της, ὅμως συμπεραίνουμε ὅτι ἔχει συνταχθεῖ τοὺς πρῶτους μῆνες μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὕστερα ἀπὸ ἐντολὴ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων.

11. Μὲ ὑπολογισμό πάντοτε τῶν ἰδιομορφιῶν πού ἐπικρατοῦσαν στὸ κάθε τμήμα τῆς Ἡπείρου.

πάθειες γιὰ τὴ βελτίωσή της¹.

Ἡ ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων χωριζόταν σὲ 5 τμήματα: 1) Ζαγορίου, 2) Κουρέντων, 3) Μαλακασίου, 4) Τσαρκοβίτσας καὶ 5) Ἰωαννίνων.

Α' Κάτοικοι

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐκθεση στὴν ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων κατοικοῦσαν 99.801 ἄτομα. Γιὰ τὸ ἐθνικὸ τους φρόνημα δὲν ὑπῆρχε ἀμφισβήτηση. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι μιλοῦσαν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλης δὲν ἐμφάνιζαν ἰδιαίτερες ἐπιδόσεις σὲ κάποιο κλάδο ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ ἀσκοῦσαν. Ἡ ἐκτίμηση αὐτὴ εἶναι, ὡς ἓνα σημεῖο, ἐσφαλμένη, ὅταν εἶναι γνωστὸ πὼς στὸν κλάδο π.χ. τῆς ἀργυροχοΐας διέπρεπαν οἱ Γιαννιωῖτες. Ἀπὸ τὰ ἐπαρχιακὰ τμήματα ξεχώριζε, κατὰ τὸν συντάκτη, ἡ ἐπαρχία Ζαγορίου. Οἱ κάτοικοι τοῦ τμήματος αὐτοῦ ζοῦσαν, κυρίως, ἀπὸ τὰ ἐμβάσματα τῶν ξενητεμένων σὲ πολλὰς χώρες, ὅπου ἀσκοῦσαν μ' ἐπιτυχία διάφορα βιοποριστικὰ ἐπαγγέλματα. Σὲ πληθυσμὸ 19.112 κατοίκων παρόντων στὸ Ζαγόρι ἀντιστοιχοῦσαν 6.840 ἀπόδημοι, τὸ 1/3 δηλαδή τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ. Ἡ ἀποδημία δὲν ἐρήμωνε τὰ χωριά, γιατί οἱ ἀπόδημοι, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες περιπτώσεις, ξαναγυρνοῦσαν σ' αὐτά. Γενικὰ τὸ τμῆμα, μὲ τὰ ἐμβάσματα τῶν ἀποδημῶν, τὰ κληροδοτήματα, τὴν ἀνθηση τῆς ἐκπαίδευσης, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὴ λίγη γεωργία, ποὺ ἀσκοῦνταν ἐπιστημονικότερα ἀπὸ ἄλλες περιοχές, παρουσίαζε ὑψότερη πολιτιστικὴ στάθμη. Ἀποδημία σημειώθηκε καὶ στὰ τμήματα Κουρέντων καὶ Μαλακασίου, σὲ ποσοστὸ 15 % καὶ τῆς Τσαρκοβίτσας, σὲ ποσοστὸ 10 %. Ὁ συντάκτης, συγκρίνοντας τὴν παραγωγικότητα τῶν ἀποδημῶν καὶ τῶν μονίμων κατοίκων παρατηρεῖ ὅτι: *Ἐνῶ ὁ Ἠπειρώτης ὁ ἀποδημῶν ἐπιδεικνύει ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἔξοχα προτερήματα ἐργατικότητος, εὐφυΐας, ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος, ἐπιστρέφων δ' ἐν τῇ γενετείρᾳ του καθίσταται φορεὺς πλούτου καὶ πολιτισμοῦ, τουναντίον ὁ παραμένων ἐν τῷ χωρίῳ του δὲν παρουσιάζει ἀνάλογον ἐργατικότητα.* Ὁ συντάκτης εἶχε τὴ γνώμη ὅτι τὰ αἷτια αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης ἦταν ποικίλα, χωρὶς ὅμως νὰ τὰ ἐρμηνεύει². Θὰ σημειώναμε δυὸ βασικὰ αἷτια αὐτῆς τῆς διαφορᾶς: 1) τὴν ἐλευθερία ποὺ εἶχαν οἱ ἀπόδημοι στὶς χώρες ποὺ ταξίδευαν, ἐνῶ οἱ συγχωριανοὶ τους

1. Ἡ ἐκθεση χωρίζεται σὲ κεφάλαια, τῶν ὁποίων προηγεῖται γενικὴ ἐπισκόπηση μὲ μικρὴ εἰσαγωγή.

2. Οἱ κρίσεις τοῦ συντάκτη τῆς ἐκθεσης συμπίπτουν κατὰ πολὺ μὲ τὴ γνώμη τοῦ Edmond About, ποὺ στὰ 1867, ἀναφερόμενος στὴν ἀνθηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Αἰγύπτου ἔγραφε: «Εἶναι καταπληκτικὸς αὐτὸς ὁ μικρὸς Ἑλληνισμός, ποὺ ἐργάζεται καὶ πετυχαίνει παντοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του». Βλ. Βασίλη Φίλια, *Κοινωνία καὶ ἐξουσία στὴν Ἑλλάδα, I. Ἡ νόθα ἀστικοποίηση 1800-1864*, (Ἀθήνα) 1974, σ. 128, ὅπου δίνει τὴ δική του ἐρμηνεία γιὰ τὴν ἀνθηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Αἰγύπτου.

ζοῦσαν σὲ διαφορετικὸ καθεστῶς καὶ 2) τὴν ἔφεση γιὰ ἐργασία τῶν ἀποδήμων, ποὺ τὴν ἐνίσχυε ἡ προσδοκία τοῦ κέρδους καὶ ἡ νοσταλγία τῆς ἐπανόδου, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς παραμένοντες στὰ χωριά τους, ὅπου οἱ μισοὶ περίπου δούλευαν ἀκόμη ὡς κολλῆγοι στὰ τσιφλίκια, χωρὶς προσδοκία καλύψεων ἡμερῶν.

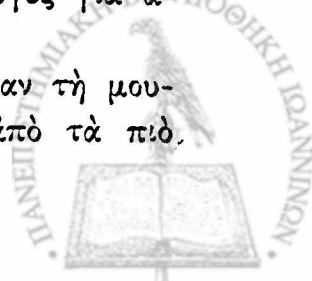
Β' Συγκοινωνία

Στὴν ἔκθεση ἐπισυνάπτονται πίνακες, στοὺς ὁποίους σημειώνεται ἡ ἀπόσταση, σὲ ὥρες, κάθε χωριοῦ ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ἡ μεγαλύτερη ἀπόσταση ἀπομακρυσμένου χωριοῦ ξεπερνάει τὶς 20 ὥρες καὶ ἡ μικρότερη πλησιάζει τὴν 1 ὥρα. Ἡ μοναδικὴ ὁδὸς ποὺ περνοῦσε ἀπὸ τὴν ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων ἦταν ἡ μεγάλη στρατιωτικὴ ὁδὸς Πρεβέζης-Ἀργυροκάστρου. Γιὰ τὰ χωριά δὲν ὑπῆρχε καμιὰ διακλάδωσή της. Ἡ συγκοινωνία γινόταν μὲ ζῶα ἀπὸ στενὰ καὶ ἐπικίνδυνα μονοπάτια. Γιαυτὸ πολλὰ χωριά τὸ χειμῶνα ἔμειναν ἀποκλεισμένα. Τὰ χωριά γιὰ 50 χρόνια τὰ φορολογοῦσαν βαρύτερα οἱ τουρκικὲς ἀρχές, γιὰ νὰ βελτιωθεῖ ἡ συγκοινωνία, κάτι ποὺ ποτὲ δὲν ἔγινε. Χρέος τῶν ἐλληνικῶν ἀρχῶν, ὑπογράμμιζε ὁ συντάκτης, καὶ πρωτεύον μέλημα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ διάνοιξη δρόμων ἀπὸ τὰ Γιάννινα πρὸς τὴν περιφέρειαν, γιὰ νὰ βελτιωθοῦν ἔτσι καὶ οἱ παραγωγικὲς δυνατότητες καὶ ὁ ἐκπολιτισμὸς τῶν κατοίκων.

Γ' Διοίκηση

α) *Οἱ κοινοτικὲς ἀρχές*: Κάθε χωριὸ τῆς ὑποδιοίκησης Ἰωαννίνων ἀποτελοῦσε ἰδιαιτέρη κοινότητα, ὁργανωμένη σὲ νομικὸ πρόσωπο. Τὴν κοινότητα τὴ διοικοῦσε συμβούλιο μουχταροδημογερόντων, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγαν οἱ κάτοικοι, σύμφωνα μὲ τὰ ἄρθρα 63-66 τοῦ τουρκικοῦ νόμου τῆς 29 Σεβὰλ 1887 (29-12-1887) *Περὶ συστάσεως Νομαρχιῶν*. Τὸ συμβούλιο, κατὰ κανόνα, τὸ ἀποτελοῦσαν ἓνας πάρεδρος καὶ δυὸ δημογέροντες. Ὑπῆρχαν κοινότητες στὶς ὁποῖες ἐκλέγονταν δυὸ πάρεδροι καὶ περισσότεροι δημογέροντες, μέχρι πέντε, καθὼς καὶ ἄλλες μ' ἓναν πάρεδρον καὶ ἓνα δημογέροντα (μικρὰ χωριά). Οἱ ἐκλογές, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο, γίνονταν τὸ Μάρτιο τῆς κάθε χρονιᾶς καὶ ἡ θητεία τῶν ἐκλεγμένων ἦταν ἐτήσια. Κατὰ τὴν ἀπελευθέρωση οἱ στρατιωτικὲς ἀρχές ἀναγνώρισαν τὶς κοινοτικὲς καὶ δημοτικὲς ἀρχές καὶ τοὺς ἔδωσαν δικαίωμα ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων τους. Ἀπὸ τὶς κοινοτικὲς ἀρχές μερικὲς παραιτήθηκαν, ὅταν τὸ Μάρτιο τοῦ 1913 ἔληξε ἡ θητεία τους. Οἱ περισσότερες παρέμειναν καὶ σὲ μερικὲς κοινότητες, μὲ δική τους πρωτοβουλία, ἔγιναν ἐκλογές γιὰ ἀνάδειξη κοινοτικῶν ἀρχόντων.

Ὁ συντάκτης ὑποστήριζε, ὅτι τὰ πρόσωπα ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴ μουχταροδημογεροντία ἐκλέγονταν, συνήθως κατὰ τὸ παρελθόν, ἀπὸ τὰ πιὸ

ἀμόρφωτα στοιχεῖα κάθε χωριοῦ. Ἡ ἄποψη αὐτή, ποὺ σχηματίστηκε ἀπὸ προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ πληροφορίες τῶν κατοίκων, δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ σ' ὅλη τὴ γραμμὴ τῆς, γιὰ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τῶν ἐκλεγομένων ἀντανακλοῦσε τὴ στάθμην τῶν ἐκλογέων. Γιὰ τὸ Ζαγόρι π.χ., τὸ Πωγώνι, τὴν Κόνιτσα κ.ἄ. δὲ μπορεῖ νὰ ὑποστηριχτεῖ μιὰ τέτοια θέση, ὅταν εἶναι γνωστὸ ὅτι εἶχαν ἐκλεγεῖ ἐξέχοντες δημογέροντες. Ὁ συντάκτης τῆς ἐκθεσης εἶναι ἀπόλυτος, ὅταν ὑποστηρίζει ὅτι τὸ λειτούργημα τῶν Μουχταροδημογερόντων...εἶχε καταπέσει (ἐπὶ τουρκοκρατίας) εἰς τὸν ταπεινότερον βαθμὸν τῆς δουλείας καὶ τοῦ ἐξευτελισμοῦ, καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι κάθε κοινότητος μόνον διὰ τῆς ὑποσχέσεως ἀντιμισθίας ἠδύνατο νὰ ἐξευρίσκωσι ἐκ τοῦ χωρίου των πρόσωπα δυνάμενα ν' ἀποδεχθῶσι τὰ τοιαῦτα ἀξιώματα. Ὁ συντάκτης, πάντως, ἀναφέρει ὅτι προσπάθησε-καὶ λέγει ὅτι τὸ πέτυχε-ἵνα διοικητικῶς τῶν χωρίων προΐστανται πρόσωπα εὐνυπόληπτα καὶ κύρους ἡθικοῦ, ἅμα δ' ἱκανὰ πρὸς ἄσκησιν τῆς Διοικητικῆς ἐξουσίας. Κατάρτισε μάλιστα πίνακα, στὸν ὁποῖο σημειώνονταν μὲ ἀριθμοὺς οἱ προτεινόμενες ἀντικαταστάσεις τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, κάτι ποὺ θεωροῦσε ὅχι μόνον σκόπιμο, ἀλλὰ καὶ σύμφωνο μὲ τὸ ἄρθρο 3 τοῦ Νόμου ΔΡΛΔ'.

β.-Ἐφοροεπίτροποι

Σὲ κάθε κοινότητα, παράλληλα μὲ τὸ συμβούλιο τῶν μουχταροδημογερόντων, λειτουργοῦσε καὶ τὸ συμβούλιο τῶν ἐφοροεπιτρόπων. Ἡ ἐκλογή γινόταν κάθε δυὸ χρόνια καὶ ἡ σύνθεσή του ἦταν τριμελῆς¹. Διαχειριζόταν τὴν κοινοτικὴ περιουσία, σύμφωνα μὲ τὶς ἀποφάσεις τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, στὰ ὁποῖα καὶ λογοδοτοῦσε, εἶχε τὴν ἐποπτεία τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τοῦ κλήρου, φρόντιζε γιὰ τὴν θεραπεία τῶν κοινοτικῶν ἀναγκῶν καὶ τὸν καλλωπισμὸ τῆς κοινότητος καὶ γενικὰ στὸ συμβούλιο ἦταν συγκεντρωμένες ὅλες οἱ ἐξουσίες ποὺ ὡς ἀποστολὴ τους εἶχαν τὴν πρόδο τῆς κοινότητος.

Ἡ σύνθεση τῶν συμβουλίων αὐτῶν, ποὺ βρίσκονταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐποπτεία τῶν Μητροπόλεων Ἰωαννίνων, Βελλᾶς καὶ Κονίτσης καὶ Παραμυθιάς², ἦταν, ὅπως ἀναφέραμε, τριμελῆς. Ὑπῆρχαν, ὅμως, καὶ πολυπληθέστερα συμβούλια, ἰδίως στὶς περιπτώσεις τῶν κοινοτήτων ποὺ εἶχαν κληροδοτήματα, στὰ ὁποῖα τοὺς ἐκτελεστές ὀριζε ὁ διαθέτης, ὅπως ὑπῆρχαν καὶ κοινότητες μ' ἓναν ἐφοροεπίτροπο, συνήθως τὸν τῆς ἐκκλησίας. Συνέπιπτε σ' ὀρισμένες κοινότητες ὁ πάρεδρος τοῦ χωριοῦ νὰ εἶναι καὶ ὁ μόνος ἐπίτροπος.

1. Τὰ μέλη του κατάγονταν ἀπὸ τὴν ἴδια κοινότητα.

2. Ἄλλη ἦταν ἡ πολιτικὴ διαίρεση καὶ ἄλλη ἡ θρησκευτικὴ.

Στὰ Γιάννινα καὶ σ' ὅλα τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ ὑπῆρχαν πλήρως καταρτισμένα συμβούλια, μὲ 19 μέλη καὶ μ' ἐξουσίες ποὺ ἀπέρρεαν ἀπὸ τὸ Καταστατικό, τὸ ὁποῖο εἶχε ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο (25-10-1908). Ὁ συντάκτης τῆς ἐκθεσης ὑπογράμμιζε τὴν ποιοτικὴ σύνθεση τῶν συμβουλίων αὐτῶν, σημειώνοντας πὼς εἰσὶ τὰ ὑγιέστερα στοιχεῖα ἐκάστης κοινότητος, στοιχεῖα καὶ ἡθικοῦ κύρους καὶ ὕλικῶς ἀνεξάρτητα, δυνάμενα ἐν πάσῃ περιπτώσει ν' ἀσκῶσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν μouxταροδημογερόντων, ἀπαραίτητο στοιχεῖο κατὰ τὴν τουρκοκρατία.

Δ' Κληρὸς

Τὰ χωριὰ τῆς ὑποδιοίκησης Ἰωαννίνων ὑπάγονταν στὶς μητροπόλεις ποὺ προαναφέρθηκαν. Ὑπῆρχαν καὶ δυὸ ἐπισκοπές, τῆς Δωδώνης καὶ τῆς Περιστερᾶς, μὲ περιορισμένη δικαιοδοσία. Στὰ Γιάννινα, γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τῶν ἀλλοθρήσκων ὑπῆρχαν: 1) γιὰ τοὺς ὀθωμανοὺς σείδες¹ 17 ἱμάμηδες καὶ ἰσάριθμοι ἱεροκέρυκες, 2) γιὰ τοὺς Ἑβραίους 3 κληρικοί.

Σ' ὅλα σχεδὸν τὰ χωριὰ τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα τμήματα τοὺς ἱερεῖς τοὺς μισθοδοτοῦσε ἡ κοινότητα. Ἡ μισθοδοσία κυμαίνεταν ἀπὸ 8-20 εἰκοσόφραγκα. Ὁ συντάκτης παρατηροῦσε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κληρικῶν ἦταν μέγας, δυσανάλογος μὲ τὸν πληθυσμὸ καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν εἶχαν ἐπαρκὴ μόρφωση.

Ε' Ἐκπαίδευση

Ἡ ἔρευνα γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἀπεκόμισε λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Στὰ σχολεῖα τῶν χωριῶν καὶ μικροσυνοικισμῶν τῆς ὑποδιοίκησης ὑπηρετοῦσαν, κατὰ κανόνα, ἀπόφοιτοι τῶν σχολῶν τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς καὶ τοῦ Ἑλισαβετείου Παρθεναγωγείου, σὲ μερικὰ δὲ ἀπόφοιτοι Διδασκαλείων καὶ μερικοὶ καθηγητὲς ξένων γλωσσῶν. Ἡ πληρωμὴ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ γινόταν, κατὰ κανόνα, ἀπὸ κοινοτικά ἢ ἐκκλησιαστικά χρήματα, καθὼς καὶ ἀπὸ κληροδοτήματα. Ὁ ἐτήσιος μισθὸς κυμαίνεταν ἀπὸ 10-100 εἰκοσόφραγκα καὶ ὡς διδακτῆρια χρησιμοποιοῦνταν, συνήθως, κοινοτικά ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα ἀνταποκρίνονταν σὲ μέγας βαθμὸ στὶς προϋποθέσεις ἐκπαίδευσης καὶ ὑγείας. Σὲ πολλὰ χωριὰ εἶχαν ἀνεγερθεῖ κτίρια ἀποκλειστικά γιὰ σχολεῖα.

Ὁ συντάκτης, ἀξιολογώντας, σὲ γενικὲς γραμμές, τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ διδακτικοῦ ἔργου κατὰ τμήματα, σημειώνει ὅτι τὴν πρώτη θέση κατεῖχε τὸ Ζαγόρι, στὸ ὁποῖο ὁ πληθυσμὸς γνώριζε ἀνάγνωση καὶ γραφὴ γύρω στὸ 90%. Στὰ ἄλλα τμήματα τὸ ποσοστὸ κυμαίνεταν γύρω στὸ 60% (ἄρρενες) καὶ 30% (θῆλεις).

1. *Seyd*: κύριος, ἀρχηγὸς (τίτλος).

ΣΤ' Ἐγχώριος πλοῦτος

α.-*Κοινοτική περιουσία*: "Ὅλες σχεδὸν οἱ κοινότητες τῆς ὑποδιοικήσεως εἶχαν δική τους περιουσία, ποὺ προερχόταν, κυρίως, ἀπὸ κληροδοτήματα, ἀπὸ προσόδους χωραφιῶν καὶ ἀμπελιῶν, ἀπὸ ἐνοίκια κοινοτικῶν σπιτιῶν καὶ καταστημάτων, ἀπὸ βοσκήσιμες ἐκτάσεις, ὕδρομύλους, πριόνια γιὰ κοπή ξύλων καὶ ἀπὸ ἐκμεταλλεύσεις κοινοτικῶν δασῶν.

Τὰ κληροδοτήματα ἦταν σὲ πολλὰς περιπτώσεις *παμμέγιστα*. Οἱ πρόσοδοι ἐξυπηρετοῦσαν τὶς ἀνάγκες τῆς ἐκπαίδευσης, τῆς ἱατρικῆς καὶ κοινωνικῆς περίθαλψης, τῆς κατασκευῆς ἔργων κοινῆς ὠφέλειας. Οἱ ἐφοροεπίτροποι καὶ οἱ ἐκτελεστὲς διαθηκῶν διαχειρίζονταν τὰ κληροδοτήματα μαζὶ μὲ τὴν ἄλλη κοινοτικὴν περιουσίαν. Ἡ μητρόπολις εἶχε τὸν ἑλεγχὸν καὶ τὴν ἐποπτεία.

β.-*Ἐκκλησιαστικὴ καὶ μοναστηριακὴ περιουσία*: Οἱ κοινότητες καὶ οἱ μικροσυνουχισμοὶ εἶχαν καὶ ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν (βακούφια). Καὶ γιὰ μὲν τὰ κεφαλοχώρια (τὰ ἐλεύθερα χωριά) ἡ ἀπόκτησις περιουσίας ἦταν εὐεξήγητη, ὅπως παρατηρεῖ ὁ συντάκτης, ἄξιον θαυμασμοῦ, ὅμως, ἦταν ἡ δημιουργία περιουσίας στὰ ἐξαρτώμενα χωριά (τσιφλίκια), ὅπου οἱ κάτοικοι χρησιμοποιοῦσαν ἄπειρα τεχνάσματα. "Ὅταν ἡ περιουσία χαρακτηρίζοταν ὡς βακουφική, γινόταν σεβαστὴ ἀπὸ τοὺς ἰδιοκτῆτες τῶν τσιφλικιῶν ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ ἰδιοκτῆτες ἦταν μωαμεθανοί. Οἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ μοναστηριακῆς περιουσίας χρησιμοποιοῦνταν γιὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν τους καὶ μὲ τὰ περισσεύματα ἐνισχύονταν τὰ κοινοτικὰ ταμεῖα γιὰ κοινωφελεῖς σκοποὺς. Στὴν ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων ὑπῆρχαν 33 μοναστήρια, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχαν σημαντικὴν περιουσίαν. Τμῆμα τῆς δινόταν γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν πλησιόχωρων ἀπορῶν χωριῶν.

Ζ' Παραγωγή

Ὁ συντάκτης θεωρεῖ ἀπαραίτητη τὴ διάκρισιν τῆς παραγωγῆς σὲ παραγωγὴν κεφαλοχωριῶν καὶ τσιφλικιῶν, καθὼς καὶ σ' ἐκείνη τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς γύρω ἀπ' αὐτὰ ζώνης, ὅπου καλλιεργοῦνταν ἀμπέλια, δημητριακὰ καὶ καπνός. Στὰ κεφαλοχώρια γινόταν πλουσιότερη καλλιέργεια σὲ εἶδος (δημητριακὰ, πατάτες, ἀμπέλια, λαχανικά, ὀπωροφόρα δέντρα κλπ). Στὰ τσιφλίκια ἡ καλλιέργεια περιοριζόταν σὲ ἀραβόσιτον, λίγη σίκαλη καὶ λίγο καπνός. Ἡ αἰτία τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στὴν παραγωγὴν κεφαλοχωριῶν καὶ τσιφλικιῶν, παρὰ τὸ ὅτι ἡ ποιότητα τῆς καλλιεργούμενης γῆς ἦταν ἡ ἴδια καὶ στίς δύο περιπτώσεις, ὀφειλόταν, κατὰ τὶς ἐκτιμήσεις τῶν καλλιεργητῶν, στὴν ἀστοργίαν τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν τσιφλικιῶν, ποὺ

δὲ χορηγοῦσαν τὰ ἀπαραίτητα μέσα γι' ἀποδοτικές καλλιέργειες. Κατὰ τὸν συντάκτη-καὶ εἶναι σωστή ἡ παρατήρησή του-ὑπῆρχε καὶ μιὰ ἀκόμη αἰτία γιὰ τὴν πενιχρὴ παραγωγή τῶν τσιφλικιῶν: ἡ ἔλλειψη ἀγάπης, διαρκῶν καὶ σταθερῶν δεσμῶν τοῦ ἀγρότη πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἔμφυτο καὶ κληρονομικὸ μίσος ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸν τσιφλικά.

Γενικὰ στὴν ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων τὴν πρώτη θέση στὴν παραγωγή κατεῖχαν οἱ δημητριακοὶ καρποί, ποὺ ἐπαρκοῦσαν γιὰ τὸν πληθυσμὸ γιὰ ἓνα ἐξάμηνο. Τὸ 1913, ἐξαιτίας τῶν πολεμικῶν γεγονότων στὰ τμήματα Τσαρκοβίστας καὶ Κουρέντων, πρόβλεπαν ὅτι ἡ παραγωγή θὰ ἦταν ἐλαττωμένη κατὰ τὸ 1/3. Τὴν ἴδια μείωση θὰ εἶχε καὶ ἡ παραγωγή κρασιοῦ στὰ τμήματα Κουρέντων καὶ Ζαγοριοῦ, ἐξαιτίας τῆς κατάστασης, ἀλλὰ καὶ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀμπελιῶν ἀπὸ πάγο καὶ περονόσπορο. Ἀντίθετα ἡ παραγωγή καπνοῦ θὰ ἦταν ἀνώτερη τοῦ 1912¹.

Η' Κτηνοτροφία

Ἡ κυριότερη ἐπίδοση τῶν κατοίκων ἦταν ἡ κτηνοτροφία. Ἡ Ἡπειρωτικὴ γῆ ἦταν πρόσφορη γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πλουτοπαραγωγικοῦ αὐτοῦ κλάδου, ἡ ἀπόδοση ὅμως ἦταν σχετικὰ μικρή. Ἡ ἐπιστημονικὴ καθοδήγηση τῶν κτηνοτρόφων θ' ἀπέδιδε σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα πλούσιους καρπούς. Στατιστικῇ² ἀποδείκνυε ὅτι σὲ κάθε χωριὸ ὑπῆρχαν περισσότερα πρόβατα ἀπὸ γίδια. Στοιχεῖα γιὰ τὴ διατροφή τῶν μεγάλων ζώων δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἐξαχθοῦν, γιατί πᾶσαι αἱ προσπάθειαι ἐναναγῆσαν πρὸ τῆς ἐμφύτου πονηρίας τῶν χωρικῶν, οἷτινες ἐκ φόβου ἀπέφευγον νὰ δηλώσωσιν τὸν ἀληθῆ ἀριθμὸν. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ σφάλλει ὁ συντάκτης. Ἡ ἔμφυτος πονηρία τῶν χωρικῶν δὲν ὀφειλόταν σὲ διαστροφή τοῦ χαρακτήρα τους, ἀλλὰ στὴν πικρὴ πείρα τοῦ παρελθόντος, ὅταν ἀγωνίζονταν νὰ περισώσουν τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα καὶ τὸ ζωϊκὸ κεφάλαιο ἀπὸ τὸ δυνάστη.

Στὰ περισσότερα χωριά εἶχε καθοριστεῖ περιοχὴ στὴν ὁποία βοσκοῦσαν μόνο τὰ ποίμνια τῶν χωρικῶν. Κάθε οἰκογένεια εἶχε δικαίωμα νὰ βόσκει ἐκεῖ ὡς 45 κεφάλια. Τὸ μέτρο εἶχε ληφθεῖ γιὰ νὰ διατρέφονται ἐπαρκῶς τὰ ζῶα καὶ νὰ ὑποχρεώνονται οἱ ποιμένες νὰ νοικιάζουν τίς κοινοτικὰς βοσκές. Ἔτσι, οἱ κοινότητες ἀποκτοῦσαν προσόδους. Ὁ περιορισμὸς, ὅμως, τῆς διατροφῆς σὲ 45 μόνο ζῶα καταστρατηγήθηκε ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς διέτρεφαν μὲ δικό τους ὄνομα ἢ μὲ ὄνομα ἄλ-

1. Γενικὰ γιὰ τίς καλλιέργειες, τὴν παραγωγή καὶ τὴν ἐξαγωγή προϊόντων ἀπὸ τὸ βιλαέτι Ἰωαννίνων βλ. Γεωργίου Π. Παπαγεωργίου, *Οικονομικὲς καὶ Κοινωνικὲς πραγματικότητες στὸ βιλαέτι Ἰωαννίνων (τέλη 19ου - ἀρχὲς 20οῦ αἰ.)*, Ἰωάννινα 1984, σ. 5 κ.ἐξ. (Λόγος πανηγυρικός).

2. Ἦταν δημοσιευμένη σὲ βιβλίον καὶ συνόδευε τὴ μελέτη τοῦ συντάκτη.

λου, περισσότερα ἀπὸ 200 ζῶα. Αὐτό, ὅπως ἦταν φυσικό, δημιουργοῦσε ἔριδες στὰ χωριά. Ὁ συντάκτης πρότεινε ὡς θεραπεία τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ σχετικοῦ ἐλληνικοῦ νόμου γιὰ τὶς κοινότητες.

Θ' Ἀγροφυλακὴ

Κάθε κοινότητα διατηροῦσε 1 ἢ 2 ἀγροφύλακες, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκταση τῶν κοινοτικῶν κτημάτων. Κατὰ τὸ συντάκτη, οἱ ἀγροφύλακες εἶχαν προσφέρει στὸ παρελθὸν λίγες ὑπηρεσίες. Ἡ Νομαρχία Ἰωαννίνων προσπαθοῦσε ν' ἀναδιοργανώσει τὴν ὑπηρεσία μὲ συνεχὴ ἐνημέρωση τῶν κατοίκων καὶ τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν, σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς προαγωγῆς τοῦ σώματος τῶν ἀγροφυλάκων. Αὐτὸ θὰ γινόταν μόνο μὲ τὴν κατάλληλη ἐπιλογὴ προσώπων μὲ ἀμεμπτη ἠθικὴ καὶ γνώσεις σχετικὲς μὲ τὸ ἔργο τους¹.

Ι' Εἶδη χωριῶν

Ὁ συντάκτης περατώνει τὴν ἐκθεσὴ του μὲ τὴν παρατήρηση, ὅτι λυπηρὰ λείψανα τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος καὶ τῶν ἀρπακτικῶν διαθέσεων τοῦ κατακτητῆ, ἀποτελοῦσαν τὰ ἐξαρτώμενα χωριά (τσιφλίκια). Σὲ σύνολο 223 χωριῶν τῆς ὑποδιοίκησης $86\frac{1}{2}$ ἦταν κεφαλοχώρια, $91\frac{1}{4}$ τσιφλίκια, $36\frac{1}{6}$ ἱμλιάκια², $4\frac{1}{2}$ βακούφια καὶ 5 μουχατζέλια³. Μόνο τὰ χωριά τοῦ τμήματος Ζαγοριοῦ ἦταν ὅλα αὐτοκέφαλα γιὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ πολυποικίλους ἐτέρας αἰτίας⁴.

Ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς κατοίκους τῶν κεφαλοχωριῶν καὶ τῶν τσιφλικιῶν ἦταν ἐμφανὴς σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς. Ὁ συντάκτης δείχνει ἱκανοποιημένος, γιὰτὶ οἱ παραινέσεις του πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν τσιφλικιῶν νὰ σεβαστοῦν τὰ δίκαια τῶν ἰδιοκτητῶν εἶχαν φέρει ἀποτελέσματα, ὅχι ὅμως τόσο θετικά, ὅπως ὑποστηρίζει, γιὰτὶ δὲν ἔλειψαν οἱ ἐξεγέρσεις τῶν κολλήγων ἐναντίον τῶν τσιφλικιάδων στὴ διετία 1913-1914.

Στὴν ἐκθεση ὑπάρχουν συνημμένοι πίνακες ποὺ ἐρμηνεύουν τὸ περιεχόμενο τοῦ κειμένου. Δυὸ ἀπὸ τοὺς πίνακες αὐτοὺς περιέχουν πολλὰ χρή-

1. Ἀργότερα ἡ ΓΔ θὰ ἐξέδιδε καὶ εἰδικὴ ἀπόφαση γιὰ τὰ προσόντα καὶ τὴν ἀποστολὴ τῶν ἀγροφυλάκων.

2. *emlak*: κτήματα.

3. *μουχατζέλια*: Σύμφωνα μ' ἐκθεση τοῦ Ἀγγλου Προξένου στὰ Γιάννινα R. Stuart, ποὺ φέρει ἡμερομηνία 16-2-1863, μὲ τὸν ὄρο *muazil* ἐννοοῦνται ἐδάφη ποὺ πουλήθηκαν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυβέρνησις τὸ 1845, ἔπειτα ἀπὸ τὴ δημοσίευση εἰδικοῦ διατάγματος. Οἱ ἀγοραστές, χριστιανοὶ ἢ μουσουλμάνοι, ὀνομάστηκαν ἰδιοκτῆτες τῶν ἐδαφῶν ποὺ ἀπέκτησαν, βλ. Ἀρχεῖον Foreign Office, Turkey, 78/1766 f 257^v (Γιὰ τὴν πληροφορία εὐχαριστῶ τὸ συνάδελφο κ. Γ. Παπαγεωργίου).

4. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 14 (196)/17-8-1913.

σιμα στοιχεῖα, γιὰ νὰ κατανοήσουμε τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν ἀπελευθερωμένη περιοχὴ καὶ γιὰ νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ἀπὸ τότε ὡς σήμερα. Ἄς μὴ λησμονεῖται ὅτι ἡ ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων ἀποτελοῦσε τὸ σημαντικότερο τμήμα τοῦ νομοῦ.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ πρώτου πίνακα, μὲ τὸν τίτλο: *Γενικὴ ἐπισκόπησης τῆς Ὑποδιοικήσεως Ἰωαννίνων*, ἐξάγονται τὰ ἑξῆς: Ὑπάρχουν 223 χωριὰ καὶ μιὰ πόλη. Τὸ σύνολο τῶν παρόντων κατοίκων ἀνέρχεται σὲ 99.901¹, τὸ σύνολο τῶν ἀπόντων (στὰ 4 τμήματα) σὲ 14 330², τὸ σύνολο τῶν στρατευσίμων ἦταν 24.191, ἱερεῖς 293, δάσκαλοι 293, δασκάλες 100, μαθητὲς 8.104, μαθήτριες 2.505, ἐτήσιοι μισθοὶ δασκάλων 12.500 εἰκοσ. περίπου³, ἐτήσιες κοινοτικὲς πρόσοδοι 22.564 εἰκοσόφρ., μοναστήρια 33, ἀγροφύλακες 163.

Παρά τὸ ὅτι ὁρισμένα στοιχεῖα τοῦ πίνακα εἶναι, ἴσως, ἑλλιπῆ, ἡ γενικὴ εἰκόνα ἀποδίδει τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε. Καὶ εἶναι θλιβερὴ ἡ διαπίστωση ὅτι τότε, μόνο ἡ ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων εἶχε συνολικὸ πληθυσμὸ ποὺ πλησίαζε τὶς 140.000 κατοίκους (παρόντες, ἀπόντες, στρατεύσιμοι, χωρὶς τοὺς ἀπόντες τῆς πόλης γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχαν στοιχεῖα), ἐνῶ, σύμφωνα μὲ τὴ στατιστικὴ τοῦ 1981, ὁλόκληρος ὁ νομὸς Ἰωαννίνων ἔχει μόλις 147.304 κατοίκους. Ἐμφανὴς εἶναι ἡ πληθυσμιακὴ κατάρπτωση ὁρισμένων τμημάτων, ὅπως π.χ. τοῦ Ζαγορίου.

Ὁ δεῦτερος πίνακας περιέχει τὰ χωριὰ τῶν ἀγροτικῶν τμημάτων κατ' εἶδος, μὲ τὸν πληθυσμὸ τους. Καὶ τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ πίνακα εἶναι ἐνδιαφέροντα ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις. Ἔτσι, σὲ σύνολο χωριῶν (τῶν 4 τμημάτων) 223, τὰ τσιφλίκια εἶναι: 91¹/4, ἱμλιάκια 36¹/6, βακούφια 4¹/2, μουχατζέλια 5. Σύνολο τσιφλικιῶν κ.λ. 137, σύνολο κεφαλοχωριῶν 86¹³/32. Κάτοικοι: τσιφλίκια: 20.256, ἱμλιάκια: 15.067, βακούφια: 1.026, μουχατζέλια: 775. Σύνολο κατοίκων τσιφλικιῶν κ.λ. 37.124, σύνολο κατοίκων κεφαλοχωριῶν: 43.899. Γενικὸ σύνολο τῶν 4 τμημάτων: 81.023.

Γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα ποὺ διαμορφώθηκε ἀπὸ καθαρὰ διοικητικὴ πλευρὰ στὸ χῶρο τῆς ὑποδιοικήσεως Ἰωαννίνων, σημειώνουμε ὅτι στὰ τέλη τοῦ 1914 ἄρχισε νὰ ἰσχύει καὶ στὴν Ἠπειρὸ ὁ νέος νόμος τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους ΔΝΖ' (4057) *Περὶ συστάσεως Δήμων καὶ Κοινοτήτων*⁴. Ἡ Γ. Διοίκηση Ἠπείρου μὲ ἀνακοινώσεις τῆς (1-12-1914) γνωστοποιοῦσε ποι-

1. Τὸ σύνολο τῶν κατοίκων τοῦ πίνακα ποὺ παρατίθεται εἶναι λανθασμένο.

2. Μὲ ὑπολογισμὸ τῶν, περίπου, ποσοστῶν τοῦ πίνακα καὶ μ' ἐξάιρεση τὰ Γιάννινα, γιὰ τὰ ὁποῖα τότε δὲν ὑπῆρχαν στοιχεῖα.

3. Μὲ μετατροπὴ τῶν 3.000 λιρῶν τοῦ τμήματος Ἰωαννίνων σὲ εἰκοσόφραγκα. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ σύνολο τοῦ πίνακα εἶναι λανθασμένο.

4. Στὴν Ἠπειρὸ ὁ νόμος τέθηκε σὲ ἰσχὺ μὲ ΒΔ ποὺ δημοσιεύτηκε στὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τῆς 6-11-1914.

οἱ συνοικισμοὶ ἀναγνωρίζονταν ὡς κοινότητες καὶ ποιοὶ ὄχι¹. Σύμφωνα μὲ τὶς προϋποθέσεις τοῦ νόμου, ἀναγνωρίστηκαν αὐτοδίκαια ὡς κοινότητες οἱ συνοικισμοὶ ποὺ εἶχαν περισσότερους ἀπὸ 300 κατοίκους καὶ σχολεῖα δημοτικῆς ἐκπαίδευσης. Στὴν ὑποδιοίκηση Ἰωαννίνων ἀνακηρύχθηκαν 99 χωριά. Μὲ αἴτησή τους ἀναγνωρίζονταν ὡς κοινότητες οἱ συνοικισμοὶ ποὺ ἀριθμοῦσαν κατοίκους λιγότερους ἀπὸ 300 καὶ εἶχαν σχολεῖο στοιχειώδους ἐκπαίδευσης. Στὴν κατηγορία αὐτὴ ὑπάγονταν 90 συνοικισμοὶ τῆς ὑποδιοίκησης Ἰωαννίνων. Οἱ ὑπόλοιποι 42 συνοικισμοὶ, ποὺ δὲν εἶχαν τὰ στοιχεῖα ποὺ ὀρίζει ὁ νόμος, δὲν ἀναγνωρίζονταν ὡς ξεχωριστὲς κοινότητες, ἀλλὰ θὰ γινόταν προσάρτησή τους στὶς γειτονικὲς. Μὲ αἴτησή τους² μπορούσαν νὰ δηλώσουν σὲ ποιὰ κοινότητα προτιμοῦσαν νὰ προσαρτηθοῦν.

3.-Ἡ Αὐτοδιοίκηση

Στὸ χῶρο τῶν εὐθυνῶν τοῦ Διοικητικοῦ Τμήματος πρέπει νὰ ὑπαχθεῖ καὶ ἡ Αὐτοδιοίκηση. Δήμαρχος Ἰωαννίνων, κατὰ τὴ διετία 1913-1914, παρέμεινε ὁ Γιαγιάμπεης (Γιαγιάμπεης Ἀμπτουλάχ ἀγάς) δημοτικὸς σύμβουλος ἀπὸ τὸ 1871, δήμαρχος τῆς πόλης γιὰ 19 ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὸ 1875 καὶ τελευταῖος πάλι Τοῦρκος δήμαρχός της, γιὰ δεύτερη φορά, ἀπὸ τὸ 1910. Ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμη δημαρχία του χαρακτηρίζεται ὡς δραστήριος, ἀφοῦ πέτυχε νὰ δώσει ὑπόσταση στὴν ἔννοια τοῦ Δήμου καὶ νὰ ὀργανώσει ὀρισμένες ὑπηρεσίες, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦσαν πρόοδο σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἐπικρατοῦσα τότε κατάσταση. Ἰδρυσε τὸ πρῶτο γραφεῖο γιὰ τὸ σχέδιο πόλης καὶ ὑποχρέωσε τοὺς δημότες νὰ ζητοῦν γιὰ κάθε ἀνέγερση ἢ ἐπισκευὴ οἰκίας τὴν ἄδεια τοῦ Δημαρχείου³.

Οἱ κυριότερες μεταβολὲς στὴ Διοίκηση τῶν Δήμων τῆς Ἡπείρου, κατὰ τὴ διετία 1913-1914, ἦταν οἱ ἑξῆς: 1) Ὁ δήμαρχος Μετσόβου Λεωνίδας Μίχος παραιτήθηκε καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Δημ. Τσιτούρη⁴. 2) Ὁ δημαρχιακὸς σύμβουλος Λεσκοβικίου Χρῆστος Βῆδε, ποὺ ἐκτελοῦσε χρέη δημάρχου, παραιτήθηκε καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Χαϊδάρ βέη Ρούση⁵. 3) Ὁ Μιλτιάδης Δημητριάδης ἢ Τσελεπῆς ἀνέλαβε καθήκοντα δημάρχου Φιλιππιάδας⁶. 4) Δήμαρχος στὴν Κόνιτσα τοποθετήθηκε ὁ Χαρ. Π. Φλῶρος, ποὺ εἶχε διατελέσει κατ' ἐπανάληψη δήμαρχος καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Κ. Παπαδιαμάντη. Ἀντικαταστάθηκε

1. Βλ. ἐφημ. "Ἡπειρος, φύλλα 276-279/1914.

2. "Ἐπρεπε νὰ τὴν ὑποβάλουν ὡς τίς 8 Ἰανουαρίου 1915.

3. Βλ. γιὰ τὸν Γιαγιάμπεη καὶ τὸ ἔργο του στοῦ Βασ. Πυρσινέλλα, «Ἡ ἱδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*, 8 (1959), 857, 949.

4. Βλ. ἀπόφαση: 5123/16-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 9474/29-7-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

6. Βλ. ἀπόφαση: 11996/23-9-1913, φύλλο 38/4-10-1913.

ἐπίσης κι ὁλόκληρο τὸ δημοτικὸ συμβούλιο¹. 5) Ἀντικαταστάθηκε τὸ 5μελὲς δημορχιακὸ συμβούλιο τοῦ Δήμου Φιλιππιάδας². 6) Ὁ Δήμαρχος Φιλιατῶν Α. Σωτηρίου ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ γιατρὸ Ἀθανάσιο Κιέκα³.

Τὰ οἰκονομικὰ τῶν Δήμων δὲ βρίσκονταν καὶ τότε σὲ ἀνθηρὴ κατάσταση. Ὁ προϋπολογισμὸς π.χ. τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν γιὰ τὸ 1914 ἀποκαλύπτει τόσο τίς οἰκονομικὲς δυσχέρειες ποὺ ἀντιμετώπιζε ὅσο καὶ τίς πηγὲς τῶν ἐσόδων καὶ τὸν τρόπο διάθεσής τους. Σύμφωνα μὲ τὸν προϋπολογισμὸ αὐτὸν τὰ κατὰ κεφάλαιο Ἔσοδα ἀνέρχονταν σὲ 74.200 δρχ.⁴, ἐνῶ τὰ κατὰ κεφάλαιο Ἐξοδα σὲ 89.167 δρχ.⁵ Ἀξιοπρόσεκτος εἶναι ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Δήμου Κοριτσᾶς τοῦ 1914, ποὺ ὅχι μόνο ἦταν ἰσολογισμένος,

1. Βλ. ἀπόφαση: 14641/2-10-1913, στὸ ὁ.π. φύλλο τοῦ ΕΔ.

2. Βλ. ἀπόφαση: 20310/10-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913.

3. Βλ. ἀπόφαση: 5975/16-4-1914, φύλλο 50/30-4-1914.

4. Ἀναλυτικὰ τὰ Ἔσοδα παρουσιάζουν τὴν παρακάτω μορφή:

Κεφ. Α': Περιουσία τοῦ Δήμου: 1) ἀπὸ ἐνοίκια ἀκινήτων δημοτικῶν κτημάτων, 2) ἀπὸ ἐνοίκιο ἀποθήκης εὐφλεκτων ὑλῶν, 3) ἀπὸ τέλη πλατειῶν καὶ πεζοδρομίων, 4) ἀπὸ τὴν πώληση διαφόρων ἄχρηστων ἐπίπλων καὶ σκευῶν τοῦ Δήμου, Σύνολο ἐσόδων: 17.000 δρχ.

Κεφ. Β': Ἐμμεσοὶ φόροι: 1) φόρος γιὰ τὰ πωλούμενα στὴν πόλη μεγάλα ζῶα: 8.000 δρχ.

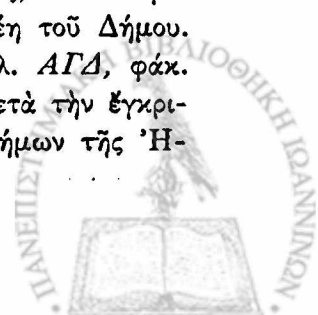
Κεφ. Γ': Ἀμεσοὶ φόροι εἰδικοὶ καὶ δικαιώματα: 1) φόρος γιὰ τὰ ζῶα ποὺ σφάζονταν στὴν πόλη, μικρὰ καὶ μεγάλα, 2) ἔσοδα ἀπὸ χορηγούμενες ἄδειες γιὰ ἐπισκευὲς κι ἀνεγέρσεις σπιτιῶν, 3) ἔσοδα ἀπὸ τὴν πώληση χαρτοσήμου καὶ χαρτοσήμανση μισθωτηρίων, 4) ἔσοδα ἀπὸ τίς σφραγίσεις καὶ συγκρίσεις μέτρων καὶ σταθμῶν, 5) φόρος γιὰ τὴν καθαριότητα οἰκιῶν καὶ καταστημάτων, 6) δικαίωμα ἀπὸ τὴ χρήση τοῦ στατήρα (κανταριοῦ), 7) φόρος γιὰ τὰ κάρρα καὶ τίς ἄμαξες, 8) ἔσοδα ἀπὸ ἄδειες κυνηγίου, 9) ἔσοδα ἀπὸ διάφορα πρόστιμα, 10) φόρος ποὺ ἐπιβαλλόταν στὰ μουσικὰ ὄργανα τῶν δημοσίων θεαμάτων. Σύνολο ἐσόδων: 37.200 δρχ.

Κεφ. Δ': Καθυστερούμενα: 1) ἀπὸ τὴν εἰσπραξὴ διαφόρων φόρων προηγούμενων χρήσεων: 3.000 δρχ.

Κεφ. Ε': Μετρητὰ στὸ Ταμεῖο: 1) ὑπόλοιπο σὲ μετρητὰ ἀπὸ τὴ διαχείριση τῆς χρήσης 1913: 9.000 δρχ. Θὰ ὑπέθετε κανεὶς πὼς ἀφοῦ ὑπῆρχαν μετρητὰ στὸ Ταμεῖο, μετὰ τὴ λήξη τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1913, τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Δήμου ἦταν ἀνθηρά. Τὸ ὑπόλοιπο, ὅμως, ποὺ ἔμενε ἦταν γιὰτὶ στὸ μεταξύ ἡ Γ. Διοίκηση εἶχε ἐνισχύσει τὸ Δῆμο μὲ ἐπιχορηγήσεις.

5. Τὰ Ἐξοδα παρουσιάζουν τὴν παρακάτω εἰκόνα:

Α': Προσωπικὸ τοῦ Δήμου, Β': Ἐξοδα, Γ': Βεβαίωση καὶ εἰσπραξὴ (φόρων καὶ δικαιωμάτων), Δ': Ὑγεία, Ε': Δημοτικὰ Ἔργα, ΣΤ': Κατάβρεγμα, Ζ': Καθαριότητα καὶ καλλωπισμὸς, Η': Φωτισμὸς, Θ': Ρυμοτομίες, Ι': Διάφορες ἐπισκευές, ΙΑ': Ἀγαθοεργίες, ΙΒ': Ἐκτακτὲς δαπάνες, ΙΓ': Ἐξωραϊσμὸς πλατειῶν, ΙΔ': Χρέη τοῦ Δήμου. Τὸ ἔλειμμα (Ἔσοδα: 74.200-Ἐξοδα: 89.167) ἀνερχόταν σὲ 14.967. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 1/6 1914-1915, Δημορχιακὰ. Ὁ προϋπολογισμὸς πῆρε τὴ μορφή αὐτὴ μετὰ τὴν ἐγκρισή του ἀπὸ τὴ Νομαρχία. Στὸ φάκ. ὑπάρχουν προϋπολογισμοὶ ὅλων τῶν Δήμων τῆς Ἡπείρου.

ἀλλὰ παρουσίαζε καὶ περίσσευμα¹.

Μία ἐκθεση τοῦ Δ. Ἐπιτρόπου Φιλατῶν Θ. Θεοδωρίδῃ ἀποκαλύπτει τὴ νοοτροπία τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, ἡ ὁποία εἶχε ἐπικρατήσει ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ συνεχιζόταν, σχετικὰ μὲ τὴν κατάρτιση τῶν προϋπολογισμῶν. Ὁ Θεοδωρίδης σημειώνει: *Κατεβλήθη πᾶσα φροντίς ἵνα ἐν τοῖς προϋπολογισμοῖς τῶν Δημορχείων ἐγγραφῶσι καὶ σχετικὰ κονδύλια πρὸς θεραπείαν τῶν ἀπαραιτήτων ἀναγκῶν καὶ ἰδία τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς καθαριότητος, ἐννοίας παντελῶς ἀγνώστους ἐπὶ τῆς πρώην Δημορχίας...*²

Ἡ στάση τοῦ ἐγχώριου τύπου ἀπέναντι στὶς ἀπεφάσεις τῆς Γ. Διοίκησης, πού ἀφοροῦσαν τὸ Δῆμο Ἰωαννιτῶν, ἦταν θετική γιὰ τὰ σημεία πού, κατὰ τὴν ἀποψη τῶν συντακτῶν, ἐξυπηρετοῦσαν τὰ συμφέροντα τῶν δημοτῶν κι ἀρνητική γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ὑπῆρχε, βέβαια, στὰ δημοσιεύματα, ὥπως καὶ σήμερὰ συμβαίνει, ὑποκειμενισμὸς καὶ πολιτική θέση (συμπολιτευόμενη ἢ ἀντιπολιτευόμενη). Σὲ γενικότερη, ὅμως, θεώρηση ἡ στάση τοῦ τύπου ὑποβοηθοῦσε τὸ ἔργο τῆς Διοίκησης. Ἐνδεικτικὰ σημειώνουμε τὴν ἀντίδραση τῶν ἐφημερίδων στὸ θέμα τῆς ρυμοτομίας κι ἀπαγόρευσης ἀνέγερσης οἰκοδομῶν, μέχρις ὅτου γίνεῖ ἡ ἔγκριση τοῦ ὀριστικοῦ σχεδίου τῶν πόλεων καὶ κωμῶν³. Ὡστόσο ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου δὲν παραλείπει ν' ἀποκαλύψει καὶ τὶς σκιερὲς πλευρὲς τῶν θετικῶν σημείων, ὥπως τὴν ἀνεργία τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ πού θ' ἀκολουθοῦσε. Γιαυτὸ καὶ προτείνει νὰ ἐπισπευστεῖ ἡ ρυμοτομία τῆς πόλης, νὰ συσταθεῖ ἐπιτροπὴ ἀπὸ μηχανικούς, γιὰ νὰ καταρτίσουν τὸ σχέδιο ρυμοτομίας τὸ ταχύτερο⁴. Πράγματι συγκροτήθηκε ἐπιτροπὴ ρυμοτομίας ἀπὸ τοὺς: Χ. Σπηλιάδῃ, ταγματάρχῃ μηχανικοῦ, ὡς πρόεδρο, Α. Κουσίδῃ, Β. Μάτσα, Γ. Βοῖλα, ἐφέδρους ἀξιωματικούς τοῦ μηχανικοῦ. Στὴν ἐπιτροπὴ συμμετεῖχαν ὁ προϊστάμενος τῆς Δ/σης Μηχανικοῦ Ἰωαννίνων κι ὁ μηχανικὸς τοῦ Δήμου⁵.

1. Ἔσοδα:	Α': Ἀμεσοὶ καὶ Ἐμμεσοὶ φόροι:	44.355	δρχ.	
	Β': Τέλη καὶ δικαιώματα	8.605	δρχ.	
	Γ': Ἔσοδα δημοτικῆς περιουσίας:	6.570	δρχ.	
	Δ': Διάφορα	17.079,85	Σύνολο:	76.609,85 δρχ.
Ἔξοδα:	Α': Διοίκηση	9.061	δρχ.	
	Β': Φωτισμὸς	22.465	δρχ.	
	Γ': Καθαριότητα	9.552	δρχ.	
	Δ': Δημόσια ὑγεία	5.140	δρχ.	
	Ε': Δημόσια Ἔργα	14.786,40	δρχ.	
	ΣΤ': Διάφορα	13.437,10	Σύνολο:	74.442,10 δρχ.
	Περίσσευμα	2.167	Σύνολο:	76.609,85 δρχ.

2. Βλ. ἐκθεση ἀριθμ. 74/1914 στὸ δ.π. ΑΓΔ.

3. Βλ. ἀπόφαση: 1727/27-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913.

4. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 180/14-5-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 3302/22-5-1913, φύλλο 18/24-5-1913 τοῦ ΕΔ καὶ ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 181/25-5-13.

Ἐνωρίτερα εἶχε συγκροτηθεῖ καὶ ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ὀνοματοθεσίᾳ τῶν ὁδῶν, γιὰ νὰ πάρουν ἔτσι καὶ τὰ Γιάννινα τὴ φυσιογνωμία πόλης καὶ νὰ πάψουν οἱ δρόμοι νὰ ὀνοματίζονται ἀπὸ τὸν ἀχυρῶνα ἐνὸς Ταχῆρ ἀγὰ ἢ ἀπὸ τὴν κάππαν τοῦ Ἰμβραῆμ ἢ ἀπὸ ὅ,τι τέλος πάντων σόλοικον¹.

Τὰ θέματα ὑδρευσσης καὶ φωτισμοῦ ἀποτελοῦσαν ἐπείγουσες ἀνάγκες τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν. Τὸ πρῶτο συνδεόταν ἄμεσα μὲ τὴν ὑγεία, τὸ δεύτερο ἐξυπηρετοῦσε βασικοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς καὶ ἀσφάλειας² καὶ ὅπωςδήποτε ἀποτελοῦσε στοιχεῖο πολιτισμοῦ. Τὰ δυὸ θέματα ἄρχισαν νὰ ἐπιλύονται, ὅταν ἡ Γ. Διοίκηση προκήρυξε διαγωνισμό γιὰ νὰ συσταθεῖ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία θ' ἀναλάμβανε τὴν ἐγκατάσταση καὶ ἐκμετάλλευση τοῦ ἡλεκτροφωτισμοῦ καὶ τῆς ὑδρευσης τῶν Ἰωαννίνων, μ' ἐτήσια ἀποζημίωση πού θὰ πλήρωνε ὁ Δῆμος³. Ἡ Γ. Διοίκηση προτιμοῦσε προσφορὰ κοινὴ καὶ γιὰ τὶς δυὸ ἐπιχειρήσεις, δὲν ἀπέκλειε ὅμως καὶ χωριστὲς προτάσεις⁴. Ἡ σύμβαση ὑπογράφτηκε στὶς 8-6-1914⁵, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ λύσει ὀριστικὰ τὰ προβλήματα. Ἰδιαίτερα τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρευσης παρέμεινε ὁξὺ γιὰ τὴν πόλη, ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον.

Γιὰ τὴν περίθαλψη καὶ τὴν καθαριότητα τοῦ Δήμου Ἰωαννιτῶν γίνονται ἀναφορὲς ἄλλοι. Σημειώνουμε μόνον ὅτι ἡ καθαριότητα ἀποτελοῦσε μὲν ὑπόθεση τοῦ Δήμου, ἀλλὰ γινόταν κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν σημερινό. Γινόταν δηλαδὴ δημοπρασία καὶ τὸ ἔργο τὸ ἀναλάμβανε ὁ τελευταῖος μειοδότης⁶.

Γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ὑγείας ἡ Γ. Διοίκηση διόρισε ἀστυϊάτρος, ἱατροὺς διοικητικούς, ὑγειονομείων κλπ., πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαν ὑπηρετήσει καὶ τὸ πρῶτον καθεστῶς. Ἰατροὶ τῆς κατηγορίας αὐτῆς ἀναφέρονται οἱ: 1) Θωμᾶς Χατζηβασιλείου, δημοτικὸς ἱατρὸς Τεπελενίου, 2) Γεώργιος Γκινόπουλος, ἱατρὸς τῆς Διοίκησης στὴν περιφέρεια Πωγωνίου, 3) Ἀγγελοσ Συργιαννόπουλος, ἱατρὸς τῆς Διοίκησης στὴν περιφέρεια Φιλιππιάδας, 4) Πολυχρόνης Ἀδαμίδης, ἱατρὸς τῆς Διοίκησης στὴν περιφέρεια Πρε-

1. Βλ. *Ἡπειρος*, δ.π.

2. Βλ. σχόλιο στὴν *Ἡπειρο* μὲ τίτλο: «Ὁ Δῆμος καὶ ὁ φωτισμός», φύλλο 5 (187) / 7-8-1913. Ὁ Δῆμος θὰ τοποθετοῦσε 300 φανούς σὲ διάφορα σημεῖα τῆς πόλης καὶ συνιστοῦσε στὴν Ἀστυνομικὴ Δ/νση νὰ πάψει ἡ ὑποχρέωση τῶν πολιτῶν ν' ἀνάβουν τοὺς φανούς, ὑποχρέωση πού εἶχε ἐπιφέρει ἀναστάτωση μὲ τὰ πρωτόκολλα τῆς Ἀστυνομίας καὶ τὰ πρόστιμα πού ἐπέβαλλε.

3. Βλ. προκήρυξη 17586/4-11-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 42/7-11-1913 τοῦ *ΕΔ* καὶ ἐφημ. *Ἡπειρος*, φύλλο 83 (263) / 7-11-1913.

4. Οἱ προσφορὲς γίνονταν δεκτὲς ὡς τὶς 14-12-1913 καὶ ἔπρεπε νὰ συνοδεύονται ἀπὸ ἐγγύηση ἐγκύρου πιστωτικοῦ ἰδρύματος, ἀπὸ 10.000 φράγκα γιὰ τὸν ἡλεκτροφωτισμὸ καὶ ἄλλα τόσα γιὰ τὴν ὑδρευση.

5. Βλ. κείμενο στὴν *Ἡπειρο*, φύλλα 203-208 / 1914.

6. Βλ. δ.π., φύλλο 175 / 7-4-1913.

μετῆς, 5) Σπυρίδων Φάντης, ἱατρός τοῦ ὑγειονομείου Ἀγίων Σαράντα, 6) Ἀριστοτέλης Χρηστίδης, ἀστυάτρος Ἰωαννίνων, 7) ὁ ἱατρός Τεπελενίου Θ. Χατζηβασιλείου τοποθετήθηκε ὡς ὑγειονομικός ἱατρός καὶ ἀστυάτρος Ἡγουμενίτσας¹.

Σχετικὸ μὲ τὴν ὑγεία ἦταν καὶ τὸ θέμα τῶν νεκροταφείων. Οἱ Τοῦρκοι χρησιμοποιοῦσαν ὡς νεκροταφεῖα ἐκτάσεις μέσα στὶς πόλεις, ἀκόμη καὶ σὲ πυκνοκατοικημένες περιοχές, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ὑγεία. Ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου ἐφάρμοσε τοὺς ἐλληνικοὺς νόμους² καὶ στὶς 22-4-1913 κατάρτισε ἐπιτροπὴ τὴν ὁποία ἀποτελοῦσαν οἱ: ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων, ὁ Μουφτής Ἰωαννίνων, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότη-τας, ὁ Τμηματάρχης τοῦ Δικαστικοῦ Τμήματος, ὁ Δ/ντῆς τῆς Ἀστυνομίας, ὁ Προϊστάμενος τοῦ γραφείου τῆς Δημόσιας ὑγείας καὶ τοῦ Μηχανικοῦ. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ ὑποβάλει μέσα σὲ 10 μέρες τὸ πόρισμα τῶν ἐργασιῶν της καὶ νὰ ὑποδείξει τὸν κατάλληλο χῶρο γιὰ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ νεκροταφείου, χῶρο ποὺ ν' ἀνταποκρίνεται σ' ὅλους τοὺς ὅρους τῆς ὑγεινῆς³.

Ἀπὸ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913 ἡ Γ. Διοίκηση προχώρησε στὴ σύσταση Ἐπιτροπῆς περιηγήσεων καὶ βιομηχανίας τῶν ξένων, ὅπως χαρακτηρι-στικά ὀνομάστηκε⁴. Τὴν ἐπιτροπὴ ἀπέτελεσαν οἱ: ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων, ὁ Α. Κριεζῆς μηχανικός, ὁ Στρατιωτικὸς Δ/ντῆς τοῦ Μηχανικοῦ Ἡπείρου, ὁ Δήμαρχος Γιαγιάμπεης, οἱ πρῶην βουλευτές Κ. Σούρλας καὶ Δ. Κίγκος, ὁ Σ. Μπαλίλης, Δ/ντῆς τοῦ Ὑγειονομικοῦ γραφείου, ὁ Π. Κουτσαλέξης, Δ/ντῆς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, ὁ Δ. Φραγκόπου-λος τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν στὰ Γιάννινα, ὁ Α. Μποχωράκης, προϊστάμε-νος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος καὶ ὁ Δ. Αὐγερινός, ἀναπληρωτῆς τοῦ Δ/ντῆ τῶν Τ.Τ.Τ. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ ἐκπονήσῃ τὸν κανονισμό τῶν ἐργασιῶν της καὶ τῆς ἐσωτερικῆς της ὑπηρεσίας.

Ἡ Γ. Διοίκηση θεώρησε χρέος της νὰ τιμῇσιν Ἡπειρώτες, βασι-κοὺς συντελεστές τῆς νίκης, μὲ τὴν ἀνέγερση ἀνδριάντων. Ἔτσι, ἀποφασί-

1. Βλ. τὶς ἐξῆς ἀποφάσεις τῆς ΓΔ στὰ ΕΔ: 3904/3-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913, 4301/14-6-1913 στὸ 25/20-6-1913, 15486/7-10-1913 στὸ 39/8-10-1913, 17449/19-11-1913 στὸ 43/20-11-1913, 20383/10-12-1913 στὸ 46/1-9-12-1913, 20467/11-12-1913 στὸ 46/19-12-1913, 4782/11-3-1913 στὸ 49/26-3-1914. Γιὰ τὴν προαπελευθερωτικὴ δράση τοῦ Ἀ. Χρηστίδη βλ. Δ. Σαλαμάγκκα, *Καθὼς χάραξε ἡ λευτεριά*, Γιάννινα 1963, σ. 74, Ἀλ. Λιβιδέως, *Οἱ πρόδρομοι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἰωαννίνων*, Ἀθῆναι 1964, σ. 42, τοῦ ἴδιου, «Ὁ Γύλιππος», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία* 2 (1953) 484.

2. Βλ. ΒΔ τῆς 28-3-1834, 11-9-1836 καὶ 13-5-1835 *Περὶ Κοιμητηρίων*.

3. Βλ. ἀποφάσεις: 1309/22-4-1913, φύλλο 7/24-4-1913 καὶ 1886/30-4-1913, φύλλο 10/30-4-1913.

4. Βλ. ἀπόφαση: 4967/16-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

στηκε νὰ τιμηθοῦν οἱ: Παναγιώτης Δαγκλῆς, Γεώργιος Ἀβέρωφ καὶ συγκροτήθηκαν ἐπιτροπὲς καὶ γιὰ τὶς δυὸ περιπτώσεις¹.

Οἱ ἐπιχειρήσεις εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴ ἑκατοντάδων σπιτιῶν καὶ ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν ἐκκλησιῶν ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ, κατὰ κύριο λόγο, μ' ἐράνους ἀπὸ ἐπιτροπὲς ποὺ συγκροτήθηκαν, ὅπως γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησις τῆς πυρπολημένης ἐκκλησίας «Κοίμησις τῆς Θεοτόκου» Νεγράδων καὶ τὴν ἀνέγερσις τῆς καταστραμμένης ἐκκλησίας «Ἅγιος Δημήτριος» Λεσιανῶν².

Δυὸ μῆνες μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων, ἡ Νομαρχία ἔδωκε ἐντολὴν³ νὰ γίνῃ ἀπογραφὴ ὅλων τῶν ἀρρένων τῶν ἀπελευθερωθέντων ἐδαφῶν, ὧν εἶχαν γεννηθεῖ ἀπὸ τὸ 1862-1894. Ὁ σκοπὸς ἦταν προφανής: ἡ ἐπιστράτευσίς τους σὲ ὥρα ἀνάγκης. Ἐνα μῆνα ἀργότερα ἡ Νομαρχία γνωστοποιοῦσε ὅτι τὸ ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν εἶχε ἐγκρίνει τὴν κατάταξις ἐθελοντῶν στρατιωτῶν κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ἐπιστράτευσης, ἂν ἦταν ἐφοδιασμένοι μὲ πιστοποιητικὸ καλῆς διαγωγῆς. Ἡ κατάταξις τους γινόταν στὸ 2ο τάγμα ἐθνοφρουρῶν στὰ Γιάννινα⁴.

Ἀπογραφὴ πληθυσμοῦ κατοίκων τῶν πόλεων ἔγινε καὶ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1913, μὲ σκοπὸ νὰ καθοριστῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ποὺ θὰ ἐκλέγονταν βάσει τοῦ πληθυσμοῦ⁵. Ἡ ἀπογραφὴ ἔγινε στίς 6-10-1913 καὶ, σύμφωνα μὲ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ χαρακτηρίζονταν ἀκριβέστατα, ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἰωαννίνων ἐμφάνισε τὴν ἀκόλουθη σύνθεσις: 1) χριστιανοί: ἄρρενες 6.709, θήλεις 5.133, σύνολο: 11.842. 2) ὀθωμανοί: ἄρρενες 1.106, θήλεις 1.078, σύνολο: 2.184. 3) ἰσραηλίτες: ἄρρενες 1.216, θήλεις 1.286, σύνολο: 2.502. Γενικὸ σύνολο πληθυσμοῦ: 16.528 κάτοικοι⁶.

Ἀπλὴ ἀπογραφὴ, χωρὶς νὰ καταρτιστοῦν μητρώα, δὲν ἀποτελοῦσε σταθερὴ βάση γιὰ τὴν ἐπιστράτευσις. Ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου ἔστειλε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914 ἐντυπα γιὰ τὸν καταρτισμὸ μητρώων στὸ Νομάρχην Ἰωαννίνων καὶ τοὺς Δ. Ἐπιτρόπους. Ἡ ἐπιτροπὴ κατάταξης, ποὺ τὴν ἀ-

1. Βλ. ἀποφάσεις: 6750/8-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913 καὶ 13518/16-9-1913, φύλλο 37/20-9-1913, ὅπου καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τῶν δυὸ ἐπιτροπῶν.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 15048/4-10-1913, φύλλο 39/8-10-1913 καὶ 2375/20-2-1914, φύλλο 49/26-3-1914.

3. Βλ. ἐγκύκλιο τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων τῆς 20-4-1913 πρὸς τοὺς ἱερεῖς, μουχτάρηδες καὶ δημογέροντες τῶν Κοινοτήτων, ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 177/22-4-1913.

4. Βλ. Ἡπειρος, φύλλο 181/25-5-1913.

5. Βλ. τὴν ἀνακοίνωσις τῆς Νομαρχίας τῆς 30-9-1913, ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 51 (231)/1-10-1913.

6. Βλ. Ἡπειρος, φύλλο 59(239)/10-10-1913. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1981 ὁ Δῆμος Ἰωαννίνων ἔχει 44.829 κατοίκους. Πρέπει, ὅμως, νὰ ὑπολογιστῇ ὅτι δὲν ὑπάρχει σήμερα μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς καὶ ἀπὸ τὸ ἐβραϊκὸ στοιχεῖο διασώθηκαν ἐλάχιστοι.

ποτελοῦσαν 1 στρατιωτικὸς καὶ 1 πολιτικὸς ὑπάλληλος, ἔπρεπε νὰ δώσει ιδιαίτερη προσοχὴ στὴν πραγματικὴ ἡλικία τῶν ἐγγραφομένων καὶ νὰ ἐνυμερώσει τίς κοινοτικὲς κλπ. ἀρχές, ὅτι θὰ εἶχαν ποινικὲς συνέπειες, σὲ περίπτωσι πού δὲν βοηθοῦσαν στὴν ἐξακρίβωσι τῆς πραγματικῆς ἡλικίας τους¹.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν τῶν ἐπιτροπῶν δὲν ἦταν πολὺ ικανοποιητικά. Οἱ κάτοικοι, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὴ νοοτροπία τοῦ τουρκικοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖο ὑποχρεώθηκαν τὰ τελευταῖα προαπελευθερωτικὰ χρόνια νὰ ὑπηρετήσουν καὶ ὡς στρατιῶτες, εἶχαν δημιουργήσει νοοτροπία γιὰ τὴν μὲ κάθε τρόπο καταστρατήγησι τῶν νόμων. Ἔτσι καὶ τώρα προσπαθοῦσαν ν' ἀποκρύψουν στοιχεῖα τῆς πραγματικῆς τους ἡλικίας, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴ στράτευσι. Ὅπως ἀνέφεραν οἱ ἐπιτροπές, μεγάλο ἐνδιαφέρον ἐκδήλωναν οἱ ἱερεῖς, οἱ κοινοτάρχες κλπ. γιὰ τὴν ἀπόκρυψι τῆς πραγματικῆς ἡλικίας, ὥστε ν' ἀποφεύγουν οἱ συγχωριανοὶ τους τελείως τὴ στράτευσι².

Δὲ συνοψίζονται μόνο στὰ ὅσα ἀναφέραμε ἐκεῖνα πού σχετίζονται μὲ τίς ἐνέργειες τῆς Γ. Διοικήσεως, σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξι τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων. Οἱ πτυχές τῆς ζωῆς τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν ἦταν πολλὲς καὶ ἀπαιτοῦν συστηματικὴ διερεύνησι.

Β' ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Στὴ Μακεδονία ἡ συγκρότησι τῶν δικαστηρίων ἔγινε μὲ δικαστικούς λειτουργοὺς πού εἶχαν ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, καθὼς καὶ ἀπὸ δικαστὲς τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων πού διέθεταν τὰ κατάλληλα προσόντα³. Κάτι ἀνάλογο ἔγινε καὶ στὴν Ἡπειρο. Ἀρχικά, ὅμως, χρησιμοποιήθηκαν δικαστὲς, γιὰ τὴν ἐπ'ἀνδρωσι τῶν δικαστηρίων καὶ κυρίως τῶν πρωτοδικείων, ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ βασίλειο.

1.-Τὰ Πρωτοδικεῖα

Ἀπὸ τίς πρῶτες ἐνέργειες τῆς ΓΔ. Ἡπείρου ἦταν ἡ σύστασι Πρωτοδικείων στὰ Γιάννινα καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρο⁴. Στὰ τέλη Μαρτίου 1913 συγκροτήθηκαν τὰ Δικαστήρια Πρωτοδικῶν καὶ καθορίστηκε ἡ δικαιοδοσία τους⁵. Τὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ ἀπὸ τίς 4-5-

1. Βλ. τὴ διαταγὴ τῆς ΓΔ, ἀριθμ. 12422/17-7-1914, ΑΓΔ, φάκ. 1/29 1914-1915, Πολιτικά-Ἐμπιστευτικά.

2. Βλ. τὴν μὲ ἡμερομηνία 31-8-1914 ἀναφορὰ τοῦ πολιτικοῦ μέλους τῆς ἐπιτροπῆς ἀπογραφῆς τῶν Α' καὶ Β' Τμημάτων Φιλιππιάδας πρὸς τὴ ΓΔ Ἡπείρου, ΑΓΔ, φάκ. 8.π.

3. Βλ. Ρακτιβάν, Ἐγγραφα καὶ σημειώσεις, 8.π., σ. 69.

4. Ἡ ἰδρυσι Πρωτοδικείου στὴν Πρέβεζα εἶχε γίνει νωρίτερα.

5. Ἀπὸ μεταγενέστερες ἀποφάσεις καταφαίνεται ὅτι τὰ δυὸ Πρωτοδικεῖα ἰδρύθηκαν μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 204/26-3-1913 ἀπόφασι τῆς ΓΔ, βλ. φύλλο 17/20-5-1913 τοῦ ΕΔ.

1913¹ καὶ ἡ σύνθεσή του καθορίστηκε ὡς ἑξῆς: Φίλιππος Βασιλείου, πρόεδρος, Ἀριστείδης Ρωμανός, εἰσαγγελέας, Εὐάγγελος Μίχας, Σπυρίδων Μαῦρος, Μιχαήλ Γιαννόπουλος καὶ Γεώργιος Τσιριγώτης, δικαστές, Χρήστος Καλλέλης, ἔμμισθος πάρεδρος καὶ Δημήτριος Χατζηγῶγος, γραμματέας².

Συγκροτήθηκαν, πρὶν ἀρχίσει νὰ λειτουργεῖ τὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων, τρία ἀνακριτικὰ τμήματα, στὰ ὁποῖα διορίστηκαν ἀνακριτὲς οἱ: Σπυρίδων Μαῦρος, Μιχαήλ Γιαννόπουλος καὶ Γεώργιος Τσιριγώτης³. Στις 5 Αὐγούστου 1914 ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ καὶ τὸ Κακουργιοδικεῖο Ἰωαννίνων⁴.

Ἡ δικαιοδοσία τῆς Γ. Διοίκησης στὴ δικαστικὴ ὑπηρεσία ρυθμίστηκε ὡς ἑξῆς: Ὅλα ὅσα ἀφοροῦσαν στὴ δικαστικὴ ὑπηρεσία τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων καὶ τῶν Εἰρηνοδικείων ποὺ ὑπάγονταν σ' αὐτό, ἀνατέθηκαν στὸ νομικὸ σύμβουλο τῆς Γ. Διοίκησης. Ὅσα ἀφοροῦσαν στὸ Πρωτοδικεῖο Ἀργυροκάστρου καὶ τὰ Εἰρηνοδικεῖα του ὑπῆχθησαν στὸ Δικαστικὸ Τμήμα τῆς Γ. Διοίκησης. Ταυτόχρονα ἡ τελευταία ὄριζε ὅτι ὁ προϊστάμενος τοῦ Δικαστικοῦ Τμήματος ἐκπληροῦσε καὶ καθήκοντα νομικοῦ συμβούλου γιὰ ὅλα ὅσα εἶχαν σχέση μὲ τὴν ὑπηρεσία τοῦ Δημοσίου Ὁθωμανικοῦ Χρέους καὶ τῆς Ἑταιρείας τοῦ Μονεπωλείου Καπνῶν⁵.

Ἡ συγκρότηση τοῦ Πρωτοδικείου Ἀργυροκάστρου καὶ ἡ λειτουργία του παρουσίασε ὀρισμένες δυσχέρειες. Συστήθηκε μαζὶ μ' ἐκεῖνο τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ ἡ ἐναρξὴ τῶν ἐργασιῶν του ἔγινε στὶς 24-6-1913⁶ καὶ τόπος συνεδριάσεων ὀρίστηκε τὸ Πολιτικὸ Διοικητῆριό τῆς πόλης⁷. Οἱ πρῶτοι δικαστές του ἦταν: Τιμολ. Βισβίτζης, πρόεδρος, Ἀχ. Νικολάου καὶ Βασ. Παπαδόπουλος, πρωτοδίκες⁸. Ἀντεισαγγελέας διορίστηκε ὁ Ν.

1. Βλ. περιγραφή τῶν ἐγκαινίων στὸ φύλλο 179/6-5-1913 τῆς *Ἡπείρου*. Σύμφωνα μὲ ἀπόφαση τῆς ΓΔ ὡς τόπος συγκέντρωσης τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Πολιτικῶν καὶ Ποινικῶν Δικαστηρίων ὀρίστηκε τὸ κατάστημα τοῦ τέως τουρκικοῦ Πολιτικοῦ Δικαστηρίου στὴν κεντρικὴ πλατεία τῶν Ἰωαννίνων. Βλ. ἀπόφαση: 1676/29-4-1913, φύλλο 9/29-4-1913 τοῦ *ΕΛ*.

2. Στὴν πρώτη αὐτὴ σύνθεση ἔγιναν ἀργότερα μεταβολές. Σημειώνουμε τίς κυριότερες: 1) Διορίστηκε πρωτοδίκης ὁ Χρήστος Σχίμφλε, στὸν ὁποῖο ἀνατέθηκαν καὶ καθήκοντα εἰρηνοδίκης Ἰωαννίνων (βλ. ἀπόφαση: 2514/13-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913 τοῦ *ΕΛ*). 2) Ὁ ἔμμισθος πάρεδρος Χρ. Καλλέλης ἀνέλαβε καθήκοντα πρωτοδίκης (βλ. ἀπόφαση: 18793/20-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913).

3. Βλ. ἀπόφαση: 1621/29-4-1913, φύλλο 10/30-4-1913.

4. Βλ. *Ἡπειρος*, φύλλο 222(422)/6-8-1914, ὅπου μαζὶ μὲ τὴν περιγραφή τῆς τελετῆς δημοσιεύεται κι ὁ κατάλογος τῶν πρώτων τακτικῶν κι ἀναπληρωματικῶν ἐνόρκων.

5. Βλ. 2376/11-5-1913 ἀπόφαση, φύλλο 14/15-5-1913 τοῦ *ΕΛ*.

6. Βλ. τηλεγραφικὴ ἀναφορά, ἀριθμ. 97/24-6-1913, τοῦ εἰσαγγελέα πρωτοδικῶν Ἀργυροκάστρου πρὸς τὴ ΓΔ Ἡπείρου. *ΑΓΔ*, φάκ. 3/4 1914-1915, Δικαστικά.

7. Βλ. ἀπόφαση: 3668/17-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913 τοῦ *ΕΛ*.

8. Βλ. ἀπόφαση: 2519/13-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913.

Χρηστογιώργος¹. Εἰσαγγελέας τοποθετήθηκε ὁ ἀποσπασμένος στὴ Γ. Διοίκηση Φ. Τσατραλῆς, ὁ ὁποῖος τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1913 ἀνακλήθηκε στὴ θέση του ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης². Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1913 ἐπέστρεψε στὴν ὀργανικὴ του θέση καὶ ὁ πρωτοδίκης Α. Νικολάου, ὁ ὁποῖος τὸ Μάιο τοῦ 1913 εἶχε διοριστεῖ ὡς ἀνακριτὴς στὸ Πρωτοδικεῖο³, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ δυὸ ἀνακριτικὰ τμήματα ποὺ συστήθηκαν⁴.

Οἱ δυσχέρειες ποὺ ἀνέκυψαν γιὰ τὴν ἄμεση λειτουργία τοῦ Πρωτοδικείου Ἀργυροκάστρου ὑποχρέωσαν τὴ Γ. Διοίκηση ν' ἀποφασίσει τὴν προσωρινὴ ὑπαγωγὴ τῆς δικαστικῆς του ἐξουσίας στὴ δικαιοδοσία τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων. Ἡ ἀπόφαση καταργήθηκε τὸ Μάιο τοῦ 1913⁵.

Γιὰ τὴν καλὺτερη ὀργάνωση τῆς Δικαστικῆς Ὑπηρεσίας, συγκροτήθηκε τὸ Μάιο τοῦ 1913 Γνωμοδοτικὴ Δικαστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελούμενη ἀπὸ 2 νομικοὺς συμβούλους τῆς Γ. Διοίκησης, ἀπὸ τὸν πρόεδρο καὶ τὸν εἰσαγγελέα τῶν Πρωτοδικῶν καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἀρχαιότερους πρωτοδίκες τοῦ ἴδιου δικαστηρίου. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ εἶχε τὰ ἑξῆς καθήκοντα: 1) νὰ γνωμοδοτεῖ γιὰ τὴ σύσταση, κατάργηση, προσδιορισμὸ τῆς περιφέρειας καὶ τῆς ἑδρας, καὶ μεταβολὴ τῶν διαφόρων Πρωτοδικείων, Εἰρηνοδικείων, Συμβολαιογραφείων καὶ Ὑποθηκοφυλακείων. 2) νὰ γνωμοδοτεῖ γιὰ τὸ διορισμὸ, τὴ μετάθεση καὶ ἀπόλυση ὅλων τῶν Εἰρηνοδικῶν τῆς περιφέρειας, τῶν δικαστικῶν γραμματέων, ἐκτὸς τῶν γραμματέων πρωτοδικῶν, τῶν γραφέων καὶ δικαστικῶν ὑπηρετῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὸ διορισμὸ καὶ παύση τῶν συμβολαιογράφων καὶ ὑποθηκοφυλάκων, γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ ἀριθμοῦ τους, καὶ τὴ μισθοδοσίαν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, σὲ περιπτώσεις ποὺ αὐτὴ δὲν τὴν καθόριζε ὁ νόμος. Ἡ γνωμοδότηση, πάντως, τῆς Ἐπιτροπῆς εἶχε συμβουλευτικὸ χαρακτήρα⁶.

Ἡ παραπάνω ἀπόφαση ἀναφερόταν στὴν περιοχὴ τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων καὶ ἄφηνε ἀκάλυπτη τὴν περιοχὴ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Γιαυτὸ καὶ τροποποιήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913⁷. Μὲ τὴ νέα ἀπόφαση γινόταν

1. Ἦταν τέως εἰρηνοδίκης Ἀργυροκάστρου, βλ. ἀπόφαση: 4814/12-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913.

2. Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ καθήκοντά του ἔγινε μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 14899/15-9-1913 ἀπόφαση τῆς ΓΔ, βλ. φύλλο 39/8-10-1913.

3. Βλ. τίς ἀποφάσεις: 18552/20-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913 καὶ 2833/17-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913.

4. Βλ. ἀπόφαση: 3709/30-5-1913, φύλλο 21/31-5-1913.

5. Βλ. ἀποφάσεις: 569/8-4-1913, φύλλο 4/1913, 204/26-3-1913, φύλλο 2/1913 2831/17-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913 καὶ 3308/25-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913.

6. Βλ. ἀπόφαση: 2826/17-5-1913, φύλλο 25/20-6-1913. Τόπος συνεδρίασης τῆς Ἐπιτροπῆς ὀριζόταν τὸ Διοικητήριο. Πρόεδρος ἦταν ὁ νομικὸς σύμβουλος τῆς ΓΔ Λ. Λουκάκος καὶ σὲ περίπτωσι καλύμμάτος του ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν.

7. Βλ. ἀπόφαση: 5803/24-6-1913, φύλλο 26/27-6-1913.

σύσταση 2 Δικαστικῶν Ἐπιτροπῶν, στὰ Γιάννινα καὶ στὸ Ἀργυρόκαστρο. Τὸ περιεχόμενο τῆς νέας ἀπόφασης, ἐκτὸς ἀπὸ ὁρισμένα σημεῖα της, ἦταν ταυτόσημα μ' ἐκεῖνο τῆς προηγούμενης.

2.-Σύσταση Συμβολαιογραφείων

Τὰ δύο πρῶτα συμβολαιογραφεῖα ἰδρύθηκαν τὸ Μάιο τοῦ 1913 στὰ Γιάννινα¹. Συμβολαιογράφοι διορίστηκαν οἱ δικηγόροι Μιχ. Κυρκόπουλος καὶ Μιλτιάδης Δάλλας². Λίγο νωρίτερα εἶχε ἰδρυθεῖ συμβολαιογραφεῖο στὸ Μέτσοβο καὶ συμβολαιογράφος διορίστηκε ὁ Ἀθ. Γεωργίτσος³. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913 ἀποφασίστηκε ἡ σύσταση καὶ τρίτου συμβολαιογραφείου στὴν περιφέρεια τοῦ Εἰρηνοδικείου Ἰωαννίνων. Συμβολαιογράφος διορίστηκε ὁ δικηγόρος Ἰωάννης Φίλιος⁴.

3.-Τὰ Εἰρηνοδικεῖα

Τὰ Εἰρηνοδικεῖα ἀποτελοῦσαν τὴν πρώτη βαθμίδα ἀπονομῆς Δικαιοσύνης, γιὰ τοῦτο ὁ Πολιτικὴ Διοίκηση τῶν Νέων Χωρῶν προχώρησε στὴν ἔδρυση ἀρκετῶν, γιὰ νὰ μπορεῖ ὁ λαϊκὸς δικαστής, ὅπως ὀνομαζόταν ὁ Εἰρηνοδίκης, ν' ἀνταποκρίνεται ἔγκαιρα καὶ ὑπεύθυνα στὶς πολλές ἐξουσίες, δικαίωμα καὶ βάση πού ἀπέρρεαν ἀπὸ τὸ σχετικὸ νόμο.

Ἡ ἔδρυση καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς ἑδρας τῶν Εἰρηνοδικείων ἐπικρίθηκε σ' ὁρισμένα σημεῖα ἀπὸ τὶς Ἑπειρωτικὲς συντεχνίες καὶ τὸ Ἐμπορικὸ Ἐπιμελητήριο Ἰωαννίνων, πού ἐκπροσωποῦσε καὶ τὶς κοινότητες, ὅπως θ' ἀναφέρουμε στὴ συνέχεια.

Τὰ Εἰρηνοδικεῖα πού ἰδρύθηκαν στὴ διετία 1913-1914 ἦταν τὰ ἑξῆς:

α' ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

1.-Ἰωαννίνων: Εἰρηνοδίκης: Κων. Χαρώνης (μετατέθηκε στό εἰρηνοδικεῖο Μετσόβου καὶ τὸν ἀντικατέστησε προσωρινὰ ὁ πρωτοδίκης Χρῆστος Σχίμφλε)⁵, καὶ Νικόλαος Καπερώνης⁶.

2.-Μετσόβου: Κων. Χαρώνης.

1. Βλ. ἀπόφαση: 3039/17-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση 3040/20-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913.

3. Βλ. ἀποφάσεις: 2166/15-5-1913 καὶ 3613/15-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913.

4. Ὁ Φίλιος ὑποχρεώθηκε νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ διεύθυνση τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων, βλ. ἀποφάσεις: 5312/6-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913, 5771/25-6-1913, φύλλο 26/27-6-1913.

5. Βλ. ἀποφάσεις: 1868/27-4-1913, φύλλο 9/29-4-1913, 2513/13-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913, 2514/13-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913.

6. Βλ. ἀπόφαση: 2523/15-5-1913, φύλλο 14/15-5-1913.

3.-*Κόνιτσας*: Νικόλαος Παναγιωτίδης¹.

4.-*Ζίτσας*: Τὸ εἰρηνοδικεῖο, β' τάξης, ἰδρύθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913². Εἰρηνοδίκες ὑπηρέτησαν οἱ: Λεωνίδας Γεωργόπουλος, Ἀθανάσιος Εὐαγγελοπούλου³.

5.-*Ἡγουμενίτσας*: Συστήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913 (β' τάξης)⁴, μ' ἔδρα τὴν ὁμώνυμη κωμόπολη. Ἀργότερα τὸ εἰρηνοδικεῖο ὑπῆχθη στὸ πρωτοδικεῖο Πρέβεζας, ὅπως καὶ τῶν Φιλιατῶν. Στὴν ἀπόφαση ἀντιτάχθηκαν οἱ Ἑπειρωτικὲς ὀργανώσεις. Εἰρηνοδίκης τοποθετήθηκε ὁ Ἀρ. Λέκκας⁵.

β' ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

1.-*Ἀργυροκάστρου*: Ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα εἰρηνοδικεῖα ποὺ ἰδρύθηκαν. Πρῶτος εἰρηνοδίκης τοποθετήθηκε ὁ Σοφοκλῆς Οἰκονομίδης, ὁ ὁποῖος σὲ λίγο ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ Νικόλαο Χρηστογιῶργο. Στὴ συνέχεια τοποθετήθηκαν ὁ Σταμάτιος Ροζάκης καὶ ὁ Λεωνίδας Γεωργόπουλος⁶.

2.-*Πρεμετῆς*: Πρῶτος εἰρηνοδίκης ὁ Ἱερεμίας Εὐαγγελίδης. Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913 τοποθετήθηκε ἐκεῖ ὁ δικηγόρος Γρηγόριος Μπάμιας καὶ στὴ συνέχεια ὁ Θεμιστοκλῆς Ι. Τσιάφης⁷.

1. Βλ. ἀπόφασις 1221/19-4-1913, φύλλο 7/24-4-1913. Τόπος συνδριάσεων ὀρίσθηκε ἀργότερα τὸ Κατάστημα τοῦ Πολιτικοῦ Διοικητηρίου τῆς Κόνιτσας. Βλ. ἀπόφασις: 4738/12-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913. Τὰ τρία προηγούμενα Εἰρηνοδικεῖα, ὅπως τῆς Πρέβεζας, Φιλιπιάδας, Μαργαριτίου καὶ Φιλιατῶν, εἶχαν συσταθεῖ μὲ ἀποφάσεις δημοσιευμένες στὰ ὑπ' ἀριθμ. 1-5 φύλλα τοῦ ΕΔ. Γραμματεῖς στὰ Εἰρηνοδικεῖα αὐτὰ διορίσθηκαν εἴτε ἐγχώριοι εἴτε ἀποσπασμένοι ἀπὸ Εἰρηνοδικεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡ μηνιαία ἀντιμισθία τῶν γραμματέων ὀριζόταν σὲ 100 δρχ., ἐκτὸς τοῦ γραμματέα τοῦ Εἰρηνοδικείου Ἰωαννίνων, ποὺ ἔπαιρνε 120 δρχ. Οἱ γραμματεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους θὰ μισθοδοτοῦνταν, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 4, ἐδάφ. β' τοῦ Νόμου ΔΡΛΔ'. Θὰ ἔπαιρναν δηλαδὴ τὸν τακτικὸ μισθὸ τῆς θέσης ποὺ κατεῖχαν πρὶν ἀποσπαστοῦν, καὶ τὴ νόμιμη ἀποζημίωση, λόγω ἀπόσπασης, ποὺ γιὰ τοὺς δικαστικούς ὑπαλλήλους ὀριζόταν στὸ 1/2 τοῦ τακτικοῦ τους μισθοῦ. Βλ. ἀπόφασις: 1363/22-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913.

2. Στὴ δικαιοδοσία του ὑπῆχθη ἡ περιφέρεια Κουρέντων (ἡ ὑπὸ τὸ πρῶν καθεστώς), ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χωριά: Βράγια, Βάρβεση, Μικρὸ καὶ Μεγάλον Γαρδίκι, Δίσπερη, Ζέλοβα, Κόντσικα, Περίβλεπτη, Σαδοβίτσα, Στροῦνι καὶ Τσονδήλα, ποὺ παρέμειναν στὴ δικαιοδοσία τοῦ Εἰρηνοδικείου Ἰωαννίνων. Βλ. ἀπόφασις: 4203/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913.

3. Βλ. ἀποφάσεις: 4243/6-6-1913, φύλλο 23/7-6-1913, 16883/28-10-1913, φύλλο 42/7-11-1913 καὶ 18552/12-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913 τοῦ ΕΔ.

4. Βλ. ἀπόφασις: 4203/4-6-1913. Στὴ δικαιοδοσία του ὑπαγόταν περιοχὴ μὲ 34 χωριά.

5. Βλ. ἀπόφασις: 4235/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913.

6. Βλ. γιὰ τίς τοποθετήσεις καὶ μεταβολὰς στὶς ἀποφάσεις: 1509/27-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913, 4559/10-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913, 16883/28-10-1913, φύλλο 42/7-11-1913, 2854/8-2-1914, φύλλο 48/12-2-1914 τοῦ ΕΔ.

7. Βλ. ἀποφάσεις: 4093/13-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913, 9987/2-8-1913, φύλλο 32/3-8-1913, 19046/22-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913, 21672/27-12-1913, φύλλο

3.-*Δελβίνου*: Πρῶτος εἰρηνοδίκης ὁ Χρυσόστομος Λογοθέτης καὶ μετὰ οἱ Β. Δασκαλόπουλος καὶ Γεώργιος Γκούμας¹.

4.-*Λεσκοβικίου*: Δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ ὀνόματα εἰρηνοδικῶν ποὺ ὑπηρέτησαν ἐκεῖ. Ἀποφάσεις ποὺ δημοσιεύονται ἀναφέρονται σὲ διορισμὸ γραμματέα καὶ ὑπογραμματέα κι ἄλλου κατώτερου προσωπικοῦ².

5.-*Τεπελενίου*: Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913 φέρεται διορισμένος ὁ δικηγόρος Δημήτριος Παπανικολόπουλος³.

6.-*Χειμάρας*: Στὴ Χειμάρρα ἰδρύθηκαν δυὸ Εἰρηνοδικεῖα. Στὸ πρῶτο, ποὺ εἶχε δικαιοδοσία γιὰ ὅλη τὴ Χειμάρρα, διορίστηκε Εἰρηνοδίκης ὁ Ἀρ. Λέκκας. Ἀργότερα ὁ δικηγόρος Νικόλαος Ζαχαριάδης⁴. Τὸ δεύτερο Εἰρηνοδικεῖο ἔφερε τὴν ὀνομασία *Εἰρηνοδικεῖον Ἀκροκεραυνίων* καὶ εἶχε ἔδρα τὸ χωριὸ Κούτσι. Στὴ δικαιοδοσία του ἦταν τὰ χωριά: Νιβίτσα, Γκολέμι, Γουσμάρι, Λεντούσι, Μπολέτσι, Καλαρράτες, Φθέρα, Μπόρσι, Κούτσι καὶ Τσόραϊ⁵. Εἶναι ἄγνωστο ἂν λειτούργησε τὸ νέο Εἰρηνοδικεῖο, γιατί δὲν ἀναφέρονται διορισμοὶ Εἰρηνοδικῶν ἢ ἄλλου προσωπικοῦ στὰ φύλλα τοῦ ΕΔ.

7.-*Πωγωνίου*: "Ἐδρα ἡ Βοστίνια. Ὁ χῶρος τῆς δικαιοδοσίας του ταυτιζόταν, στὸ μεγαλύτερο μέρος, μὲ τὴν περιφέρεια Πωγωνιανῆς καὶ χωριῶν, ποὺ μὲ τὴν ὀριστικὴ διευθέτηση τῶν συνόρων παρέμειναν στὸ Ἀλβανικὸ κράτος⁶. Ἀργότερα ἡ Γ. Διοίκηση ὑπήγαγε δικαστικῶς τὴν περιφέρεια τοῦ Εἰρηνοδικείου Πωγωνίου στὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων⁷.

γ' ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

1.-*Πρέβεζας*: Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1913 διορίστηκε Εἰρηνοδίκης ὁ Κων/-νος Ἀσημακόπουλος⁸. Πρέπει νὰ εἶχαν προηγηθεῖ ἄλλος ἢ ἄλλοι, γιατί, λο 47/20-1-1914. Τόπος συνεδριάσεων τοῦ Εἰρηνοδικείου Πρεμετῆς ὀρίστηκε μεταγενέστερα τὸ Δικαστήριό τῆς πόλης, βλ. ἀπόφαση 12671/6-9-1913, φύλλο 37/20-9-1913.

1. Βλ. ἀποφάσεις: 2774/25-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 9987/2-8-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 2616/15-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913, 3376/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913, 9885/1-9-1913, φύλλο 36/5-9-1913, 18738/5-2-1913, φύλλο 48/12-2-1914. Τόπος συνεδριάσεων τοῦ Εἰρηνοδικείου ὀρίστηκε τὸ Πολιτικὸ Κατάστημα Λεσκοβικίου, βλ. ἀπόφαση 5150/17-6-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

3. Βλ. ἀπόφαση 9987/2-8-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

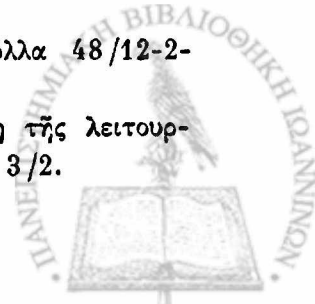
4. Βλ. ἀποφάσεις: 2774/25-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 4236/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913, 9825/2-8-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση 12147/2-9-1913, φύλλο 36/5-9-1913.

6. Διορισμὸς ὑπαλλήλου ἀναφέρεται στὸ φύλλο 17/20-5-1913, ἀπόφαση 2428/17-5-1913.

7. Βλ. ἀποφάσεις: 3833/12-2-1914 καὶ 5577/17-3-1913 στὰ φύλλα 48/12-2-1913 καὶ 49/26-3-1914.

8. Βλ. ἀπόφαση: 1868/27-4-1913, φύλλο 9/29-4-1913. Ἡ ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας τοῦ Πρωτοδικείου Πρεβέζης ἐγένεε στίς 11-6-1914, βλ. ΑΓΔ, φάκ. 3/2.

ὅπως ἀναφέραμε, ἡ Πρέβεζα ἀπελευθερώθηκε γρηγορότερα ἀπὸ τὰ Γιάννινα.

2.-*Φιλιατῶν*: Πρῶτος Εἰρηνοδίκης ὁ Π. Σκέφερης καὶ μετὰ τὴν παραίτησή του ὁ δικηγόρος Φωκᾶς Λαζαράτος¹.

3.-*Μαργαριτίου*: Εἰρηνοδίκης διατέλεσε ὁ Π. Κωνσταντινίδης. Τόπος συνεδριάσεων ὁρίστηκε τὸ Διοικητήριο τῆς πόλης².

4.-*Παραμυθιάς*: Ὄνόματα Εἰρηνοδικῶν δὲν ἀναφέρονται στὰ φύλλα τοῦ ΕΔ, ἐκτὸς ἀπὸ διορισμούς ὑπαλλήλων³. Ἴσως νὰ εἶναι δημοσιευμένα στὰ φύλλα 1-5 ποὺ δὲν βρέθηκαν. Τόπος συνεδριάσεων ὁρίστηκε τὸ Πολιτικὸ Διοικητήριο τῆς πόλης⁴.

5.-*Πάργας*: Δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα γιὰ τὸ Εἰρηνοδικεῖο αὐτό.

6.-*Φιλιππιάδας*: Εἰρηνοδίκης διορίστηκε ὁ Κ. Σωτήρχος⁵. Τὸ Εἰρηνοδικεῖο Φιλιππιάδας ὑπῆχθη στὴ δικαιοδοσία τοῦ Πρωτοδικείου Ἀρτας, ἀπόφαση γιὰ τὴν ὁποία ἀντέδρασαν, ὅπως θ' ἀναφέρουμε, οἱ Ἡπειρωτικὲς ὁργανώσεις.

Ἀμοιβές: Οἱ ἀμοιβὲς τῶν Εἰρηνοδικῶν κυμαίνονταν ἀπὸ 160-200 δρχ., ἀνάλογα μὲ τὴν τάξη στὴν ὁποία ἀνῆκε τὸ Εἰρηνοδικεῖο (α' καὶ β' τάξη). Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1913, ὡς μηνιαία ἀντιμισθία ὅλων τῶν Εἰρηνοδικῶν καθορίστηκε τὸ ποσὸ τῶν 240 δρχ., ἐξαιρουμένων τῶν ἀπεσπασμένων τοιούτων ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος⁶.

4.-*Ἀντιδράσεις τῶν Συντεχνιῶν καὶ τῶν Κοινοτήτων*

Οἱ νόμοι, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους δικάζαν τὰ Πρωτοδικεῖα καὶ Εἰρηνοδικεῖα τῆς Ἡπείρου, ἦταν οἱ ὀθωμανικοὶ καὶ οἱ ἐλληνικοί, ὅπως εἶχε γίνει καὶ στὴ Μακεδονία⁷. Οἱ ἀποφάσεις τῆς Γ. Διοίκησης γιὰ τὴ δικαστικὴ διαρρύθμιση τῆς Ἡπείρου συνάντησαν σ' ὁρισμένους τομεῖς τὴν ἀντίδραση τῶν ὁργανωμένων τάξεων τῆς ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσας. Δεχστέσσες μῆνες μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση κι ὅταν εἶχε σχεδὸν ὀλοκληρωθεῖ ἡ διαρρύθμιση τῶν δικαστικῶν περιφερειῶν καὶ ἡ σύσταση τῶν Πρωτοδι-

1. Βλ. ἀποφάσεις: 3122/25-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 4133/3-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 2774/25-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 5619/21-6-1913, φύλλο 26/27-6-1913.

3. Βλ. ἀποφάσεις: 5922/10-7-1913, φύλλο 29/12-7-1913, 18129/24-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913, 21251/5-2-1914, φύλλο 48/12-2-1914.

4. Βλ. ἀπόφαση: 3761/29-5-1913, φύλλο 21/31-5-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 2697/14-5-1913, φύλλο 14/15-5-1913.

6. Βλ. ἀπόφαση: 19622/22-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913.

7. Βλ. ἐγκύκλιο τοῦ Ρακτιβάν, ἀριθμ. 300/14-11-1912, στίς ὁ.π. Ὁργανικαὶ διατάξεις-Ἐγκύκλιοι καὶ ὁδηγίαι, σ. 5-7, καθὼς καὶ συμπληρωματικὴ προηγούμενης ἀριθμ. 871/8-12-1912, σ. 9-11.

κείων καὶ Εἰρηνοδικείων, οἱ Συντεχνίες τῶν Ἰωαννίνων, τὸ Ἐμπορικό Ἐπιμελητήριο τῆς πόλης καὶ ἐκπρόσωποι ὅλων τῶν Κοινοτήτων τῆς Ἠπείρου ὑπέβαλλαν πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Δικαιοσύνης μακροσκελὲς Ὑπόμνημα. Μ' αὐτὸ ζητοῦσαν μεταρρυθμίσεις καὶ προσθήκες στὴν ἤδη διαμορφωμένη, ἀπὸ δικαστικῆς πλευρᾶς, κατάστασι¹.

Βασικὸ αἶτημα τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ποῦ θὰ ἐπανερχεται καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια συνεχῶς μέχρι νὰ ἐκπληρωθεῖ, ἦταν ἡ ἱδρυση Ἐφετείου στὰ Γιάννινα. Γιὰ νὰ ἐκφράσουν μάλιστα τὴ διαμαρτυρία τους ὀργάνωσαν συλλαλητήριο στὶς 22 Μαΐου 1914². Λίγους μῆνες ἀργότερα ὑπέβαλλαν καὶ δεύτερο Ὑπόμνημα, στὸν Πρωθυπουργὸ αὐτῇ τῇ φορᾷ, καὶ ταυτόχρονα καὶ στὸν Ὑπουργὸ Δικαιοσύνης, τονίζοντας ὅτι ἡ ἱδρυση τοῦ Ἐφετείου Ἠπείρου ἀποτελοῦσε τὸ πρῶτο αἶτημα τῶν Ἠπειρωτῶν³. Ἡ Ἠπειρος εἶχε ὑπαχθεῖ δικαστικῶς στὸ Ἐφετεῖο Κέρκυρας καὶ αὐτὸ ἦταν ἀπαράδεκτο γιὰ τοὺς Ἠπειρώτες, οἱ ὁποῖοι ὀραματίζονταν Ἐφετεῖο στὰ Γιάννινα, μὲ δικαιοδοσία ὅχι μόνο στὰ Πρωτοδικεῖα Ἰωαννίνων, Ἀρτας, Πρέβεζας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπαγωγή σ' αὐτὸ τῶν Πρωτοδικείων Γρεβενῶν καὶ Καστοριᾶς ποῦ οἱ περιφέρειές τους, κατὰ τοὺς συντάκτες τοῦ Ὑπομνήματος, συνδέονταν περισσότερο μὲ τὴν Ἠπειρο ἀπ' ὅ,τι μὲ τὴ Μακεδονία.

Τὰ αἰτήματα τῶν Συντεχνιῶν καὶ τοῦ Ἐπιμελητηρίου ἦταν τὰ ἑξῆς:

1) Μόνο μὲ τὴν ἱδρυση Ἐφετείου Ἠπείρου δικαιολογοῦνταν ἡ ὑπαρξη τοῦ Πρωτοδικείου Πρέβεζας, ποῦ εἶχε περιορίσει πολὺ τὴν περιφέρεια τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων. 2) Ἦταν τελείως ἀδικαιολόγητη ἡ ἀφαίρεση τῆς μεγάλης περιφέρειας τοῦ Εἰρηνοδικείου Φιλιππιάδας ἀπὸ τὴ φυσικὴ του γειτνίαση καὶ ἡ ὑπαγωγή του στὸ Πρωτοδικεῖο Ἀρτας. 3) Τὸ Πρωτοδικεῖο Λευκάδας ἔπρεπε νὰ καταργηθεῖ, ὕστερα ἀπὸ τὴ διαμορφωθείσα κατάστασι, ὡς τελείως ἐπιζήμιον καὶ περιττόν, καὶ νὰ ὑπαχθεῖ ἡ μισὴ περιφέρειά του στὴ γειτονικὴ Πρέβεζα. 4) Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἔπρεπε νὰ καταργηθεῖ καὶ τὸ Πρωτοδικεῖο Ἀρτας καὶ νὰ ὑπαχθεῖ ἡ μισὴ περιφέρειά του, μέχρι καὶ τὰ Ἀγναντα, στὸ Πρωτοδικεῖο Πρέβεζας καὶ ἡ ἄλλη μισή, ἡ βασικότερη, μαζί μὲ τὴν περιφέρεια τοῦ Εἰρηνοδικείου Φιλιππιάδας, στὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων. 5) Ἐσφαλμένη ἐνέργεια θεωρήθηκε καὶ ἡ ὑπαγωγή τοῦ Εἰρηνοδικείου Φιλιατῶν στὸ Πρωτοδικεῖο Πρέβεζας, ποῦ ἀπεῖχε δυὸ μέρες ἀπ' αὐτή, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ὑπαχθεῖ στὸ Ἰωαννίνων, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσι τοῦ μεγάλου δημόσιου δρόμου Ἰωαννίνων - Ἠγουμε-

2. Τὸ Ὑπόμνημα φέρει ἡμερομηνία 26-4-1914 καὶ δημοσιεύτηκε στὴν Ἠπειρο, φύλλα 189-194.

2. Βλ. Ἠπειρος, φύλλα 190-191.

3. Τὸ Ὑπόμνημα ὑποβλήθηκε στὶς 16 Ὀκτωβρίου 1914. Βλ. Ἀλκιβιάδου Κ. Τσακμάκη, *Βον συμπληρωματικὸν Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς Δικαστικῆς διαιρέσεως τῆς Ἠπείρου*, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 3-4.

νίτσας οἱ Φιλιάτες ἀπεῖχαν μόνο 3 ὥρες ἀπὸ τὰ Γιάννινα¹.

Ἀντιρρήσεις ὑπῆρχαν καὶ γιὰ τὴν ἵδρυση τῶν Εἰρηνοδικείων καὶ τὸν καθορισμὸ τῶν περιφερειῶν τους: 1) Στὴ δυτικὴ Ἡπειρο καὶ σὲ περιφέρεια λίγων χλμ. εἶχαν ὀριστεῖ οἱ ἔδρες 4 Εἰρηνοδικείων: Πάργας, Παραμυθιάς, Ἡγουμενίτσας καὶ Φιλιατῶν. Τὸ Εἰρηνοδικεῖο Ἡγουμενίτσας δὲν ἐκπλήρωνε κανένα σκοπὸ καὶ θάπρεπε νὰ καταργηθεῖ. Γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ ἡ πόλη, ποὺ τότε ἦταν ἓνας μικρὸς οἰκισμὸς², θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ὀριστεῖ, λόγῳ τοῦ λιμανιοῦ της, ὡς θερινὴ ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου Φιλιατῶν, 2) Τὸ βόρειο τμῆμα τοῦ Πωγωνίου ποὺ περιλάμβανε τότε τὰ πολυαριθμότερα καὶ πλουσιότερα χωριὰ τῆς Ἡπείρου, εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ, ἀφοῦ δὲν εἶχε καθοριστεῖ ὡς ἔδρα τοῦ Εἰρηνοδικείου Πωγωνίου ἢ πρωτεύουσά του, τὸ Δελβινάκι. 3) Θεωροῦνταν ἀπαραίτητη ἡ ἵδρυση (μετὰ τὴ διευθέτηση τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ Ζητήματος) Εἰρηνοδικείου στὴ Δρόβιανη, ἡ ὁποία θ' ἀποτελοῦσε τὴν ἔδρα γιὰ τὸ ὑπολειπόμενο τμῆμα τοῦ Πωγωνίου. 4) Ἐξαιτίας τῆς μεγάλης ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους τῆς περιοχῆς Κόνιτσας, κρινόταν ἀπαραίτητο, γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν οἱ κάτοικοι, ἡ ἵδρυση καὶ δεύτερου Εἰρηνοδικείου στὴ Βούρμπιανη. 5) Στὴν περιοχὴ Ζαγορίου ἔπρεπε νὰ ἰδρυθεῖ δεῦτερο Εἰρηνοδικεῖο στὸ Ἀνατολικὸ Ζαγόρι, μὲ ἔδρα τὴ Λάιστα. 6) Στὸ Συρράκο ἔπρεπε ἐπίσης νὰ ἰδρυθεῖ Εἰρηνοδικεῖο, στὸ ὁποῖο θὰ ὑπαγόταν καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Εἰρηνοδικείου Καλαρρυτῶν. 7) Γενικὰ γιὰ τὰ Εἰρηνοδικεῖα τὸ πρῶτο Ὑπόμνημα ἔκλεινε μὲ τὴν πρόταση: 1) νὰ καταργηθοῦν ἢ νὰ μεταθεθοῦν τὰ Εἰρηνοδικεῖα Ἡγουμενίτσας καὶ Καλαρρυτῶν (τὸ τελευταῖο νὰ μεταφερθεῖ στὸ Συρράκο) καὶ 2) νὰ ἰδρυθοῦν νέα Εἰρηνοδικεῖα στὴ Δρόβιανη, Δελβινάκι, Βούρμπιανη, Λάιστα, Συρράκο ἢ τὴν Κράψη καὶ στὰ Δερβίζιανα.

Τὸ Ὑπόμνημα εἶναι τεκμηριωμένο σὲ πολλὰ σημεῖα του. Πάσχει μόνον ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἐκδήλωση μέριμνας γιὰ τὴν ἔκταση καὶ τίς δικαιοδοσίες τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων, τοῦ ὁποῖου ἐπιζητοῦσε τὴν ἀνάπτυξη σὲ βάρος τῶν ἄλλων Πρωτοδικείων.

Τὸ δεῦτερο συμπληρωματικὸ Ὑπόμνημα τῶν Συντεχνιῶν, ἀφοῦ προτάσσει καὶ πάλι τὴν ἀνάγκη τῆς ἵδρυσης τοῦ Ἐφετείου Ἡπείρου, ἐπανερχεται σὲ ὅσα εἶχαν ὑποστηριχθεῖ στὸ Α' Ὑπόμνημα. Ἀναφερόμενο στὴν ἔκταση τῆς περιφέρειας τῶν Πρωτοδικείων καὶ εἰδικότερα τῶν Ἰωαννίνων, τόνιζε ὅτι γιὰ τὴν Ἡπειρο εἶχε ἐρευνηθεῖ ὡς τότε μόνο τὸ ὑπηρεσιακὸ συμφέρον, χωρὶς νὰ ληφθεῖ ὑπόψη τὸ τοπικὸ, τὸ καθαρὰ Ἡπειρωτικὸ, ὅπως ἀποδείκνυε ὁ δικαστηριακὸς της τεμαχισμὸς. Δὲν ἐκτιμήθηκαν-συνέχιζε τὸ Ὑπόμνημα- οἱ τοπογραφικὲς συνθῆκες κάθε τμήματος, ἐπαρχίας ἢ κοινότη-

1. Βλ. Α' Ὑπόμνημα στὴν Ἡπειρο.

2. Γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς πόλης βλ. τὸ λογοτεχνικὸ κείμενο τῆς Πότπης Μαρνέλη-Πιτούλη, *Ἡ πολιτεία καὶ ὁ δημιουργὸς της*, Ἀθήνα-Γιάννινα 1986.

τας, δὲν τέθηκαν ὡς βάσεις καλῆς διαίρεσης οἱ τοπικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ, περιφρονήθηκαν τὰ ἐμπορικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα κάθε ἡπειρωτικοῦ διαμερίσματος καὶ γι' αὐτὸ ἡ δικαστικὴ διαίρεση ποὺ εἶχε γίνεῖ προξένησε σοβαρὲς ζημιές στὸν πληθυσμό, ἀλλὰ καὶ στὰ καλῶς νοοῦμενα συμφέροντα τῆς Δικαιοσύνης καὶ τοῦ Κράτους. Οὐσιιάστηκε, τόνιζε, ἡ μυθικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἑπείρου καὶ ἀφαιρέθηκαν ἀπ' αὐτὴ γειτονικὲς περιοχές, ποὺ εἶχαν μὲ τὰ Γιάννινα στενὴ σύνδεση ἀπὸ ἀποψη συγκοινωνίας, ἐμπορικῶν συμφερόντων, συναλλαγῶν κάθε εἶδους, συμφερόντων ἐκπαίδευσης, γειτνίασης καὶ μακρόχρονης ἐξάρτησής τους ἀπὸ τὴν πόλη. Ἐπανερχεταὶ γι' αὐτὸ στὸ αἶτημα γιὰ τὴν ὑπαγωγή τοῦ Εἰρηνοδικείου Φιλιατῶν στὰ Γιάννινα, ἀλλὰ καὶ τοῦ Εἰρηνοδικείου Ἑγουμενίτσας, τοῦ ὁποῦ τὴν ὥρα δὲ ζητεῖται ἡ κατάργησις, ἀλλὰ ἡ ὑπαγωγή του στὸ Πρωτοδικεῖο Ἰωαννίνων, στὸ ὁποῖο αὐτὸ ἀνῆκε ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ του¹. Στὸ Πρωτοδικεῖο Πρέβεζας, κατὰ τὸ Ὑπόμνημα, ἔπρεπε νὰ περιληφθοῦν καὶ τὰ Εἰρηνοδικεῖα Φιλιππιάδας, Ἀμφιλοχίας, Βόνιτσας καὶ Λευκάδας, τοῦ Πρωτοδικείου τῆς ὁποίας ζητοῦσε τὴν κατάργησις. Τὸ Ὑπόμνημα πρότεινε ἐπίσης διευθετήσεις, μὲ ὑπαγωγή ἢ ἀπόσπασσις χωριῶν στὰ Εἰρηνοδικεῖα Ἰωαννίνων, Ζίτσας, Πωγωνίου, Μετσόβου, Φιλιατῶν. Τέλος, ἐπανερχεταὶ στὸ αἶτημα νὰ ἰδρυθοῦν νέα Εἰρηνοδικεῖα καὶ νὰ εἰσαχθεῖ τὸ σύστημα τῶν περιοδεύοντων Εἰρηνοδικείων.

Καὶ σ' αὐτὸ τὸ Β' Ὑπόμνημα εἶναι ἐμφανὲς ἡ προσπάθεια νὰ μεγεθυνθεῖ ἡ δικαιοδοσία τοῦ Πρωτοδικείου Ἰωαννίνων, μὲ λυρικές ἀναφορὲς στὸ ἱστορικὸ παρελθὸν τῆς πόλης, πέραν ἀπὸ κεῖνα ποὺ εἶχαν σχέση μὲ τὰ καθαρῶς τοπικὰ συμφέροντα. Σ' ὀρισμένα μάλιστα σημεῖα οἱ προτάσεις κρίνονται ἀνεδαφικές, ὅπως π.χ. νὰ προστεθοῦν τρία χωριά τοῦ Ζαγορίου στὸ Εἰρηνοδικεῖο Ἰωαννίνων, ἀποσπώμενα ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ Ζαγορίου. Τί εἶδους τοπικὰ συμφέροντα θὰ μπορούσαν νὰ ἐξυπηρετηθοῦν στὴν περίπτωσις αὐτή, ὅταν χωρὶς τοῦ κεντρικοῦ Ζαγορίου, ὅπως ἡ Μπάγια, θὰ ἔφευγε ἀπὸ τὸν περίγυρό της γιὰ νὰ ὑπαχθεῖ στὸ Εἰρηνοδικεῖο Ἰωαννίνων;

5.-Σύστασις Ὑποθηκοφυλακείου Ἰωαννίνων

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1913 συστήθηκε Ὑποθηκοφυλακεῖο στὰ Γιάννινα, μὲ δικαιοδοσίαν στὴν περιφέρειαν ποὺ ἀντιστοιχοῦσε στὸ Εἰρηνοδικεῖο τῆς πόλης. Πρῶτος ὑποθηκοφύλακας διορίστηκε ὁ διδάκτορας τῆς Νομικῆς Νικόλαος Χαντέλης. Ὁ ἐτήσιος μισθὸς του ὀρίστηκε σὲ 500 δρχ. καὶ ἦταν ἀνάλογος μ' ἐκεῖνον τῶν δικηγόρων².

1. Βλ. ἀπόφασις: 4203/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913.

2. Βλ. ἀπόφασις 19248/26-11-1913, φύλλο 44/46-12-1913. Γιά τὸν Χαντέλη βλ. Νικολαΐδου, Τὸ Ἀρχεῖο Ἰωάννου Λάππα καὶ Ἀντιγόνης Τζαβέλλα, ὁ.π., σ. 19.

6.-Διορισμοὶ δικηγόρων

Κατὰ τὴ διετία 1913-1914 διορίστηκε ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς δικηγόρων στὰ Πρωτοδικεῖα Ἰωαννίνων (55) καὶ Ἀργυροκάστρου (6). Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν δικηγορήσει καὶ στὸ προηγούμενο καθεστώς, κρίθηκαν ὅμως κατάλληλοι νὰ ὑπηρετήσουν καὶ στὸ νέο¹. Ἀπὸ τοὺς δικηγόρους αὐτοὺς πολλοὶ διέπρεψαν σὲ τομεῖς πολιτικῆς, διοίκησης, τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, δικαιοσύνης κλπ. Ἀπὸ τὶς ἀποφάσεις τῆς Γ. Διοίκησης διαπιστώνεται ὅτι τὸ ἐτήσιο εἰσόδημά τους εἶχε καθοριστεῖ σὲ 500 δρχ².

7.-Ἀνάθεση καθηκόντων σὲ καδῆδες (ιεροδικαστές)

Γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθεῖ ἡ μουσουλμανικὴ κοινότητα Ἰωαννίνων, ἡ Γ. Διοίκηση ἀνέθεσε στὸ Μουφτὴ Ἰωαννίνων καὶ καθήκοντα Καδῆ³. Ἡ Γ. Διοίκηση διόρισε ἐπίσης διευθυντές, μισθοδοτούμενους ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ κράτος, γιὰ τὴ διαχείριση τῶν ὀρφανικῶν περιουσιῶν τῶν μουσουλμάνων. Στὰ Γιάννινα τοποθετήθηκε ὁ Σεφίκ Χαλὶλ Πέτα, ἀπὸ 1ης Μαρτίου 1913 καὶ στὸ Ἀργυρόκαστρο ὁ Ἀχμέτ Μουχτάρ ἐφέντης, ἀπὸ 25 Μαρτίου 1913⁴.

8.-Διορισμοὶ διερμηνέων

Ὁ διορισμὸς τῶν διερμηνέων στὰ δικαστήρια στὴ Μακεδονία στηρίχτηκε σὲ νόμους τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, ποὺ εἶχαν ἐφαρμοστεῖ κατὰ τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ εἶχαν ἀργότερα καταργηθεῖ (1912). Ἀφ' ἑνός, ὅμως, περιθώρια γιὰ τὸ διορισμὸ ἑμμισθων διερμηνέων⁵. Ἀνάλογη

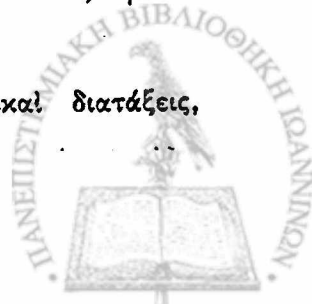
1. Γιὰ τὴ διαδικασία διορισμοῦ τῶν δικηγόρων βλ. ἐνδεικτικὰ φακέλους διορισμῶν τῶν δικηγόρων Νικ. Καλέλη (αἵτησή του τῆς 8-1-1914) καὶ Λεωνίδα Γεωργίτση (αἵτησή του τῆς 28-11-1913), ΑΓΔ, φάκ. 3/1 1914-1915.

2. Βλ. δημοσιευμένες ἀποφάσεις τῆς ΓΔ ἀπὸ τὸ φύλλο 26/27-6-1913 τοῦ ΕΔ καὶ ἐξῆς. Βλ. ἐπίσης ὀνόματα διορισμένων δικηγόρων ἀπὸ τὸ φύλλο 7/24-4-1913 μέχρι 50/30-4-1914 τοῦ ΕΔ. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα τῶν: Κ. Κατσαδήμα, Ὁ. Βάλλα, Α. Μέξη, Κ. Ρώμπα, Α. Στούπη, Π. Γεωργίτση, Ε. Γύρα, Ι. Λαμπρίδη, Ι. Λάππα, Γ. Τζαβέλλα, Γ. Στούπη, Ν. Γεωργίτση, Ν. Βλαχλείδη, Σ. Συρμακέση, Ι. Μελά, Π. Σκέφερη, Δ. Κίγκα, Κ. Κόντη, Γ. Βλαχλείδη, Σ. Γκάνιου, Ἀ. Ἀλιέως, Β. Δόνου, Χ. Λιούμα, Γ. Καγιῶ, Κ. Λιούμα, Γ. Τζέτζου, Δ. Λιάσκου, Γ. Γκάλκου, Β. Μέξη, Χ. Βετσοπούλου κ.ἄ.

3. Βλ. ἀπόφαση: 12035/5-9-1913, φύλλο 37/20-9-1913. Μὲ ἄλλες ἀποφάσεις ἡ ΓΔ ἐνέκρινε στοὺς καδῆδες τὸ δικαίωμα νὰ συνεχίζουν νὰ ἐκπληροῦν τὰ καθήκοντά τους, ὅπως καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας. Στὸ Τεπελένι π.χ. ὁ Μεχμέτ Ἐλμάζ, ἐξακολούθησε νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του καὶ στὸ καθεστώς, βλ. ἀπόφαση: 1565/27-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913 τοῦ ΕΔ.

4. Βλ. ἀπόφαση: 3046/30-5-1913, φύλλο 21/31-5-1913.

5. Βλ. ἀριθμ. 1121/1-12-1913 ἐγκύκλιο τοῦ Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, δ.π., σ. 13.

έφαρμογή του νόμου έγινε και στην Ήπειρο. Έτσι, διορίστηκαν διερμηνείς σε θέσεις που ήταν απαραίτητη ή παρουσία τους, όπως Δικαστήρια, Οικονομικές Έφορες κλπ¹.

9.-'Αναδιοργάνωση έπανορθωτικών φυλακών

α) 'Ιωαννίνων: Σ' αυτές έγιναν κατά καιρούς διορισμοί έπιστάτων, φυλάκων, ιατρού, φαρμακοποιού και ιερέα. Η Γ. Διοίκηση καθόρισε επίσης: να χορηγείται στους φυλακισμένους δεκάλεπτος όψος (προσφάγι) καθημερινά, με βάση καταστάσεις, τις όποιες θα υπέβαλε κάθε δυό μέρες ό έπιστάτης των φυλακών, καθώς και 25 λεπτά κάθε 15ήμερο για τον καθαρισμό των ένδυμάτων τους. Τό ποσό αυτό δέν τό δικαιούνταν αυτοί που είχαν καταδικαστεί σε φυλάκιση λιγότερη των 15 ήμερών. Ημέρες έπισκέψεων καθορίζονταν ή Τρίτη και τό Σάββατο, ώρες 8-11 π.μ. και 3-5 μ.μ². Στα Γιάννινα λειτούργησε και φυλακή γυναικών, ή όποία υπήρχε και επί Τουρκοκρατίας³.

β) 'Αργυροκάστρου: Τό Μάιο του 1913 ιδρύθηκαν και στο 'Αργυρόκαστρο έπανορθωτικές φυλακές, στις όποιες κρατούνταν οί υπόδικοι και οί καταδικασμένοι σε φυλάκιση όχι μεγαλύτερη από 5 χρόνια. Στη διοίκηση των φυλακών εφαρμόζονταν οί έλληνικοί νόμοι⁴.

1. 'Αναφέρουμε ένδεικτικά τούς παρακάτω διορισμούς: Α' Στα Δικαστήρια: 'Ιωάννης Δημάκης, Φιλ. Λαμποβοτιάδης, Σελιαμή έφέντης Βεχμή, Σελήμ Χάσιο, Χασήπ Μπούτος, Μεχδής Μπαμπούτσας, Δημήτριος Κατσιμπρας. Ό μηνιαίος μισθός κυμαίνονταν από 100-150 δρχ. Βλ. διορισμούς στα φύλλα του ΕΔ άριθμ. 8/27-4-1913, 21/31-5-1913, 24/13-6-1913, 29/12-6-1913, 37/20-9-1913, 38/4-10-1913. Β' Στους Διοικητικούς Έπιτρόπους (ύποδιοικήσεις): Γεώργιος Σύγγελος, Λεωνίδας Κόνας, Σεΐτ 'Αχμέτ, 'Ορέστης Κυριακίδης. Μηνιαίος μισθός: 100-160 δρχ. Βλ. φύλλα του ΕΔ: 8/27-4-1913, 24/13-6-1913, 37/20-9-1913, 44/6-12-1913. Γ' Στους Οικονομικούς Έπιτρόπους (Οικονομικές Έφορες): Γεώργιος Πολυχρονιάδης, Σφιρή 'Αμπάζ βέης, Βασίλειος Γραμματικόπουλος, Χασάν 'Αβδουλάχ, Περικλής Σκέφερης, Σοφοκλής Οικονομίδης, Γκαλήπ έφέντης Τσάμη, Λουφτή Ταχήρ. Μισθός: 150-250 δρχ. μηνιαίως. Βλ. φύλλα του ΕΔ: 9/29-4-1913, 24/13-6-1913, 34/24-8-1913, 35/27-8-1913, 38/4-10-1913.

2. Βλ. αποφάσεις: 1340/24-4-1913, φύλλο 7/24-4-1913, 5019/15-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913, 4285/5-3-1914, φύλλο 49/26-3-1914. Γιατρος, φαρμακοποιός και ιερέας έπαιρναν 20 δρχ. τό μήνα ό καθένας.

3. Βλ. απόφαση 6017/9-7-1913, φύλλο 29/12-7-1913. Έπιστάτρια διορίστηκε ή Καλλιόπη Μπαϊρακτάρη, με μηνιαία άντιμισθία 20 δρχ. Βλ. επίσης Εύαγγελής 'Αρ. Ντάτση, «Ένας άγνωστος πολεοδομικός χάρτης των Γιαννίνων του 1902», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 'Ιστορίας, έκδ. Δήμου 'Ιωαννιτών, Γιάννινα 1987, σ. 104.

4. Βλ. αποφάσεις: 4131/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913, και 4921/14-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

10.- Ἀλλες ἀποφάσεις τοῦ Δικαστικοῦ Τμήματος

α) Ὁ συμβολαιογράφος Ἰωαννίνων Ἰωάννης Φίλιος ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη νὰ παραλάβει, φυλάξει καὶ τακτοποιήσῃ ὅλα τὰ ἀρχεῖα τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τοῦ πρώην καθεστῶτος, μὲ μηνιαία ἀποζημίωση 250 δρχ. Ὁ Φίλιος εἶχε δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ ἀντίγραφα καὶ πιστοποιητικὰ σὲ ἐνδιαφερόμενους ἰδιῶτες, ὕστερα ἀπὸ γνωμοδότηση τοῦ Εἰσαγγελέα Πρωτοδικῶν¹.

β) Ὁ ἐπίτροπος καὶ διαχειριστὴς τῶν ὀρφανικῶν περιουσιῶν Ἰωαννίνων, Σεφὶκ Χαλὶλ Πέτα ἀνέλαβε τὴν περισυλλογή, τακτοποίηση καὶ φύλαξη τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἱεροῦ Δικαστηρίου Ἰωαννίνων. Τὴν ἀνώτερη ἐπιβλεψη γιὰ τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ θὰ εἶχε πάλι ὁ Ἰωάννης Φίλιος².

γ) Ἡ Εἰσαγγελία Ἰωαννίνων εἶχε τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν τακτοποίηση καὶ ἐξασφάλιση τῶν δικαστικῶν ἀρχείων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἡπείρου. Ὁ ἀρχαιοφύλακας ὅμως ποὺ διορίστηκε δὲ γνώριζε τὴν τουρκικὴ γλῶσσα. Γιαυτὸ ἡ Εἰσαγγελία ζήτησε νὰ μετατεθεῖ στὰ Γιάννινα ὁ γνώστης τῆς τουρκικῆς, ἐρμηνέας τοῦ Εἰρηνοδικείου Πρέβεζας καὶ φύλακας τῶν περισωθέντων πολιτικῶν ἀρχείων³. Πόσο ἀπαραίτητη ἦταν ἡ εἰσαγγελινὴ ἐνέργεια, καταφαίνεται ἀπὸ τὶς ἐπανειλημμένες ἀναφορὲς τοῦ Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου Ἡγουμενίτσας, γιὰ τὴν ἀποστολὴν στὰ Γιάννινα τῶν ἀρχείων τοῦ τουρκικοῦ δικαστηρίου, ποὺ κινδύνευαν νὰ καταστραφοῦν στιβαγμένα σ' ἓνα σπίτι. Τελικὰ 10 κιβώτια μὲ ἀρχεὶακὸ ὕλικο προωθήθηκαν στὴν Εἰσαγγελία Ἰωαννίνων⁴.

Γ' ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Στὸν οἰκονομικὸ τομέα ἡ Πολιτικὴ Διοίκηση ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσει μιὰ σοβαρὴ κατάσταση, ἀνάλογη μ' ἐκείνη ποὺ εἶχε διαμορφωθεῖ στὴ Μακεδονία, ἀλλὰ καὶ διαφορετικὴ ταυτόχρονα, ἐξαιτίας τῶν ἰδιοτυπιῶν ποὺ παρουσίαζε ἡ κάθε μιὰ. Στὴ Θεσσαλονίκη π.χ. δημιουργήθηκε ὀξυνση τοῦ οἰκονομικοῦ προβλήματος, λόγῳ τῆς ἐχθρικῆς στάσης τοῦ ἰσχυροῦ ἐβραϊκοῦ στοιχείου ἀπέναντι στὴν ἐλληνικὴ κατοχή⁵. Ἀντίθετα, στὴν Ἡπειρο, ἰδιαίτερα στὸ ΒΔ τμήμα τῆς, ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπιστεῖ τὸ πρόβλημα ποὺ δημιουργοῦσαν τὰ τσιφλίκια καὶ τὰ φέουδα τῶν Ἀλβανῶν, ἀλλὰ

1. Βλ. ἀπόφαση 4935/21-6-1913, φύλλο 26/27-6-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση 5949/27-6-1913, φύλλο 27/5-7-1913.

3. Βλ. τὴν μὲ ἡμερομηνία 25-1-1914 ἀναφορὰ τοῦ Εἰσαγγελέα Ἰωαννίνων πρὸς τὴ ΓΔ, ΑΓΔ, φάκ. 3/3 1914-1915.

4. Βλ. τὴν τηλεγραφικὴ διαταγὴ 3882/18-2-1914 τῆς ΓΔ πρὸς τὸν σταθμάρχην αὐτοκινήτων Πρέβεζας, γιὰ τὴν φόρτωση τῶν κιβωτίων, ΑΓΔ, δ.π.

5. Βλ. Ρακτιβάν, Ἐγγραφα καὶ σημειώσεις, δ.π. σ. 48.

καὶ Ἑλλήνων γαιοκτημόνων, χωρὶς νὰ διαταραχθεῖ ἡ ιδιοκτησιακὴ σχέση καὶ δημιουργηθοῦν δυσμενεῖς ἐντυπώσεις στὸ ἐξωτερικόν¹.

Πέραν ἀπὸ τὸ γενικὸ περίγραμμα ποὺ ὀριοθετοῦσε τὶς δραστηριότητες τῆς Πολιτικῆς Διοίκησης στὸν Οἰκονομικὸ Τομέα, ἔπρεπε νὰ ληφθεῖ μέριμνα γιὰ τὴν ὁργάνωση τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς περιοχῆς, γιὰ νὰ φέρουν σὲ πέρας τὴν ἀποστολὴ τους. Κύριος σκοπὸς τῆς ἦταν ἡ εἰσπραξὴ τῶν φόρων, βάσει τῶν τουρκικῶν νόμων στὴν πρώτη περίοδο καὶ ἡ προστασία καὶ διαχείριση τῶν δημοσίων κτημάτων, ποὺ οἱ ἐκτάσεις τους στὴν Ἠπειρο ἦταν μεγάλες. Ἄλλη ἀποστολὴ τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ἦταν ἡ οἰκονομικὴ καὶ δημοσιονομικὴ μελέτη καὶ ἔρευνα τῆς περιοχῆς, γιὰ νὰ ληφθοῦν μέτρα προστασίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας καὶ γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν στοιχεῖα ποὺ θὰ ἔδιναν τὴ δυνατότητα νὰ συνταχθοῦν πλῆνακες προϋπολογισμοῦ, ὅπως εἶχε γίνει καὶ στὴ Μακεδονία².

Ἡ ἱδρυση καὶ στελέχωση τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπηρεσιῶν στὴν Ἠπειρο, ἄρχισε ἀπὸ τὶς πρῶτες μέρες τῆς ἀπελευθέρωσής της, πῆρε ὅμως νομικὴ ὑπόσταση τὸ τελευταῖο 10ῆμερο τοῦ Ἀπριλίου 1913³. Πρῶτος διευθυντὴς τοῦ Τμήματος διορίστηκε ὁ Βασ. Γιαννόπουλος, οἰκονομικὸς ἑφορος Ἰωαννίνων⁴. Μὲ ἄλλη ἀπόφασή της ἡ Γ. Διοίκηση προχωροῦσε στὴ σύσταση Ταμείων καὶ Ὑποταμείων⁵. Ἔτσι στὴν Ἠπειρο ἱδρύθηκαν 3 Ταμεῖα: 1) τῶν Ἰωαννίνων, μὲ δικαιοδοσίαν στὶς ἐπαρχίες Ἰωαννίνων, Κόνιτσας, Λεσκοβικίου, Μετσόβου, Φιλιατῶν καὶ Παραμυθιάς, 2) τῆς Πρέβεζας, μὲ δικαιοδοσίαν στὶς ἐπαρχίες Πρέβεζας, Φιλιππιάδας καὶ Μαργαριτίου, καὶ 3) τοῦ Ἀργυροκάστρου, ποὺ περιλάμβανε τὶς ἐπαρχίες Ἀργυροκάστρου, Πωγωνίου, Πρέβεζας, Πρεμετῆς καὶ Τεπελενίου. Σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς τῶν Ἰωαννίνων, Πρέβεζας καὶ Ἀργυροκάστρου, ἱδρύθηκε ἀπὸ ἓνα ὑποταμεῖο, μ' ἑδρα τὴν πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας⁶.

1. Ὁ Ρακτιβάν ὑποχρεώθηκε στὴ Μακεδονία νὰ ἐκδώσει εἰδικὴ ἐγκύκλιον (13255/6-6-1913) πρὸς τοὺς Εἰσαγγελεῖς τῶν Πρωτοδικῶν, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ προστατεύσουν τὴν περιουσία, κυρίως τῶν ἡττημένων Τούρκων, ἀπὸ τὴν καταπάτησή τους ἀπὸ ξένους. Βλ. Ρακτιβάν, *δ.π.*, σ. 102-103. Ἀνάλογες συστάσεις θὰ γίνουν καὶ ἀπὸ τὴ Γενικὴ Διοίκηση Ἠπείρου.

2. Βλ. Κοφινᾶ, *Τὰ Οἰκονομικὰ τῆς Μακεδονίας*, *δ.π.*, σ. στ-ζ. Πολὺ χρήσιμη γιὰ συγκριτικὲς μελέτες, γύρω ἀπὸ τὴν οἰκονομία τῆς Ἠπείρου κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὴ μεταπελευθερωτικὴ περίοδο εἶναι ἡ ἐμπεριστατωμένη ἐκθεσι τοῦ Ἀ. Φορέστη, «Ἐκθεσις περὶ γεωργίας, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου ἐν Ἠπείρῳ (1910-1911)», *Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν*, *Μέρος Β'* τεύχος 80, ἐν Ἀθήναις 1912. Βλ. ἐπίσης P. Rolley-M. de Visme, *La Macédoine et l' Epire (Vilayets de Monastir et de Janina) Etude de geographie physique et d' agrologie*, Paris 1911.

3. Βλ. ἀπόφασις: 1486/24-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913.

4. Βλ. ἀπόφασις: 1489/24-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913.

5. Βλ. ἀπόφασις: 1733/28-4-1913, φύλλο 10/30-4-1913.

6. Μὲ νεότερες ἀποφάσεις καταργήθηκαν: 1) τὸ ὑποταμεῖο Παραμυθιάς καὶ στὴ θέση τοῦ ἱδρύθηκε ταμεῖο ποὺ εἶχε ὑπὸ τὴ δικαιοδοσίαν τοῦ τὶς ἐπαρχίες Παραμυθιάς καὶ

Τὸ ἄρθρο 2 τῆς ἀπόφασης καθόριζε τὴ σύνθεση τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ταμείων καὶ Ὑποταμείων, τὸ ἄρθρο 3 τοὺς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ¹, τὸ ἄρθρο 4 τοὺς διορισμοὺς εἰσπρακτόρων καὶ τὸ ἄρθρο 5 τὴν ὑπαλληλικὴ ἐξάρτηση τῶν ταμιῶν καὶ ὑποταμιῶν, καθὼς καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐλληνικῶν νόμων, σχετικὰ μὲ τὰ καθήκοντα καὶ τὴν τήρηση βιβλίων. Τὰ ἄρθρα 6 καὶ 7 ἀναφέρονταν στὰ καθήκοντα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν ὑποταμιῶν. Οἱ ταμίες, ὑποταμίες καὶ εἰσπράκτορες (ἄρθρο 8) θὰ ἔπαιρναν ποσοστὰ γιὰ τοὺς φόρους πὺ θὰ εἰσέπρατταν. Τὰ καθήκοντα ταμίας καὶ ὑποταμίαςμποῦσαν ν' ἀνατεθοῦν προσωρινὰ καὶ σ' ἄλλους οἰκονομικοὺς ἢ ὑπαλλήλους ἄλλου κλάδου (ἄρθρο 9).

1.-Ἡ στελέχωση τῶν Ὑπηρεσιῶν

Οἱ ταμίες καὶ ὑποταμίες πὺ ὑπῆρέτησαν στὶς συσταθεῖσες ὑπηρεσίες ἦταν οἱ ἐξῆς²: Ἰωαννίνων: Ἀναστάσιος Κανάκης. Ἀργυροκάστρου: Στέφανος Μαζαράκης. Πρέβεζας: Δημ. Ἀλάλητος. Παραμυθιάς: Βασ. Παναγιωτόπουλος. Κόνιτσας: Παν. Παπαθανασόπουλος. Στὰ Ὑποταμεῖα ὑπῆρέτησαν οἱ: Πωγωνίου: Μίνως Σ. Δρόσος. Παραμυθιάς: Γεώργιος Ζ. Παπαδόπουλος, Ἀριστείδης Τζιόβας. Φιλιατῶν: Χριστόδουλος Κοκαλόπουλος, Σωτήριος Αὐγερινός. Δελβίνου: Κωνσταντῖνος Μαργιόλης. Λεσκοβικίου: Εὐάγγελος Παπαλεύκας, Παναγιώτης Βρύσσης. Μαργαριτίου: Μαργαρίτης Δαγκλῆς. Φιλιππιάδας: Εὐάγγ. Παπαλεύκας, Ἀρ. Τζόβας³.

2.-Ἡ εἰσπραξὴ βασικῶν φόρων

Στὶς 29 Ἀπριλίου 1913 ἡ Γ. Διοίκηση δημοσίευσε Κανονισμὸν *Περὶ τῆς βεβαίωσης καὶ εἰσπράξεως τοῦ διὰ τὸ 1913 ἔτος φόρου ζώων (ἀγνάμ)*⁴.

Φιλιατῶν, οἱ ὁποῖες ἀποσπάστηκαν ἀπὸ τὸ Ταμεῖο Ἰωαννίνων (βλ. ἀπόφαση: 7119/9-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913). 2) Τὸ ὑποταμεῖο Κόνιτσας. Στὴν κωμόπολιν ἰδρύθηκε τὸ πέμπτο Ταμεῖο, πὺ περιλάμβανε τὶς ἐπαρχίες Κόνιτσας καὶ Λεσκοβικίου, ἀποσπώμενες ἀπὸ τὸ Ταμεῖο Ἰωαννίνων (βλ. ἀπόφαση 12403/4-9-1913, φύλλο 36/5-9-1913).

1. Μισθὸς ταμίας 250 δρχ. τὸ μῆνα, γραμματέα α' τάξης 150 δρχ., γραμματέα β' τάξης 130 δρχ., γ' 120 δρχ., δ' 100 δρχ., ὑποταμίας 130 δρχ., εἰσπράκτορα 80 δρχ., κλητῆρας 50 δρχ.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 2213/7-5-1913, φύλλο 14/15-5-1913, 3297/23-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913, 7120/8-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913, 12404/4-9-1913, φύλλο 36/5-9-1913.

3. Βλ. ἀποφάσεις: 2822/14-5-1913, φύλλο 14/15-5-1913, 2698/12-5-1913, φύλλο 14, 4793/12-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913, 3575/28-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 4323/21-6-1913, φύλλο 26/27-6-1913, 3576/28-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 6153/7-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913, 10996/20-8-1913, φύλλο 34/24-8-1913, 3577/28-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 5324/19-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913, 6153/7-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913.

4. Βλ. ἀπόφαση: 1664/29-4-1913, φύλλο 9/29-4-1913 *agham vergisi*: φόρος γιὰ τὰ πρόβατα.

Ὁ Κανονισμὸς περιλάμβανε 9 ἄρθρα καὶ οἱ κυριότερες διατάξεις του ἦταν:

Ἄρθρο 1: Ὁ οἰκονομικὸς ἢ διοικητικὸς ἐπίτροπος, μετὰ τὴ λήξῃ τῆς ἀπαρίθμησης τῶν αἰγοπροβάτων, ἂν νόμιζε ὅτι αὐτὴ δὲν εἶχε γίνει σωστά, μποροῦσε νὰ διατάξῃ νέα, γενικὴ ἢ τοπικὴ, μὲ τοὺς ἴδιους ἢ ἄλλους ὑπαλλήλους.

Ἄρθρο 2: Γιὰ τὰ αἰγοπρόβατα ποὺ θ' ἀποκαλύπτονταν στὴ νέα ἀρίθμηση, θὰ ἐπιβαλλόταν στοὺς κατόχους ποινὴ ἴδια μ' ἐκείνη ποὺ ἐπιβαλλόταν γιὰ τὰ αἰγοπρόβατα ποὺ εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ καὶ δὲ δηλώθηκαν κατὰ τὴν ἀπαρίθμηση, τὴ διενεργούμενη στὴν καθορισμένη προθεσμία. Ἡ ποινὴ ἦταν ἡ πληρωμὴ πρόσθετου φόρου, ἴσου μὲ τὸν ἀπλό.

Ἄρθρο 3: Οἱ οἰκονομικοὶ ἐπίτροποι ἔπρεπε μέσα σὲ 5 μέρες ἀπὸ τὸ τέλος τῆς προθεσμίας νὰ συγκεντρώσουν τοὺς πίνακες καὶ τίς σημειώσεις τῶν ἐποπτῶν καὶ νὰ συντάξουν ἀμέσως τοὺς ἀπογραφικοὺς πίνακες σὲ εἰδικὰ ἔντυπα.

Ἄρθρο 4: Ἡ βεβαίωση τῶν φόρων θὰ γινόταν γιὰ κάθε χωριὸ χωριστὰ καὶ θὰ χρεώνονταν οἱ κτηνοτρόφοι μὲ τὸν ἀπλό καὶ πρόσθετο φόρο 6% γιὰ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δηλωθέντα ζῶα καὶ μὲ διπλάσιο ποσὸ γιὰ ὅσα εἶχαν βρεθεῖ ἀδῆλωτα κατὰ τὴν ἀπαρίθμηση. Ὁ ἀπλὸς φόρος μὲ τὸν πρόσθετο 6% ἀνερχόταν σὲ γρόσια 4.24 μυριάδι¹ γιὰ κάθε ζῶο².

Ἄρθρο 5: Ἀναφέρεται στὴν ὑποχρέωση νὰ ἐπικολλᾶται τὸ 20λεπτο προξενικὸ ἔνσημο στὸ ἀποκοπτόμενο μέρος ἀπὸ τὸ βιβλίον ἀπαρίθμησης. Ἀπὸ τὸν φορολογούμενο θὰ εἰσπράττονταν ὁ φόρος, τὸ 20λεπτο προξενικὸ χαρτόσημο καὶ ἀνάλογα τέλη χαρτοσήμου.

Ἄρθρο 6: Ἡ εἰσπραξὴ τοῦ φόρου τῶν ζώων γιὰ τὸ 1913 ὀρίστηκε νὰ γίνει ἀπὸ τίς ἀρχές Ἰουνίου ὡς τὰ τέλη Ἰουλίου. Ἄν τὸ σύνολο τοῦ ἀπλοῦ μὲ τὸν πρόσθετο φόρο 6% δὲν ξεπερνοῦσε τίς 100 δρχ. θὰ γινόταν ἐξολοκλήρου ἡ εἰσπραξὴ του ὡς τὰ τέλη Ἰουνίου, ἀλλιῶς σὲ δύο δόσεις μέχρι τέλους Ἰουλίου. Ἄν, ὅμως, ἐπρόκειτο γιὰ σκηνίτες, ἡ εἰσπραξὴ του θὰ γινόταν ἐφάπαξ καὶ ἀμέσως, ὅσο καὶ ἂν ἦταν τὸ ὕψος του. Ἄν περνοῦσαν οἱ παρὰπάνω προθεσμίες, οἱ φορολογούμενοι ἐπιβαρύνονταν μὲ τόκο 20% ὑπερημερίας.

Ἄρθρο 7: Οἱ οἰκονομικοὶ ἐπίτροποι ἔπρεπε νὰ στέλνουν στὶς ἀστυνομικὲς ἀρχές (ἐντὸς τοῦ Ἰουνίου) κατάλογο τῶν φορολογουμένων μὲ τὰ

1. *miri* = δημόσιο.

2. Μὲ τὸ Ν 553/2-1-1915 καταργήθηκε μέρος τῶν ὀθωμανικῶν φόρων. Τὸ ἄρθρο 1 καταργοῦσε ἀπὸ τὴ χρῆση τοῦ 1914 μερικoὺς ἀπὸ τοὺς ὡς τότε ἐπιβαλλόμενους φόρους τῆς ὀθωμανικῆς νομοθεσίας, βάσει τοῦ Ν ΔΡΛΔ' τοῦ 1913, στὶς περιφέρειες τῆς ΓΔ Μακεδονίας, Ἡπείρου καὶ Νήσων τοῦ Αἰγαίου. Οἱ φόροι ποὺ καταργοῦσε ἦταν οἱ ἐξῆς: 1) ὁ φόρος ὁδοποιίας, 2) ὁ πρόσθετος φόρος ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ποὺ ἐπιβαλλόταν στὰ σφάγια, 3) ὁ πολεμικὸς φόρος 25% ἐπὶ τοῦ κτηματικοῦ φόρου τῶν στεγασμένων κτημάτων, 4) ὁ φόρος ἐπὶ τῶν φορολογικῶν δελτίων (τεσκερές).

ἀπαριθμηθέντα αἰγοπρόβατα, γιὰ νὰ ἐλέγξουν καὶ καταγγείλουν τοὺς κατόχους περισσότερων ζώων. Οἱ παραβάτες εἶχαν δικαίωμα νὰ καταβάλουν ὡς τὶς 10 Αὐγούστου, μαζί με τὸν ἀπλὸ καὶ τὸν πρόσθετο φόρο 6% καὶ 2 γρόσια πρόστιμο κατὰ κεφαλὴ, ἀλλιῶς θὰ χρεώνονταν τὸ διπλάσιο τοῦ ἀπλοῦ καὶ πρόσθετου φόρου. Τὰ μισὰ ἀπὸ τὰ πρόστιμα θὰ τὰ ἔδιναν σὲ κείνους ποὺ θὰ κατήγγειλαν τὴν παράβαση.

Ἄρθρο 8: Τὸ ἄρθρο ὀρίζει τὴν ἀντιμισθία τῶν ὑπαλλήλων τῆς ἀπαρίθμησης καὶ τοῦ ἐλέγχου, σὲ 6 δρχ. ἡμερησίως, ἂν ὁ οἰκονομικὸς ἐπίτροπος πιστοποιοῦσε ὅτι εἶχαν ἐπιδείξει ξεχωριστὸ ζῆλο καὶ ἐπιμέλεια στὴ δουλειά τους. Σὲ περίπτωσι ραθυμίας ἢ ἀποζημίωση θὰ ἦταν μικρότερη. Σὲ περίπτωσι ἐνοχῆς θὰ ἐπιβάλλονταν ποινὲς στοὺς ὑπαλλήλους.

Ἄρθρο 9: Ὁ οἰκονομικὸς ἐπίτροπος μποροῦσε νὰ ἐπιβάλλει πρόστιμο 50-300 δρχ. στὶς παρακάτω περιπτώσεις: α) στὶς δημοτικὲς ἀρχές, δημογέροντες, ἱμάμηδες, ἱερεῖς, μουχτάρηδες καὶ ἀγροφύλακες, ποὺ ἀρνοῦνταν νὰ πάρουν μέρος στὴν ἀπαρίθμηση καὶ τὸν ἔλεγχο ἢ πρόβαλλαν προσκόμματα. β) στοὺς δημογέροντες καὶ μουχτάρηδες, ποὺ σκόπιμα παρέλειπαν ν' ἀναφέρουν κατόχους αἰγοπροβάτων ἢ δὲν ἀνέγραφαν τὸν πραγματικὸ ἀριθμὸ τῶν ζώων στοὺς καταλόγους ποὺ οἱ ἴδιοι κατάρτιζαν. γ) στοὺς ὑπαλλήλους τῆς ἀπαρίθμησης, ἂν παρέβαιναν τὰ καθήκοντά τους καὶ κατηγοροῦνταν γιὰ κατάχρηση τοῦ Δημοσίου ἢ τῶν φορολογουμένων δ) σ' ἕσους ἀμελοῦσιν ν' ἀποστείλουν ἔγκαιρα τὰ στοιχεῖα βεβαίωσης τοῦ φόρου στὸν οἰκονομικὸ ἐπίτροπο, μέσα στὶς ὀριζόμενες προθεσμίες. Οἱ ποινὲς προστίμου γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις δὲν ἀπέκλειαν καὶ τὴν ποινικὴ δίωξη τῶν παραβατῶν. Οἱ τιμωρούμενοι μποροῦσαν νὰ ὑποβάλλουν ἔφεση μέσα σὲ προθεσμία 20 ἡμερῶν ἀπὸ τὴν κοινοποίηση τῆς ἀπόφασης.

Ἡ ἀπόφασις τῆς Γ. Διοίκησης γιὰ τὴν εἰσπραξὶ τοῦ φόρου τῶν ζώων γιὰ τὸ 1913 φαίνεται πὺς δημιούργησε προβλήματα καὶ ἀμφισβητήσεις ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴ της. Ὁ Γ. Διοικητὴς ζήτησε γνωμοδότηση γιὰ τὸ θέμα, κυρίως γιὰ τὶς ποινὲς στοὺς παραβάτες τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου τῆς 212-1288 (2-5-1871) σὲ συνάρτησιν μετὰ τοὺς ἐλληνικοὺς νόμους. Μὲ βάση γνωμάτευση τοῦ νομικοῦ συμβούλου Λ. Λουκάκου καὶ τὸ νόμο ΔΡΛΔ', ἐξέδωσε στὶς 24 Ἰουλίου 1913 σχετικὴ ἀπόφασις¹. Σύμφωνα μ' αὐτὴ ὅλες οἱ καταγγελίες ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἀπέκρυψαν ἐντελῶς ἢ δὲν εἶχαν δηλώσει ὅλα τὰ ζῶα τους, θὰ ἐκδικάζονταν μετὰ τὴν ἐλλήνικον νόμον στα ἀρμόδια Εἰρηνοδικεῖα ποὺ θὰ λειτουργοῦσαν ὡς Πταισματοδικεῖα. Ἡ ποινὴ γιὰ τοὺς παραβάτες ἦταν ἡ ἐπιβολὴ προστίμου ἴσου μετὰ τὸν ἀπλὸ φόρο. Ὁ κατηγορούμενος μποροῦσε, πρὶν ἐκδικαστεῖ ἡ ὑπόθεσίς του, νὰ ὑποβάλει ἐκπρόθεσμη δήλωσι, πληρώνοντας τὸν ἀπλὸ φόρο καὶ πρόσθετο 30%

1. Βλ. ἀπόφασις: 8015, φύλλο 31/29-7-1913.

ἐπὶ τοῦ ἀπλοῦ. Χρόνος εἰσαγωγῆς τῶν καταγγελιῶν πρὸς συζήτηση ὀριζόταν τὸ διάστημα ἀπὸ 10 μέχρι τέλους Αὐγούστου καὶ χρόνος ἐκδίκασης 6 μέρες μετὰ τὴν εἰσαγωγή τῆς καταγγελίας. Οἱ ἀποφάσεις ὑπόκεινταν στὰ ἔνδικα μέσα, τὰ ὀριζόμενα ἀπὸ τὴν Ποινικὴ Δικονομία, ἐκτελοῦνταν, ὅμως, πρὶν γίνουν τελεσίδικες. Τέλος, ἡ ἀπόφαση ὄριζε τὶς ποινὲς γιὰ τοὺς δημοσίους κατηγοροῦς, ποὺ δὲν εἰσήγαγαν ἐμπρόθεσμα σὲ δίκη τοὺς καταγγελλθέντες, καθὼς καὶ γιὰ τοὺς Εἰρηνοδίκες ποὺ δὲν ἐκδίκαζαν τὶς ὑποθέσεις στὶς καθορισμένες προθεσμίες¹.

Ἡ εἴσπραξη τῶν φόρων δὲν ἦταν εὐκόλη ὑπόθεση. Τὸ ὁθωμανικὸ καθεστῶς ἦταν αὐταρχικὸ καὶ μὲ τὸ πλῆθος τῶν φόρων ποὺ εἶχε ἐπιβάλλει ἀπομυζοῦσε τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους τῶν ὑπόδουλων. Ἦταν ὅμως, κι ἔνα διεφθαρμένο καθεστῶς, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπάλληλοι χρηματίζονταν ἀσύστολα γιὰ νὰ παρέχουν διευκολύνσεις στοὺς φορολογούμενους. Ἡ ἀλλαγὴ νοοτροπίας ποὺ ἐπέβαλλε τὸ νέο καθεστῶς, στὸ θέμα π.χ. τῆς ἀπόκρυψης τῆς φορολογητέας ὕλης, ἀντιμετώπισε πολλὲς δυσχέρειες. Οἱ Ἡπειρώτες δὲ μποροῦσαν νὰ κατανοήσουν, πῶς ὅ,τι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦταν ἔθνικα θεμιτό, δὲν ἔπρεπε νὰ συνεχιστεῖ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἀφοῦ οἱ φόροι ἀποτελοῦσαν τὴ μόνη πηγὴ ἐσόδων τοῦ κράτους, ποὺ θὰ φρόντιζε καὶ γιὰ τὴ δική τους προκοπή. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ πολιτικές, διοικητικές κι ἀστυνομικὲς ἀρχές, ὅχι σπάνια, συμπεριφέρονταν κατὰ τρόπο αὐταρχικό, γεγονός ποὺ προξενοῦσε πολλὲς ἀντιδράσεις².

3.-Σύσταση Οἰκονομικῶν Ἐφορειῶν

Τὸ πρῶτο 10ῆμερο τοῦ Μαΐου 1913 δημοσιεύτηκε ἡ ἀπόφαση-Κανονισμὸς τῆς Γ. Διοικήσεως *Περὶ συστάσεως καὶ λειτουργίας Οἰκονομικῶν Ἐφορειῶν ἐν Ἡπείρῳ*³. Ὁ Κανονισμὸς περιλάμβανε 11 ἄρθρα. Μὲ τὸ 1ο ἡ Γ. Διοίκησις προχωροῦσε στὴ συγκρότησις Οἰκονομικῶν Ἐφορειῶν στὶς πό-

1. Βλ. ἀνάλογη ἀπόφασις τοῦ Ρακτιβάν, μὲ λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιὰ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἐργασίας στὸ: Ὁργανικαὶ διατάξεις, Παράρτημα-Ἐγκατάστασις Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ, δ.π., σ. 136 καὶ 190, ὅπου καὶ νέα διευκρινιστικὴ ἐγκύκλιος τοῦ Ρακτιβάν.

2. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὶς ἀντιδράσεις τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Κατσανοχωρίων: Οἱ κάτοικοι-ἔγραψαν οἱ ἐφημερίδες-ἀρνοῦνται νὰ πληρώσουν τὸν φόρον ἐπὶ τῶν αἰγοπροβάτων. Πρὸς τοῦτο ἀπεστάλη δύναμις Χωροφυλακῆς, ἵνα ἐν ἀνάγκῃ διὰ τῆς βίας εἰσπράξῃ τὸν φόρον. Θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄστοχον τὸ μέτρον τοῦ Ἀρχηγείου τῆς Χωροφυλακῆς, εἶναι ὅμως καὶ ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος ὅτι οἱ χωρικοὶ ἔξω δὲν πρέπει νὰ κάμουν σύγχυσιν μεταξὺ ἐλευθερίας καὶ κακῆς ἀντιλήψεως ταύτης, διότι ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ σύνταγμα δὲν σημαίνουν δικαίωμα τῆς πλήρους ἀσυδοσίας. Ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ ὁ νόμος...ὀφείλει νὰ τοὺς ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς πλάνης ταύτης, ἐν πάσει περιπτώσει μὲ ἥπια καὶ πειστικὰ μέτρα, οὐδέποτε δὲ μὲ ὑπερβάσις ... βλ. Ἡπειρος, φύλλο 234 (434)/3-9-1914.

3. Βλ. ἀπόφασις: 2361/10-5-1913; φύλλο 12/10-5-1913.

λεις: Ἰωάννινα, ποὺ περιλάμβανε τὶς ἐπαρχίες Ἰωαννίνων, Παραμυθιάς, Μετσόβου καὶ Φιλιατῶν (ἔδρα τὰ Γιάννινα), Πρέβεζα, μὲ ἔδρα τὴν πόλη καὶ τὶς ἐπαρχίες Πρέβεζας, Μαργαριτίου καὶ Φιλιππιάδας, Ἀργυροκάστρο, μὲ ἔδρα τὴν πόλη καὶ τὶς ἐπαρχίες Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Πρεμετῆς, Τεπελενίου καὶ Πωγωνίου, Κόνιτσα, μὲ τὶς ἐπαρχίες Κόνιτσας καὶ Λεσκοβικίου καὶ ἔδρα τὴν Κόνιτσα.

Τὸ ἄρθρο προέβλεπε τὴν ἱδρυση νέων Οἰκονομικῶν Ἐφορειῶν, μὲ ἀπόσπαση ἐπαρχιῶν ἀπὸ τὶς ἱδρυμένες. Ἔτσι, τέλη Μαΐου 1913, ἱδρύθηκε στὴν Παραμυθιά Ἐφορεία, ἀφοῦ ἀποσπάστηκε ἡ ὁμώνυμη ἐπαρχία ἀπὸ τὴν Ἐφορεία Ἰωαννίνων¹. Ἀρχὲς Ἰουνίου ἱδρύθηκε ἡ Ἐφορεία Πωγωνίου, μὲ ἔδρα τὴ Βοστίνα καὶ ἀπόσπαση τῆς ἐπαρχίας ἀπὸ τὴν Ἐφορεία Ἀργυροκάστρου². Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ἱδρύθηκε ἡ Ἐφορεία Δελβίνου, μὲ ἔδρα τὴν ὁμώνυμη πόλη καὶ περιφέρειες τοῦ Δελβίνου καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα³. Τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1913 ἱδρύθηκε ἡ Ἐφορεία Φιλιατῶν, μὲ τὶς ἐπαρχίες Φιλιατῶν καὶ Ἡγουμενίτσας καὶ ἔδρα τοὺς Φιλιάτες⁴. Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἱδρύθηκε καὶ ἡ Ἐφορεία Κοριτσᾶς, ὅταν ἡ περιοχὴ ὑπήχθη στὸ χῶρο εὐθύνης τῆς Γ. Διοίκησης Ἡπείρου. Ἐδρα ἡ Κοριτσᾶ καὶ ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἐφορείας ἐκτεινόταν στὶς ἐπαρχίες Κοριτσᾶς καὶ Κολώνιας⁵.

Τὰ ἐπόμενα ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ (2-11) ἀναφέρονταν στὸ ἔργο τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιτροπῶν, στὸ προσωπικὸ καὶ τὴ μισθοδοσία τῶν ὑπαλλήλων, στὴν ἐπιθεώρηση τῶν Ἐφορειῶν, στὰ πρόσθετα ποσοστὰ ἀμοιβῶν τοῦ προσωπικοῦ κλπ⁶.

Οἰκονομικοὶ Ἐπίτροποι κατὰ τὴ διετία 1913-1914 διετέλεσαν οἱ ἑξῆς: Ἰωαννίνων: Βασ. Γιαννόπουλος, Πρέβεζας: Γεώργιος Κωστάκης, Ἀργυροκάστρον: Ἐπαμ. Φρίκης, Κόνιτσας: Μιχαὴλ Λομβαρδέας, Παραμυθιάς: Στ. Μολώνης, Μιχ. Μπαλτσαβᾶς, Φιλιατῶν: Στ. Μολώνης, Δελβίνου: Βασ. Γιαννόπουλος⁷.

1. Βλ. ἀπόφαση: 3119/29-5-1913, φύλλο 21/31-5-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση: 2537/4-6-1913, φύλλο 22/4-6-1913.

3. Βλ. ἀπόφαση: 14501/21-9-1913, φύλλο 38/4-10-1913.

4. Βλ. ἀπόφαση: 20039/17-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 20428/16-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913.

6. Ὁ μηνιαίος μισθὸς τῶν ἐφοριακῶν ὑπαλλήλων καθοριζόταν ὡς ἑξῆς: 1) τῶν Ἐφόρων ἀπὸ Δ' τάξη μέχρι Α', σὲ 170-320 δρχ. 2) τῶν ἐφοριακῶν γραμματέων α' 160 δρχ., β' 140 δρχ., γ' 130 δρχ., καὶ τῶν δ' 120 δρχ. 3) τῶν γραφέων 110 δρχ. 4) τῶν κλητῆρων 50 δρχ., ἐκτὸς ἐκείνων τῶν Ἐφορειῶν Ἰωαννίνων καὶ Πρέβεζας, ποὺ ἔπαιρναν 60 δρχ.

7. Βλ. ἀποφάσεις: 1487/24-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913, 1170/18-4-1913, φύλλο 6/18-4-1913, 1505/26-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913, 20039/17-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913, 14501/21-9-1913, φύλλο 38/4-10-1913. Βλ. ἐπίσης τὴν ὑπ' ἀριθμ. 123825/25-10-1914 τηλεγραφικὴ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν πρὸς τὴ ΓΔ Ἡπείρου γιὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ Β. Γιαννόπουλου στὴν Ἐφορεία Δελβίνου, ΑΓΔ, φάκ. 2/1 1914-1915 Οἰκονομικά.

Σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὴν παραπάνω ἀπόφαση δημοσιεύτηκε *Κανονισμὸς περὶ τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τῶν δημοπρασιῶν διὰ τὴν ἐκποίησην ἢ ἐνοικίασιν τῶν κτημάτων, ὑλικῶν καὶ ἄλλων προσόδων τοῦ Δημοσίου ἐν Ἡπείρῳ*. Ὁ Κανονισμὸς περιέχει 22 ἄρθρα ποὺ καλύπτουν ὅλες τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ θέματος¹.

4.-Κανονισμὸς τῆς Ταμειακῆς καὶ Λογιστικῆς Ὑπηρεσίας

Συνάρτηση τῆς ἀπόφασης τῆς Γ. Διοίκησης γιὰ τὴν ἱδρυση Ταμείων, Οἰκονομικῶν Ἐφορειῶν κλπ. ἀποτελοῦσε νεότερη ἀπόφαση *Περὶ προσωρινοῦ Κανονισμοῦ τῆς ταμειακῆς καὶ λογιστικῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐκ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῶν στρατιωτικῶν κατεχομένων χωρῶν τῆς Ἡπείρου ἐξαρτωμένων ὑπηρεσιῶν*². Ἡ ἀπόφαση περιλαμβάνει 4 κεφάλαια μὲ 17 ἄρθρα. Συγκρίνοντας τὸν Κανονισμὸ τῆς Γ. Διοίκησης Ἡπείρου μ' ἐκεῖνον ποὺ εἶχε ἐκδώσει ὁ Ρακτιβάν γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, διαπιστώνουμε ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι περισσότερο λεπτομερής. Ὁ Κανονισμὸς τοῦ Ρακτιβάν εἶχε λιγότερα ἄρθρα (12) καὶ ἔλειπαν πολλὰ στοιχεῖα ποὺ ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ τὶς οἰκονομικὲς ὑπηρεσίες. Γιαυτὸ κι ὁ Ρακτιβάν ὑποχρεώθηκε νὰ ἐκδόσει λεπτομερεῖς ὁδηγίες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἄρθρων τοῦ Κανονισμοῦ του³.

5.-Συγκρότηση Γραφείων

Στὸ μεταξύ στὸ Οἰκονομικὸ Τμῆμα ἡ Γ. Διοίκηση ἱδρυσε τὰ γραφεῖς ποὺ ἦταν ἀπαραίτητα γιὰ νὰ καλυφθεῖν οἱ ἀνάγκες τοῦ Τμήματος. Τέλη Ἀπριλίου 1913 συγκροτήθηκε τὸ *Γραφεῖον Γαλακτομικῶν ἐν γένει προϊόντων*, μὲ διευθυντὴ τὸν εἰδικὸ γαλακτοκόμο Ν. Ζυγούρη. Ὁ τελευταῖος δικαίωσε τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Πολιτείας. Ἰδρυσε τὴν πρότυπη Γαλακτοκομικὴ σχολὴ Ἰωαννίνων καὶ δημοσίευσε ἀξιόλογες ἐπιστημονικὲς μελέτες⁴.

1. Καθορίζουν κι ἀναφέρονται π.χ. στὸν τόπο καὶ τὴ διάρκεια τοῦ χρόνου διεξαγωγῆς τῆς δημοπρασίας (μονοήμερη), στὸν τρόπο προκήρυξης τῶν δημοπρασιῶν, στίς προσφορὲς τῶν πλειοδοτῶν καὶ τῶν ἐγγυητῶν τους, στὸν τρόπο τῆς ὑπογραφῆς καὶ ὑποβολῆς τῶν πρακτικῶν τῆς δημοπρασίας, στίς περιπτώσεις τῶν ἀγράμματων τελευταίων πλειοδοτῶν ἢ ἐγγυητῶν, στίς περιπτώσεις ἐπανάληψης τῆς δημοπρασίας, στὸν τρόπο προκήρυξης τῶν ἐπαναληπτικῶν δημοπρασιῶν, κλπ.

2. Βλ. ἀπόφαση: 3275/10-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913.

3. Βλ. Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, Παράρτημα-Ἐγκατάστασις Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅ.π., σ. 101-107, 108-115, τοῦ ἴδιου, Ὁργανικαὶ διατάξεις, ὅ.π., σ. 46 κ. ἐξ.

4. Βλ. ἀπόφαση: 1428/30-4-1913, φύλλο 10/30-4-1913.

Τὸ Μάιο τοῦ 1913 συγκροτήθηκε τὸ *Γεωμετρικὸ Γραφεῖο*¹, μὲ τὶς ἐξῆς ἀρμοδιότητες: 1) Καταμέτρηση καὶ χωρογράφηση τῆς γῆς, τῶν δασῶν καὶ τῶν ὑπολοίπων κτημάτων τοῦ Δημοσίου. 2) Κατάρτιση βιβλίων Κτηματολογίου. Τὴ διεύθυνση ἀνέλαβε ὁ γεωμέτρης β' τάξης Π. Αἰλιανός.

Τὸ Μάιο τοῦ 1913 δημοσιεύτηκε καὶ ἡ ἀπόφαση *Περὶ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς συνθέσεως τοῦ προσωπικοῦ τοῦ παρὰ τῇ Οἰκονομικῇ Ἐφορείᾳ Ἰωαννίνων Γραφείου τοῦ Κτηματολογίου*². Ἀρμοδιότητες: 1) ἡ συγκέντρωση καὶ μετάφραση βιβλίων καὶ ἐγγράφων σχετικῶν μὲ τὴν εἰσπραξὶ τῶν ὀφειλομένων φόρων καὶ ἐνοικίων τῆς περιφέρειας Ἰωαννίνων, 2) ἡ συγκέντρωση καὶ μετάφραση τῶν βιβλίων καὶ ἐγγράφων γιὰ τὰ κτήματα τοῦ Δημοσίου καὶ γιὰ τὰ δάση τῆς περιφέρειας Ἰωαννίνων, 3) ἡ συγκέντρωση καὶ μετάφραση τῶν βιβλίων καὶ ἐγγράφων τῆς Γεωργικῆς Τράπεζας Ἰωαννίνων. Τὴ διεύθυνση ἀνέλαβε ὁ διερμηνέας Γεώργιος Πολυχρονιάδης, καθηγητῆς τῆς τουρκικῆς γλώσσας. Βοηθοὶ του διορίστηκαν οἱ Κων. Κυριακὸς καὶ Ἰωάννης Ραλίδης (γραμματεῖς α' καὶ β' τάξης).

Τὸ Μάιο πάλι συγκροτήθηκε ἐπιτροπὴ γιὰ τὴ μελέτη τῶν ζητημάτων τῶν ἐβκαφίων (βακουφίων), ποὺ ἀπασχόλησε τὴ Γ. Διοίκησι κατὰ τὴ διετία 1913-1914, ἀλλὰ κι ἀργότερα³. Τὴν ἐπιτροπὴ συγκρότησαν: ὁ νομικὸς σύμβουλος τῆς Γ. Διοικήσεως Λεωνίδας Λουκάκος, ὡς πρόεδρος, καὶ μέλη οἱ: Δ. Δαμασκηνός, ὁ Δήμαρχος Ἰωαννίνων Γιαγιάμπεης, ὁ Μουφτῆς Φουὰτ Μουσταφάς, οἱ βουλευτὲς Κ. Σούρλας καὶ Δ. Κίγκος, ὁ δικηγόρος Α. Μέξης. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ ὅλα τὰ θέματα τὰ σχετικὰ μὲ τὰ βακούφια τῆς Ἡπείρου, τὸν τρόπο δηλαδὴ τῆς διοίκησής τους, τὸ σκόπο τους, τὴ διάθεσι τῶν προσόδων κλπ⁴. Ἡ συγκρότησι τῆς ἐπιτροπῆς εἶχε σχέση καὶ μὲ τὶς ἀμφισβητήσεις ποὺ ἤγειραν οἱ μουσουλμανικὲς κοινότητες τῆς Ἡπείρου, γύρω ἀπὸ τὴν κυριότητα καὶ τὴ διαχείρισι τῶν κτημάτων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς δυσχέρειες ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος. Ἐνδεικτικὰ σημειώνουμε τὸ αἶτημα τῶν μουφτῆδων Ἰωαννίνων καὶ Φιλιππιάδας, ποὺ ὑπέβαλαν στὸν Γ. Ζωγράφο, τὸν Α. Φορέστη, ἀλλὰ καὶ τὸν πρωθυπουργὸ Ἐ. Βενιζέλο. Οἱ μουφτῆδες ἤθελαν τὰ βακούφια, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ ἔσοδά τους πρὸς ἰδρυσιν Μουσουλμανικῆς σχολῆς τεχνῶν στὰ Γιάννινα καὶ γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὶς φτωχὲς μουσουλμανικὲς οἰκογένειες πρώην ὑπαλλήλων τοῦ Δημοσίου ποὺ εἶχαν ἀπολυθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τους καὶ δὲν εἶχαν μεταναστεύσει στὴν Τουρκία⁵.

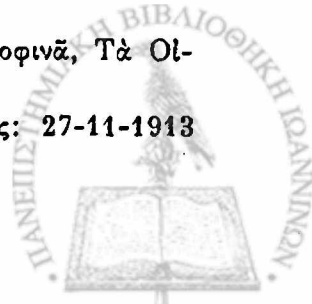
1. Βλ. ἀπόφασι: 2115/17-5-1913, φύλλο 17/20-5-1913.

2. Βλ. ἀπόφασι: 2835/17-5-1913, ὁ.π. φύλλο.

3. Βλ. ἀπόφασι: 3573/28-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913.

4. Γιὰ τὰ βακούφια, τὶς κατηγορίες, τὶς προσόδους των κλπ., βλ. Κοφινᾶ, Τὰ Οἰκονομικὰ τῆς Μακεδονίας, ὁ.π., σ. 259 κ.ἐξ.

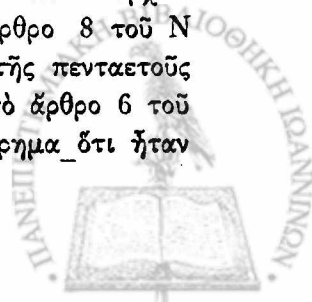
5. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 3/3, ὅπου αἰτήσεις μουφτῆδων μὲ ἡμερομηνίες: 27-11-1913 καὶ 1-3-1914.

6.-Ὁ Κτηματικὸς φόρος

Ἄλλη σημαντικὴ ἀπόφαση τῆς Γ. Διοίκησης, οἰκονομικοῦ περιεχομένου, ἦταν ἡ σχετικὴ μὲ τὸν τρόπο τῆς εἰσπραξίας τοῦ *Κτηματικοῦ φόρου*¹. Περιλάμβανε 8 ἄρθρα. Βάσει αὐτῶν: Μὲ ἀπόφαση τῆς Γ. Διοίκησης μποροῦσε νὰ διαταχτεῖ γενικὴ ἢ μερικὴ ἀναθεώρηση, κατὰ ἐπαρχίες, δήμους καὶ χωριά, ἢ καὶ σ' ὀρισμένα κτήματα, τῶν κτηματικῶν καταλόγων, γιὰ νὰ ἐξακριβωθεῖ ἡ πραγματικὴ ἀξία τῶν κτημάτων τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅταν ὑπῆρχε ὑπόνοια ὅτι στὸ Κτηματολόγιο ἀναγραφόταν ἀξία κατώτερη (ἄρθρο 1). Ἡ βεβαίωση τοῦ κτηματικοῦ φόρου γιὰ τὸ 1913 θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεи μὲ βάση τὰ βιβλία Κτηματολογίου (χουλιασὰ τεφτέρι). Σὲ περίπτωση μεταβίβασης τῆς κυριότητος, καταστροφῆς μερικῆς ἢ ὀλικῆς τῆς οἰκοδομῆς, μποροῦσε νὰ γίνεи ἀναθεώρηση τοῦ Κτηματολογίου, σύμφωνα μὲ τὰ ὀριζόμενα στὰ ἐπόμενα ἄρθρα (ἄρθρο 2). Τὸ ἄρθρο 3 καθόριζε τὰ δικαιολογητικὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ ὑποβάλουν οἱ φορολογούμενοι στὸν οἰκονομικὸ ἐπίτροπο, ζητώντας τὴ μερικὴ ἢ ὀλικὴ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ φόρο μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου 1913. Μέσα στὴν ἴδια προθεσμία ἔπρεπε νὰ ὑποβάλουν τὰ δικαιολογητικὰ τους καὶ οἱ ἰδιοκτῆτες, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ 1 Μαρτίου 1912 ὡς τὶς 27 Ἰουλίου 1913 εἶχαν κάνει μεταρρυθμίσεις στὶς οἰκοδομὰς τους, ποὺ ἀνέβασαν τὴν ἀξία τους ἢ ἀνήγειραν νέες οἰκοδομὰς. Ὅσοι παρέλειπαν νὰ ὑποβάλουν αὐτὲς τὶς δηλώσεις πλήρωναν πρόστιμο ἴσο πρὸς τὸ 1/5 τοῦ φόρου ποὺ τοὺς ἀναλογοῦσε (ἄρθρο 4). Μὲ βάση τὶς δηλώσεις, ἐπιτροπὴ ἀποτελούμενη ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸ ἐπίτροπο κι ἓνα δημογέροντα τοῦ χωριοῦ κατέγραφε ἐπὶ τόπου τὶς μεταρρυθμίσεις στὶς οἰκοδομὰς ἢ τὶς νέες ποὺ ἀνεγέρθηκαν καὶ συμπλήρωνε δύο καταλόγους μὲ ἔλα τὰ στοιχεῖα ποὺ χρειαζόνταν. Ὁ ἓνας κατάλογος πῆγαινε στὸν οἰκονομικὸ ἐπίτροπο, ἐνῶ ὁ δεύτερος τοποθετοῦνταν στὸ γραφεῖο τῆς Δημογεροντίας γιὰ τυχὸν ὑποβολὴ ἐνστάσεων (ἄρθρο 5). Ἡ διμελὴς ἐπιτροπὴ, συμπληρωμένη καὶ μ' ἓναν ἐκτιμητὴ, ὡς τρίτο μέλος, προχωροῦσε στὴ γενικὴ ἢ μερικὴ ἀναθεώρηση τοῦ Κτηματολογίου (ἄρθρο 6). Τὰ ἄρθρα 7 καὶ 8 ἀναφέρονταν στὴν ἐκδίκαση τῶν ἐνστάσεων, στὸν τρόπο ποὺ συντάσσονταν οἱ ἀποφάσεις, στὴν ἀποζημίωση τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς (5 δρχ. γιὰ κάθε ἐργάσιμη ἡμέρα) καὶ στὴν ἐπιβολὴ ποινῶν στὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ποὺ ἀρνοῦνταν νὰ πράξουν τὸ καθῆκον τους (πρόστιμο μέχρι 200 δρχ.)

1. Βλ. ἀπόφαση: 9686/27-7-1913, φύλλο 32/3-8-1913 (Λεπτομερὴς εἶναι καὶ ἡ ἀπόφαση τῆς ΓΔ Μακεδονίας γιὰ τὸ ἴδιο θέμα. Βλ. τὴν ἀπόφαση 5941/17-3-1913 τοῦ Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, Παράρτημα-Ἐγκυκλίωσις Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ.π., σ. 206-220). Ἡ ἀπόφαση στηρίχτηκε: 1) στὸ ἄρθρο 8 τοῦ Ν ΔΡΑΔ', 2) στὸν τουρκικὸ νόμο τῆς 5 Ζιλκαδὲ (25-7-1886), 3) στὴ λήξη τῆς πενταετοῦς προθεσμίας τῆς γενικῆς ἀναθεώρησης τῶν κτηματικῶν καταλόγων, κατὰ τὸ ἄρθρο 6 τοῦ τουρκικοῦ νόμου. Γιὰ τὴν ἐκδοση τῆς ἀπόφασης διατυπωνόταν τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἦταν

Γιὰ νὰ ὑποκινήσει τὸ ζῆλο τῶν ὑπαλλήλων γιὰ τὴ βεβαίωση τοῦ κτηματικοῦ φόρου, ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου ἐνέκρινε τὴ χορήγηση ἐπιπρόσθετων ποσοστῶν, μέχρι $1/2\%$, ὡς ἐπίδομα πάνω στοὺς φόρους κτηματικὸ καὶ ὁδοποιίας, γιὰ τὸ 1913 καὶ στοὺς ὑπαλλήλους τοῦ Κτηματολογίου, καθὼς καὶ σ' ἄλλους δημοσίους ὑπαλλήλους (ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ταμιακοὺς) ποὺ εἶχαν βοηθήσει στὴν κατάρτιση τῶν φορολογικῶν καὶ χρηματικῶν καταλόγων. Οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κτηματολογίου δικαιοῦνταν νὰ εἰσπράξουν τὸ ἐπιπρόσθετο ποσοστό, ἂν θὰ τελείωνε ἡ μετάφραση τῶν Κτηματολογίων τὸ ἀργότερο μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1914¹.

7.-Τὸ θέμα τῶν Καπνῶν

Τὴν ἐκμετάλλευσή τους εἶχε ἀναλάβει ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ Ἑταιρεία τοῦ Μονοπωλίου τῶν Καπνῶν. Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος ὑπῆρξε κοινὴ καὶ γιὰ τίς δυὸ Γ. Διοικήσεις, Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου, γιὰτὶ ἡ εὐθύνη τῆς ἀπόφασης δὲν ἦταν δική τους, ἀλλὰ τῆς Κυβέρνησης. Ἔτσι, διατηρήθηκαν προσωρινὰ τὰ προϋπάρχοντα δικαιώματα τῆς Ἑταιρείας καὶ ἀργότερα, μὲ τὴ λήξη τῆς σύμβασης (15-4-1914), οἱ παραγωγοὶ καπνῶν, βάσει τῶν ἐλληνικῶν νόμων (ΓΜΑ τοῦ 1909 καὶ ΒΔ τῆς 27-6-1911) δῆλωναν τὰ καπνά τους στὶς ἀρμόδιες ἀρχές². Τὴ δῆλωση ποὺ ἔπαιρναν τὴν παρέδιδαν, σὲ καθοριζόμενες προθεσμίες³, στὸν Οἰκονομικὸ Ἐφορὸ Ἰωαννίνων ἢ στὸν Εἰρηνοδίκη ἢ στὴν ἀστυνομικὴ ἀρχὴ τῆς περιφέρειάς τους. Σ' ὅσους δὲν δῆλωναν τὰ καπνά τους θὰ ἐπιβάλλονταν ποινὲς καὶ θὰ γινόταν κατάσχεση τοῦ προϊόντος, ποὺ θὰ χαρακτηριζόταν ὡς λαθρεμπόριο⁴.

8.-Τὰ τσιφλίκια καὶ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσή τους

Ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ κοινωνικὴ ἄποψη εἶναι ἡ Γνωστοποίηση τῆς Γ. Διοίκησης γιὰ τὰ τσιφλίκια, τὰ ἱμλιάκια καὶ τοὺς ἀγρολήπτας αὐτῶν ποὺ

ἀδύνατο νὰ τηρηθοῦν οἱ διατυπώσεις τοῦ τουρκικοῦ νόμου, γιὰ τὴ βεβαίωση τοῦ κτηματικοῦ φόρου κατὰ τὸ 1913.

1. Βλ. ἀπόφαση: 20858/4-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913.

2. Βλ. σχετικὲς ἐγκυκλίους καὶ διαταγὲς τοῦ Ρακτιβάν πρὸς τίς διοικητικὲς, τελωνειακὲς καὶ ἀστυνομικὲς ἀρχές, Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, ὅ.π., σ. 42-52. Βλ. ἐπίσης τὴν ἐγκύκλιο (τῆς 30-4-13) τοῦ Γ. Χρηστάκη Ζωγράφου, ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 179/6-5-1913. Γιὰ τὸ θέμα τῆς Ἑταιρείας Μονοπωλίου Καπνῶν, ἡ ΓΔ Μακεδονίας ἐξέδωσε καὶ ἄλλες διαταγές, ὅπως ἡ ὑπ' ἀριθμ. 821/8-12-1913, 1402/22-12-1912 (βλ. Ρακτιβάν, ὅ.π., σ. 45, 47) καὶ 5450/21-3-1913 Περὶ τιμολογίου τῶν καπνῶν τῆς Régie des tabacs, Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, Παράρτημα-Ἐγκατάστασις Ἑλληνικῶν Ἀρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅ.π., σ. 184.

3. Γιὰ τὸ 1914 οἱ δηλώσεις ἔπρεπε νὰ γίνουν μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου.

4. Βλ. δηλοποίηση τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου Ἰωαννίνων Β. Γιαννοπούλου στὴν Ἡπειρο, φύλλο 228 (428)/20-8-1914.

εἶχαν πάρει δάνεια γιὰ ἐπισκευὴ τῶν σπιτιῶν τους. Ἡ κυριαρχία τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους στὰ ἀπελευθερωθέντα ἐδάφη δὲν ἐπέφερε καὶ τὴν ἀλλαγὴ τῆς τύχης τῶν κολλήγων¹. Τὸ νέο καθεστῶς διατήρησε, κατὰ τὴν πρώτη περίοδο, τοὺς ὀθωμανικοὺς νόμους γιὰ τὰ τσιφλίκια καὶ τὰ ἱμλιάκια, ποὺ ἔμειναν ἔτσι στὴν κυριότητα τῶν κατόχων τους².

Εἶναι γνωστὸ ὅτι καὶ στὴν Ἡπειρο, παράλληλα μὲ ἄλλες ἀνάλογες κινήσεις στὶς Νέες Χῶρες, διεξήχθησαν ἀγῶνες³, ὅχι μόνο γιὰ τὴν ἀπαλλοτρίωση τῶν τσιφλικιωῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ βελτίωση τῆς θέσης τῶν κολλήγων, γιὰ τὴν ὁποία οἱ τσιφλικάδες δὲν ἔδειχναν ἐνδιαφέρον. Ἐνδεικτικὰ σημειώνουμε τὴ συμπεριφορὰ τῶν τσιφλικάδων τῶν ὑποδιοικήσεων Ἡπείρου, ποὺ εἶχαν παράλογες ἀπαιτήσεις, ὥπως π.χ. νὰ μεταφέρουν στὶς ἀποθηῆκες τους οἱ κολλῆγοι τὸ μερίδιο (ἴμορο), ὥπως γινόταν ὡς τότε, ἀκόμη κι ἂν αὐτὲς βρίσκονταν σὲ ἀπόσταση μεγαλύτερη ἀπὸ μιὰ ὥρα ἀπὸ τὸ τελευταῖο σπῖτι τοῦ τσιφλικιοῦ, μ' ἐπιβάρυνση τοῦ ἴδιου γιὰ τὴ μεγαλύτερη τῆς ὥρας ἀπόσταση. Οἱ κολλῆγοι ἀντιδρούσαν καὶ ὑποστήριζαν ὅτι εἶχαν ὑποχρέωση νὰ μεταφέρουν τὸ «ἴμορο», μὲ δικές τους δαπάνες, μόνο σὲ ἀποθηῆκες ὡς μιᾶς ὥρας ἀπόσταση. Ἡ ὑπόθεση ἔφτασε στὴ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου, ἡ ὁποία καὶ ζήτησε τὴ γνωμάτευση τοῦ Εἰσαγγελέα Ἰωαννίνων⁴. Ὁ Εἰσαγγελέας, δίνοντας ὀρθὴ ἐρμηνεία⁵, ἀποφάνθηκε ὅτι τὸ δικαιο βρισκόταν μὲ τὸ μέρος τῶν κολλήγων⁶.

Σ' ὀρισμένες περιπτώσεις ἡ ἀντίδραση τῶν κολλήγων γιὰ τὶς αὐθαίρετες ἐνέργειες τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ γενικότερη στάση τοῦ Κράτους, ποὺ δὲν ἔδινε λύση στὸ ἀγροτικὸ ζήτημα μὲ τὴν ἀπαλλοτρίωση τῶν τσιφλικιωῶν, ἔπαιρνε ἐκρηκτικὲς διαστάσεις. Στὴν ὑποδιοίκηση Πρέβεζας π.χ. τὸ καλοκαίρι τοῦ 1914 δημιουργήθηκε κατάσταση ποὺ ὑποχρέωσε τὸν ἐκεῖ Διοικητικὸ Ἐπίτροπο νὰ ζητήσῃ τὴ μόνιμη παρουσία σοβαρῆς

1. Γιὰ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατοῦσε στὸν ἡπειρωτικὸ χῶρο βλ. γενικὰ Γ. Παχύ, *Τὸ ἐν Ἡπείρῳ ἀγροτικὸν ζήτημα*, Ἀθήνα 1882.

2. Βλ. δημοσίευση τῆς γνωστοποιήσεως στὸ ΕΔ 36/5-9-1913, μὲ ἀριθμ. 12399/3-9-1913.

3. Βλ. ἐνδεικτικὰ, *Ἡ ἱμπλιακοποίησις τῶν 79 κεφαλαιοχωρίων τῆς Ἡπείρου καὶ ἀγῶνες τῶν κατοίκων των πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῶν ἐπὶ τε Τουρκοκρατίας καὶ Ἑλληνοκρατίας, ἐν Ἀθήναις 1915*. Βλ. ἐπίσης Ἀλκιβιάδου Κ. Τσακμάκη, *Βον Συμπληρωματικὸν Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς δικαστικῆς διαιρέσεως τῆς Ἡπείρου*, ἐν Ἀθήναις 1914, ὅπου ἀναγράφονται οἱ ἐργασίες τοῦ συγγραφέα, οἱ σχετικὲς μὲ τὰ ἀνωτέρω θέματα: 1) Τὸ Ἀγροτικὸν ἐν Ἡπείρῳ ζήτημα, 2) Τὰ ἱμπλιάκια καὶ τσιφλίκια τῆς Ἡπείρου, 3) Ἐγκύκλιοι ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ἀγρότας τῆς Ἡπείρου ἐπὶ τῶν ζητημάτων των. Ὅλες ἔχουν ἐκδοθεῖ τὸ 1914.

4. ΑΓΔ, φάκ. 1/29 1914-1915, Πολιτικά-Ἐμπιστευτικά.

5. Στὴν ἔννοια τοῦ β' ἐδαφίου τοῦ ἀρθροῦ 18 τοῦ μὲ ἡμερομηνία 21-4-1914 ΒΔ.

6. Βλ. ἀναφορὰ ἀριθμ. 10919/6-9-1914 τοῦ Εἰσαγγελέα Πρωτοδικῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὴ ΓΔ, ΑΓΔ, δ.π.

ἀστυνομικῆς δύναμης, γιὰ νὰ διασφαλίσαι τὴν τάξιν. Φόνοι προσώπων ποὺ ὑπηρετοῦσαν τοὺς ἐκμισθωτὲς τσιφλικιῶν κι ἀπόπειρες φόνου ἐναντίον τους ἐγέναν τὸν Ἰούνιο τοῦ 1914 στὰ χωριά Ρηνιάσα καὶ Κράβαρι¹. Ἄλλος, πάλι, φόνος ἀντιπροσώπου ἰδιοκτήτη διαπράχτηκε τὸν Αὐγούστο στὴ Δούβιανη. Σὲ νέα ἀναφορά του ὁ Δ. Ἐπίτροπος Πρέβεζας ὑπογράμμισε ὅτι τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα βρισκόταν σ' ἐκρηκτικὴ κατάσταση καὶ ἡ ἰδιοκτησίᾳ δὲν ἦταν ἀπόλυτα ἀσφαλῆς. Ὁ Ἐπίτροπος ἔκρινε ἀπαραίτητο νὰ ἐπιδειχθεῖ σθεναρὴ στάση, γιὰ νὰ διατηρηθεῖ τὸ καθεστῶς, ἡ δημόσια τάξις καὶ τὸ κύρος τοῦ Κράτους. Αὐτὰ, μόνον σημαντικὴ ἀστυνομικὴ δύναμη θὰ τὰ ἐξασφάλιζε πρὸς πρόληψιν τῆς ὁποιασδήποτε διαταράξεως τῶν ἀνέκαθεν κρατούντων εἰς τὴν κολληγικὴν τάξιν. Ὁ ἴδιος εἶχε μεσολαβήσει στοὺς ἰδιοκτῆτες γιὰ ν' ἀναγνωρίσουν ὀρισμένα δίκαια τῶν ἀγροτῶν καὶ εἶχε πετύχει νὰ καταργηθεῖ ἡ συνήθεια τῆς παράδοσης τοῦ «ἴμορου» στὶς ἀποθῆκες τοῦ ἰδιοκτήτη στὶς περιοχὲς τοῦ Λούρου καὶ τὸν Παλιόροφορο, ἀλλὰ νὰ γίνεταὶ αὐτὸ στ' ἁλώνια. Κατέληγε, ὅμως, στὴν ὄχι καὶ τόσο λογικὴ κρίση, ὅτι τέτοιες παραχωρήσεις ἦταν δυνατόν νὰ φέρουν ἀντίθετο ἀποτέλεσμα, ν' ἀποθρασύνουν δηλαδή τοὺς ἀγρότες στὶς διεκδικήσεις τους².

Ἡ ἀπάντησις καὶ οἱ ὑποδείξεις τῆς Γ. Διοίκησης Ἡπείρου ἦταν ὅτι ἀναγνώριζε τὶς μεγάλες δυσχέρειες ποὺ παρουσίαζε ἡ ρύθμιση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος καὶ παραδεχόταν ὅτι ἡ θέση τῶν κολλήγων ἔπρεπε νὰ βελτιωθεῖ. Ἐπειδὴ, ὅμως, ἡ Διοίκηση ἦταν δεσμευμένη ἀπὸ νόμους, ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ σεβαστεῖ τὰ δικαιώματα τῆς ἰδιοκτητῶν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ δὲ μπορούσε ν' ἀπαλλάξει τοὺς κολλήγους ἀπὸ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς μεταφορᾶς τοῦ «ἴμορου»³, γιατί ἡ ἀπαλλαγὴ σήμαινε ἄρδην ἀνατροπὴ τῆς κολληγικῆς σχέσης. Κατὰ τὴν ἄποψιν τῆς Διοίκησης, ὁ μόνος τρόπος γιὰ ν' ἀμβλυνθεῖ ἡ ὀξύτητα, ἦταν νὰ ὑποδειχθεῖ στοὺς ἰδιοκτῆτες ἡ ἐνοικιαστὲς νὰ ἐνοικιάσουν τὸ «ἴμορο» στοὺς ἰδίους τοὺς κολλήγους, μὲ ἀνάλογο κέρδος, μέτρο ποὺ εἶχε ἐφαρμοστεῖ στὴν ὑποδιοίκησιν Ἰωαννίνων κι ἀπέδωσε. Ἄν κάτι τέτοιο δὲ γινόταν ἀποδεκτό, ἔπρεπε ὁ Δ. Ἐπίτροπος Πρέβεζας νὰ συνεννοηθεῖ μὲ τὸν Εἰσαγγελέα καὶ νὰ ἐφαρμόσει τὶς διατάξεις περὶ κλοπῆς κατὰ παντὸς μὴ ἐκπληροῦντος ὑποχρεώσεως⁴.

Δὲ σημειώθηκαν μόνον στὴν Πρέβεζα ταραχές, ἐξαιτίας τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. Τὴν ἴδια ἐποχὴ παρατηρήθηκε καὶ στὴν Παραμυθιά ἐξέγερση τῶν κατοίκων τῶν χωριῶν Κορύστιανης, Λαμπανίτσας καὶ Τσαγ-

1. Βλ. ἀναφορά: 913/25-6-1914, μ' ἐνδιαφέρουσες κρίσεις γιὰ τὸ ἀγροτικὸ ζήτημα, ΑΓΔ, φάκ. 1/5 1914-1915, Δημόσια ἀσφάλεια.

2. Βλ. ἀναφορά του 1191/18-8-1914, ΑΓΔ, ὅ.π.

3. Δὲν εἶχε ἐκδοθεῖ ἀκόμη εἰσαγγελικὴ ἀπόφασις.

4. Βλ. ἔγγραφο 11072/29-6-1914 τοῦ Στρατιωτικοῦ καὶ Πολιτικοῦ Διοικητῆ Ἡπείρου Δ. Παπούλα, ΑΓΔ, ὅ.π.

γαριοῦ, πού ἀρνοῦνταν ν' ἀναγνώρισουν ὁποιοδήποτε δικαίωμα στοὺς μουσουλμάνους τσιφλικούχους. Ἀρνοῦνταν ἐπίσης νὰ ὑπακούσουν στὶς συμβουλές καὶ ὑποδείξεις τῆς Διοίκησης καὶ νὰ σεβαστοῦν τὸ ὑφιστάμενο καθεστώς. Τοῦ ἐκνόμου κινήματος ἡγοῦνται οἱ ἱερεῖς τῶν χωρίων, κατέληγε ἡ ἀναφορά τοῦ Ἐπιτρόπου Παραμυθιάς¹. Ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου ὑπέδειξε τὴ συνεργασία μὲ τὶς ἀστυνομικὲς ἀρχές καὶ τὴ Μητρόπολη καὶ κατέστησε σαφές ὅτι ἐπ' οὐδενὶ θέλομεν ἀνεχθεῖ ὑπὸ τὰς σημερινὰς περιστάσεις διατάραξιν ἀνέκαθεν κρατούντων².

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἄλλα Ἡπειρωτικὰ χωριὰ ἀγωνίζονταν ν' ἀποχαρακτηριστοῦν ὡς τσιφλίκια, ἢ ἱμλιάκια καὶ νὰ γίνουν αὐτοκέφαλα (καριέ). Τέτοια περίπτωση ἦταν τῆς Κράψης, χωριοῦ ἀνέκαθεν αὐτοκέφαλου, ὅπως ἀποδεικνυόταν ἀπὸ ἐπίσημα τουρκικὰ ἔγγραφα τῶν κατοίκων. Δυὸ χρόνια, ὅμως, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποστασία τοῦ ὁ Ἀλῆ πασὰς τὸ ὑπήγαγε αὐθαιρέτως καὶ βία στὴν κατηγορία τῶν τσιφλικιῶν, γιὰ νὰ νέμεται τὰ ἔσοδά του. Μετὰ τὸν Ἀλῆ ὁ Χουρσίτ πασὰς ἀναγνώρισε τὸ δίκαιο τῶν κατοίκων καὶ συνηγόρησε γιὰ τὴν ἐπαναφορά του στὴν κατάσταση τοῦ αὐτοκέφαλου. Στὰ κατοπινὰ, ὅμως, χρόνια Τοῦρκοι ὑπάλληλοι, ἀπὸ ὑπέρμετρο ὑπηρεσιακὸ ζῆλο, ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἰσπράττουν φόρους, ὅμοιους μὲ τῶν τσιφλικιῶν καὶ ἔτσι τὸ χωριὸ θεωρήθηκε τσιφλίκι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου ἐξέθεσε τὸ ἱστορικὸ στὸ ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν³, ζητώντας τὴν ἄρση τῆς ἀδικίας καὶ τὸ χωριὸ ἔπαψε νὰ εἶναι τσιφλίκι ἀπὸ τὸ 1922, ὅποτε ἐξαγοράστηκε ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Τὸ συμβόλαιο ἐξαγορᾶς τὸ ὑπέγραψε ὁ τότε Γ. Διοικητής.

9.-"Ἀλλες ἀποφάσεις οἰκονομικῆς φύσης

Ἀποφάσεις οἰκονομικῆς φύσης, μικρότερης ἢ μεγαλύτερης σημασίας γιὰ τὴν Ἡπειρο ἢ τὸ Δημόσιο, ἦταν οἱ ἑξῆς:

1) Ἡ ἀναφερόμενη στὴν ἐκδοση καὶ κυκλοφορία νέου κινητοῦ χαρτόσημου⁴, πού ἀντικαθιστοῦσε τὸ ὡς τότε χρησιμοποιούμενο ἐλληνικὸ προξενικὸ ἔνσημο, γιὰ τὴν εἰσπραξὴ τῶν δικαστικῶν τελῶν, τῶν τελῶν τοῦ σιδηροδρόμου Χετζάζης καὶ κάθε ἄλλου τέλους πού εἶχε ἐπιβληθεῖ ἀπὸ τοὺς τουρκικοὺς νόμους, ἐκτὸς ἐκείνων πού ἐξυπηρετοῦσαν τὸ Δημόσιο Ὀθωμανικὸ Χρέος.

2) Ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ἐξέλεγχξ καὶ ἐκδίκαση τῶν ἀπολογισμῶν τῶν Δημαρχιῶν⁵. Ἡ Γ. Διοίκηση θεώρησε ὅτι ἦταν ἀνέφικτη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν

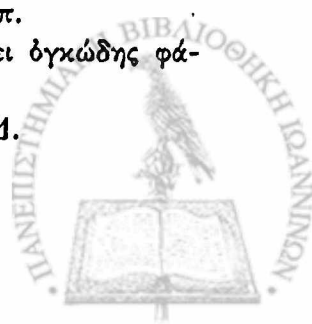
1. Βλ. ἀναφορὰ 1030/20-8-1914 τοῦ Π. Φιωτάκη, ΑΓΔ, δ.π.

2. Βλ. τηλεγράφημα τῆς ΓΔ, μὲ ἡμερομηνία 20-8-1914, ΑΓΔ, δ.π.

3. Βλ. ἔγγραφο 16004, 12266/6-11-1914, ΑΓΔ, δ.π., ὅπου ὑπάρχει ὀγκώδης φάκελος γιὰ τὴν ὑπόθεση.

4. Βλ. ἀπόφαση: 11494/25-8-1913, φύλλο 35/27-8-1913 τοῦ ΕΔ.

5. Βλ. ἀπόφαση: 609/9-1-1914, φύλλο 47/20-1-1914.

διατάξεων τοῦ ἀρθρου 52 τοῦ ὀθωμανικοῦ νόμου, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας νὰ συγκροτηθεῖ ἡ προβλεπόμενη ἀπὸ τὸ Νόμο Δημοτικὴ συνέλευση. Γιαυτὸ ἀποφάσισε νὰ γίνεи ἡ ἐξέλεγχξη τῶν λογαριασμῶν τῆς διαχείρισης τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1913 ὅλων τῶν Δημαρχιῶν καὶ νὰ ἐκδοθοῦν οἱ σχετικὲς ἀποφάσεις ἀπὸ τὴ Νομαρχία Ἰωαννίνων.

Ὑπογραμμίζεται ὅτι ἡ ἐκδοση ἀπὸ τὴ Γ. Διοίκηση καὶ δημοσίευση στὰ ΕΔ ἀποφάσεων οἰκονομικῆς φύσης, ἰδίως φορολογικοῦ περιεχομένου, δὲν κάλυπτε ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ θέματος. Οἱ λόγοι ἦταν: 1) ἡ βαθμιαία ἐφαρμογὴ στὶς Νέες Χῶρες τῶν ἐλληνικῶν νόμων καὶ στὸν οἰκονομικό, ὅπως καὶ σὲ ἄλλους τομεῖς. Ἡ κοινοποίηση τῶν νόμων αὐτῶν γινόταν μ' ἐγκυκλίους τῆς Γ. Διοίκησης καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν της. Ἡ δημοσίευση τοῦ ΒΔ τῆς 31-12-1913 *Περὶ συγχωνεύσεως τῆς οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν Γενικῶν Διοικήσεων Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου μετὰ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν* ἦταν βασικῆς σημασίας. Ἔτσι, ἡ βεβαίωση καὶ εἰσπραξὴ δημοσίων φόρων, τελῶν, δικαιωμάτων κλπ. ὑπάγονταν πιά στὸ Ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν. Ἡ ὑπαγωγὴ δημιούργησε ἀνακατατάξεις στὸ ὑπαλληλικὸ δυναμικὸ τοῦ Τμήματος τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας στὴ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου, μὲ καταργήσεις θέσεων καὶ τοποθετήσεις ὑπαλλήλων σ' ἄλλα Τμήματα¹. 2) Ἡ προγενέστερη λήψη ἀποφάσεων ἀπὸ τὴ Γ. Διοίκηση Μακεδονίας, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιοῦσε καὶ ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου².

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειώσουμε ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ νόμοι ποὺ ἄρχιζαν νὰ ἐφαρμόζονται στὶς Νέες Χῶρες συνάντησαν σημαντικὲς ἀντιδράσεις, ἐξαιτίας τῆς ἄκαιρης καὶ ἀψυχολόγητης, ὀρισμένες φορές, ἐφαρμογῆς τους. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρονται δυὸ περιπτώσεις: α) ἡ δασμολογικὴ ἀφομοίωση τῶν Νέων Χωρῶν καὶ β) ὁ φόρος ἐπιτηδεύματος.

α) *Δασμολογικὴ ἀφομοίωση*: Ὁ Κ. Δ. Μέρτζιος³, σὲ 4 ἀρθρα του στὴν Ἡπειρο⁴, προβαίνει σὲ οὐσιαστικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴ δασμολογικὴ ἀφομοίωση τῶν Νέων Χωρῶν. Ἀναφερόμενος στὸ Μακεδονικὸ Τύπο, ἔγραφε ὅτι ἡ δασμολογικὴ ἀφομοίωση εἶχε γίνεи ἐκεῖ δεκτὴ μὲ κάποια δυσφορία, ποὺ προκάλεσε διαμαρτυρίες πρὸς τὴν κυβέρνηση καὶ διαπίστωνε ὅτι ἀνάλογες ἀντιδράσεις σημειώθηκαν καὶ στὴν Ἡπειρο, ἐπειδὴ, παρὰ τὴν ἀφομοίωση, ἐλάχιστοι φόροι καταργοῦνταν (ὅπως τῆς δεκάτης τῶν σταφυλιῶν καὶ τῆς ὁδοποιΐας), ἐνῶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ ἰσχύουν οἱ δύο κε-

1. Βλ. ἐγκύκλιο 2681/9-1-1914 τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν πρὸς τὶς Πολιτικὲς ἀρχὲς τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδας, ΑΓΔ, φάκ. 2/1 1914-1915, Οἰκονομικά.

2. Βλ. Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, δ.π. Ἐκεῖ καταχωρίζονται πολλοὶ τέτοιοι νόμοι.

3. Γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Μέρτζιο βλ. Δ. Κόκκινου, «Κων. Δ. Μέρτζιος», Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, 20 (1971) 477-478, Π.Δ. Μαστροδημήτηρ, «Κωνσταντῖνος Δ. Μέρτζιος (1886-1971)», Ἑπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ΛΗ' (1971) 397-416.

4. Βλ. Ἡπειρος, φύλλα 265-268/1914.

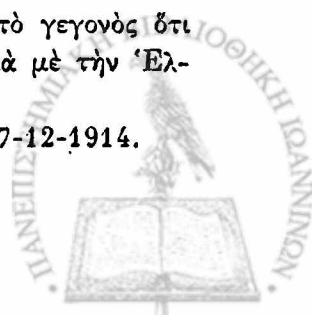
φαλαιώδεις ἄμεσοι φόροι, τῆς δεκάτης σ' ὅλα τὰ προϊόντα κι ὁ φόρος τοῦ προβατονομίου¹. Ὁ ἀρθρογράφος θεωρεῖ ἀπαράδεκτη τὴν ἀδιαφορία τῶν ἀρχῶν, χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴ, ἀπὸ ἀποψη οἰκονομικῆς δυσπραγίας τοῦ ἀγρότη, ὡς τὴ χειρότερη τῶν τελευταίων χρόνων κι ἀποδίδει τὴ δασμολογικὴ ἀφομοίωση στὶς ἀνάγκες τοῦ Κράτους, ἐξαιτίας τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου, ὅμως, ἔπρεπε νὰ γίνεῖ ὕστερα ἀπὸ σοβαρὴ μελέτη τῶν στοιχείων, νὰ κάλυπτε ἐπείγουσες δαπάνες τοῦ Κράτους καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦσε ταυτόχρονα καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Νέων Χωρῶν. Ἡ γνώμη τοῦ ἀρθρογράφου καὶ στὰ δυὸ σημεῖα εἶναι ἀρνητικὴ. Οἱ εἰσπράξεις τοῦ Κράτους δὲν θ' αὐξάνονταν, γιατί οἱ ἔμποροι, μὲ τὴν πληροφορία καὶ μόνο τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου δασμολογίου, ἀκύρωναν τὶς παραγγελίες τους στὸ ἐξωτερικὸ κι αὐτὸ θὰ ἐπηρεάζε σημαντικὰ τὶς εἰσαγωγές, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ μείωση τῶν ἐσόδων ἀπὸ τὰ τελωνεῖα. Ταυτόχρονα, ἐπειδὴ τὰ ἀποθέματα τῶν ἐμπόρων ἐπαρκοῦσαν γιὰ 6 μῆνες καὶ δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ κάνουν νέες εἰσαγωγές, θ' αὐξάνονταν οἱ τιμὲς τῶν ἐμπορευμάτων, ἢχι μόνον ὅσων βρίσκονταν στὶς ἀποθῆκες, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας. Ἀντιθέτως, συνεχίζει ὁ ἀρθρογράφος, παρουσιάζεται ἡ κατανάλωσις, ἀντιπροσωπευομένη ἀπὸ ἓναν ἀγρότην Ἡπειρώτην, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατέβαλε μέχρι τοῦδε διπλοῦς, ἐπαχθεῖς φόρους, τώρα ποὺ περιέμενε ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοὺς ἀμέσους φόρους, κύπτει τὸν αὐχένα πρὸ τῶν νέων βαρῶν τοῦ δασμολογίου καὶ παλαίει ἀπεγνωσμένα γιὰ τὸ ψωμὶ μονάχα. Στὸ ἐρώτημα ὅτι ἂν ἦταν δυνατό νὰ συνεχιστεῖ αὐτὴ ἡ ἐρμαφρόδιτη δασμολογικὴ κατάσταση κι ὁ χωρισμὸς τῶν φορολογικῶν ἐξουσιῶν γιὰ τὴν Παλαιὰ καὶ Νέα Ἑλλάδα, δινόταν ἡ ἀπάντηση ὅτι κάτι τέτοιο ἦταν δυνατό, ἀφοῦ οἱ Νέες Χῶρες δὲν ἀφομοιώνονταν τελείως μὲ τὶς Παλαιές, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς φορολογίας, τὴ στιγμὴ ποὺ καὶ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ δασμολογίου, οἱ δυὸ ἄμεσοι φόροι ποὺ ἀναφέρθηκαν δὲν καταργοῦνταν².

β) Φόρος ἐπιτηδεύματος: Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1914 διατυπώθηκαν ἐπικρίσεις καὶ γιὰ τὴν κατανομὴ τοῦ φόρου ἐπιτηδεύματος³. Παράπονα εἶχαν δημιουργηθεῖ καὶ στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου ἡ Δημαρχία τῆς πόλης ζήτησε ἀπὸ τὴ Νομαρχία νὰ συμμετέχουν καὶ δυὸ δημαρχιακοὶ ὑπάλληλοι στὴν ἐπιτροπὴ ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὴν κατανομὴ τοῦ φόρου. Κατὰ τὸν ἀρθρογράφο, ἡ ὑπαρξὴ τῆς ἐπιτροπῆς σήμαινε καὶ δίκαιη κατανομὴ τοῦ φόρου ἐπιτηδεύματος. Ἡ μὴ συγκρότηση ἀνάλογης ἐπιτροπῆς στὰ Γιάννινα εἶ-

1. Γιὰ τὸ φορολογικὸ σύστημα ποὺ ἔσχε στὴν Τουρκία καὶ διατηρήθηκε καὶ κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς διοίκησης τῶν Νέων Χωρῶν, βλ. Κοφινᾶ, Τὰ Οἰκονομικά τῆς Μακεδονίας, ὅ.π., σ. 258-295, καθὼς καὶ σ. ιγ-ιζ' τῆς εἰσαγωγῆς.

2. Ἡ ἀρθρογραφία τῆς ἐφημερίδας κρίνεται ὀρθή, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δασμολογικὴ ἀφομοίωση τῶν Δωδεκανήσων, ποὺ ἐνώθηκαν μεταπολεμικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα, χρειάστηκε δεκαετίες γιὰ νὰ πραγματοποιηθεῖ.

3. Βλ. Ἡπειρος, φύλλα 271 (471)/28-11-1914 καὶ 275 (475)/7-12-1914.

χε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ γίνονται σοβαρότατες ἀδικίες κατὰ τὶς ἐκτιμήσεις, καθ' ἃς τὴν ἐπαύριον τῆς καταγραφῆς εὐρέθησαν τρανοὶ μεγαλέμποροι καλούμενοι νὰ πληρώσουν φόρον ἐπιτηδεύματος 32 δραχ. τὴν ἰδίαν ἡμέραν καθ' ἣν εἰς τὸν ὑπάλληλόν των ἐστέλλετο σημείωσις πληρωμῆς 38!! δραχμῶν.

10.-Τὰ Τελωνεῖα

Ἀρχαιότερο ἦταν τὸ Τελωνεῖο τῆς Πρέβεζας, γιατί ἡ περιοχὴ εἶχε ἀπελευθερωθεῖ νωρίτερα. Ἀκολούθησε ἡ ἱδρυση τῶν Τελωνείων: Πάργας, Ἡγουμενίτσας, Σαγιάδας, Ἀγίων Σαράντα καὶ τοῦ ὑποτελωνείου Χειμάρας. Τὰ δυὸ τελευταῖα σταμάτησαν τὴ λειτουργία τους μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴ σημερινὴ νότια Ἀλβανία.

Τὰ Τελωνεῖα εἰσέπρατταν σοβαρὰ ποσὰ ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν δασμῶν στὰ εἰσερχόμενα ἐμπορεύματα. Κατὰ τὴ διετία 1913-1914 οἱ Νέες Χῶρες εἶχαν ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τοὺς δασμοὺς ἐμπορευμάτων πού προέρχονταν ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, μέχρις ὅτου στὰ τέλη τοῦ 1914 ἐγένεε ἡ δασμολογικὴ ἀφομοίωση πού προκάλεσε ἀντιδράσεις στὴν Ἡπειρο καὶ τὴ Μακεδονία¹.

Γιὰ τὸ θέμα τῆς διαχείρισης τῶν Τελωνείων ἡ Γ. Διοίκησις Ἡπείρου ἐξέδωσε τὴν ἀπόφαση: *Περὶ ταμειακῆς, τελωνειακῆς καὶ ταχυδρομικῆς διαχειρίσεως*².

11.-Οἱ Δασικὲς Ὑπηρεσίες

Στὴν ἐποπτεία τοῦ Οἰκονομικοῦ Τμήματος ὑπάγονταν καὶ οἱ Δασικὲς Ὑπηρεσίες, οἱ ὁποῖες στὴν Ἡπειρο εἶχαν νὰ ἐπιτελέσουν σοβαρὸ ἔργο, ἐπεὶδὴ ὑπῆρχαν ἐκτεταμένα δάση. Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ ἀνῆκαν στὴν κυριότητα τοῦ Δημοσίου καὶ εἶχαν ἀνάγκη διαφύλαξης, κυρίως ἀπὸ τὴν παράνομη ὕλοτομία.

Ἡ ὑπηρεσία πού συντόνιζε τὸ ὅλο ἔργο ἦταν τὸ Δασαρχεῖο Ἡπείρου. Στὴ δύναμή του ἀνῆκαν τὰ μεγαλύτερης σημασίας Δασαρχεῖα, ὅπως τὰ: Ἰωαννίνων, Μετσόβου, Φιλιππιάδας, Παραμυθιάς, καὶ Πρεμετῆς. Οἱ πινακες τοὺς ὁποίους ἐξέδωσαν τὰ Δασαρχεῖα γιὰ τὴν ὕλοτομία ἦταν λεπτομερεῖς καὶ περιλάμβαναν τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: δῆμο, χωριό, δασικὴ θέση, ὄρια δασικῆς θέσης, ἔκταση σὲ στρέμματα, τὸ εἶδος τῶν δένδρων πού ἀποτελοῦσαν τὸ δάσος, ἀραίωση ἢ πυκνότητα δάσους, τὸ εἶδος τῆς ὕλοτομίας (ξυ-

1. Ἡ ΓΔ Μακεδονίας εἶχε δημοσιεύσει σχετικὲς ἀποφάσεις γιὰ τοὺς δασμοὺς τῶν εἰσερχομένων προϊόντων ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα. Βλ. Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, ὅ.π., σ. 61, 62, 66, ὅπου οἱ ἀποφάσεις 319/16-11-1912, 380/17-11-1912, 944/11-12-1913, οἱ ὁποῖες ἐφαρμόστηκαν καὶ στὴν Ἡπειρο.

2. Βλ. τὴν ὅ.π. ἀριθμ. 2375/10-5-1913 ἀπόφαση. Βλ. ἐπίσης καὶ τὴν ἀπόφαση: 3562/24-5-1913, φύλλο 18/24-5-1913, πού ἀναφέρεται στὶς διατάξεις οἱ ὁποῖες ἀφορροῦν τὴν ταχυδρομικὴ, τηλεγραφικὴ καὶ τελωνειακὴ ὑπηρεσία καὶ ἰδίως τὸν ἐκτελωνισμὸ ταχυδρομικῶν δεμάτων καὶ ἀντικειμένων πού στέλνονταν ταχυδρομικά.

λεία ἢ δασικὰ προϊόντα), τὸ ὄνομα τῶν δένδρων ποὺ θὰ ὕλοτομοῦνταν, τὴν ποσότητα σὲ κυβικὰ ἢ στατῆρες τῶν 80 ὀκάδων, τὴ θέση συγκέντρωσης τῶν προϊόντων τῆς ὕλοτομίας γιὰ τὴν ἐξέλεγχῃ, τὸν τρόπο ὕλοτομίας (κατ' ἐπιλογὴν ἢ ἐκ τοῦ συστάδην) καὶ τὸν χρόνον ποὺ μποροῦσε νὰ πραγματοποιηθεῖ (ἀπὸ 1-2-1914 μέχρι 31-5-1914 καὶ ἀπὸ 1-9-1914 μέχρι 31-12-1914)¹.

Δασάρχης Ἰωαννίνων κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1913 ἦταν ὁ Θ. Φλωρός. Στὰ ἄλλα Δασαρχεῖα γρῆς δασάρχῃ ἐκτελοῦσαν οἱ ἐκεῖ ἀστυνομικοὶ διευθυντὲς τῶν ὑποδιοικήσεων. Στὰ Δασαρχεῖα γίνονταν συνεχῶς διορισμοὶ ὑπαλλήλων, σημειωνόταν, ὅμως, μιὰ ἀστάθεια στὴν παραμονὴ τοῦ προσωπικοῦ, ιδίως τῶν δασοφυλάκων. Οἱ αἰτίες ἦταν διάφορες: μικρὲς ἀποδοχές, πειθαρχικὲς ποινές, στράτευση, ἐκκένωση τῆς Β. Ἡπείρου κ.ἄ.

Δ' ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ - ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΙ - ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1074/16-4-1913 ἀπόφαση τῆς Γ. Διοίκησης Ἡπείρου ιδρύθηκε τὸ Δ' Τμῆμα τῆς, Ταχυδρομικῆς, Τηλεγραφικῆς καὶ Τηλεφωνικῆς, στὸ ὁποῖο ὑπῆχθησαν ὅλες οἱ ὑπηρεσίαι ποὺ ἀσχολοῦνταν μὲ τὶς ταχυδρομικὲς καὶ τηλεφωνικὲς ἐπικοινωνίες². Ταυτόχρονα δημοσιεύθηκε καὶ ἡ ἀπόφαση Περὶ συστάσεως Ταχυδρομικῆς, Τηλεγραφικῆς καὶ Τηλεφωνικῆς Διευθύνσεως Ταχυδρομείων, Τηλεγραφείων καὶ Τηλεφωνείων καὶ κατατάξεως αὐτῶν³. Ἔτσι ιδρύθηκαν: 1) Ταχυδρομικὴ, Τηλεγραφικὴ καὶ Τηλεφωνικὴ Διεύθυνση (α' τάξης) Ἰωαννίνων μὲ ἔδρα τὴν ὁμώνυμὴ πόλιν, 2) συγκροτήθηκαν ταχυδρομικὰ καὶ τηλεφωνικὰ γραφεῖα, ποὺ ὑπάγονταν στὴ δικαιοδοσίαν τῆς Δ/σης Ἰωαννίνων, στίς ἐξῆς πόλεις καὶ κωμοπόλεις: Ἀργυρόκαστρο, Πρέβεζα, Φιλιππιάδα, Ἁγιοὶ Σαράντα, Μέτσοβο, Κόνιτσα, Κολώνια, Λεσκοβίκι, Τεπελένι, Πρεμετὴ, Φράσαρη, Δέλβινο, Χειμάρρα, Κουρβελέσι, Φιλιάτες, Παραμυθιά, Πάργα, Ἡγουμενίτσα, Σαγιάδα. Ταχυδρομικὰ καὶ Τηλεφωνικὰ γραφεῖα ιδρύθηκαν στίς κωμοπόλεις καὶ χωριά: Κλεισούρα, Λιμπόχοβο, Βοστίνα, Ζίτσα, Λάιστα, Δοβρά, Μπάγια⁴, 3) συστήθηκε ἐργοστάσιον ἐπισκευῆς ἡλεκτρικῶν καὶ τηλεφωνικῶν μηχανημάτων, στὸ ὁποῖο προσαρτήθηκε καὶ ἡ ἀποθήκη ταχυδρομικῶν,

1. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ παρατίθενται στοὺς πίνακες ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ δασα ἀναφέρονται στὴ γλωρίδα τῶν Ἡπειρωτικῶν δασῶν (ὄξυες, δρύες, ἔλατα, λεφτοκαρυές, πρίνοι, πλάτανοι, γαῦροι, κέδροι, δάφνες, καστανιές, κουμαριές, ρίγια, πεῦκα, ἀγριελιές, σκίνοι. Βλ. πίνακες δασικῶν θέσεων στίς ὁποῖες ἐπιτρεπόταν ἡ ὕλοτομία τὸ 1914, φύλλα 41/24-10-1913, 43/20-11-1913, 44/6-12-1913 τοῦ ΕΔ).

2. Βλ. φύλλο 6/18-4-1913 τοῦ ΕΔ.

3. Βλ. ἀπόφαση: 1090/17-4-1913, φύλλο 6/18-4-1913.

4. Φύλλο 11/1-5-1913, ὅπου μὲ διόρθωσιν ἡμαρτημένων προστέθηκε καὶ ἡ Μπάγια.

τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν ὑλικῶν ποὺ εἶχαν οἱ Τοῦρκοι. 4) τὰ γραφεῖα ποὺ ἰδρύθηκαν διαιρέθηκαν σὲ 4 τάξεις, ὡς ἐξῆς: Α' τάξη: τὰ γραφεῖα Πρεβέζης καὶ Ἀργυροκάστρου, Β' τάξη: Φιλιππιάδας, Ἀγίων Σαράντα, Μετσόβου, Γ' τάξη: ὅλα τὰ ὑπόλοιπα ταχυδρομικά, τηλεγραφικά καὶ τηλεφωνικά γραφεῖα, Δ' τάξη: ὅλα τὰ ταχυδρομικά καὶ τηλεφωνικά γραφεῖα¹.

Μὲ νεότερες ἀποφάσεις συστήθηκαν: ταχυδρομικὸ καὶ τηλεφωνικὸ γραφεῖο στὸ Τσεπέλοβο², Ἀνταλλακτήρια ὑπηρεσία στὸ ταχυδρομικὸ γραφεῖο τῶν Ἀγίων Σαράντα³, ταχυδρομικὸ καὶ τηλεφωνικὸ γραφεῖο στὴ Χειμάρρα⁴, ταχυδρομικὸ καὶ τηλεφωνικὸ γραφεῖο στὴ Δρόβιανη⁵, γραφεῖο δ' τάξης στὶς Πάδες Κόνιτσας⁶, γραφεῖο γ' τάξης στὸ Μαργαρίτι (ταχυδρομικὸ, τηλεγραφικὸ καὶ τηλεφωνικὸ), ταχυδρομικὸ καὶ τηλεφωνικὸ γραφεῖο στὴ Μηλέα Μετσόβου καὶ ὅμοιο γραφεῖο στὸ Δελβινάκι (ποὺ εἶχε ἤδη συσταθεῖ ἀπὸ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο)⁷, τηλεφωνικὰ γραφεῖα στὴ Χειμάρρα (ποὺ ὑπάγονταν στὴ δικαιοδοσία τῆς Δ/νσης Ἰωαννίνων) στὰ ἐξῆς χωριά: Βοῦνος, Δρυμάδες, Παλιάσα, Κούτσι, Προγονάτι, Κηπαρό, Μπουρσέ καὶ Πικέρνι⁸. Συστήθηκε ἐπίσης ταχυδρομικὴ γραμμὴ Μπουραζανίου-Πρεμετῆς καὶ καταργήθηκε ἡ γραμμὴ Λεσκοβικίου-Πρεμετῆς⁹.

Μὲ ἄλλες ἀποφάσεις¹⁰ ἐγίνε ἡ ἐπ'ἀνδρωσὴ τῶν ὑπηρεσιῶν μὲ ἀποσπασμένους ὅλων τῶν εἰδικότητων ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα κυρίως καὶ ὑπαξιωματικούς καὶ ὀπλίτες τοῦ στρατοῦ. Προσελήφθησαν ἐπίσης ντόπιοι, Ἕλληνες καὶ Ἀλβανοί. Τῇ Δ/νσὴ τοῦ Δ' Τμήματος τῆς Γ. Διοίκησης ἀνέλαβε ὁ Ἰωάννης Παναγιωτόπουλος, ποὺ θὰ ἦταν καὶ προϊστάμενος τῆς Δ/νσης Ἰωαννίνων. Δ/ντὴς τῶν Ταχυδρομείων τοποθετήθηκε ὁ Μιχαὴλ Φιλιππίδης.

Οἱ ἀποφάσεις τῆς ΓΔ. Ἡπείρου, ποὺ ρύθμιζαν τὴ διάρθρωσιν καὶ ἀναδιάρθρωσιν τῆς λειτουργίας τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Τμήματος, ἦταν πολλὲς καὶ

1. Ἡ διοίκησις καὶ λειτουργία τῶν γραφείων αὐτῶν ὑπάγονταν στὶς διατάξεις τῶν ἐλληνικῶν νόμων ΒΨΕΣΤ', ΒΨΕΖ', ΒΨΕΗ' καὶ ΨΒΖ' τοῦ 1900.

2. Βλ. ἀπόφασις: 2711/15-5-1913, φύλλο 16/18-5-1913.

3. Βλ. ἀπόφασις: 2839/15-5-1913, ὁ.π. φύλλο. Στὴν ἴδια ἀπόφασις περιλαμβάνονται ἄρθρα ποὺ ἀναφέρονται στὰ δέματα καὶ τὶς ἐπιταγές. Ὑπηρεσίαις ἐπιταγῶν καὶ δεμάτων ἰδρύθηκαν στὴ Δ/νση Ἰωαννίνων καὶ στὰ γραφεῖα α' τάξης Ἀργυροκάστρου καὶ Πρέβεζας καὶ β' τάξης στοὺς Ἀγίους Σαράντα, Μέτσοβο καὶ Φιλιππιάδα.

4. Βλ. ἀπόφασις: 3283/24-5-1913, φύλλο 18/24-5-1913 τοῦ ΕΔ.

5. Βλ. 4411/7-6-1913, φύλλο 23/7-6-1913.

6. Βλ. ἀπόφασις: 4576/12-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913.

7. Βλ. ἀπόφασις: 4800/12-6-1913, ὁ.π. φύλλο. Ἡ σύστασις γραφείων συνοδεύεται πάντα καὶ μὲ τὴν τοποθέτησιν προσωπικοῦ.

8. Βλ. ἀπόφασις: 14515/22-9-1913, φύλλο 38/4-10-1913.

9. Βλ. ἀπόφασις: 6807/3-7-1913, φύλλο 27/5-7-1913.

10. Βλ. τὶς ἀποφάσεις: 1216/1913 καὶ 1075/16-4-1913, φύλλο 6/18-4-1913.

καθόριζαν τὴν ἀποστολὴν τους, καθὼς καὶ τὴν πρόσληψη τοῦ προσωπικοῦ¹.

1) Μιὰ ἀπὸ τίς πρῶτες ἀποφάσεις καθόριζε μὲ λεπτομέρειες τὰ δρομολόγια τῶν Ταχυδρομείων ὅλων τῶν γραμμῶν τῆς Ἡπείρου. Οἱ γραμμὲς εἶχαν ρυθμιστεῖ ὡς ἑξῆς:

α) Ἰωαννίνων-Δολιανῶν-Δελβινακίου-Βοστίνας (μὲ αὐτοκίνητο καὶ ἔφιππο ταχυδρόμο).

β) Ἰωαννίνων-Γεωργουσάδων-Ἀργυροκάστρου (μὲ αὐτοκίνητο).

γ) Ἰωαννίνων-Μπουραζανίου (μὲ αὐτοκίνητο).

δ) Ἰωαννίνων-Φιλιατῶν-Σαγιάδας (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ε) Ἰωαννίνων-Μπάγιας (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

στ) Ἰωαννίνων-Μετσόβου (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ζ) Ἰωαννίνων-Παραμυθιάς-Μαργαριτίου-Πάργας (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

η) Ἰωαννίνων-Φιλιππιάδας-Πρέβεζας (μὲ αὐτοκίνητο).

θ) Φιλιππιάδας-Ἄρτας (μὲ ἄμαξα).

ι) Ἰωαννίνων-Ζίτσας (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ια) Ἀργυροκάστρου-Προγονάτων (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ιβ) Ἀργυροκάστρου-Λιμποχόβου (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ιγ) Γεωργουσάδων-Δελβίνου (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ιδ) Δελβίνου-Ἀγίων Σαράντα (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ιε) Ἀγίων Σαράντα-Χειμάρας (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

ιστ) Μπουραζανίου-Κόνιτσας (μὲ ἔφιππο ταχυδρόμο).

2) Σημαντικὴ ἦταν ἡ ἀπόφαση *Περὶ κατασκευῆς νέων τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν γραμμῶν καὶ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν*². Σύμφωνα μ' αὐτή, τὸ δίκτυο τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν γραμμῶν τῆς Ἡπείρου χωριζόταν σὲ 3 κατηγορίες:

Α' Στὶς κεντρικὲς ἢ ἀρτηριακὲς τηλεγραφικὲς γραμμὲς, στὶς ὁποῖες κατατάχθηκαν οἱ γραμμὲς: 1) Ἰωαννίνων-Φιλιππιάδας-Πρέβεζας καὶ Φιλιππιάδας-Ἄρτας, 2) Ἰωαννίνων - Καλπακίου - Ἀργυροκάστρου-Δελβίνου-Ἀγίων Σαράντα καὶ Καλπακίου - Λεσκοβικίου-Κολώνιας-Κοριτσᾶς, 3) Ἰωαννίνων-Μετσόβου-Μαλακασίου.

Β' Στὶς τοπικὲς ἢ δευτερεύουσες τηλεγραφικὲς γραμμὲς, στὶς ὁποῖες κατατάχθηκαν οἱ γραμμὲς: 1) Ἰωαννίνων-Ζίτσας-Φιλιατῶν - Παραμυθιάς, 2) Παραμυθιάς-Μαργαριτίου-Πάργας, 3) Φιλιατῶν-Ἠγουμενίτσας, 4) Φιλιατῶν-Σαγιάδας, 5) Μαργαριτίου-Φιλιππιάδας, 6) Λεσκοβικίου-Πρεμετῆς-Κλεισούρας-Τεπελενίου - Ἀργυροκάστρου, 7) Λεσκοβικίου - Κόνιτσας, 8) Ἰωαννίνων-Ζαγορίου (Τσεπελόβου), 9) Ἀγίων Σαράντα-Χειμάρας.

1. Βλ. φύλλο 15/17-5-1913 τοῦ ΕΔ.

2. Βλ. ἀπόφαση: 4757/12-6-1113, φύλλο 24/13-6-1914.

Γ' Σὲ τηλεφωνικὲς γραμμὲς, στὶς ὁποῖες ὑπάγονταν: 1) ἡ αὐτοτελὴς γραμμὴ Ἰωαννίνων-Πρέβεζας, ποὺ θὰ κατασκευαζόταν, 2) Ἰωαννίνων-Καστρίτσας, 3) Ἰωαννίνων-Μεσογέφυρας, 4) Ἰωαννίνων-Φιλιατῶν, 5) τὸ τηλεφωνικὸ σύμπλεγμα τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων.

Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς γραμμὲς ποὺ ἀναφέρθηκαν ἦταν ὑπὸ κατασκευή, ποὺ εἶχε προγραμματιστεῖ ἐγκαιρα, ἀλλὰ ἄργησε νὰ πραγματοποιηθεῖ, λόγῳ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν. Ἐνδεικτικὰ εἶναι δύο παραδείγματα: α) ἡ τηλεγραφικὴ σύνδεση Ἰωαννίνων-Ζαγορίου. Παρὰ τὸν προγραμματισμὸ δὲν ἄρχιζε ἡ κατασκευὴ τῆς, καὶ ἡ Δ/νση Ἰωαννίνων πίεζε τὴ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή¹. β) ἡ κατασκευὴ τοῦ τηλεφωνικοῦ συμπλέγματος στὴν πόλη τῶν Ἰωαννίνων καθυστεροῦσε πολὺ². Ἡ σύνδεση ἦταν ἀπαραίτητη καὶ ἐπείγουσα, ἐξαιτίας τῆς ἀνεπάρκειας τοῦ φωτισμοῦ στὴν πόλη καὶ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων ποὺ βρίσκονταν οἱ ἀστυνομικοὶ σταθμοὶ ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλο.

3) Γιὰ τὴν πρόσληψη προσωπικοῦ στὰ Τ.Τ.Τ³. καὶ γιὰ τὶς ὑπηρεσιακὲς του μεταβολὲς συγκροτήθηκε Γνωμοδοτικὸ συμβούλιο, τὸ ὁποῖο ἀσχολοῦνταν μέ: α) κάθε θέμα διορισμοῦ, προαγωγῆς, μετάθεσης, ἀπόλυσης καὶ πειθαρχικῆς ποινῆς τοῦ προσωπικοῦ. β) μὲ θέματα προμηθειῶν ὑλικοῦ, ἐνοικίασης σπιτιῶν, ἀποθηκῶν κλπ. γ) σύσταση γραφείων, κατασκευὴ νέων γραμμῶν κ.ἄ. (ἄρθρο 1).

Τὸ Συμβούλιο τὸ ἀποτελοῦσαν ὁ προϊστάμενος τοῦ Δ' Τμήματος τῆς Γ. Διοίκησης, ὁ προϊστάμενος τῆς Τ.Τ.Τ. Δ/νσης κι ὁ προϊστάμενος τοῦ Ταχυδρομείου ἢ οἱ ἀναπληρωτές τους (ἄρθρο 2). Γιὰ νὰ διοριστεῖ κατώτερο ὑπαλληλικὸ προσωπικὸ καὶ γιὰ ν' ἀποφανθεῖ τὸ Συμβούλιο, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει πρόταση τοῦ προϊσταμένου τοῦ γραφείου ἢ τῆς διεύθυνσης στὴν ὁποία θὰ διοριζόταν ὁ ὑπάλληλος (ἄρθρο 3). Γιὰ νὰ συσταθοῦν νέα γραφεῖα ἢ γιὰ νὰ καταργηθοῦν ὑπάρχοντα, τὸ συμβούλιο θ' ἀποφάσιζε ὕστερα ἀπὸ αἰτιολογημένη ἔκθεση τοῦ ἀρμόδιου Διοικητικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ τοῦ προ-

1. Βλ. ἀναφορὰ 4911/8-11-1914 τῆς Ταχυδρομικῆς Δ/νσης, ΑΓΔ, φάκ. 4/3 1914-1915, Διάφορα Ταχυδρομικά. Ἡ ΓΔ συνηγοροῦσε μὲ τὴν εἰσήγηση γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς γραμμῆς Ἰωαννίνων-Δοβρᾶς-Μπάγιας-Τσεπελόβου-Λάιστας, διότι δι' αὐτῆς θέλει συνδεθῇ τηλεγραφικῶς μετὰ τῶν Ἰωαννίνων ὁλόκληρον τὸ τμήμα Ζαγορίου, ὅπερ στερούμενον βατῶν ὁδῶν καὶ ἀποκλειόμενον ὑπὸ τῶν χιόνων κατὰ τὸν χειμῶνα, μεγάλως θέλει ἐξυπηρετηθῇ δι' αὐτῆς. Βλ. ἀναφορὰ 2009/12-12-1915 τῆς ΓΔ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Συγκοινωνιῶν, ΑΓΔ, ὅ.π. φάκ.

2. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀναφορὰ τοῦ διοικητῆ τῆς «ἐν Ἰωαννίνοις τέως Κρητικῆς Χωροφυλακῆς» πρὸς τὴν Ἀστυνομικὴν διεύθυνση Ἡπείρου, βλ. ἀναφορὰ: 942/12-11-1913, ὅ.π. Σὲ λίγους μῆνες ἐπανῆλθε ὁ διοικητὴς γιὰ νὰ λάβει ὡς ἀπάντηση ἀπὸ τὴ ΓΔ ὅτι πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἀδύνατος ἡ ἱκανοποίησις τοῦ αἰτήματος, λόγῳ ἐλλείψεως πιστώσεως παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν (βλ. ἐγγραφο: 4439/2-3-1914 τῆς ΓΔ στὸ ὅ.π. ἀρχεῖο).

3. Μ' αὐτὴ τὴν ὀνομασία ἔγινε εὐρύτερα γνωστὴ ἡ ὑπηρεσία ἀργότερα.

ἵσταμένου τοῦ πλησιέστερου γραφείου α' ἢ β' τάξης πρὸς τὸ ὑπὸ σύσταση νέο γραφεῖο, βάσει τῶν πληθυσμιακῶν ἢ ἄλλων ἀναγκῶν (ἄρθρο 4)¹.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913 ἐγίνε ἡ διαίρεση τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἡ-πεύρου σὲ ἀγροτικές ταχυδρομικές περιοχές². Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1913 τροποποιήθηκε ἡ ἀπόφαση αὐτὴ καὶ ἐγίνε νέα διαίρεση τῶν διαμερισμάτων ποὺ αὐξήθηκαν³. Ἡ νέα διαίρεση ἐξυπηρετοῦσε καλύτερα τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων καὶ ἦταν ἡ ἐξῆς:

Διαμερίσματα

Α' Φιλιππιάδας: 4 περιοχές (κέντρο τὸ γραφεῖο Φιλιππιάδας), α' μὲ 13 χωριά, β' μὲ 15, γ' μὲ 36 καὶ δ' μὲ 14.

Β' Μετσόβου: 3 περιοχές (κέντρο γραφεῖο Μετσόβου), α' μὲ 3 χωριά, β' μὲ 2, γ' μὲ 2.

Γ' Κόνιτσας: 4 περιοχές, α' μὲ 13 χωριά, β' μὲ 7, γ' μὲ 8 καὶ δ' μὲ 5.

Δ' Ἀργυροκάστρου: 6 περιοχές, α' Ἀνω Δρόπολης μὲ 16 χωριά, β' Κάτω Δρόπολης μὲ 13, γ' Ρίζας μὲ 8, δ' Λιούντζης μὲ 13, ε' Λιμποχόβου μὲ 14 καὶ στ' Κουρβελεσίου μὲ 11.

Ε' Δελβίνου: 3 περιοχές, α' μὲ 8 χωριά, β' μὲ 17, γ' μὲ 8.

ΣΤ' Ἀγίων Σαράντα: 3 περιοχές, α' μὲ 12 χωριά, β' μὲ 27, γ' μὲ 7.

Ζ' Βοστίνας: 3 περιοχές, α' μὲ 10 χωριά, β' μὲ 12 καὶ γ' μὲ 15.

Η' Μαργαριτίου: 3 περιοχές, α' μὲ 8 χωριά, β' μὲ 17 καὶ γ' μὲ 13.

Θ' Λεσκοβικίου: 3 περιοχές, α' μὲ 16, β' μὲ 10, γ' μὲ 21.

Ι' Πάργας: 1 περιοχή μὲ 3 χωριά.

ΙΑ' Παραμυθιάς: 4 περιοχές, α' μὲ 13 χωριά, β' μὲ 21, γ' μὲ 22 καὶ δ' μὲ 10.

ΙΒ' Φιλιατῶν: 3 περιοχές, α' μὲ 22 χωριά, β' μὲ 28, γ' μὲ 19.

ΙΓ' Κόνιτσας: 4 περιοχές, α' μὲ 13, β' μὲ 7, γ' μὲ 7 καὶ δ' μὲ 5 χωριά.

ΙΔ' Πρεμετῆς: 3 περιοχές, α' μὲ 30 χωριά, β' μὲ 25, γ' μὲ 19.

ΙΕ' Φράσαρης: 2 περιοχές, α' μὲ 12, β' μὲ 13.

ΙΣΤ' Ζίτσας: 3 περιοχές, α' μὲ 30 χωριά, β' μὲ 16, γ' μὲ 16.

ΙΖ' Ζαγορίου: 4 περιοχές, Δοβρᾶς μὲ 7 χωριά, Μπάγιας μὲ 21, Τσεπελόβου μὲ 11 καὶ Λάιστας μὲ 3.

ΙΗ' Πρέβεζας: 4 περιοχές, α' μὲ 10 χωριά, β' μὲ 11, γ' μὲ 11 καὶ δ' μὲ 7 χωριά.

ΙΘ' Ἡγουμενίτσας: 2 περιοχές, α' μὲ 13, β' μὲ 15 χωριά.

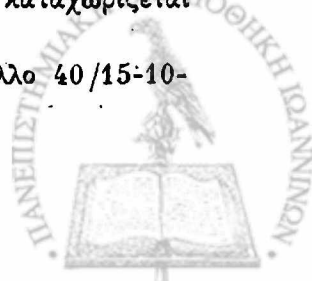
Κ' Τεπελενίου: 2 περιοχές, α' μὲ 21, β' μὲ 14.

ΚΑ' Ἰωαννίνων: 3 περιοχές, α' Κουρέντων μὲ 20 χωριά, β' Μαλακασίου μὲ 41, καὶ γ' Τσαρκοβίστας μὲ 37.

1. Βλ. τὴν ἀπόφαση: 4810/12-6-1913 τῆς ΓΔ, φύλλο 24/13-6-1913 τοῦ ΕΔ.

2. Βλ. ἀπόφαση: 10957/17-8-1913, φύλλο 34/24-8-1913, ὅπου καταχωρίζεται καὶ ἡ διαίρεση σὲ ταχυδρομικές περιοχές.

3. Βλ. τὴν χωρὶς ἀριθμὸ καὶ ἡμερομηνία ἀπόφαση τῆς ΓΔ στὸ φύλλο 40/15-10-1913 τοῦ ΕΔ.

Ἡ διαίρεση σὲ ἀγροτικές ταχυδρομικές περιοχές δὲ σήμαινε καὶ ταυτόχρονη ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας τῶν ταχυδρομείων. Ἔτσι, ἡ ἐναρξὴ π.χ. τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας τῶν Ἰωαννίνων μὲ τὴν πρώτη περιοχὴ τοῦ τμήματος Κουρέντων ἐγίνε στίς ἀρχὲς Φεβρουαρίου 1914¹. Ταυτόχρονα ἐγίνε καὶ ἡ ἐναρξὴ τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας Ἰωαννίνων καὶ τῆς ἀ' περιοχῆς τοῦ τμήματος Μαλακασίου, Ἰωαννίνων μὲ τὴ β' περιοχὴ τοῦ ἴδιου τμήματος² καὶ τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας τοῦ διαμερίσματος Βοστίνας τῆς περιφέρειας Πωγωνίου³. Ἐνα μῆνα ἀργότερα, τὸ Μάρτιο τοῦ 1914, ἡ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία τῆς ὑποδιοίκησης Πωγωνίου ἀνατέθηκε σὲ ἐργολάβο, μὲ μηνιαία ἀποζημίωση 300 δρχ⁴.

4) Ἀπὸ τίς ἄλλες ἀποφάσεις τῶν Τ.Τ.Τ.⁵ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ *Περὶ προσόντων τῶν ἐκτάκτων ταχυδρομικῶν καὶ τηλεγραφικῶν ὑπαλλήλων, ταξινόμων καὶ διανομέων*⁶. Οἱ ἐκτακτοὶ ὑπάλληλοι ἔπρεπε, γιὰ νὰ διοριστοῦν, νὰ περάσουν ἀπὸ δοκιμασία ἐνώπιον ἐπιτροπῆς: 1) στὴν καλλιγραφία, 2) στὴν ἐπαρκὴ γνώση τῆς γαλλικῆς γλώσσας, 3) στὴν εὐχερέστατη παραλαβὴ καὶ μεταβίβαση τηλεγραφημάτων γραμμένων σὲ ὅποιον δὴποτε γλώσσα, μὲ τὸ σύστημα Μόρς. Ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ διοριστοῦν ταξινόμοι ἔπρεπε νὰ ἐξεταστοῦν: 1) στὴν καλὴ γραφὴ καὶ ἀνάγνωση, 2) στὴν πολιτικὴ γεωγραφία, καὶ 3) στὴ σχετικὴ γνώση τῆς γαλλικῆς γλώσσας. Γιὰ τοὺς ὑποψήφιους ταχυδρομικοὺς καὶ τηλεγραφικοὺς διανομεῖς ἡ δοκιμασία περιοριζόταν: 1) στὴ γραφὴ καὶ τὴν ἀνάγνωση, 2) στὸ ἂν μπορούσαν νὰ διαβάσουν εὐκόλα τίς ἐπιγραφές τῶν τηλεγραφημάτων ἢ γραμμάτων, τίς γραμμένες μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρες. Γιὰ κάθε κατηγορία ὑπαλλήλων καθορίζονταν καὶ τὰ δικαιολογητικὰ ποὺ ἔπρεπε νὰ προσκομίσουν (πιστοποιητικά, τίτλοι σπουδῶν κλ.).

Ἡ ἐγκατάσταση τῶν ὑπηρεσιῶν στὸ νέο ταχυδρομικὸ μέγαρο ἐγίνε στίς 23 Ὀκτωβρίου 1913⁷. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914 ἡ ἐγκατάσταση τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγραφείων, ὁ τρόπος λειτουργίας τους καὶ ἡ ἀποδοτι-

1. Βλ. ἀπόφαση: 2549/5-2-1914, φύλλο 48/12-2-1914.

2. Βλ. ἀποφάσεις: 2772 καὶ 2773 τῆς 5-2-1914, φύλλο δ.π. Κατὰ τὴν ἀναγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν χωριῶν στίς περιοχές τῶν διαμερισμάτων, ὅπως καὶ στίς ἀριθμήσεις παρουσιάζονται πολλὰ λάθη.

3. Βλ. ἀπόφαση: 2550/5-2-1913 στὸ δ.π. φύλλο.

4. Βλ. ἀπόφαση: 3025/15-3-1914, φύλλο 49/26-3-1914. Ἀποφάσεις γιὰ τὴν ἐναρξὴ τῆς ταχυδρομικῆς συγκοινωνίας πρέπει νὰ ἔχουν ἐκδοθεῖ καὶ γιὰ τὰ ἄλλα διαμερίσματα, χωρὶς νὰ ἔχουν δημοσιευθεῖ στὰ ΕΔ.

5. Βλ. τίς ἀποφάσεις: 2502/12-5-1913, 11180/2-7-1914, φύλλο 52/21-7-1914.

6. Βλ. ἀπόφαση: 19618/1-12-1913, φύλλο 44/6-12-1913.

7. Βλ. ἐφημ. Ἠπειρος, φύλλο 71(251)/24-10-1913. Πρόκειται γιὰ τὸ κτίριο, δόπου στεγαζόταν μέχρι τὸ 1986 τὸ Ταχυδρομεῖο Ἰωαννίνων, δίπλα στὴν κεντρικὴ πλατεία.

κότητά τους ἔγιναν ἀντικείμενο ἐπικριτικῶν σχολείων ἐκ μέρους ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας¹. Ἡ διεύθυνση Ταχυδρομείων ὑποχρεώθηκε ν' ἀνασκευάσει τὰ ἀνακριβῆ, ὅπως τὰ χαρακτηρίζει, δημοσιεύματα, ἀπαντώντας στίς ἐπικρίσεις μὲ στοιχεῖα ποὺ βοηθοῦν στὴν ἀνασύνθεση τῆς ζωῆς τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς². Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀντικρούουν τὶς καταγγελίες ἦταν τὰ ἑξῆς:

1) Οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν τελειώσει τὴν κατασκευὴ τοῦ ταχυδρομικοῦ μεγάρου μόλις κηρύχτηκε ὁ πόλεμος, ἀλλὰ πολὺ νωρίτερα. Τὸ κτίριο εἶχε χρησιμοποιηθεῖ γιὰ μιὰ 5ετία ὡς τουρκικὸ παρθεναγωγεῖο καὶ κατὰ τὸν πόλεμο εἶχε μετατραπεῖ σὲ νοσοκομεῖο, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑποστεῖ σοβαρὲς βλάβες.

2) Ἦταν ἀκατανόητο νὰ ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ ταχυδρομεῖο βρισκόταν στὴν ἀκρὴ τοῦ κόσμου, ἐνῶ ἦταν δίπλα στὴν κεντρικὴ πλατεία τῆς πόλης.

3) Ἦταν ἀνακρίβεια ὅτι ἡ ὑπηρεσία διέθετε μόνο 3 γραμματοκιβώτια, ἐνῶ αὐτὰ ἦταν 7³.

4) Ἡ διεύθυνση δὲ μπορούσε σ' ἀναθέσει σὲ ἰδιῶτες τὴν πώληση γραμματοσήμων, γιὰτὶ ὁ νόμος τὸ ἀπαγόρευε.

5) Ἡ πώληση γραμματοσήμων δὲν ἀνερχόταν σὲ 8.500 δρχ. τὸ μῆνα, ἀλλὰ σὲ 4.500, σύμφωνα μὲ τὰ ἐπίσημα στατιστικὰ στοιχεῖα.

6) Τὸ ἀπαραίτητο προσωπικὸ γιὰ τὴν κανονικὴ ὑπηρεσία δὲν ἐπιβάρυνε τὸ Δημόσιο, γιὰτὶ μόνιμοι ὑπάλληλοι καὶ τεχνικοί, ἂν δὲν ἔμεναν στὰ Γιάννινα, ἔπρεπε νὰ ὑπηρετήσουν στὴν Ἀθήνα, τὴν Πάτρα κι ἄλλοι.

7) Δὲν ἦταν 69 οἱ ὑπάλληλοι ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸ Ταχυδρομεῖο Ἰωαννίνων, ἀλλὰ 56, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 8 ἐργάζονταν στὸ Ταχυδρομεῖο καὶ 42 στὸ Τηλεγραφεῖο καὶ Τηλεφωνεῖο. Μὲ 12 μηχανές καὶ 5 τηλέφωνα ποὺ διέθετε ἡ ὑπηρεσία, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων δὲν ἦταν ἐπαρκής.

8) Ἡ καθυστέρηση διανομῆς τῆς ἀλληλογραφίας ὀφειλόταν, ὀρισμένες φορές, στὴν καθυστέρηση τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν αὐτοκινήτων.

9) Οἱ μισθοὶ τῶν περισσοτέρων ὑπαλλήλων ἀνέρχονταν σὲ 120 δρχ. τὸ μῆνα. Μόνο 6-7 ἀμείβονταν μὲ 150 δρχ. Ἐξαίρεση εἶχε γίνει γιὰ τρεῖς ποὺ εἶχαν προσληφθεῖ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸ κι αὐστριακὸ ταχυδρομεῖο κι ὁ μισθὸς τους ἀνερχόταν σὲ 170 δρχ.

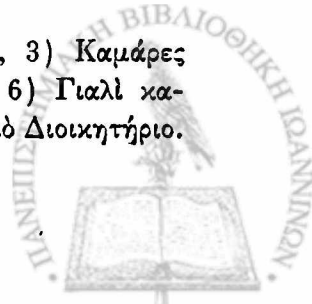
10) Δὲν εἶχε γίνει ποτὲ κχταγγελία γιὰ ὑπέρβαση τοῦ ἀπορρήτου τῆς ὑπηρεσίας.

11) Τὰ γραφικὰ ἔξοδα τοῦ Ταχυδρομείου ἀνέρχονται σὲ 150 δρχ. κι ὄχι σὲ 300, ὅπως γινόταν μὲ ἄλλες ὁμοιόβαθμες διευθύνσεις (Ζακύνθου, Σύρου, Λαρίσης κλπ.).

1. Βλ. ἐφημ. Ἀκρόπολις τῆς 1-7-1914.

2. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 211(411)/11-7-1914.

3. Αὐτὰ ἦταν τοποθετημένα: 1) Γενικὴ Διοίκηση, 2) Καλούτσιανη, 3) Καμάρες (χασάπικα), 4) κοντὰ στὴν Ἀγία Αἰκατερίνη, 5) Ρουμανικὸ προξενεῖο, 6) Γιαλὶ καφενὲ καὶ 7) ἔτοιμο νὰ ἐγκατασταθεῖ στὴν ὀθωμανικὴ τράπεζα καὶ τὸ παλαιὸ Διοικητήριο.

Ε' ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ — ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Τὸ Τμήμα ιδρύθηκε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1913¹. Περιλάμβανε: 1) τὴν ὁδοποιΐα καὶ γεφυροποιΐα, 2) τὰ ἀρχιτεκτονικὰ καὶ τὰ σχέδια πόλεων, 3) τὰ περὶ σιδηροδρόμων, 4) τὶς ἡλεκτρικὲς ἐγκαταστάσεις καὶ μηχανές, 5) τὰ ὑδραυλικά καὶ λιμενικά, 6) τὰ σχετικὰ μὲ τὰ λιμάνια καὶ τὴν ἐμπορικὴ ναυτιλία, 7) κάθε θέμα ποὺ εἶχε σχέση μὲ τὴ συγκοινωνία.

Ταυτόχρονα ιδρύθηκαν τρεῖς Διευθύνσεις Μηχανικῶν, μὲ ἔδρες τὶς ὁμώνυμες πόλεις: 1) Ἰωαννίνων, μὲ περιφέρεια ἐκείνη τοῦ τέως νομοῦ Ἰωαννίνων, 2) Ἀργυροκάστρου, μὲ περιφέρεια τοῦ τέως νομοῦ Ἀργυροκάστρου, καὶ 3) Πρέβεζας, μὲ περιφέρεια τοῦ τέως νομοῦ Πρέβεζας².

Πρώτη φροντίδα τῶν ὑπευθύνων τοῦ Τμήματος ἦταν νὰ πάρουν προσωρινὰ μέτρα γιὰ τὰ σχέδια πόλεων καὶ κωμοπόλεων, μέχρις ὅτου ἐγκριθεῖ τὸ ὁριστικὸ σχέδιο³. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόφαση δὲ μπορούσε κανεὶς ν' ἀναγκάσει νέα οἰκοδομὴ ἢ νὰ κάνει οὐσιώδη ἐπισκευὴ κτιρίου χωρὶς οἰκοδομικὴ ἄδεια, ἢ ὁποία θὰ προσδιόριζε τὶς οἰκοδομικὰς γραμμές, τὸ ὕψος τῆς θύρας τῆς εἰσόδου καὶ τὸ ἐμβαδὸν τοῦ οἰκοπέδου (ἄρθρο 1). Γιὰ τὰ ἐτοιμόρροπα καὶ τὰ οἰκήματα ποὺ εἶχαν ἀνεγερθεῖ αὐθαίρετα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοστοῦν οἱ ἐλληνικοὶ νόμοι (ἄρθρο 2). Ἐγκρινόταν ἡ ἐπιχωμάτωση τῆς τάφρου γύρω ἀπὸ τὸ φρούριο τῆς πόλης, ὥστε, μαζί μὲ τὸ δρόμο ποὺ ὑπῆρχε, ν' ἀποτελέσει περιφερειακὴ λεωφόρο, ποὺ θ' ἀρχίζε ἀπὸ τὴ βόρεια πλευρὰ τοῦ φρουρίου ἐπὶ τῆς λίμνης καὶ θὰ κατέληγε στὴ νότια πλευρὰ του. Ἡ λεωφόρος θὰ εἶχε πλάτος ὅχι λιγότερο ἀπὸ 10 μέτρα σ' ὅλο τὸ μῆκος της καὶ θὰ ὀνομαζόταν «Λεωφόρος τῆς Ἐλευθερίας» (ἄρθρο 3).

Γιὰ τὴ μελέτη τοῦ σχεδίου τῆς πόλης Ἰωαννίνων καὶ τὸν ἐξωραϊσμό της συγκροτήθηκε ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς: Χ. Σπηλιᾶδη, ταγματάρχην τοῦ μηχανικοῦ ὡς Πρόεδρο, Α. Κουσίδη, Β. Μάττα καὶ Γ. Βοῖλα, ἐφέδρους ἀξιωματικούς τοῦ μηχανικοῦ, τὸν προϊστάμενο τῆς Δ/σης Μηχανικοῦ Ἰωαννίνων καὶ τὸ Μηχανικὸ τοῦ Δήμου. Ἡ ἐπιτροπὴ, ὅταν τελείωνε τὶς ἐργασίες της, θὰ ὑπέβαλε τὸ πόρισμα στὴ Γ. Διοίκησιν⁴.

Ἡ ἀπόφαση ποὺ ἀφοροῦσε τὰ προσωρινὰ μέτρα γιὰ τὰ σχέδια πόλεων τροποποιήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1913⁵. Μὲ τὴν τροποποίησιν καθορίζον-

1. Βλ. τὴν ἀπόφαση: 1229/20-4-1913, φύλλο 7/24-4-1913.

2. Βλ. τὴν ἀπόφαση: 1231/20-4-1913, δ.π. φύλλο.

3. Βλ. ἀπόφαση: 1727/27-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913. Ἡ ἀπόφαση στηρίχτηκε στοὺς ἐλληνικοὺς νόμους καὶ διατάγματα: 1) ΒΔ τῆς 9-4-1836 καὶ 5-6-1842, 2) Ν. ΣΚΒ' *Περὶ ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων τῶν πόλεων*, 3) τὰ ἄρθρα 598 καὶ 608 τοῦ Ποινικοῦ νόμου καὶ 4) τὸ ΒΔ *Περὶ αὐθαιρέτων καὶ ἐπισηφαιῶν οἰκοδομῶν*.

4. Βλ. ἀπόφαση: 3302/22-5-1913, φύλλο 18/24-5-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 4577/12-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913.

ταν τὰ ἐξῆς: 1) οἱ προϊστάμενοι τῶν Δ/νσεων Μηχανικοῦ, ὅταν ἐπρόκειτο γιὰ νέα οἰκοδομὴ ἢ γιὰ οὐσιώδη ἐπισκευὴ ὑπάρχοντος κτιρίου, ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζον ἂν τὸ νέο κτίριο μπορούσε νὰ παραβλάψῃ τὸ σχέδιο πόλης πού καταρτιζόταν. Σὲ καταφατικὴ περίπτωσις ἔπρεπε νὰ μὴ χορηγοῦνται οἰκοδομικὲς ἄδειες.

Ἄλλη ἀπόφασις πρόβλεπε γιὰ τὸ πλάτος τῶν τμημάτων τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν πού περνοῦσαν ἀπὸ τὶς κωμοπόλεις καὶ τὰ χωριά. Τὸ πλάτος καθοριζόταν σὲ 8 μέτρα ὁδοστρώματος, μὲ πεζοδρόμια πλάτους 3 μ. ἀπὸ κάθε πλευρά, συνολικὰ δηλαδὴ 14 μέτρα¹. Γιὰ τὶς δυὸ κυριότερες ἀρτηρίες τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων (Γεωργίου Α' καὶ Δωδώνης) ἐκδόθηκε εἰδικὴ ἀπόφασις πού ὅριζε: 1) οἱ δυὸ δρόμοι μετατρέπονταν σὲ λεωφόρους, 2) τὸ πλάτος τους καθοριζόταν σὲ 22 μέτρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 10 ὁδόστρωμα καὶ 6 μ. γιὰ κάθε πεζοδρόμιο, 3) στὰ δυὸ πεζοδρόμια θὰ φυτεύονταν δέντρα, 4) ἔπρεπε νὰ δημιουργηθεῖ προκήπιο, πέντε τουλάχιστον μέτρων, μπροστὰ ἀπὸ κάθε οἰκοδομή, 5) πρόσοψη οἰκοδομῆς ὀρίζονταν 8 τουλάχιστον μέτρα καὶ στεγάσιμο ἐμβαδὸν 80 τ.μ².

Βασικὴ ἦταν ἡ ἀπόφασις *Περὶ κανονισμοῦ τῆς τεχνικῆς καὶ λογιστικῆς διαρρυθμίσεως τῆς ὑπηρεσίας τῶν Δημοσίων Ἔργων*³. Ἡ ἀπόφασις καθόριζε: τὸ πότε καὶ πῶς θὰ γίνονταν οἱ τοποθετήσεις καὶ ἀποσπάσεις τοῦ προσωπικοῦ τῶν Δημοσίων Ἔργων, ἡ κατάρτισις τῶν μελετῶν, ἡ σύνταξις σχεδίων καὶ προϋπολογισμοῦ, μὲ προσμετρήσεις καὶ συγγραφὲς ὁρῶν, ἡ ἔγκρισις τῶν πιστώσεων, ἡ ἐναρξὴ τῆς ἐκτέλεσης τῶν ἔργων, τὸ εἶδος τῶν ἐργοληψιῶν, ὁ τρόπος διεξαγωγῆς τῶν δημοπρασιῶν στὰ Γιάννινα καὶ τὶς ἐπαρχίες κλπ.

Εἶχε προηγηθεῖ τῆς ἀπόφασις αὐτῆς ἄλλη, σχετικὴ μὲ τὴν παραλαβὴ τῶν Δημοσίων Ἔργων⁴. Ὡς ἔργα *παραληπτέα* θεωροῦνταν ὅχι μόνον οἱ κατασκευές, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπισκευές· δὲν παραλαμβάνονταν ἔργα συντήρησης τῶν ὁδῶν κ.ἄ. Ἡ παραλαβὴ θὰ γινόταν ὕστερα ἀπὸ ἐπιμέτρησις τοῦ μηχανικοῦ πού εἶχε ἀναλάβῃ τὸ ἔργο. Ὁ Δ/ντὴς τῶν Δημοσίων Ἔργων θὰ διόριζε κάθε φορὰ τὶς ἐπιτροπὲς παραλαβῆς.

Οἱ ἐργολάβοι ἀναλάμβαναν νὰ κατασκευάσουν δρόμους συντάσσοντας σχετικὸ συμβόλαιο. Ὄταν ἀντιμετώπιζαν δυσκολίες ζητοῦσαν, ὅπως καὶ σήμερα, ἀναπροσαρμογὴ τῶν τιμῶν, αἴτημα πού δύσκολα γινόταν ἀποδεκτό⁵.

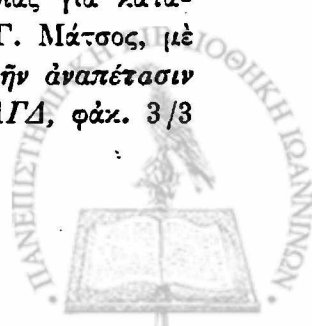
1. Βλ. ἀπόφασις: 7130/8-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913.

2. Βλ. ἀπόφασις: 14904/5-10-1913, φύλλο 39/8-10-1913.

3. Βλ. ἀπόφασις: 19646/4-12-1913, φύλλο 45/10-12-1913.

4. Βλ. ἀπόφασις: 19621/30-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913.

5. Βλ. ἐνδεικτικὰ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 405/3-2-1914 συμβόλαιο ἐργοληψίας γιὰ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ Ἀρτας-Φιλιπιάδας, ὕψους 110.000 δρχ. Ὁ ἐργολάβος Γ. Μάτσος, μὲ αἴτησή του στὶς 2-11-1914, ζήτησε ἀπὸ τὴ ΓΔ ὀρισμὸν τιμῆς διὰ διπλὴν ἀναπέτασιν χωμάτων. Τὸ αἴτημα ἀπερρίφθη λόγῳ τῶν ὁρῶν τοῦ συμβολαίου. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 3/3 1914-1915.

Μετὰ τὴ νομικὴ κατοχύρωση τοῦ τρόπου κατασκευῆς καὶ παραλαβῆς τῶν ἔργων, ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται ἀποφάσεις, μὲ τὶς ὁποῖες ἐγκρίνονταν πιστώσεις γιὰ τὴν ἐπισκευὴ ἢ κατασκευὴ Δημοσίων Ἔργων. Δὲν ἦταν οἱ μόνες περιπτώσεις ποὺ δίνονταν, ἢ χορήγησὴ τους ὅμως κατοχυρωνόταν μὲ τὴν ἐγγράφῃ τους στὸ *Ἐπίσημο Δελτίο*. Μαζί μὲ τὴν ἀναγραφή τῶν πιστώσεων, ἡ ἀπόφαση περιλάμβανε ἄρθρα ἀναφερόμενα στὸν τρόπο πληρωμῆς τῶν ἀπαιτούμενων ποσῶν σὲ περιπτώσεις ἐργολαβίας ἢ ἐκτέλεσης τῶν ἔργων ἀπευθείας ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία Δημοσίων Ἔργων (ἄρθρο 2) καὶ στὴν ὑποβολὴ συμπληρωματικῶν προϋπολογισμῶν, ἂν οἱ πιστώσεις ποὺ εἶχαν διατεθεῖ γιὰ τὰ ἀναφερόμενα ἔργα στὴν ἀπόφαση δὲν ἐπαρκοῦσαν¹.

Μὲ τὴν ἀπόφαση 19646 τῆς 4 Δεκεμβρίου 1913, ἡ Γ. Διοίκηση διέθεσε γιὰ τὴν ἐπισκευή, συντήρηση καὶ κατασκευὴ νέων ἔργων τὶς παρακάτω πιστώσεις, ἐπιπλέον τῶν ὧν εἶχε ὡς τότε διαθέσει:

Α' *Συντήρηση ὁδῶν*: Ἰωαννίνων-Πρεβέζης: 5.000 δρχ., Ἰωαννίνων-Ἀγίων Σαράντα-Ἀργυροκάστρου: 5.000 δρχ., Μεσογεφύρων - Λεσκοβικίου-Πρεμετῆς: 3.000 δρχ., Ἀργυροκάστρου-Τεπελενίου καὶ ἀπρόοπτα: 4.000 δρχ. *Συνολικὴ δαπάνη συντήρησης ὁδῶν*: 17.000 δρχ. τὸ μῆνα (Ἡ πίστωση γιὰ τὰ παραπάνω ἔργα ἦταν μηνιαία γιὰ ὅλες τὶς περιπτώσεις).

Β' *Ἐπισκευὴ ὁδῶν*: Μεσογεφύρων - Λεσκοβικίου - Ἐρσέκας-Κοριτσᾶς: 100.000 δρχ.

Γ' *Κατασκευὴ ὁδῶν*: Χάραξη καὶ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Ζαγορίου: 60.000 δρχ.

Δ' *Ἐπισκευὴ γεφυρῶν*: Ἐπισκευὴ τῆς γέφυρας Μεσογεφύρων στὸν Ἀῶο: α) μεταλλικὸ κατὰστρωμα: 3.000 δρχ., β) μεταφορὰ ὑλικῶν: 500 δρχ., γ) συναρμολόγησις καὶ ἀπρόοπτα: 3.000 δρχ. *Σύνολο*: 6.500 δρχ.

Ε' *Ἔργα στὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων*: 1) *συμπλήρωση ὁδοστρωσίας τῆς ἀγορᾶς*, μήκους 1,5 περίπου χλμ.: 9.000 δρχ., 2) *πλατεία Κωνσταντίνου τοῦ Ἐλευθερωτοῦ* (σημερινὴ πλατεῖα τῆς Δημοκρατίας): α) ἐκσκαφή καὶ ἰσοπέδωση: 4.000 δρχ., β) κιγκλίδωμα καὶ ἀπαλλοτρίωση: 3.000 δρχ. *Σύνολο*: 7.000 δρχ., 3) *ὁδὸς Γεωργίου Α'*: α) κιγκλίδωμα: 1.000 δρχ., β) ἰσοπέδωση καὶ ἐκσκαφή: 500 δρχ., γ) διόρθωση πεζοδρομίων: 1.500 δρχ. *Σύνολο*: 3.000 δρχ. 4) *τμήμα λεωφόρου* ποὺ θὰ κατασκευαζόταν ἀπὸ τὴν πλατεῖα Βασ. Σοφίας, 80 μ. περίπου, μὲ σκυρόστρωση πεζοδρομίων καὶ δέντροφύτευση: 8.000 δρχ. 5) *ρυμοτομία τῆς ὁδοῦ Βελισσαρίου* (πίσω ἀπὸ τὸ Ἀρχιμαντρεῖό): 2.000 δρχ., 6) *συντήρηση δημόσιων οἰκοδομημάτων*: 3.000 δρχ., 7) *κατασκευὴ τμήματος τῆς λεωφόρου μπροστὰ ἀπὸ τὸν Κουραμπά*: 13.000 δρχ. *Σύνολο πιστώσεων γιὰ ἔργα στὰ Γιάννινα*: 45.000 δρχ.

1. Βλ. ἀπόφαση: 19648/4-12-1913, φύλλο 45/10-12-1913 τοῦ ΕΔ.

ΣΤ' *Κεντρικὸς σταθμὸς αὐτοκινήτων Ἰωαννίνων*: 1) κατασκευὴ κλειστοῦ ὑελοστεγοῦς παραρτήματος ἐμβαδοῦ 360 τ.μ: 7.500 δρχ., 2) ἐπένδυση τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ ὑπόστεγου ποῦ ὑπῆρχε κι ἀπρόοπτα: 1.000 δρχ. Σύνολο: 8.500 δρχ.

Γιὰ τὸ 1914 ἡ Γ. Διοίκηση, ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῆς χρήσης τοῦ 1914, διέθεσε τὶς παρακάτω πιστώσεις, ἐνῶ οἱ μηνιαῖες, ἀπὸ τὴν χρῆση τοῦ 1913, γιὰ τὴ συντήρηση τῶν ὁδῶν, θὰ συνεχίζονταν κι αὐτὴ τὴ χρονιά: 1) κατασκευὴ ἀρχειοθήκης Γραφείου τῆς Γ. Διοίκησης: 600 δρχ., 2) γιάλινη θύρα τοῦ Γραφείου τῆς Γ. Διοίκησης: 300 δρχ., 3) ἐπισκευὴ καὶ ἐπίπλωση τοῦ Ἀστυχημεῖου: 600 δρχ., 4) ἐπισκευὴ τοῦ Δασοφυλακείου: 600 δρχ., 5) κατασκευὴ 5 δασοφυλακείων στὰ Γιάννινα: 10.000 δρχ., 6) κατασκευὴ πορθμεῖου στὸν Καλαμά: 2.000 δρχ., 7) συμπλήρωση πορθμεῖου στὴ Μπαλντούμα: 1.000 δρχ., 8) γιὰ τὴν ὁδὸ Ἀρτας-Φιλιππιάδας: 18.000 δρχ., 9) ἀπαλλοτριώσεις στὴ λεωφόρο Δωδώνης: 60.000 δρχ., 10) ἐπισκευὴ βατῆς ὁδοῦ Παραμυθιάς-Μαργαριτιοῦ: 6.000 δρχ., 11) ἐπισκευὴ βατῆς ὁδοῦ Μετσόβου-Καλαρρυτῶν: 60.000 δρχ., 12) γιὰ Δημοτικὰ ἰδρύματα: στὸ συμβούλιο περιοχῆς Κουραμπᾶ: 250.000 δρχ. δάνειο, μὲ διάρκεια ἐξόφλησης 50 χρόνια καὶ ἐτήσιο τοκοχρεωλύσιο 6%¹. Κατὰ τὸν ἴδιο μῆνα, πίστωση 10.000 δρχ. προοριζόταν γιὰ τὴν ἐπισκευὴ τῆς θολωτῆς γέφυρας, ποῦ εἶχε ὑποστεῖ βλάβες στὸ 96 χλμ. τῆς ὁδοῦ Δελβίνου-Ἀγίων Σαράντα, τοῦ φράγματος Καλετζιώτου καὶ γιὰ συμπληρωματικὲς ἐπισκευὲς τμήματος².

Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1914 ἡ ἀπόφαση τῆς Γ. Διοίκησης *Περὶ συντηρήσεως ἐθνικῶν ὁδῶν*³ ἀποτελέσσε τὸ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῶν ὧσων μέχρι τότε εἶχαν ἀποφασιστεῖ, γιὰτὶ καθόριζε ὅλες τὶς λεπτομέρειες μιᾶς ἀποτελεσματικῆς ἐπέμβασης γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ ὁδικοῦ δικτύου⁴. Ἡ ἀπόφαση περιλάμβανε 21 ἄρθρα. Τὰ πρῶτα (1-4) ἀναφέρονταν στὰ ὄργανα ποῦ θὰ συντηροῦσαν τοὺς δρόμους (συνεργεῖα 4-5 ἐργατῶν μ' ἐπικεφαλῆς ἐργαζόμενο ἀρχιεργάτη), στὸν ἀριθμὸ τῶν συνεργείων, τὸν τρόπο συγκρό-

1. Τὸ δάνειο δόθηκε γιὰ τὰ παρακάτω ἔργα: 1) συμπλήρωση τοῦ ἡμιτελοῦς τουρκικοῦ γυμνασίου καὶ μετατροπὴ του σὲ Νοσοκομεῖο: 80.000 δρχ., 2) ἐπισκευὴ καὶ διαρρύθμιση σὲ ξενοδοχεῖα τῶν δυὸ κεντρικῶν κτιρίων τοῦ κήπου Κουραμπᾶ: 130.000 δρχ., 3) ἐπισκευὴ τοῦ καφενείου «Δωδώνη» στὸν κήπο Κουραμπᾶ καὶ μετατροπὴ σὲ Καφεστιατόριο: 25.000 δρχ., 4) ἐπισκευὴ τοῦ μικροῦ κτιρίου ποῦ βρισκόταν στὸ ἄκρο τοῦ κήπου τοῦ Κουραμπᾶ καὶ μετατροπὴ του σὲ Μουσεῖο: 15.000 δρχ. Σύνολο: 250.000 δρχ.

2. Βλ. ἀπόφαση: 22159/26-12-1913, ὕ.π. φύλλο.

3. Βλ. ἀπόφαση: 649/7-1-1914, φύλλο 47/20-1-1914.

4. Γιὰ τὸ ὁδικὸ δίκτυο τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 19ου αἰ., μὲ ἀναφορὲς στὸ παρελθὸν καὶ προεκτάσεις στὰ ἐπόμενα χρόνια ὡς τὴν ἀπελευθέρωση, βλ. στὴ μελέτῃ τῆς Ἀγγελικῆς Κωνσταντακοπούλου, «Τὸ ὁδικὸ δίκτυο τῆς Ἠπείρου στὴ γεωγραφικὴ περιγραφὴ τοῦ Π. Ποταγοῦ (1886)», *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἱστορίας*, ἐκδ. Δήμου Ἰωαννιτῶν, Γιάννινα 1987, σ. 171 κ.ἐξ.

τησῆς τους, στὴν τοποθέτηση ἐπιστατῶν γιὰ τὴν τεχνικὴ ἐπίβλεψή τους καὶ σημειωτῶν (pointeurs) γιὰ τὸ λογιστικὸ ἔλεγχο. Τὰ ἐπόμενα ἄρθρα (5-7) ἀναφέρονταν στὴν ἐπίβλεψη τῶν ἔργων καὶ στὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἀ-πρόσκοπτη διεξαγωγὴ τῶν συγκοινωνιῶν, γιὰ τὰ δυστυχήματα, τὴν καλὴ συντήρηση τοῦ δικτύου, τὴν κανονικὴ πληρωμὴ τῶν συνεργείων καὶ στὴν πρόληψη καταχρήσεων τοῦ δημοσίου χρήματος. Τὰ ἄρθρα 8-10 καθόρι-ζαν τὸν τρόπο τοῦ διορισμοῦ καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀρχιεργατῶν καὶ τὰ πολλαπλὰ καθήκοντά τους. Τὰ ἄρθρα 11-13 μιλοῦσαν γιὰ τὸ ἔργο τῶν συν-εργείων, τίς ἐπιβαλλόμενες ποινὲς σὲ περίπτωση ἀμέλειας ἢ κακοτεχνι-ῶν, στὴ βοήθεια ποὺ ἔπρεπε νὰ προσφέρουν στὸ κοινὸ σὲ περιπτώσεις ἀ-τυχημάτων καὶ στὰ ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐφοδιασμένα. Τὰ ὑπόλοιπα (14-21) προσδιόριζαν τὰ καθήκοντα τῶν ἐπιστατῶν, τῶν σημει-ωτῶν, τοῦ γενικοῦ ἐπόπτη τῶν ὁδῶν, τίς δικαιοδοσίες του γιὰ τὴν πρόσλη-ψη προσωπικοῦ καὶ μέσων (κάρρων ἢ μεταγωγικῶν) καί, τέλος, εἰσήγα-γαν ἓνα σύγχρονο μέτρο γιὰ ν' αὐξηθεῖ ἡ παραγωγικότητα: καθιερώθηκε ἡ παροχὴ ἡθικῶν καὶ ὑλικῶν ἀμοιβῶν στὰ συνεργεῖα, στοὺς ἐπιστάτες καὶ μηχανικοὺς ποὺ εἶχαν νὰ ἐπιδείξουν τὸ ὡς ἄριστα συντετηρημένον διαμέ-ρισμα ὁδοῦ.

Τὰ στελέχη ποὺ ἀνέλαβαν τὸ ἔργο τῆς ἀποκατάστασης καὶ ἐπέκτασης τοῦ ὁδικοῦ δικτύου τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴ διετία 1913-1914 ἦταν τὰ ἑξῆς: 1) Πρῶτος προϊστάμενος τοῦ Τμήματος Δημοσίων Ἔργων καὶ Ναυτιλί-ας διορίστηκε ὁ Ἀνδρέας Κριεζῆς, ποὺ στίς ἀρχὲς Ἰουλίου 1913 ἀντικα-ταστάθηκε ἀπὸ τὸ μηχανικὸ Δ. Φατσῆ¹. 2) τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1913 τοπο-θετήθηκε ὡς Δ/ντῆς ὁ καθηγητὴς τοῦ Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν καὶ ἑφεδρος ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, Ἡπειρώτης, Ἀρίστιππος Κουσιδῆς². 3) Τὸν Κουσιδῆ ἀντικατέστησε ὁ μηχανικὸς Κωνσταντῖνος Ξύδης³. 4) Ὡς προϊ-στάμενοι τῶν 3 Δ/σεων Μηχανικοῦ: Ἰωαννίνων, Ἀργυροκάστρου καὶ Πρέ-βεζας διετέλεσαν οἱ: Α. Κριεζῆς, Κων. Παπαηλιόπουλος, Νικ. Σκέφερης⁴. 5) Γενικὸς ἐπόπτης τῆς ὁδοποιΐας τῆς Ἡπείρου διορίστηκε ὁ Ἡπειρώτης μηχανικὸς Δημήτριος Τζόγιας, τὸ Νοέμβριο τοῦ 1913⁵.

Στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν βρίσκεται ἓνα σημαντικὸ τμῆμα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Δ. Τζόγια, μέρος τοῦ ὁποῖου ἀναφέ-

1. Βλ. ἀπόφαση: 6819/7-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση: 16543/22-10-1913, φύλλο 41/24-10-1914.

3. Βλ. ἀπόφαση: 20872/17-12-1913, φύλλο 47/20-1-1914.

4. Βλ. ἀποφάσεις: 6819/7-7-1913, φύλλο 28/8-7-1913 (Στὴ Δ/ση Ἰωαννίνων ὑπηρέτησε ὡς γεωμέτρης ὁ Armand Archinal, βλ. ἀπόφαση 13379/30-9-1913, φύλ-λο 38/4-10-1913), 6095/26-6-1913, 8002/13-7-1913, φύλλο 30/19-7-1913 (ὅπου ὁ διορισμὸς τοῦ μηχανικοῦ Νικ. Κιτσίκη).

5. Βλ. ἀπόφαση: 17593/4-11-1913, φύλλο 42/7-11-1913.

ρεται καὶ στὴ διετία 1913-1914¹. Ἀπὸ τοὺς ἀπολογισμοὺς τῆς διετίας, στοὺς ὁποίους προτάσσεται καὶ κριτικὴ ἔκθεση, παραθέτουμε τὰ παρακάτω στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο πὺ εἶχε ἐπιτελεστεῖ:

Α' *Κατασκευὴ γεφυρῶν*: Κατασκευάστηκαν 8 νέες γέφυρες, ὀλικοῦ ἀνοίγματος 255 μ. Σ' αὐτὲς συμπεριλαμβάνονταν οἱ μεγάλες ἐπισκευὲς πὺ ἀποτελοῦσαν σχεδὸν νέα ἔργα: τῶν γεφυρῶν Κόνιτσας καὶ παπα-Στάθου, πὺ εἶχαν καταστραφεῖ ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατό. Ὡς νέο ἔργο χαρακτηρίζεται ἡ ἀνέλκυση καὶ συναρμολόγηση τῆς γέφυρας τῆς Μπαλντούμας τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Μετσόβου, πὺ θὰ διευκόλυνε τὴ συγκοινωνία, ἡ ὁποία ὡς τὰ τέλη τοῦ 1914 γινόταν μὲ πορθμεῖο.

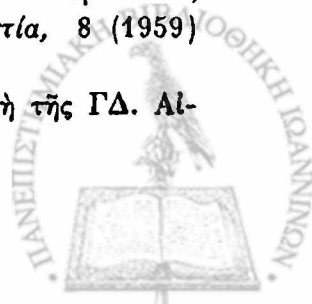
Ἄλλες γέφυρες πὺ κατασκευάστηκαν ἦταν: 1) ἡ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, κοντὰ στὴν Πρέβεζα, 2) ἡ γέφυρα Λούρου, 3) τῆς Τοπόλτσας, στὴν ὁδὸ Ἰωαννίνων-Κόνιτσας, 4) τοῦ Τσιμόβου, κρεμαστὴ στὸν Ἀραχθο, 5) τοῦ Δρίνου, στὴν ὁδὸ Ἰωαννίνων-Ἀργυροκάστρου, 6) τῆς Βιστρίτζης, στὸν ἴδιο δρόμο, 7) πορθμεῖο Καλαμᾶ. Ἐπίσης εἶχε γίνεῖ ἐπισκευὴ τῶν γεφυρῶν Δελβίνου καὶ Πρεμετῆς. Τὰ ποσὰ πὺ εἶχε διαθέσει ἡ Γ. Διοίκησις γιὰ τὰ γεφύρια ἦταν: τὸ 1913: 43.000 δρχ., ἐνῶ τὸ 1914: 29.016 δρχ.

Β' *Κατασκευὴ ὁδῶν*: 1) τμῆμα τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Ἡγουμενίτσας (γύρω στὰ 30 χλμ.), 2) τμῆμα τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Ζαγορίου (3 χλμ., στὰ ὁποῖα δὲν εἶχε γίνεῖ κυλίνδρωση)². 3) τμῆμα τῆς ὁδοῦ Ἀρτας-Φιλιπιάδας (3/10). Ὁ Δ. Τζόγιας ὁμολογεῖ ὅτι ἡ κατασκευὴ εἶχε καθυστερήσει ἀπὸ ὑπαίτιότητα τῆς ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία ἐβράδυνε νὰ ἐπιλέξει μιὰ ἀπὸ τίς δυὸ λύσεις: ν' ἀκολουθήσει ἡ κατασκευὴ τὴν ὁδὸ πὺ ὑπῆρχε καὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ κατασκευάζεται ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἢ νὰ προτιμηθεῖ ἡ λύσις τῆς διέλευσης τοῦ δρόμου ἀπὸ μέρη πὺ στεροῦνταν κάθε μέσου συγκοινωνίας καὶ πὺ ἦταν δαπανηρότερη. Προτιμήθηκε ἡ δεύτερη λύσις. 4) ὁδὸς ἐνωτικὴ Δωδώνης.

Εἶχε γίνεῖ ἀκόμη κατασκευὴ τῶν ἐξῆς βατῶν ὁδῶν: 1) Σαγιάδας-Φιλιπιάδας, μήκους 12 χλμ., 2) Πάργας-Μαργαριτίου, μήκους 14,5 χλμ., 3) Ἀργυροκάστρου-Λαζαράτων, μήκους 800 μ. *Ποσὰ πὺ διατέθηκαν*: 1) γιὰ κατασκευὴ ὁδῶν: 1913: 110.357 δρχ., 1914: 556.227. 2) γιὰ κατασκευὴ βατῶν ὁδῶν: 1913: 11.857 δρχ., 1914: —

1. Βλ. ἀντίγραφο μὲ ἡμερομηνία 16-11-1914, Ἀρχεῖο Δημητρίου Τζόγια, ΕΗΜ, φάκ. ἀπολογισμοῦ τῆς διετίας 1913-1914. Ὁ Δημήτριος Τζόγιας διορίστηκε μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 17593/4-11-1913 ἀπόφασις τῆς Γ. Διοικήσεως, φύλλο 42/7-11-1913 τοῦ ΕΔ, ὡς γενικὸς ἐπόπτης ἐπὶ τῆς ὁδοποιΐας ἐν Ἡπειρῷ, μὲ μηνιαία ἀποζημίωσις 400 δρχ. Μηχανικὸς στὸ Δῆμο Ἰωαννίνων εἶχε διοριστεῖ καὶ τὸ 1888, βλ. Βασιλείου Πυρσινέλλα, «Ἡ ἱδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῶν», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*, 8 (1959) 859.

2. Ὁ Τζόγιας σημειώνει ὅτι οἱ ἐργασίες ἔπαψαν ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τῆς ΓΔ. Αἰτία πρέπει νὰ ἦταν ἡ ἔλλειψις πιστώσεων.

Γ' Κατασκευὴ νέων κτιρίων καὶ ἔργων: 1) τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ κτίρια ποὺ κατασκευάστηκαν ἦταν ὁ Σταθμὸς τῶν Αὐτοκινήτων καὶ 5 Δασοφυλακεῖα. 2) ἔγιναν ἀπαλλοτριώσεις 28 ἰδιοκτησιῶν καὶ κατασκευὴ πεζοδρομίων στὴ λεωφόρο Δωδώνης, σὲ μῆκος 500 μ. ἀριστερὰ καὶ 150 μ. δεξιὰ. 3) κατασκευάστηκε ἡ κεντρικὴ πλατεῖα, ἀφοῦ ἰσοπεδώθηκε παλαιὸ τουρκικὸ νεκροταφεῖο καὶ σχηματίστηκε οἰκόπεδο 12.000 τ.μ. 4) ἔγινε σκυρόστρωση καὶ κυλίνδρωση τῆς ὁδοῦ ἀγορᾶς καὶ ἄλλων ὁδῶν. 5) κτίστηκαν σταῦλοι ἑφιππης Χωροφυλακῆς. 6) διαμορφώθηκε ὁ χώρος τοῦ νεκροταφείου Περιβλέπτου. 7) ἔγινε ρυμοτομία τῆς ὁδοῦ Βελισσαρίου. 8) κτίστηκαν σταῦλοι ἑφιππης Χωροφυλακῆς στὴν Πρέβεζα, καθὼς καὶ τάφος στὴν ἴδια πόλη. Ποσὰ ποὺ διατέθηκαν: 1913: 51.552 δρχ., 1914: 48.210 δρχ.

Δ' Συντήρηση ὁδῶν: Τὸ ὀλικὸ μῆκος τοῦ δικτύου ποὺ ἀνακαίνιστηκε ἀνερχόταν σὲ 400 χλμ. Ἐγίνε σκυρόστρωση σὲ πολλὰ τμήματα, ἀποκαταστάθηκε σημαντικὸς ἀριθμὸς μικρῶν γεφυριῶν, ξυλίνων καὶ λιθίνων, ποὺ εἶχαν καταστραφεῖ ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατό. Γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ κυκλοφορία τῶν αὐτοκινήτων, ἀντικαταστάθηκαν ὅλα τα ἰσόπεδα λιθόστρωτα ρεῖθρα μὲ ὀχετούς. Οἱ στροφές τῶν δρόμων ἀμβλύθηκαν. Ἐγίνε συντήρηση καὶ ἀνακαίνιση τῶν ὁδῶν: 1) Ἰωαννίνων-Πρεβέζης, 2) Ἰωαννίνων-Ἀργυροκάστρου-Ἀγίων Σαράντα, 3) Ἰωαννίνων-Λεσκοβικίου-Πρεμετῆς-Κοριτσᾶς. Ποσά: 1913: 213.251 δρχ., 1914: 181.091 δρχ.

Στὶς παρατηρήσεις τοῦ ὁ Δ. Τζόγιας σημειώνει ὅτι ἡ συντήρηση τῶν ὁδῶν στὴν Ἠπειρο συνάντησε μεγάλες δυσκολίες, ἐξαιτίας τοῦ μικροῦ πλάτους, τῆς συγκοινωνίας μὲ ἄμαξες (ταλίκες), τοῦ βάρους των, τοῦ ἐπισώτρου τῶν τροχῶν καὶ τῆς ἀκατάπαυστης κίνησης τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν μεταγωγικῶν ἀπὸ τὴν ἑναρξὴ τῆς ἐλληνικῆς κατοχῆς. Τὶς δυσχέρειες μεγάλωναν τὸ μεγάλο ὕψος τῶν βροχῶν (1300 χιλιοστὰ κατὰ μέσο ὄρο, 750 στὴ Β. Γαλλία), ἡ γεωλογικὴ σύσταση τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ πτώση τῶν χιόνων¹.

Ε' Συντήρηση καὶ μεταρρύθμιση κτιρίων: Στὸν τομέα αὐτὸ οἱ δαπάνες διατέθηκαν περισσότερο γιὰ μεταρρυθμίσεις κτιρίων παρά γιὰ ἐπισκευές τους. Ἐπρεπε, ὅμως, νὰ ληφθεῖ πρόνοια γιὰ τὰ κτίρια ποὺ τὸ Δημόσιο εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸ πρῶν καθεστῶς, ὅπως τὸ Διοικητήριο, τὰ Δικαστήρια, τὶς Φυλακές, τὰ Ταχυδρομεῖα, τοὺς Στρατῶνες Χωροφυλα-

1. Ὁ Τζόγιας στὸ σημεῖο αὐτὸ κάνει κριτικὴ γιὰ τὸ ποῖο σύστημα ἦταν καλύτερο γιὰ τὴ συντήρηση τῶν ὁδῶν: τὸ ἡμερομίσθιο ἢ ἡ ἀνάθεση ἐργολαβίας, καὶ καταλήγει στὴν προτίμηση τοῦ μικτοῦ συστήματος. Σχετικὰ μὲ τὴ συντήρηση καὶ ἀνακαίνιση τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Κοριτσᾶ σημειώνει ὅτι, ἂν καὶ ἔγινε σ' ἐποχὴ δριμύτατου χειμῶνα, πραγματοποιήθηκε μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα καὶ φειδῶ τοῦ δημοσίου χρήματος. Δυστυχῶς-πρόσθετε-ἐνεκα τῆς ἐκκενώσεως τῆς περιφερείας ταύτης ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ πολλὰ τῶν ἀρξαμένων ἔργων ἔμειναν ἡμιτελῆ.

κῆς, τὰ Σχολεῖα καὶ ἡμιτελῇ Νοσοκομεῖα. Ἰδιαιτέρα φροντὶς-γράφει ὁ Τζόγιας-ὄφειλε νὰ ληφθῇ διὰ τὰς φυλακάς, ὧν ἡ κατάστασις δὲν περιποιεῖ τιμὴν εἰς πεπολιτισμένον ἔθνος.

Οἱ κυριότερες μεταρρυθμίσεις καὶ ἐπισκευές ἔγιναν: 1) στὸ Διοικητῆριο Ἰωαννίνων, ὅπου στεγάζονταν ἡ Ἀστυνομικὴ Δ/νση, τὰ Δικαστήρια, ἡ Εἰσαγγελία, τὸ Ταμεῖο, τὸ Στρατοδικεῖο, ἡ Χωροφυλακὴ, τὸ Εἰρηνοδικεῖο, ἡ Οἰκονομικὴ Ἐφορεία, τὸ Ἀστυχημεῖο. 2) στὸ Τουρκικὸ Παρθεναγωγεῖο, ὅπου στεγάσθησαν τὰ Τ.Τ.Τ. 3) στὸ Ταχυδρομεῖο-Τηλεγραφεῖο τῶν Ἀγίων Σαράντα. 4) στὸ Τέμενος Πρεμετῆς. 5) στίς ἀποθῆκες Λοζετσιοῦ. 6) στὸ Διοικητῆριο Ἀργυροκάστρου. 7) στὸ οἶκημα τῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς τῶν φυλακῶν στὸ φρούριο Ἰωαννίνων. 9) στὸ Διοικητῆριο Ἰωαννίνων, γιὰ μετατροπὴ αἵθουσας σὲ Κακουργιοδικεῖο. 9) σκυρόστρωση κεντρικῆς ὁδοῦ Πρέβεζας. 10) ἐπισκευὴ ἀποθηκῶν στὰ Παλιοσάραγα Πρέβεζας. 11) ἐπισκευὴ πλατείας τῶν Ἀγίων Σαράντα. 12) ἐπισκευὴ τοῦ Λιμεναρχείου καὶ Ὑγειονομείου Πρέβεζας. 13) μετατροπὴ αἵθουσας στὸ Διοικητῆριο Πρέβεζας σὲ Πρωτοδικεῖο. 14) κατασκευὴ ἀποβάθρας καὶ ἐπισκευὴ τῶν φυλακῶν Ἀκτίου. 15) κατασκευὴ φυλακείου Ἀρχαιοτήτων στὴν Πρέβεζα. 17) διάφορες ἄλλες ἐπισκευές κτιρίων καὶ μικροκατασκευές στὰ Γιάννινα, Πρέβεζα κλπ. Ποσὰ ποὺ διατέθηκαν: 1913: 39.740 δρχ. 1914: 27.741 δρχ.

Τὰ συνολικὰ ποσὰ δαπανῶν στὴν ὑπηρεσίᾳ Δημοσίων Ἔργων ἀνέρχονταν: γιὰ τὸ 1913: 524.631 δρχ., 1914: 896.672 δρχ. Σ' αὐτὰ συμπεριλαμβάνονταν: 1) Μισθοὶ προσωπικοῦ: 1913: 10.220 δρχ., 1914: 38.670 δρχ., 2) ὁδοιπορικὰ καὶ ἀποζημιώσεις: 1913: 11.315, 1914: 8.493 δρχ., 3) ἀγορὰ μηχανημάτων, ἐργαλείων καὶ ὑλικῶν: 1913: 28.761 δρχ., 1914: — 4) γραφικὰ, ἐνοίκια, θέρμανση: 1913: 1.628 δρχ., 1914: 3.150 δρχ.

Στὸ θέμα τῶν Δημοσίων Ἔργων πρέπει ν' ἀναφερθεῖ τὸ σχέδιο ποὺ εἶχε ἐκπονήσει ἡ κυβέρνησις τὸ 1913, νὰ ἐνώσει δηλαδὴ μὲ σιδηρόδρομο τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα μὲ τὶς Νέες Χῶρες¹. Εἶχε ἤδη καταρτιστεῖ ἐπιτροπὴ, γιὰ νὰ συντάξει τὴ σχετικὴ μελέτη στὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ὁ ἐπιθεωρητὴς Δ. Ἀραβαντινός. Στὰ τέλη τοῦ 1913 δημοσιογραφικὲς πληροφορίες ἀνέφεραν ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ τερμάτιζε σύντομα τὶς ἐργασίες της. Καὶ ἡ μὲν σιδηροδρομικὴ σύνδεσις μὲ τὴ Μακεδονία ἔγινε, γιὰ τὴν Ἠπειρο ὅμως τὸ σχέδιο δὲν πραγματοποιήθηκε ποτέ, ἂν καὶ μεταγενέστερες κυβερνήσεις ἀσχολήθηκαν μ' αὐτό.

Τὸ σχέδιο τότε πρόβλεπε: 1) σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Καλαμπάκας-Ἰωαννίνων καὶ Ἰωαννίνων-Ἀγίων Σαράντα, 2) Ἰωαννίνων-Σαγιάδας, 3) δευτερεύουσα γραμμὴ διακλάδωσης ἀπὸ Γεφύρι πασσᾶ στὴν Καστοριά καὶ Κοριτσά.

1. Βλ. καὶ ἀνακοίνωσις Ν. Πιέρρου «Προτάσεις καὶ προσπάθειες σιδηροδρομικῆς σύνδεσης Ἠπείρου 1862-1882» *Πρακτικὰ Συνεδρίου Δήμου Ἰωαννιτῶν 1988*.

Σημεῖο ὑποχρεωτικῆς διάβασης γιὰ τὶς γραμμὲς Ἠπειροῦ ἦταν ὁ Ζυγὸς τοῦ Μετσόβου. Ὡς πολὺ ἐνδιαφέρουσα χαρακτηρίζεται στὸ σχέδιο ἡ γραμμὴ Καλαμπάκας-Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία θὰ διέσχιζε τὴν κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ ὡς τὴν Παλαιὰ Κουτσούφλιανη, θὰ προχωροῦσε πρὸς τὸ Ζυγὸ, ποὺ θὰ τὸν περνοῦσε μὲ κατασκευὴ σήραγγας καὶ θὰ κατευθυνόταν πρὸς τὸ χάνι Καμπέρ-ἀγά. Ἀπὸ κεῖ θ' ἀνέβαινε πρὸς τὸ Δρίσκο, ποὺ θὰ τὸν περνοῦσε ἐπίσης μὲ σήραγγα καὶ θὰ κατέβαινε ἀπὸ τὶς μεσημβρινὲς κλιτύες τοῦ Μιτσικελιοῦ βόρεια τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἀπὸ κεῖ πρὸς Ἀγίους Σαράντα μέσω Σαγιαδάς. Ἡ γραμμὴ θὰ εἶχε ἔκταση 118 χλμ. καὶ ἡ δαπάνη προϋπολογιζόταν σὲ 20.000 000 δρχ., λόγω κατασκευῆς τῶν σιδηρῶν ἡ σημασία της θὰ ἦταν διεθνῆς, γιὰτὶ θὰ ἐξυπηρετοῦσε τὴ συγκοινωνία ἀνάμεσα στὴν Ἀδριατικὴ καὶ τὸ Αἰγαῖο¹.

—Ἡ Ὑπηρεσία Αὐτοκινήτων

Στις ἀρχὲς Δεκεμβρίου 1913 ἐκδόθηκε ἡ βασικὴ ἀπόφασις ποὺ ρύθμιζε ὅσα εἶχαν σχέση μὲ τὴν Ὑπηρεσία Αὐτοκινήτων². Προηγήθηκε, τὸ Νοέμβριο τοῦ 1913, ἀπόφασις ποὺ ρύθμιζε τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀμαξῶν, φορητῶν καὶ ἐπιβατικῶν αὐτοκινήτων³. Ὁ Κανονισμὸς τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων εἶχε 8 κεφάλαια μὲ 31 ἄρθρα. Ἦταν λεπτομερὲς, κάλυπτε ὅλες τὶς πτυχὲς καὶ διέγραφε μὲ σαφήνεια τὰ καθήκοντα τῶν ὑπαλλήλων.

Τὸ α' κεφ. (2 ἄρθρα) σχετίζεται μὲ τὰ καθήκοντα, τὶς δικαιοδοσίαις καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ Διευθυντῆ τῆς Ὑπηρεσίας, τὸ β' (ἄρθρο 1) μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ βοηθοῦ Διευθυντῆ, τὸ γ' (ἄρθρο 1) μὲ τὰ καθήκοντα καὶ τὸ ὥράριο τῶν ἐλεγκτῶν, τὸ δ' (ἄρθρο 4) μὲ ὅσα ἀφοροῦσαν τὸν ἀποθηκά-

1. Βλ. Ἠπειρος, φύλλο 80 (260)/3-11-1913.

2. Ἡ Ὑπηρεσία πρέπει νὰ ὑπαγόταν στὸ Τμῆμα Δημοσίων Ἔργων, ἕως οὗ ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην τὸ Ὑπουργεῖο Συγκοινωνίας ποὺ ἰδρύθηκε στὶς 18 Ἰουνίου 1914. Γιὰ τὴν ἰδρυση τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 19643/3-12-1913 ἀπόφασιν, φύλλο 45/10-12-1913.

3. Βλ. ἀπόφασις: 18763/15-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913. Σύμφωνα μ' αὐτὴ ἔπρεπε: 1) Οἱ πεζοπόροι καὶ οἱ ἑφιπποι, καθὼς καὶ τὰ αὐτοκίνητα, οἱ ἀμαξες κλπ. νὰ κινοῦνται πάντοτε στὰ δεξιὰ τοῦ δρόμου, 2) οἱ ἀμαξηλάτες δὲν ἔπρεπε νὰ κοιμοῦνται, ἀλλὰ νὰ εἶναι νήφοντες, ὅταν τὰ ὀχήματά τους βρίσκονταν σὲ κίνησιν, 3) μέσα στὶς πόλεις οἱ ἑφιπποι καὶ οἱ ὀδηγοὶ αὐτοκινήτων ἔπρεπε νὰ μετριάξουν τὴν ταχύτητά τους, 4) οἱ τετράτροχες φορτάμαξες (κοινῶς ταλίκες) ἔπρεπε νὰ φέρουν αὐξοντα ἀριθμὸ (προφανῶς κυκλοφορίας) καὶ μάλιστα σ' ἐμφανὲς μέρος, 5) ὅλοι οἱ κάτοχοι ἐπιβατικῶν ἀμαξῶν, καθὼς καὶ τετράτροχων φορταμαξῶν ἔπρεπε νὰ ἐφοδιάσουν τὰ ὀχήματά τους μὲ τροχοπέδες μὲ πέδιλα. Ἔτσι, θ' ἀποφεύγονταν τὰ δυστυχήματα, οἱ φθορὲς τῶν δρόμων καὶ τῶν αὐτοκινήτων ἀπὸ τὶς ἐναποθέσεις ἢ κατολισθήσεις λίθων, 6) γιὰ τὴν καλὴ συντήρησιν τοῦ ὁδοστρώματος, καθὼς καὶ τῶν τεχνικῶν ἔργων, τὸ πλάτος τῶν ἐπισώτρων ὀριζόταν σὲ 6,5 ἐκ. τὸ λιγότερο. Ὅλα τὰ ἐπίσωτρα τῶν ἀμαξιῶν ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ ἄλλα ποὺ θὰ εἶχαν τὸ ὀριζόμενον πλάτος.

ριο, τὸ στ' (ἄρθρο 2) μιλοῦσε γιὰ τὰ καθήκοντα τοῦ ἐργοστασιάρχῃ¹, τὸ ζ' (ἄρθρο 1) γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῶν ἐπισκευαστῶν τῶν ἐλαστικῶν ἐπισώτρων, τὸ η' (ἄρθρο 4) γιὰ τὴν ὑπηρεσία καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ὁδηγῶν, τὸ θ' γιὰ τὶς γενικὲς διατάξεις (ἄρθρα 10, τὰ ὁποῖα καθορίζουν καὶ τὸ ὠράριο τῶν ὑπαλλήλων, τὶς κατηγορίες καὶ τὴν ἀναγκαιότητα τῶν ἐπισκευῶν κλπ.)².

Ἡ ὅλη νομοθεσία γιὰ τὴν ὁργάνωση τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων στὴ διετία 1913-1914 συμπληρώθηκε μὲ τὴν ὁργανικὴ διατάξη *Περὶ καθορισμοῦ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν μισθῶν τῶν παρὰ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν αὐτοκινήτων μαθητευομένων βοηθῶν, τεχνικῶν καὶ ὁδηγῶν*³. Σύμφωνα μ' αὐτή, οἱ κατηγορίες τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων καὶ οἱ ἀντίστοιχοι μηνιαῖοι μισθοὶ τους καθορίστηκαν ὡς ἑξῆς:

1) ὁδηγὸς α' τάξης: 250 δρχ., β' τάξης: 225 δρχ., γ' τάξης: 200 δρχ., καὶ δ' τάξης: 180 δρχ.

2) τεχνίτης: α' τάξης: 200 δρχ., β' τάξης: 180 δρχ., γ' τάξης: 150 δρχ., καὶ δ' τάξης: 120 δρχ.

3) βοηθὸς ὁδηγοῦ: α' τάξης: 120 δρχ., β' τάξης: 100 δρχ.

4) μαθητευόμενος: α' τάξης: 90 δρχ., β' τάξης: 75 δρχ., γ' τάξης: 45 δρχ., δ' τάξης: 30 δρχ., καὶ ἄμισθος.

Ἡ προαγωγή σὲ κάθε κατηγορία γινόταν ἀπὸ τὴν κατώτερη τάξη στὴν ἀμέσως ἀνώτερη. Σὲ περίπτωσι ἀνάγκηςμποροῦσαν νὰ γίνονται διορισμοὶ ὑπαλλήλων ποὺ δὲν ὑπηρετοῦσαν στὰ αὐτοκίνητα σὲ ὁποιαδήποτε θέση. Γιὰ τὴν τοποθέτηση, ὅμως, αὐτὴ καὶ γιὰ τὴν προαγωγή τους ἔπρεπε νὰ ὑποστοῦν εὐδόκιμη πρακτικὴ δοκιμασία ἐνώπιον ἐπιτροπῆς.

Μὲ ἄλλη πράξη⁴ οἱ ὑπάλληλοι τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων διαβαθμίστηκαν σὲ κατηγορίες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ὁδηγούς, ὡς ἑξῆς:

1) τεχνίτες: α' τάξης: 6, β' τάξης: 5, γ' τάξης: 1 καὶ δ' τάξης: 2.

2) βοηθοὶ ὁδηγῶν: α' τάξης: 3 καὶ β' τάξης: 2.

3) μαθητευόμενοι: α' τάξης: 1, β' τάξης: 3, γ' τάξης: 4 καὶ δ' τάξης: 4.

Ἦταν φυσικὸ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν αὐτοκινήτων, ποὺ δημιουργοῦσε νέες προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων, νὰ προκαλεῖ αἰσθήματα ἱκανοποίησης στὸν πληθυσμό. Τὴν ἱκανοποίηση αὐτὴ μεταφέρει στίς στῆλες τοῦ ὁ ἐγχώριος τύπος, ἐξαιρόντας τὴ φροντίδα τῆς Διοίκησης γιὰ τὴν προμήθεια νέων αὐτοκινήτων, κάτι ποὺ χαρακτηρίζοταν ὡς ἀγαθὸ

1. Φρόντιζε γιὰ τὸν ἔλεγχο, τὶς ἐπισκευὲς καὶ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν αὐτοκινήτων.

2. Μὲ νεότερη ἀπόφαση (18520/1914 πράξη, φύλλο 57/7-11-1914) τροποποιήθηκε ἡ πρώτη παράγραφος τοῦ ἄρθρου 26 τοῦ Κανονισμοῦ ποὺ ἀφοροῦσε τὸν τρόπο ποὺ γίνονταν ἡ ἀπαλλογή τῶν ὑπαλλήλων ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία.

3. Βλ. πράξη 20605/17-12-1914, φύλλο 59/18-12-1914.

4. Βλ. πράξη 20606/17-12-1914, δ.π., φύλλο.

τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας καὶ κίνητρο εὐημερίας τῶν κατοίκων. Στους Γιαννιώτες εἶχε προκαλέσει ἐντύπωση ἡ ἐμφάνιση 6 αὐτοκινήτων τύπου «Renault» τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου 1913¹, πού εἶχαν κατασκευαστεῖ στὰ γνωστὰ γαλλικὰ ἐργοστάσια γιὰ λογαριασμὸ τῆς Γ. Διοίκησης². Εἶχε προγραμματιστεῖ ἡ ἀγορὰ καὶ νέων αὐτοκινήτων τοῦ ἴδιου τύπου καὶ μηχανικὸς τῆς Ὑπηρεσίας ἔπρεπε νὰ τὰ παραλάβει στὸ Παρίσι³. Τελικὰ, τὰ αὐτοκίνητα αὐτὰ δὲν ἔφτασαν στὰ Γιάννινα, γιατί συνέπεσε ἡ ἔκρηξη τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου κι ὁ μηχανικὸς ἐπέστρεψε.

Φαίνεται ὅτι οἱ ἀποδοχὲς τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων ἦταν μικρές. Ἴσως νὰ ὑπῆρχαν κι ἄλλοι λόγοι παραπόνων, πάντως στὶς 19 Μαρτίου 1914 οἱ ὑπάλληλοι ἀπήγγησαν, ἐξέλεξαν ἀπεργιακὴ ἐπιτροπὴ καὶ ζήτησαν νὰ ἐκθέσουν ἐγγράφως τὰ αἰτήματά τους πρὸς τὸν Γ. Διοικητή. Ἡ στάση τοῦ Διευθυντῆ τῆς Ὑπηρεσίας ἀπέναντι στοὺς ἀπεργοὺς ἦταν σκληρὴ. Συνιστοῦσε στὸν Γ. Διοικητὴ νὰ τοὺς ὑποδεχτοῦν χωροφύλακες καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν στὸν εἰσαγγελέα⁴.

Οἱ εἰσπράξεις τῶν Αὐτοκινήτων τῆς Γ. Διοίκησης Ἡπείρου τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (Μάρτιος 1914) κυμαίνονταν γύρω στὶς 500 δρχ. τὴν ἡμέρα. Σημειώνουμε ἐνδεικτικὰ τὴν εἴσπραξη τῆς 26 Μαρτίου 1914:

1) ἐπιβατικὸ αὐτοκίνητο γιὰ τὴν Πρέβεζα: 111 δρχ., 2) φορτηγὸ αὐτοκίνητο γιὰ τὴν Πρέβεζα: 56 δρχ., 3) ἐπιβατικὸ αὐτοκίνητο πολυτελείας γιὰ Ἀργυρόκαστρο: 182 δρχ., 4) ἀπὸ εἰσπραξὴ μικροῦ αὐτοκινήτου πού εἶχε διατεθεῖ στὸν δ/ντὴ τῆς Τράπεζας Ἀθηνῶν Φραγκόπουλο: 72 δρχ., 5) ἀπὸ εἰσπράξεις καθ' ὁδόν: 20 δρχ., 6) εἰσπράξεις τοῦ φορτηγοῦ γιὰ τὴν Πρέβεζα ἀπὸ ἀποσκευές: 5,40 δρχ. Σύνολο: 446,40 δρχ.⁵ Οἱ εἰσπράξεις τῆς ἐπόμενης μέρας ἔφτασαν στὶς 504,20 δρχ.

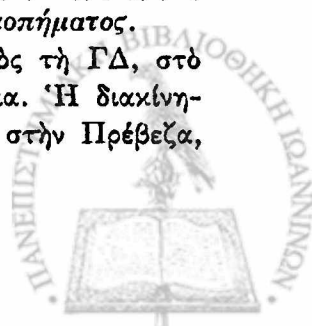
1. Ἀνάλογα ἦταν τὰ συναισθήματά τους ὅταν ἐμφανίστηκε τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα τὸ 1910, βλ. σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Γεωργίου Α. Σιυρόκα, «Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα (1910)», *Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιο*, 8 (1986) 122 κ.ἐξ. Βλ. ἐπίσης Νισίμ Ντεκάστρο, «Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*, 4 (1955) 374-375, Δ. Σχλαμάγκκα, «Τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο στὰ Γιάννινα», *Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*, ὁ.π., σ. 413.

2. Βλ. ἐφημ. *Ἡπειρος*, φύλλο 31 (211)/7-9-1913.

3. Βλ. τὴν με ἡμερομηνία 28-7-1914 διαταγὴ τῆς ΓΔ πρὸς τὸν Ν. Παπανδρέου, μηχανικὸ τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων, ΑΓΔ, φάκ. 2/10 1914-1915.

4. Βλ. τὴν με ἡμερομηνία 19-3-1914 ἀναφορὰ τοῦ Ν. Παπανδρέου πρὸς τὴ ΓΔ, ΑΓΔ, φάκ. 2/10 1914-1915. Τὴν ἄλλη μέρα ἐξέδιδε βεβαίωση σχετικὴ με χορήγηση ἄδειας ὑπαλλήλου, στὴν ὁποία σημειώνει: οὐδὲν ὡς μετεῖχε τοῦ πρᾶξιμοπάματος.

5. Βλ. ἀναφορὰ: 57/27-3-1914 τῆς Ὑπηρεσίας Αὐτοκινήτων πρὸς τὴ ΓΔ, στὸ ὁ.π. ΑΓΔ. Με τὰ αὐτοκίνητα ταξίδευαν ἀτελῶς ὑπάλληλοι κι ἄλλα ἄτομα. Ἡ διακίνησις τῶν ἡθοποιῶν π.χ. τοῦ θιάσου Ἰακωβίδου-Ροζάν, ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὴν Πρέβεζα, γινόταν ἐπίσης δωρεάν.

Παράπονα, ὅμως, γιὰ τὴν Ὑπηρεσία Αὐτοκινήτων δὲν ὑπῆρχαν μόνο ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους, ἀλλὰ κι ἀπὸ τὸ ἐπιβατικὸ κοινό. Τουλάχιστον αὐτὸ ἀφήνει νὰ ἐννοηθεῖ ἀνακοίνωση τῆς Ὑπηρεσίας, δημοσιευμένη στὸν τύπο, μὲ τὴν ὁποία παρακαλοῦνται οἱ ἐπιβάτες νὰ μὴ διατυπώνουν τὰ παράπονά τους ἀπευθείας στοὺς ὑπαλλήλους τοῦ σταθμοῦ ἢ στοὺς ὁδηγοὺς τῶν αὐτοκινήτων, ἀλλὰ νὰ τὰ γράφουν ἰδιόχειρα καὶ ἐνυπόγραφα σὲ εἰδικὸ βιβλίον ποὺ ὑπῆρχε στὸ γραφεῖο τοῦ διευθυντῆ τοῦ σταθμοῦ¹.

Στὸ μεταξὺ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἄρχισε νὰ συμμετέχει στὴν ὁλοένα ἐξελισσόμενη συγκοινωνία μὲ τὸ αὐτοκίνητο. Ὁ ἐπιχειρηματίας φιλοπρόοδος ἔμπορος τῆς ἀγορᾶς Β. Χολέβας—ἔγραφε ὁ τύπος—μετέφερεν ἐν λεωφορεῖον πρώτης τάξεως ἀνετώτατα σκοποῦν τὴν συγκοινωνίαν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς πόλεώς μας... Ἡ τιμὴ εἶναι πάμφθηνος, ἀπίστευτος! Ἀπὸ τῆς πλατείας Σαπουντζάκη μέχρι τῆς πλατείας Κωνσταντίνου τοῦ Ἐλευθερωτοῦ λεπτὰ 10. Ἀπὸ τῆς πλατείας Κωνσταντίνου τοῦ Ἐλευθερωτοῦ μέχρι τῆς πλατείας τοῦ Γεωργίου Σταύρου λεπτὰ 15. Ἀπὸ τῆς πλατείας Γεωργίου Σταύρου μέχρι τοὺς Ἀμπελοκήπους λεπτὰ 15. Δηλαδή μὲ 40 μόνον λεπτὰ μεταβαίνετε ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τῆς πόλεως εἰς τὸ ἄλλο².

Ἡ καθιέρωση τῆς ἀστικῆς συγκοινωνίας μὲ ἰδιωτικὰ λεωφορεῖα ἐρχόταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ συμφέροντα τῶν ἀμαξάδων, ποὺ ὡς τότε μόνοι τοὺς διακινουῦσαν τὸ ἐπιβατικὸ κοινὸ στὴν πόλιν καὶ συναγωνίζονταν ἀκόμη τὸ αὐτοκίνητο καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὴ. Τὸ αὐτοκίνητο ἦταν φτηνότερο καὶ ταχύτερο, γι'αὐτὸ κι ὁ συναγωνισμός, ποὺ συνεχίστηκε ὁλόκληρες δεκαετίες, ὁδήγησε τελικὰ στὴν ἐξαφάνιση τῆς ἁμαξας.

Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἀμαξάδων ἄρχιζε ἀπὸ 1 δρχ. καὶ ἔφτανε στὶς 20, γιὰ ἓνα δρομολόγιο μέσα στὴν πόλιν καὶ τὰ προάστια (γιὰ μιὰ διαδρομὴ π.χ. ὡς τὸ Μπιζάνι, μὲ ἐπιστροφή). Ἔτσι, ἐνῶ μὲ τὸ λεωφορεῖο ἡ διαδρομὴ ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρο τῆς πόλης μέχρι τὸ ἄλλο ἦταν 40 λεπτά, μὲ τὴν ἁμαξά ἡ διαδρομὴ σ' ἓνα μόνο δρόμο κόστιζε 1 δρχ³.

Ἀμεσα συνδεδεμένο μὲ τὴ ζωὴ τῆς πόλης ἦταν—καὶ εἶναι—τὸ Νησί της. Ἡ ἐπικοινωνία γινόταν τότε μὲ τὰ μικρὰ πλεούμενα τῶν νησιωτῶν καὶ ἡ σκληρότητα τοῦ ἐπαγγέλματος ὑποχρέωνε τοὺς βαρκάρηδες νὰ παραβαίνουν τὶς ἀστυνομικὲς διατάξεις καὶ νὰ ζητοῦν μεγαλύτερα λεμβουχικὰ ἀπὸ τὰ κανονισμένα. Ἡ Ἀστυνομία ὑποχρεώθηκε ἔτσι, τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1913, νὰ καθορίσει τιμολόγιο λεμβουχικῶν, μὲ τὸ αἰτιολογικὸ ὅτι:...λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπληστίαν τινῶν λεμβούχων ἀξιούντων ὑπέρογκον ναυλον... ἀντιθέτως πρὸς τὰ μέχρι πρό τιнос καταβαλλόμενα λεμβουχικά, καὶ παρατηρήσαντες ὅτι ἀφιέμενοι ἐλεύθεροι τοῦ πρὸς κοινὴν χρῆσιν λέμ-

1. Βλ. ἀνακοίνωση δημοσιευμένη στὸ φύλλο 169 (349)/2-4-1914 τῆς Ἡπείρου.

2. Βλ. Ἡπειρος, φύλλο 190 (390)/23-5-1914.

3. Βλ. Ἡπειρος, φύλλο 9 (191)/11-8-1913.

βων, δύνανται νὰ λάβωσιν χώραν ἔριδες καὶ ἀνθρώπων συσσωρεύσεις, ὧν ἐνεκεν ἡ κοινὴ ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια εἰς κίνδυνον ἐμβάλλεται...

Τὰ λεμβουχικὰ καθορίστηκαν ὡς ἐξῆς: 1) μετάβασις 4 ἡ καὶ περισσοτέρων ἀτόμων στὸ Νησί, μὲ δικαίωμα παραμονῆς σ' αὐτὸ καὶ ἐπιστροφή: 0,30 δρχ. τὸ ἄτομο. 2) λιγότερα ἀπὸ 4 ἄτομα, μὲ τὰ ἴδια δικαιώματα ὅπως παραπάνω: 1 δρχ. τὸ ἄτομο. 3) μετάβασις σὲ χωριὸν στὴν ἀπέναντι ὄχθη τῆς λίμνης καὶ ἐπιστροφή: 1,60 δρχ. τὸ ἄτομο¹.

—Οἱ θαλάσσιες συγκοινωνίες

Μὲ τὴν ἀπόφασιν ποὺ ἀναφερόταν στὰ δρομολόγια τῶν Ταχυδρομείων² καθορίζονταν καὶ τὰ δρομολόγια γιὰ τοὺς ἀπόπλους καὶ κατάπλους τῶν πλοίων στὰ λιμάνια τῆς Πρέβεζας καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα. Τὰ πλοῖα ποὺ ἐκτελοῦσαν τὰ δρομολόγια ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Πρέβεζας ἦταν τὰ ἐξῆς:

Ἀπόπλους: Α' Ἑλληνικῶν Ἑταιρειῶν: Ἀλκυὼν καὶ Ἅγιος Ἰωάννης (τῶν Γ. Πορτόγλου καὶ Γ. Μαρκέτου), Ἀρης (τοῦ Σ. Παπαλεονάρδου), Πύλαρος (τοῦ Ν. Ἀθανασοῦλη), Ἀμαλία (τῆς Πανελληνίου - Ἰονικῆς), Ὑδρα (τῆς Κυκλαδικῆς).

Β' Ξένων Ἑταιρειῶν: *Villam* (τῆς Ungaro-Croate), *Albanien* (τοῦ Lloyd-Austriaco) *Adriatico* (τῆς Puglia). Τὸ *Villam* καὶ τὸ *Albanien* ἔφευγαν ἀπὸ τὸ λιμάνι τῆς Πρέβεζας κάθε Δευτέρα, τὸ πρῶτον στίς 6 π.μ. καὶ τὸ δεύτερον στίς 4 μ.μ. Τὸ δρομολόγιον τοῦ *Villam* ἦταν: Λευκάδα, Ἀργοστόλι, Ζάκυνθος, Πάτρα, Λευκάδα, Κέρκυρα καὶ Φιοῦμε. Τοῦ *Albanien*: Λευκάδα, Πάργα, Σαγιάδα, Κέρκυρα, Ἅγιοι Σαράντα, Αὐλώνα. Τὸ *Adriatico* ἀναχωροῦσε ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν στίς 12 τὸ μεσημέρι κάθε Κυριακῆς γιὰ: Λευκάδα, Ἡγουμενίτσα, Σαγιάδα, Κέρκυρα, Ἀγίους Σαράντα, Αὐλώνα, Βρινδῆσιον κλπ.

Ὁ κατάπλους τῶν ἀτμοπλοίων τῶν ξένων ἐταιρειῶν γιὰ τὴν Πρέβεζαν καὶ ἄλλα λιμάνια γινόταν μὲ τὰ πλοῖα: *Adelsberg* (τοῦ Lloyd-Austriaco), *Adriatico*, *Villam*. Τὸ πρῶτον ἔφτανε κάθε Δευτέρα στίς 6 μ.μ. μὲ δρομολόγιον: Αὐλώνα, Ἅγιοι Σαράντα, Κέρκυρα, Σαγιάδα, Πάργα, Λευκάδα, Πρέβεζα. Τὸ δεύτερον κάθε Σάββατον στίς 4 μ.μ. μὲ δρομολόγιον: Βρινδῆσιον, Αὐλώνα, Ἅγιοι Σαράντα, Κέρκυρα, Ἡγουμενίτσα, Σαγιάδα καὶ Λευκάδα. Τὸ τρίτον κάθε Κυριακῇ, μὲ δρομολόγιον: Φιοῦμε, Κέρκυρα, Λευκάδα, Πάτρα, Ζάκυνθος, Ἀργοστόλι, Λευκάδα. Ἑλληνικὰ ἀτμοπλοῖα γιὰ τοὺς κατάπλους ἦταν τὰ ἴδια ποὺ ἀναφέρθηκαν. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπιαναν λιμάνια κάτω ἀπὸ τοὺς Ἀγίους Σαράντα, ἐνῶ οἱ ξένες ἐταιρεῖες ἐστελναν πλοῖα σὲ ἑλληνικὰ λιμάνια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης καὶ ἐκμεταλλεύονταν μόνες αὐτὲς ὅλα τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας.

1. Βλ. Ἠπειρος, φύλλον 177/22-4-1913.

2. Βλ. φύλλον 15/17-5-1913 τοῦ ΕΔ.

ΣΤ' ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τὸ Μάιο τοῦ 1913 ἰδρύθηκε τὸ Ζ' Τμῆμα τῆς Γ. Διοίκησης¹. Προϊστάμενος τοποθετήθηκε ὁ Ἡπειρώτης καθηγητῆς Μέσης Ἐκ/σεως Ἀναστάσιος Σακελλαρίου, ὁ ὁποῖος παρέμεινε ὡς τὸ Νοέμβριο τοῦ 1914, ὅποτε γύρισε στὴν Ἀθήνα, γιατί προήχθη σὲ Ἐκπαιδευτικὸ Σύμβουλο².

Ἀκολούθησε ἡ διαίρεση σὲ 5 σχολικὲς περιφέρειες κι ὁ διορισμὸς ἐπιθεωρητῶν δημοτικῶν σχολείων σὲ κάθε μιά³. Οἱ 5 περιφέρειες ἦταν: 1) ἡ πρώτη: ποὺ περιλάμβανε τὶς ἐπαρχίες Μετσόβου καὶ τὰ τμήματα Ζαγορίου, Μαλακασίου καὶ μέρος τοῦ τμήματος Κουρέντων, ποὺ ὑπαγόταν ἐκκλησιαστικὰ στὴ Μητρόπολη Ἰωαννίνων. Ἐπιθεωρητῆς τοποθετήθηκε ὁ καθηγητῆς τοῦ Γυμνασίου Κορίνθου Ἀλ. Καθάριος⁴. 2) ἡ δεύτερη: περιλάμβανε τὴν ἐπαρχία Κόνιτσας, ἐπαρχία Πωγωνίου καὶ μέρος τοῦ τμήματος Κουρέντων, ποὺ ὑπαγόταν στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση τοῦ Μητροπολίτη Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Ἐπιθεωρητῆς τοποθετήθηκε ὁ καθηγητῆς τοῦ γυμνασίου Χαλκίδας Ἀλεξ. Παπαγιαννόπουλος⁵. 3) ἡ τρίτη: περιλάμβανε τὶς ἐπαρχίες Πρέβεζας καὶ Λούρου καὶ τμῆμα τῆς Τσαρκοβίστας τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων. Ἐπιθεωρητῆς τοποθετήθηκε ὁ τῶν δημοτικῶν σχολείων Κεφαλληνίας Γεώργιος Βασιλειάδης⁶. 4) ἡ τέταρτη: μὲ τὶς ἐπαρχίες Παραμυθιάς, Μαργαριτίου, Φιλιατῶν καὶ Δελβίνου. Ἐπιθεωρητῆς: ὁ Ἡπειρώτης καθηγητῆς Φίλιππος Σαγκούνης. Ἔδρα οἱ Φιλιάτες⁷, 5) ἡ πέμπτη: μὲ τὶς ἐπαρχίες Ἀργυροκάστρου, Χειμάρας, Τεπελενίου, Πρεμετῆς, Λεσκοβικίου. Ἐπιθεωρητῆς: ὁ τῶν δημοτικῶν σχολείων Φθιώτιδας Ἀριστ. Γκιόλμαν⁸.

Ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴ διαίρεση τῆς Ἠπείρου σὲ σχολικὲς περιφέρειες τροποποιήθηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῶν γεγονότων καὶ τὴν ἀποχώρηση

1. Βλ. ἀπόφαση: 2373/10-5-1913, φύλλο 12/10-5-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση: 2374/10-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913 καὶ 17899/6-11-1914, φύλλο 57/7-11-1913.

3. Ἡ διαίρεση ἐγίνε μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 3037/22-5-1913 ἀπόφαση, φύλλο 19/25-6-1913.

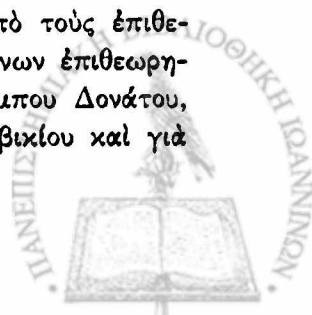
4. Βλ. ἀπόφαση 7283/12-7-1913, φύλλο 30/19-7-1913. Ὁ Καθάριος πρέπει νὰ ἦταν ἡπειρωτικῆς καταγωγῆς, γιατί ὑπῆρχαν οἰκογένειες μὲ τὸ ἴδιο ἐπώνυμο στὸ Μονοδένδρι Ζαγορίου.

5. Βλ. ἀπόφαση: 3038/22-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913, 18533/11-11-1914, φύλλο 58/22-11-1914.

6. Βλ. ἀπόφαση: 3043/22-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913.

7. Βλ. ἀπόφαση: 4046/4-6-1913, φύλλο 23/7-6-1913.

8. Βλ. ἀπόφαση: 3044/22-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἐπιθεωρητὲς ποὺ ἀναφέραμε, πρέπει νὰ μνημονεύσουμε καὶ τὸ διορισμὸ ὀρισμένων ἐπιθεωρητῶν ποὺ ἀνέλαβαν εἰδικὰ καθήκοντα, ὅπως: 1) τοῦ ἱεροκλήρυκα Χαράλαμπου Δονάτου, ὡς ἔκτακτου ἐπιθεωρητῆ σχολείων στὶς περιφέρειες Πρεμετῆς καὶ Λεσκοβικίου καὶ γιὰ

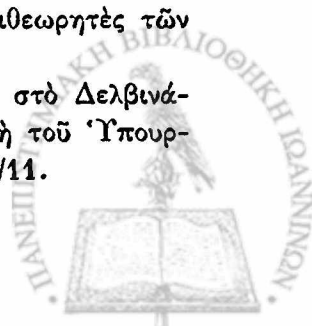
τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸ βορειοηπειρωτικὸ χῶρο. Στὶς συνιστώμενες 8 περιφέρειες ἐξακολουθοῦσαν νὰ περιλαμβάνονται τμήματα τῶν ἐπαρχιῶν Λεσκοβικίου καὶ Κολώνιας. Ὡς αἰτιολογικὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιφερειῶν ἀναφέρεται στὴν ἀπόφαση ἢ ἀνάγκη τῆς εὐκολότερης καὶ συχνότερης ἐπιθεώρησης τῶν σχολείων, ποὺ θὰ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ βελτίωση τῆς ἐκπαίδευσης¹.

Ἡ νέα διαίρεση περιλάμβανε τὶς ἐξῆς περιφέρειες: 1) στὴν πρώτη ἀνῆκαν τὰ σχολεῖα τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ τμήματος Μαλακασίου καὶ τὰ χωριὰ τῶν Κουρέντων ἐντεῦθεν τοῦ Καλαμά. Ἔδρα τὰ Ἰωάννινα. Ἐπιθεωρητὴς τοποθετήθηκε ὁ καθηγητὴς Χρ. Μέκιος. 2) στὴ δεύτερη τὰ χωριὰ τοῦ τμήματος Τσαρκοβίστας, τῶν Κατσανοχωρίων καὶ τῶν τμημάτων Καρβασαρά καὶ Τζουμέρκων τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδας. Ἔδρα τὰ Ἰωάννινα. Ἐπιθεωρητὴς ὁ Φιλ. Σαγκούνης. 3) στὴν τρίτη τὰ σχολεῖα τῶν ἐπαρχιῶν Πρέβεζας καὶ Φιλιππιάδας. Ἔδρα ἡ Πρέβεζα. Ἐπιθεωρητὴς ὁ Ε. Βασιλειάδης. 4) στὴν τέταρτη τὰ σχολεῖα τῶν ἐπαρχιῶν Παραμυθιάς, τοῦ τμήματος Φαναρίου καὶ τῶν χωριῶν τῆς Τσαρκοβίστας γύρω ἀπὸ τὰ Σκάπετα. Ἔδρα ἡ Παραμυθιά. Ἐπιθεωρητὴς ὁ δάσκαλος Κρανιδίου Ι. Παπούλιας. 5) στὴν πέμπτη τὰ σχολεῖα τῶν ἐπαρχιῶν Φιλιατῶν, Ἡγουμενίτσας καὶ Μαργαριτίου. Ἔδρα ἡ Ἡγουμενίτσα. Ἐπιθεωρητὴς ὁ δάσκαλος τοῦ Προτύπου Ἀθηνῶν Σ. Χατζάκης, 6) στὴν ἕκτη τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ τμήματος Κουρέντων, πέρα ἀπὸ τὸν Καλαμά, καὶ τὰ χωριὰ γύρω ἀπὸ τὸ Δρίνο ποταμό. Ἔδρα τὸ Δελβινάκι². Ἐπιθεωρητὴς, ὁ Ἀριστ. Γκιόλμαν. 7) στὴν ἑβδομη τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας Κόνιτσας, τῶν τμημάτων Λεσκοβικίου καὶ Κολώνιας καὶ τῶν χωριῶν τοῦ Ζαγορίου ποὺ ὑπάγονταν στὴ Μητρόπολη Βελλᾶς καὶ Κονίτσης. Ἔδρα ἡ Κόνιτσα. Ἐπιθεωρητὴς ὁ δάσκαλος Η. Οἰκονόμου. 8) στὴν ὄγδοη τὰ σχολεῖα τοῦ ὑπολοίπου τμήματος τοῦ Ζαγορίου, τῆς ἐπαρχίας Μετσόβου καὶ τὰ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀραχθὸ τοῦ βορείου τμήματος τοῦ Μαλακασίου. Ἔδρα τὸ Γρεβενήτι. Ἐπιθεωρητὴς ὁ καθηγητὴς Ἀχ. Παπαγιαννόπουλος.

τὸ σχολικὸ ἔτος 1913-1914 (βλ. ἀπόφαση: 602/4-1-1914, φύλλο 47/20-1-1914), 2) τοῦ Νικολάου Τζιούφα, ὡς ἑκτακτοῦ ἐπιθεωρητῆ σχολείων τῶν περιφερειῶν Τεπελενίου καὶ Χειμάρρας, μὲ ἔδρα τὸ Τεπελένι (βλ. ἀπόφαση 623/4-1-1914, δ.π. φύλλο τοῦ ΕΔ), 3) τοῦ ἐλληνοδασκάλου Ἀριστοτέλη Πατέρα στὴν περιφέρεια Λεσκοβικίου δι' ἐκτέλεσιν εἰδικῆς ὑπηρεσίας (βλ. ἀπόφαση 12739/7-9-1913, φύλλο 37/20-9-1913 καὶ διόρθωσή της στὸ φύλλο 41/24-10-1913).

1. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6762/14-4-1914 ἀπόφαση, φύλλο 50/30-4-1914. Μὲ τὴν ὑπ' ἀριθμ. 6763/14-4-1914 στὸ ἴδιο φύλλο τοποθετήθηκαν καὶ οἱ ἐπιθεωρητὲς τῶν περιφερειῶν.

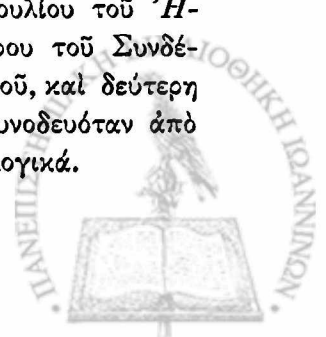
2. Ἡ ἔδρα τῆς ἐπιθεώρησης ἄργησε νὰ μεταφερθεῖ ἀπὸ τὴ Βοστίνα στὸ Δελβινάκι. Ἡ μεταφορὰ ἐγίνε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1914, βλ. τηλεγραφικὴ διαταγὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πρὸς τὴ ΓΔ, ἀριθμ. 38270/10-10-1914, ΑΓΑ, φάκ. 1/11.

Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου ἔδωσε τὴ δυνατότητα στὸν διδασκαλικὸ κόσμον νὰ ὀργανωθεῖ καὶ συνδικαλιστικά. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δασκάλων προετοίμασαν τὸ *Καταστατικὸν τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Διδασκαλικοῦ Συνδέσμου*, τὸ ὁποῖο ἐγκρίθηκε στὴν πρώτη γενικὴ συνέλευση τοῦ Συνδέσμου (στὶς 15 Αὐγούστου 1913), ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία ἔγιναν καὶ οἱ ἀρχαιρεσίαι γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ πρώτου Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Στὴν ψηφοφορία πῆραν μέρος 240 μέλη καὶ ὡς Διοικητικὸ Συμβούλιο ἐκλέχτηκαν οἱ: Ἀμαλία Ξανθοπούλου (215 ψῆφοι), Χρ. Δεβέκος (175), Γ. Βογᾶς (164), Εὐάγγελος Ζαγόρος (146), Δ. Κασιούμης (137), Σπ. Δάκαρης (132), Καλ. Ζαμπέρα (113), Ἰωάνν. Σάκκος (112)¹. Τὸ Καταστατικὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ 35 ἄρθρα. Τὸ 1ο ἀναφέρεται στὴν ἱδρυση τοῦ Συνδέσμου, τὴν ὀνομασία καὶ τὴν ἔδρα, πού ἦταν τὰ Γιάννινα. Ὁ Σύνδεσμος εἶχε ἐξαρτήματα στὶς ἑδρες τῶν Μητροπόλεων Πρεβέζης, Δρυϊνουπόλεως, Παραμυθιάς, Κόνιτσας καὶ Μετσόβου. Σκοπὸς τοῦ Συνδέσμου ἦταν: ἡ ἐξύψωση τῆς Παιδείας, ἡ ἠθικὴ καὶ ὕλική βελτίωσή του καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν μελῶν του (ἄρθρο 2). Μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα μποροῦσε νὰ ἐπιτευχθεῖ αὐτὸς ὁ σκοπὸς καθορίζονταν: α) συζητήσεις ἀφορῶσαι εἰς τὴν μεθοδολογίαν, τὴν παιδαγωγικὴν ἐν γένει καὶ τὴν κατάστασιν ἐν γένει τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. β) Ὑπομνήματα ἀπευθυνόμενα ὅπου δεῖ. γ) Ἀναγνώσματα καὶ διαλέξεις γενόμεναι ἐν ἐκτάκτοις συνεδρίοις ἐν τῷ κέντρῳ καὶ ἐν τοῖς τμήμασιν. δ) Ἐκδοσις περιοδικοῦ συγγράμματος. ε) Καταρτισμὸς βιβλιοθήκης καὶ ἀναγνωστηρίου. στ) Γενικαὶ καὶ μερικαὶ κατὰ τόπους συνελεύσεις τῶν διδασκάλων. ζ) Σχηματισμὸς μετοχικοῦ ταμείου τῶν μελῶν».

Τὰ ἄρθρα 4-22 ἀναφέρονται στὴ συγκρότηση τοῦ Συνδέσμου ἀπὸ τακτικὰ καὶ ἐπίτιμα μέλη, στοὺς πόρους, στὶς συνδρομές, στὴ διοίκηση, στὴν ἐκλογή Κεντρικοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ διοικητικῶν συμβουλίων κάθε τμήματος, στὶς ἀρχαιρεσίαι, στὰ καθήκοντα τοῦ προέδρου, ἀντιπροέδρου, γενικοῦ γραμματέα καὶ ταμία, στὰ γενικότερα καθήκοντα τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, στὶς συνεδριάσεις καὶ στὶς συνεργασίες τοῦ Συνδέσμου. Τὰ ἄρθρα 23-28 μιλοῦν γιὰ τὶς τακτικὰ καὶ ἐκτακτὰ συνεδρίες τοῦ καὶ τὸν τρόπο διεξαγωγῆς τους. Τὰ ἄρθρα 29-30 προνοοῦν γιὰ τὴ συγκρότηση βιβλιοθήκης καὶ τὴ λειτουργία ἀναγνωστηρίου, τὸ ἄρθρο 31 γιὰ τὴν ἐκδοση παιδαγωγικοῦ περιοδικοῦ καὶ τὰ ἄρθρα 22-35 ἀναφέρονται στὴ σφραγίδα (πού ἔφερε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀγίου Κοσμά), στὴν ἐτήσια γιορτὴ τοῦ Συνδέσμου (24 Αὐγούστου κάθε χρόνου),

1. Βλ. ἀντίγραφο πρακτικοῦ τῆς 15-8-1913 τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Διδασκαλικοῦ Συνδέσμου, συνημμένο σὲ αἴτηση τοῦ προέδρου τοῦ Συνδέσμου Γεωργίου Καλούδη, πρὸς τὴ ΓΔ, γιὰ ἀναγνώριση τοῦ Καταστατικοῦ, καὶ δεύτερη αἴτηση τοῦ ἴδιου (27-2-1914) πού ὑποβλήθηκε, γιατί ἡ πρώτη δὲν συνοδευόταν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα δικαιολογητικά, ΑΓΔ, φάκ. 1/22 1914-1915, Στρατολογικά.

στὴν ἀνακήρυξη δωρητῶν καὶ στὶς προϋποθέσεις ἀναθεώρησης τοῦ Καταστατικοῦ.

Μὲ βάση διάταξη τοῦ ἄρθρου 12, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο γιὰ τὸ σχολικὸ ἔτος 1913-1914 ὁ πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου μποροῦσε νὰ εἶναι ἐκπαιδευτικὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν διδασκάλων, ἡ προεδρία ἀνατέθηκε στὸν καθηγητὴ Γ. Καλούδη¹.

Τὸ Καταστατικὸ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴ Γ. Διοίκηση τὸ Μάρτιο τοῦ 1914, ὑπὸ τὴν αἵρεση τῆς τήρησης τῶν ἄρθρων του². Μὲ ἀπόφαση τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Συνδέσμου ἰδρύθηκε καὶ λειτούργησε στὴν ἑδρα τοῦ Γεωργικὸν Τμῆμα, μὲ ἰδιαίτερο Καταστατικὸ, ἀποτελούμενο ἀπὸ 5 κεφάλαια. Σκοπὸς τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος ἦταν: νὰ παρακολουθεῖ καὶ ἐνισχύει τὴ γεωργικὴ μόρφωση τῶν μελῶν τοῦ Συνδέσμου (ἀναφέρονται τὰ μέσα γιὰ τὴν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ), νὰ παροτρύνει τὰ μέλη νὰ ἐμβάλλωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν γεωργίαν καὶ νὰ παρέχουσιν αὐτοῖς τὰς στοιχειωδεστάτας γεωργικὰς³ γνώσεις μετὰ πρακτικῶν ἐφαρμογῶν ἐκτελουμένων ἐν τῷ σχολικῷ κήπῳ, οὗ ἡ ἵδρυσις ἔσται σπουδαιότατον μέλημα τοῦ διδασκάλου. Ὁ κήπος οὗτος εἶναι ἀναγκαιότατος καὶ πρὸς καρποφόρον διδασκαλίαν τῆς φυτολογίας.

Τρίτος σκοπὸς τῆς ἱδρύσεως τοῦ Τμήματος ἦταν ἡ ἐπαγρύπνηση τοῦ Συνδέσμου γιὰ τὴν ὀργάνωση ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ συνεχῶν ὁμιλιῶν καὶ διαλέξεων πρὸς τοὺς ἀγρότες, γιὰ ν' ἀναπτυχθεῖ ἔτσι τὸ πνεῦμα τῆς ἀλληλεγγύης, τοῦ συνεταρισμοῦ καὶ τῆς ἀποταμίευσης. Ἐπρεπε νὰ ἐξυπηρετηθοῦν οἱ γεωργοὶ τεχνικὰ καὶ οἰκονομικὰ, μὲ τὴν εἰσαγωγή καλύτερων σπόρων, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν, φαρμάκων κλπ. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθήσει ἔνωση τῶν συνδέσμων σ' ἐπαρχιακοὺς καὶ αὐτῶν σὲ Κεντρικὸ Γεωργικὸ Σύνδεσμο, γιὰ νὰ ἐξυπηρετηθοῦν τὰ συμφέροντα ὅλων τῶν Ἡπειρωτῶν γεωργῶν.

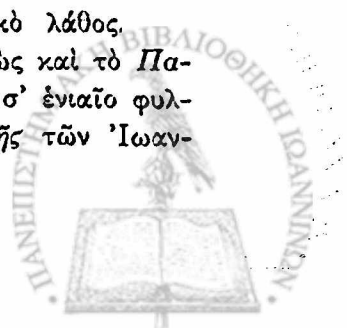
Ἀκολουθοῦσαν τὰ κεφάλαια Περὶ διοικήσεως, τῶν πόρων καὶ ἐξόδων τοῦ Τμήματος καὶ τὸ κεφάλαιο ποὺ ἀναφερόταν στὶς παραγγελίες καὶ τὴν προμήθεια βιβλίων, ὀργάνων, ἐργαλείων, σπόρων, ἐμβολίων, δένδρυνων κλπ. Γινόταν, τέλος, ἡ διευκρίνιση ὅτι τὸ Γεωργικὸ Τμῆμα ἀποτελοῦσε ἀθύπαρκτο νομικὸ πρόσωπο⁴.

1. Τὸ Καταστατικὸ τὸ συνέταξε ἐπιτροπὴ τὴν ὁποία ἀποτελοῦσαν οἱ: Ν. Παπακώστας, Εὐάγγ. Ζαγόρος, Ἀμαλία Ξανθοπούλου, Γ. Βογᾶς, Χρ. Δεβέκος, Ν. Μπιτζελέκης, Ἀν. Καραμπᾶς, Ἀ. Χρυσόχου, Ι. Λιάσκας, Κ. Λούτσης, Χ. Παπαδημητρίου.

2. Βλ. ἀπόφαση: 5393/18-3-1914, φύλλο 49/26-3-1914.

3. Στὸ κείμενο γράφει «γεωγραφικὰς». Πρόκειται γιὰ τυπογραφικὸ λάθος.

4. Τὸ Καταστατικὸ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Διδασκαλικοῦ Συνδέσμου, καθὼς καὶ τὸ Παράρτημα μὲ τὸ Καταστατικὸ τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος, ἔχουν ἐκτυπωθεῖ σ' ἐνιαῖο φυλλάδιο, διαστάσεων 0,20 × 0,14, καὶ 20 σελίδων, στὸ τυπογραφεῖο Ἑρμῆς τῶν Ἰωαννίνων, τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1914.

Γίνεται κατανοητὸ ἀπὸ τὰ δυὸ Καταστατικὰ ὅτι ἀπὸ τὸν πρῶτο χρό-
νο τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑπείρου, κατ' ἐπέκταση τοῦ κλίματος ποὺ ἐπι-
κρατοῦσε καὶ στὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα, δόθηκε στὴν ἐκπαίδευση σαφὴς προ-
σανατολισμὸς γιὰ τὴν ὑποβοήθηση τῆς ἀνάπτυξης τῆς γεωργίας ἐκ μέρους
τῶν δασκάλων. Κάτι τέτοιο ἀποτελοῦσε ζωτικὴ ἀνάγκη γιὰ τὸν τόπο, ἰδίως
γιὰ τὶς νέες περιοχές, ποὺ παρουσίαζαν καθυστέρηση, ἐξαιτίας τῆς Τουρκο-
κρατίας. Τὰ πρωτόγονα μέσα καλλιέργειας ἔπρεπε ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ
ἄλλα σύγχρονα καὶ νὰ ἐπιτευχθεῖ ποιοτικὴ ἀνοδος τῶν καλλιεργειῶν. Τὸ
βάρος μιᾶς τέτοιας προσπάθειας ἔπεσε στοὺς δασκάλους, οἱ ὁποῖοι, πέραν
τῆς ἄλλης ἀποστολῆς τους, ἔπρεπε ν' ἀναλάβουν καὶ τὸ ἔργο τῶν γεωπό-
νων, τῶν συνεταιριστῶν κλπ.

Ὁ Ἑπειρωτικὸς Διδασκαλικὸς Σύνδεσμος ἔταξε κύριο σκοπὸ τοῦ τῇ
συγκρότηση τοῦ πρώτου Διδασκαλικοῦ Συνεδρίου στὰ Γιάννινα, τὸ ὁποῖο
καὶ πραγματοποιήθηκε ἀπὸ 11-26 Αὐγούστου 1913¹. Ἦταν καθ' ὅλοκλη-
ρίαν ἐπιμορφωτικὸ συνέδριο, κατὰ τὸ ὁποῖο ἀναπτύχθηκαν στοὺς συνέδρους
παιδαγωγικά, γεωργικά κι ἄλλα θέματα πρακτικῆς φύσης, χωρὶς νὰ περι-
ληφθεῖ στὸ πρόγραμμα κανένα θέμα συνδικαλιστικό. Γιὰ τὴν καλύτερη δι-
οργάνωση τοῦ συνεδρίου ὁ Γ. Διοικητὴς συγκρότησε ὀργανωτικὴ ἐπιτρο-
πὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του². Γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστοῦν οἱ ἀνάγκες τοῦ συνεδρίου
ἡ Γ. Διοίκησις διέθεσε τὸ ποσὸ τῶν 3.500 δρχ.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ συνεδρίου δημοσιεύτηκε στὸν ἡπειρωτικὸ τύπο³,
ὁ ὁποῖος σχολίασε εὐμενῶς τὴν ἀπόφαση νὰ συγκληθεῖ τὸ συνέδριο, τὸ ὁποῖο
ὀνόμασε *Γεωργικὸν Συνέδριον*, καθὼς καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν
του⁴. Ἡ προσπάθεια γιὰ ν' ἀναπτυχθεῖ συνεταιριστικὸ πνεῦμα ὑπογραμμί-
στηκε πολὺ ἔντονα καὶ μάλιστα γινόταν ἀναφορὰ στὸ μάθημα τοῦ Δ/ντῆ
τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας Στ. Γρανίτσα, ὁ ὁποῖος εἶχε τονίσει: *Ἡ ἰδρυσις
γεωργικῶν συνεταιρισμῶν δέον εἶνε ἡ βάσις τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομι-
κοῦ συστήματος τῶν κρατῶν*.

Τὸ συνέδριο ἔγινε στὸ κτίριο τῆς σχολῆς Ἰδαδιέ⁵. Σὲ εἰδικὴ αἴθουσα
πραγματοποιήθηκε καὶ ἔκθεσις γεωργικῶν ἐργαλείων. 370 σύεδροι παρα-
κολούθησαν τὶς ἐργασίες του, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους οἱ 140 ἦταν γυναῖκες⁶.

1. Ὑστερα ἀπὸ ἐγκριση τῆς ΓΔ, βλ. ἀπόφασις: 9777/27-7-1913, φύλλο 32/3-8-1913.

2. Τὴν ἐπιτροπὴ ἀποτελέσαν οἱ: Σ. Γρανίτσας, Ἀ. Σακελλαρίου, Γ. Καλούδης, Σ. Μπαλῖλης, Π. Λαγίδης, Ν. Ζυγούρης, Π. Σταμουλάκης, Σ. Μαρτίνης, Σπ. Δάκαρης, Ν. Ρέσσος, Ἰ. Σάκκος, Ε. Ζαγόρος.

3. Βλ. *Ἑπειρος*, φύλλο 8(190)/10-8-1913, ὅπου γίνεται ἀναφορὰ καὶ στὰ μαθή-
ματα ποὺ διδάχτηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ συνεδρίου.

4. Βλ. *Ἑπειρος*, φύλλο 3(185)/4-8-1913.

5. Βλ. *Ἑπειρος*, φύλλο 9(191)/11-8-1913 καὶ 20(202)/24-8-1913. Σχολὴ *ida-
di*: προπαρασκευαστικὴ.

6. Βλ. *Ἑπειρος*, φύλλο 10(192)/13-8-1913.

Γιὰ νὰ ὑποκινήσει τὸ ζῆλο τῶν δασκάλων πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς ἀνάπτυξης τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας, ἡ Γ. Διοίκηση προκήρυξε, πρὶν ἀπὸ τὴ σύγκληση τοῦ συνεδρίου, κι ἀπονομή γεωργικῶν βραβείων συνολικοῦ ποσοῦ 1.100 δρχ. Τὰ βραβεῖα θὰ χορηγοῦνταν τὸ ἐπόμενο ἔτος καὶ προορίζονταν γιὰ τοὺς δασκάλους ποὺ θὰ διακρίνονταν: 1) στὴν ἱδρυση συνεταιρισμῶν, 2) στὴν ὀργάνωση τοῦ καλύτερου σχολικοῦ κήπου καὶ βιβλιοθήκης, κυρίως γεωργικῆς, 3) στὴ χρήση φαρμάκων ἐναντίον τῶν ἐπιζωοτιῶν, 4) στὴ χρήση ἀποτελεσματικῶν φαρμάκων κατὰ τῶν φυτικῶν νόσων, 5) στὴν ἀνάπτυξη τῆς σηροτροφίας καὶ μωρεοφυτείας, 6) στὴν ἀνάπτυξη τῆς μελισσοκομίας, 7) στὴ διάδοση τῆς καλλιέργειας κτηνοτροφικῶν φυτῶν, 8) στὴ συντήρηση κι ἀνάπτυξη τῶν κοινοτικῶν δασῶν, 9) στὴ διδασκαλία τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, κηπουρικῆς καὶ πτηνοτροφίας, 10) σ' ὅσους ἐμφάνιζαν ἀπτὰ δείγματα στὴ διδασκαλία τους γιὰ τὸ ζήτημα τῆς καθαριότητος στὰ χωριά. Τὸ βραβεῖο ἦταν 100 δρχ. γιὰ κάθε περίπτωση. Ἄν ὑπῆρχαν ἐπιδόσεις δασκάλων ἀνώτερες τῶν ὀριζομένων βραβείων ἡ Γ. Διοίκηση θὰ ἔκανε εἰσήγηση γιὰ ν' ἀπονείμει τὸ Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἡθικὲς καὶ πρόσθετες ὑλικὲς ἀμοιβές¹.

1.-Τὸ Μονοτάξιο Διδασκαλεῖο καὶ τὸ Διδασκαλεῖο Θηλέων

Στις 17 Αὐγούστου 1913 ἱδρύθηκε στὰ Γιάννινα Μονοτάξιο Διδασκαλεῖο. Σ' αὐτὸ μπορούσαν νὰ φοιτήσουν ὅσοι εἶχαν ἀπολυτήριο γυμνασίου καὶ ἡλικία ὡς 25 χρόνια, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιμορφωθοῦν ἀρχαιότεροι δάσκαλοι. Γιὰ κτίριο μίσθωσαν τὴ μεγάλη καὶ εὐρύχωρη οἰκία τοῦ πρώην καδῆ Ἰωαννίνων, τῆς ὁποίας τὰ δωμάτια χρησιμοποιήθηκαν γιὰ δωρεὰν στέγαση τῶν σπουδαστῶν. Ὁ κῆπος τοῦ Διδασκαλείου χρησίμευε γιὰ τὴν πρακτικὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἄσκηση τῶν σπουδαστῶν στὴ γεωπονία, τὴ δενδροκομία καὶ τὴ μελισσοκομία. Οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Διδασκαλείου εἶχαν τὰ ἴδια προσόντα καὶ ἔπαιρναν τὶς ἴδιες ἀποδοχὲς μὲ τοὺς ἄλλους πτυχιούχους δασκάλους τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Οἱ ἐγγραφὲς γίνονταν στὸ Τμήμα Ἐκπαίδευσης τῆς Γ. Διοικήσεως. Μέχρι τὶς 10 Ὀκτωβρίου 1913 εἶχαν ἐγγραφεῖ 25 τελειόφοιτοι γυμνασίου². Τὴ διεύθυνση ἀνέλαβε ὁ Ἄν. Σακελλαρίου, διευθυντῆς τοῦ Τμήματος Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαίδευσης. Βοηθὸς του διορίστηκε ὁ καθηγητῆς Γ. Ψαροβασίλης³.

Στις 5 Νοεμβρίου 1913 ἡ Γ. Διοίκηση ἀποφάσισε⁴, πὼς ἡ ἀρμόδια ὑπηρεσία Δημ. Ἐκπαίδευσης εἶχε τὴ δυνατότητα ἀπόσπασης ἐν ἐνεργείᾳ

1. Βλ. ἀπόφαση 10004/3-8-1913, φύλλο 33/11-8-1913.

2. Βλ. Ἡπειρος, φύλλα 54(234)/4-10-1913, 60(240)/11-10-1913.

3. Βλ. ἀπόφαση: 15999/23-10-1913, φύλλο 41/24-10-1913.

4. Βλ. ἀπόφαση: 17600/5-11-1913, φύλλο 42/7-11-1913 καὶ ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 89 (269)/14-11-1913.

δασκάλων, γιὰ νὰ φοιτήσουν στὸ Διδασκαλεῖο τὸ σχολικὸ ἔτος 1913-1914, μὲ τοὺς ἐξῆς ὅρους: 1) ἀπὸ σχολεῖο στὸ ὁποῖο ὑπηρετοῦσαν τρεῖς ἢ καὶ περισσότεροι δάσκαλοι, μποροῦσε ν' ἀποσπαστεῖ ὁ ἓνας, ἂν εἶχε τὰ προσόντα. Ἡ κοινότητα στὴν ὁποία ὑπηρετοῦσε ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ πληρώσει τὸ μισθὸ μισθό του. Τὸν ἄλλο μισθὸ θὰ τὸν ἔδιναν στοὺς δασκάλους τοῦ σχολείου πού θ' ἀναλάμβαναν τὰ μαθήματα τοῦ συναδέλφου τους. 2) ἀπὸ τὸ σχολεῖο στὸ ὁποῖο ὑπηρετοῦσαν δυὸ δάσκαλοι, μποροῦσε ν' ἀποσπαστεῖ ὁ ἓνας, ἂν ὁ ἀριθμὸς τοῦ σχολείου δὲν ξεπερνοῦσε τοὺς 60 μαθητές. Τὸ θέμα τοῦ μισθοῦ θὰ ρυθμιζόταν ὅπως καὶ στὴν προηγούμενη περίπτωση. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησή του ἀπὸ τὸ Διδασκαλεῖο, ὁ δάσκαλος θὰ ὑπηρετοῦσε στὴν ἴδια κοινότητα κατὰ τὸ ἐπόμενο σχολικὸ ἔτος.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1913 ἰδρύθηκε καὶ προσαρτήθηκε στὸ Διδασκαλεῖο *Πρότυπο Δημοτικὸ Σχολεῖο*. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν σὲ κάθε τάξη δὲν ξεπερνοῦσε τοὺς 20. Στὸ σχολεῖο αὐτὸ διορίζονταν μόνον πρωτοβάθμιοι δάσκαλοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἓνας ὀνομαζόταν διευθυντής¹. Οἱ ἐγγραφεῖς ἄρχισαν ἀπὸ τὶς 23 Ὀκτωβρίου 1913 καὶ διευθυντὴς τοῦ Προτύπου διορίστηκε ὁ Ν. Ρέσσος².

Λίγο ἀργότερα ἰδρύθηκε στὰ Γιάννινα καὶ Διδασκαλεῖο *Θηλέων*. Τὸ διδακτικὸ του προσωπικὸ τὸ ἀποτέλεσαν, κυρίως, καθηγητὲς καὶ δάσκαλοι τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου, ἀποσπασμένοι, μὲ πρόσθετη ἀποζημίωση. Ἔτσι, δίδαξαν σ' αὐτὸ οἱ: Γ. Ψαροβασίλης (φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικά), Εὐθ. Βεντούρης (καλλιγραφία καὶ ἰχνογραφία), Ν. Παπαδάκης (γυμναστική) καὶ ὁ Ἰωάννης Μαργαρίτης (ὠδική)³.

2.-Συγκέντρωση ἱστορικοῦ ὕλικου καὶ καλλιτεχνημάτων

Ἀποφάσεις πού ἀνήκουν στὸ χῶρο τῆς Παιδείας (σὲ γενικότερη θεωρήση) εἶναι καὶ οἱ παρακάτω:

α) Ὁ καλλιτέχνης Νικόλαος Κ. Ὁθωναῖος ἔπρεπε νὰ περιέλθῃ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατεχομένης χώρας καὶ νὰ περισυλλέξῃ τὰ ἐν αὐταῖς σωζόμενα ἱστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα τῶν χριστιανικῶν χρόνων⁴.

β) Ὡς τόπος συγκέντρωσης τῶν περισυλλεγόμενων ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀντικειμένων, χειρογράφων κλπ., ὁρίστηκε προσωρινὰ τὸ Περίπτερο κοντὰ στὸν Κουραμπά, πού τὸ χρησιμοποιοῦσαν πρὶν ὥς Νοσοκομεῖο μεταδοτικῶν νοσημάτων⁵. Εἶναι ἄγνωστο ποιά τύχη εἶχαν τὰ ἀντι-

1. Βλ. ἀπόφαση: 15978/19-10-1913, φύλλο 41/24-10-1913.

2. Βλ. Ἡπειρος, φύλλο 69(249)/22-10-1913.

3. Βλ. ἀποφάσεις τῆς ΓΔ: 22174, 22175, 22176, φύλλο 47/20-1-1914 τοῦ ΕΔ.

4. Βλ. ἀπόφαση: 8012/13-7-1913, φύλλο 30/19-7-1913.

5. Βλ. ἀπόφαση: 14517/19-10-1913, φύλλο 41/24-10-1913.

κείμενα αὐτὰ καὶ χειρόγραφα ποὺ συγκεντρώθηκαν καὶ ποὺ προορίζονταν γιὰ καταρτισμὸ Μουσείου στὰ Γιάννινα¹.

γ) Στὸν τομέα τῶν Ἑκκλησιαστικῶν καὶ Δημ. Ἐκπαίδευσης ὑπάγονταν καὶ οἱ ἐγκρίσεις διορισμῶν ἐκπαιδευτικῶν τῶν μειονοτήτων (μουσουλμανικῆς καὶ ἰσραηλινῆς), καθὼς καὶ τῶν μουφτήδων, παρότι ὁ διορισμὸς τῶν τελευταίων γινόταν ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Τμῆμα².

Ζ' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Τμήματος, δὺς κατὰ σειρά, ἐγένετο τὸ Μάιο τοῦ 1913. Σύμφωνα μὲ τὴν ἰδρυτικὴ ἀπόφασις πῆρε τὸν τίτλο *Τμῆμα Κοινωνικῆς Προνοίας*. Σ' αὐτὸ ὑπάγονταν ὅλα ὅσα εἶχαν σχέση μετὰ τὴ γεωργία, τὴ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριο, τὴ στατιστικὴ καὶ ὅσα ἀφοροῦσαν τὴν Ἐθνικὴ Οἰκονομία, ποὺ εἶχαν ἀποσπαστεῖ ἀπὸ τὸ 6ο Τμῆμα, τὸ Οἰκονομικόν. Γρήγορα ἄλλαξε τὸν τίτλο, ἐξαιτίας τοῦ σημαντικοῦ θέματος ποὺ ἀποτελοῦσε σκοπὸ τῆς ἵδρυσής του, σὲ *Τμῆμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας*, κατὰ σύντμηση σὲ *Τμῆμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας*. Διευθυντὴς τοῦ Τμήματος ἀνέλαβε ὁ βουλευτὴς Στέφανος Γρανίτσας³.

1. Βλ. ἀπόφασις 15977/21-10-1913, στὸ ὁ.π. φύλλο τοῦ ΕΔ.

2. Στὰ ΕΔ σημειώνονται οἱ ἐξῆς διορισμοὶ μουσουλμάνων δασκάλων: τοῦ Ἀχμέτ Ρ. Ἰδριζ στὸ σχολεῖο Βοστίνας, τοῦ Κερίμ ἐφέντη στὰ Γιάννινα, τοῦ Χαϊρεντίν ἐφέντη Χατζῆ Χασάν Τσαούς, ὡς διευθυντῆ τοῦ μουσουλμανικοῦ σχολείου Ἰωαννίνων (βλ. ἀποφάσεις: 4957/13-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913, 12048/1-8-1913, φύλλο 36/5-9-1913, 18240/10-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913). Τὸ 1914-1915 στὴ σύνθεσις τοῦ μουσουλμανικοῦ σχολείου Ἰωαννίνων μετεῖχε καὶ ὁ Ἀχιλλέας Οἰκονόμου, δάσκαλος προφανῶς τῶν ἐλληνικῶν (βλ. ἀπόφασις 18114/31-10-1914, φύλλο 57/11-1914). Ἐνωρίτερα ἡ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας εἶχε ἀνατεθεῖ στὸ δάσκαλο Σπ. Δάκκαρη (βλ. ἀπόφασις: 4009/22-2-1914, φύλλο 49/26-3-1914). Ἀλλὰ καὶ στὸ ἰσραηλιτικὸν σχολεῖον γινόταν διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς. Πρόσληψις δασκάλου ἐγένετο ὕστερα ἀπὸ πρότασι τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Ἰωαννίνων. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη Τσιιστράκη, ὁ ὁποῖος πῆρε 1.000 δρχ. σὲ μηνιαῖες δόσεις γιὰ τὸ διάστημα ἀπὸ 19-11-1913 μέχρι 1-7-1914 (βλ. ἀπόφασις 17890/19-11-1913, φύλλο 43/20-11-1913). Ὡς Μουφτῆδες διορίστηκαν οἱ Τζελάλ ἐφέντης (Ἀργυρόκαστρο), Σουάιπ Ραχμὴ (Τεπελένι), Χουσεῖν ἐφέντης Μουλὰ Ἀρίφ (Παραμυθιά), Λουτφὴ ἐφέντης (Λεσκοβίκι), Γιαγιά ἐφέντης (Πωγώνι), Μεχμέτ Φεϊζουλὰ (Φιλιάτες), Χαφούζ Μουσταφὰ Μέμου (Παραμυθιά), Ἀβδουλὰχ ἐφέντης (Φιλιππιάδα), Δερβίς Χιλμὴ Σερίφ (Λιμπόχοβο), Χαροὺν ἐφέντης (Δέλβινο), Χασάν Μπεσῆμ Χότζας (Φράσσσαρη), Χαίρῃ Ρεσοῦλ (μουσουλμανικὰ χωριὰ Χειμάρας), Σαλὴ ἐφέντης (Κόνιτσα). Βλ. ἀποφάσεις: 381/26-4-1913 καὶ 1565/27-4-1913, φύλλο 8/27-4-1913, 940/29-4-1913 καὶ 1741/29-4-1913, φύλλο 9/29-4-1913, 2283/13-5-1913 καὶ 2262/13-5-1913, φύλλο 13/13-5-1913, 3147/23-5-1913, φύλλο 19/25-5-1913, 3470/26-5-1913, φύλλο 20/28-5-1913, 4527/10-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913, 5115/16-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913, 9870/3-8-1913 καὶ 9840/3-8-1913, φύλλο 33/11-8-1913, 12285/3-7-1913, φύλλο 36/5-9-1913.

3. Βλ. ἀπόφασις: 3653/24-5-1913, φύλλο 18/24-5-1913.

Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1913 κρίθηκε ἀπαραίτητο νὰ συγχωνευτεῖ τὸ *Τμήμα περιθάλψεως καὶ σπορᾶς* μὲ τὸ *Τμήμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας*¹. Σ' αὐτὸ ἡ Γ. Διοίκηση ἀνέθεσε τῇ φροντίδα γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν παθόντων ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τῇ θεραπείᾳ τῶν ἀναγκῶν στὴν Ἡπειρο². Μὲ τὴν ἴδια ἀπόφαση ἡ Γ. Διοίκηση καθόριζε ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ περίθαλψης, ποὺ εἶχε συσταθεῖ κατὰ τὴν ἰδρυση τοῦ συγχωνευόμενου Τμήματος, θὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ λειτουργεῖ καὶ στὸ ἐνοποιημένο Τμήμα, μὲ συμβουλευτικὸ μόνον χαρακτήρα. Ἡ ἀπόφαση ὅριζε ἀκόμη ὅτι οἱ πληρωμές θὰ γίνονταν πλέον ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους ταμίες τῆς Γ. Διοικήσεως, μὲ βάση καταστάσεις ὑπογραμμένες ἀπὸ ἓνα μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἀπὸ τὸν Δ/ντὴ τοῦ Τμήματος Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ *Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Περιθάλψεως καὶ Καλλιέργειας Ἡπείρου*, ὅπως ἦταν ὁ τίτλος τῆς, πρὶν συγχωνευτεῖ μὲ τὸ 8ο τμήμα, εἶχε νὰ ἐπιδειξεί πλουσιότατο ἔργο. Ἡ ἔκθεση τῶν πεπραγμένων τῆς κατὰ τὸ τετράμηνο Ἀπριλίου-Ἰουλίου 1913, ἀποδίδει παραστατικὰ τὶς προσπάθειές τῆς³. Χωρίζεται σὲ 6 κεφάλαια. Τὸ α' ἀναφέρεται στοὺς πόρους τῆς ἐπιτροπῆς, οἱ ὁποῖοι προέρχονταν: 1) ἀπὸ χορηγίες τῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης, τῆς Γ. Διοικήσεως καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Οἱ χορηγίες ἀνῆλθαν στὸ ποσὸ τῶν 390.784,35 δρχ. 2) ἀπὸ εἰσφορὲς ὁμογενῶν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, τὸ Λονδίνο, Ἰνδίες, Ἀβησσυνία, ἐράνους κυριῶν καὶ εἰσφορὲς ἰδιωτῶν. Σύνολο: 161.633,25 δρχ. *Γενικὸ σύνολο χορηγιῶν*: 552.417,60 δρχ. Τὸ β' κεφάλαιο περιέχει ἀπολογισμὸ τῆς διαχείρισης τῶν χρημάτων. Σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα διατέθηκαν: 1) γιὰ τὴ διατροφή 30.000 ἀστέγων χριστιανῶν καὶ μωαμεθανῶν τῶν περιφερειῶν Φιλιππιάδας, Ἰωαννίνων, Πάργας, Παραμυθιάς, Φιλιατῶν, Δελβίνου, Ἀγίων Σαράντα, Κόνιτσας καὶ Λεσκοβικίου: 313.215,50 δρχ. (ἔδιναν κάθε μῆνα καὶ γιὰ 4 μῆνες 10 ὀκ. καλαμπόκι σὲ κάθε ἄτομο). 2) γιὰ τὴ διατροφή ἄπορων οἰκογενειῶν μουσουλμάνων κατὰ τὶς γιορτές τοῦ ραμαζανιοῦ: 8.160 δρχ. Γιὰ τὴν καλλιέργεια διατέθηκαν τὰ παρακάτω ποσά: 1) γιὰ τὴν ἀγορὰ 465 βοῶν ἀροτῆρων ποὺ μοιράστηκαν στὰ πυρπολημένα χωριά γιὰ συνεταιρική χρῆση ἐκ μέρους τῶν κατοίκων καὶ ποὺ ὑπῆρχε πρόβλεψη νὰ δοθοῦν μὲ δόσεις στοὺς ἀγρότες ὡς ἰδιοκτησίᾳ τους: 109.679,05 δρχ. 2) γιὰ σπόρο ἀραβοσίτου: 48.000 δρχ. 3) γιὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ φάρμακα, γιὰ φυτὰ καὶ ζῶα: 2.894,15 δρχ. 4) γιὰ χρηματικὰ βοηθήματα ποὺ μοιράστηκαν στὰ πυρπολημένα χωριά: 50.204, 75 δρχ. 5) γιὰ ἄλλα ἐξοδα, ὅπως π.χ. διαχείριση ἀποθηκῶν, ἀμοιβὲς εἰδικῶν τεχνικῶν κλπ. 13.196,50 δρχ.

1. Εἶχε ἰδρυθεῖ ἀπὸ τὰ πρῶτα, στίς 17-4-1913.

2. Βλ. ἀπόφαση: 14880/6-10-1913, φύλλο 39/8-10-1913.

3. Βλ. ἔκθεση στὴν Ἡπειρο, φύλλο 28(208)/4-9-1913.

Τὸ γ' κεφάλαιο προϋπολογίζει εἰσπράξεις ἀπὸ τὸν σπόρο ἀραβοσίτου 160.000 ὀκ. κι ἀπὸ τὴν καταβολὴ δόσεων ἀπὸ τὰ βόδια καὶ τὰ ἐργαλεῖα: 134.890 δρχ. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ δ' κεφάλαιο ποῦ τιτλοφορεῖται: «Ἀποτελέσματα καὶ προβλέψεις». Ἡ Ἐπιτροπὴ βεβαίωσε ὅτι μὲ τὴ βοήθειά της οἱ γεωργοὶ παρουσίασαν ἀποτελέσματα ἐντελῶς ἀπροσδόκητα, σὲ βαθμὸ ποῦ νὰ προβλέπεται εἰσοδεῖα ἀνάλογη μὲ τὰ προηγούμενα χρόνια. Ἀκόμη, ὁ ἄστεγος πληθυσμὸς εἶχε ἀνακτήσει τὸ κινητὸ καλλιεργητικὸ κεφάλαιο σὲ ποσοστὸ 30 %.

Στὸ ε' κεφάλαιο ἀναπτύσσονται σχέψεις γύρω ἀπὸ τὶς ἀπαραίτητες δαπάνες, τὶς σχετικὲς μὲ τὴν προσωρινὴ στέγαση τῶν ἄστεγων χωρικῶν καὶ τὴ συμπλήρωση τῶν καλλιεργητικῶν μέσων τῶν πυρπολημένων χωριῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ εἶχε τὴ γνώμη ὅτι οἱ δαπάνες γιὰ τὴν ἀπολύτως προσωρινὴ στέγαση τῶν οἰκογενειῶν, ποῦ τὰ σπίτια τους (5.500 περίπου) εἶχαν πυρποληθεῖ, θ' ἀνέρχονταν σὲ 900.000 δρχ. Ἡ Ἐπιτροπὴ μελέτησε τὸ θέμα τῆς ἐγκατάστασης τῶν ἄστεγων οἰκογενειῶν σὲ εὐρύτερους κοινοτικοὺς ὀργανισμοὺς. Ἡ λύση, ὅμως, αὐτὴ ἦταν δύσκολη γιὰ τὴν ἐποχὴ, ἐξαιτίας τῆς μορφῆς τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἔλλειψης σειρᾶς νόμων, ποῦ θὰ στήριζαν τὴν ἐφαρμογὴ ἐνὸς τέτοιου συστήματος. Τέλος, στὸ στ' κεφάλαιο ὑπολογίζονταν σὲ 100.000 δρχ. οἱ δαπάνες ποῦ χρειάζονταν γιὰ νὰ συμπληρωθοῦν τὰ καλλιεργητικὰ μέσα τῶν γεωργῶν¹.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν *Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Περιθάλψεως* ἡ Γ. Διοίκηση θεώρησε ἀπαραίτητο νὰ ἐρευνήσῃ καὶ καταγράψῃ στὴν ὑπαίθρο ὅλες τὶς καταστροφές ποῦ εἶχαν γίνει, νὰ τὶς ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ προτείνει μέτρα θεραπείας. Τὸ σοβαρὸ αὐτὸ ἔργο τὸ ἀνέθεσε σὲ ὀλιγομελὴ μόνιμη ἐπιτροπὴ, ὄργανο εὐέλκτο, ἀποτελούμενο ἀπὸ τοὺς: Σ. Γρανίτσα, Μ. Κραψίτη, Γ. Καλούδη καὶ Φ. Σαγκούνη².

1.-Ἡ πληρωμὴ τῶν χρεῶν

Ἀλλὰ ἡ Γ. Διοίκηση ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ στρέψῃ τὴν προσοχή της καὶ πρὸς τὸ σύνολο τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ τελευταῖος συνέχιζε νὰ συνδέεται μὲ κατὰλοιπα θεσμῶν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐτσι, ἡ Γ. Διοίκηση κληρονόμησε ὑποχρεώσεις καταβολῆς ὀφειλομένων. Αὐτὸ συνέβαινε μὲ τοὺς ὀφειλέτες τῆς *Γεωργικῆς Τραπεζῆς*³, τῆς ὁποίας σκοπὸς

1. Τὴν ἐκθεση ὑπέγραψαν οἱ: Σ. Γρανίτσας, Κ. Σούρλας, Σπ. Σπέγγος, Στεφ. Ἀράπης, Νικ. Βλαχλεῖδης, Κ. Δόνος, Δημ. Κίγκος, Δημ. Κούτσιος, Γ. Καλούδης, Μιχ. Κραψίτης, Κ. Φραγκόπουλος, Ἀλκιβ. Φορτουνόπουλος, Εὐάγγ. Χατζῆς. Τὴν προσυπέγραψε κι ὁ διευθυντὴς τοῦ γραφείου Καλλιεργείας Κωνστ. Α. Μέρτζιος.

2. Βλ. *Ἡπειρος*, φύλλο 174/27-3-1913 καὶ φύλλο 182/8-6-1913, ὅπου ἐξαίρεται ἡ προσπάθεια τοῦ Σ. Γρανίτσα στὸν τομέα τῆς περιθάλψεως.

3. Εἶχε συσταθεῖ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἶχε ἔδρα τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὑποκαταστήματα στὶς ἔδρες τῶν νομῶν καὶ στὶς διοικήσεις σπουδαίων γεωργικῶν περιοχῶν.

ἦταν: ὁ δανεισμὸς χρημάτων στοὺς γεωργοὺς ἐντόκως ἐπὶ ὑποθηκεύσει ἀκινήτων κτημάτων, νὰ δέχεται μετρητὰ καὶ νὰ ἐκτελῇ καὶ διενεργῇ τραπεζικὰς πράξεις σχετικὰς μὲ τὴν γεωργίαν. Ἦταν, λοιπόν, φυσικὸ νὰ βρεθοῦν πολλοὶ χρεῶστες τῆς Τράπεζας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ἀφοῦ τὰ περισσότερα δάνεια ἦταν δεκαετοῦς διάρκειας.

Τὸ ἐλληνικὸ κράτος δὲ δημιούργησε εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις γιὰ νὰ πετύχει τοὺς σκοποὺς ποὺ τὸ ἴδιο ἔθετε. Ἀντὶ νὰ διευκολύνει τοὺς γεωργοὺς ὡς πρὸς τὸ χρόνο καὶ τὸν τρόπο ἐξόφλησης τῶν δανείων τους, προσπαθοῦσε νὰ εἰσπράξει τὰ ὀφειλόμενα ληξιπρόθεσμα δάνεια, βάσει τῶν ὥρων ποὺ εἶχαν συναφθεῖ ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Ρακτιβάν πρὸς τοὺς Διοικητικούς καὶ Οἰκονομικοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Μακεδονίας εἶναι ἀποκαλυπτικὴ γιὰ τὸ θέμα¹.

Ὅ,τι ἔγινε στὴ Μακεδονία ἐφαρμόστηκε καὶ στὴν Ἡπειρο. Οἱ οἰκονομικὲς ὑπηρεσίες συγκέντρωσαν τὶς φροντίδες τους, ὅχι στὶς διευκολύνσεις τῶν ὀφειλετῶν, ἀλλὰ στὴν εἰσπραξὴ τῶν χρεῶν, βάσει τῶν ἀρχικῶν ὥρων. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἐπικεφαλῆς τῶν ὑποκαταστημάτων τῆς Γεωργικῆς Τράπεζας τοποθετήθηκαν, κατὰ κανόνα, οἱ Οἰκονομικοὶ Ἐφοροὶ τῆς περιοχῆς. Στὴν Ἡπειρο ὑπῆρχαν ὑποκαταστήματα τῆς Τράπεζας στὰ Γιάννινα, στὸ Ἀργυρόκαστρο, στὴν Πρέβεζα, στὴν Κόνιτσα, Πρεμετὴ κ.ά.²

Ἡ Γ. Διοίκηση Ἡπείρου, ἐπειδὴ, ἴσως, δὲν ἔμεινε ικανοποιημένη ἀπὸ τοὺς σκοποὺς ποὺ ὑπηρετοῦσε ἡ Γεωργικὴ Τράπεζα, ζήτησε πληροφορίες ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Οἰκονομίας γιὰ τὸ μέλλον της³. Τὸ Ὑπουργεῖο ἀπάντησε⁴ ὅτι ἡ Διοίκηση ἔπρεπε, ἐπὶ τοῦ παρόντος, νὰ περιοριστεῖ στὴν ἐκκαθάριση τῶν λογαριασμῶν τῶν τέως κεντρικῶν τῆς καταστημάτων καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὶς εἰσπράξεις τῆς κατὰ τρόπο, ὥστε νὰ γίνεται εὐκολὴ ἡ ἀπόδοση τῶν εἰσπραττομένων ἀπὸ τοὺς ταμίες γιὰ λογαριασμὸ της,

(βλ. τὸ νόμο *Περὶ Γεωργικῆς Τραπεζῆς* καὶ τὸ Παράρτημά του, τοῦ Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, Παράρτημα-Ἐγκατάστασις ἐλληνικῶν ἀρχῶν ἐν Μακεδονίᾳ, δ.π., σ. 237-254).

1. Βλ. ἐγκύκλιο 6383/30-3-1913, ὁ.π., σ. 232-237.

2. Διευθυντὴς τοῦ Ὑποκαταστήματος Ἰωαννίνων διετέλεσε ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος Β. Γιαννόπουλος, ὑποδιευθυντὴς ὁ Ἄν. Χότζης, λογιστής, γιὰ ἓνα διάστημα, ὁ Ἀχιλ. Βαβαρέτος. Διευθυντὴς στὸ ὑποκατάστημα τῆς Πρέβεζας τοποθετήθηκε ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος Γεώργιος Κωνστάνης. Βλ. ἀποφάσεις: 19566/28-11-1914, φύλλο 59/18-12-1914, 29846/4-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913, 1953/3-5-1913, φύλλο 12/10-5-1913. Γιὰ διορισμοὺς ὑπαλλήλων, λογιστῶν στὰ ἄλλα ὑποκαταστήματα βλ. ἀποφάσεις: 16298/22-10-1913, φύλλο 41/24-10-1913, 4616/10-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913, 18985/29-11-1913, φύλλο 44/6-12-1913.

3. Βλ. ἀναφορὰ 12457/19-7-1914, ΑΓΔ, φάκ. 2/2 1914-1915, Διάφορα Διοικήσεως.

4. Βλ. ἐγγράφο ἀριθμ. 30257/8-10-1914, ΑΓΔ, δ.π.

μόλις ἐπαναλαμβάνονταν οἱ ἐργασίες τῆς Τράπεζας¹.

Ἀναφερθήκαμε ἤδη στὶς παροχές τοῦ Τμήματος *Περιθάλψεως καὶ σποράς* πρὸς τοὺς καταστραμμένους ἀπὸ τὸν πόλεμο ἀγρότες. Οἱ παροχές αὐτὲς συνεχίστηκαν ὁλόκληρη τὴ διετία 1913-1914, τίποτε ὅμως δὲ δινόταν δωρεάν. Ἡ μόνη διευκόλυνση ἦταν ἡ κλιμάκωση τῆς ἐπιστροφῆς στὸ Δημόσιο τῶν χορηγούμενων σὲ δόσεις χωρὶς τόκους. Οἱ εἰσπράξεις γίνονταν μὲ καταστάσεις τὶς ὁποῖες συνέτασσε τὸ Τμῆμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τὶς διαβίβαζε στὶς Οἰκονομικὲς Ἐφορεῖες. Ἀπὸ κεῖ κατέληγαν στὰ Ταμεῖα γιὰ τὴν εἰσπραξή². Γιὰ κάθε ἐπαρχία ὑπάρχουν ἀναλυτικοὶ χρηματικοὶ πίνακες τῶν ὧσων εἶχαν προκαταβληθεῖ στοὺς ἀγρότες γιὰ κάθε περίπτωση καὶ ἔπρεπε νὰ ἐπιστραφοῦν. Ἐνδεικτικὰ καταχωρίζουμε τὴν κατάσταση τῶν εἰσπρακτέων γιὰ 4 περιοχές τῆς Ἡπείρου (σ. 600).

Ὅσοι ἔπαιρναν προκαταβολὴ ὑπέγραφαν χρεωστικὸ ὁμολόγο τοῦ τύπου: «Ὁ ὑποφαινόμενος ἔλαβον παρὰ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου δρχ... δι' ἀγορὰν ἐνὺς ἀροτῆρος βοδὸς πρὸς γεωργικὴν χρῆσιν, τὰς ὁποίας καὶ ὑποχρεοῦμαι νὰ πληρώσω εἰς τρεῖς δόσεις, ἥτοι τὴν 1-2-1914, 1-12-1915 καὶ 1-12-1916, ἐκάστην ἐκ δρχ... εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον». Ἀκολουθοῦσε ἡ ἀναγραφή τῶν προστίμων σὲ περίπτωση ἀθέτησης τῆς συμφωνίας.

Οἱ ἀποφάσεις ποὺ πῆρε τὸ Τμῆμα *Περιθάλψεως καὶ σποράς* σχετίζονταν μὲ ζωτικὰ θέματα τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν ἡ συγκρότηση ἐπιτροπῆς γιὰ νὰ διενεργήσει ἐράνους στὴν περιφέρεια Ἰωαννίνων, τὸ προῖδον τῶν ὁποίων θὰ τὸ χρησιμοποιοῦσε γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ πολέμου καὶ γιὰ τὴν περίθαλψη ἀπόρων οἰκογενειῶν. Στὴν ἐπιτροπὴ μετεῖχαν οἱ: Κ. Σούρλας, Δ. Κίγκος, Κ. Δόνος, Ε. Πλακίδας, Β. Ρέγκας, Ν. Βλαχλείδης, Ἀρ. Παπαγεωργίου, Δ. Μήτσου καὶ Ἀλκ. Φορτουνόπουλος. Πρόεδρος ἦταν ὁ ἐπίσκοπος Δωδώνης³.

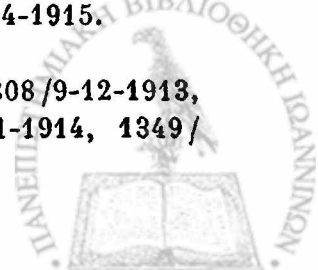
Τὸ Τμῆμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας στελεχώθηκε γρήγορα μὲ ἱκανοὺς ὑπαλλήλους γιὰ ν' ἀντεπεξέλθει στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἀποστολῆς του⁴. Σὲ κα-

1. Ἡ ΓΔ ἀπευθύνθηκε καὶ στὸ Δ/ντὴ τῆς «Γεωργικῆς Τραπεζῆς» Μακεδονίας, ζητώντας ἀντίγραφο Κανονισμοῦ τῆς Τράπεζας καὶ πληροφορίες σχετικὲς μὲ τὴν ὑπηρεσία της. Ἡ ἀπάντηση ἦταν πὺς εἶχε εἰσαχθεῖ σχετικὸ νομοσχέδιο στὴ Βουλὴ. Μετὰ τὴν ψήφισή του θ' ἀρχίζε ἡ λειτουργία τῆς Τράπεζας, μὲ τὴ μεταβίβαση ὧσων τῶν δικαιωμάτων τῆς τέως Τουρκικῆς Γεωργικῆς Τράπεζας στὴν ἐλληνική, ὁπότε θὰ συντασσόταν κι ὁ Κανονισμός. Βλ. ἐγγράφο 159/29-7-1914 τοῦ Δ/ντῆ τῆς «Γεωργικῆς Τραπεζῆς» Μακεδονίας πρὸς τὴ ΓΔ, ΑΓΔ, ὅ.π.

2. Βλ. τὸ ἐγγράφο ἀριθμ. 3925/25-9-1914 τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Ταμῖα Ἰωαννίνων, μὲ συνημμένες καταστάσεις καὶ χρεωστικὰ ὁμολόγια, ποὺ εἶχαν διαβιβαστεῖ σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ Τμῆμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, γιὰ νὰ μεριμνήσει γιὰ τὴν εἰσπραξή, βλ. ΑΓΔ, φάκ. καταστάσεων βεβαιωθέντων φόρων 1914-1915.

3. Βλ. ἀπόφαση: 6809/1-7-1913, φύλλο 27/5-7-1913.

4. Βλ. ἀποφάσεις: 4579/12-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913, 20308/9-12-1913, φύλλο 46/19-12-1913, 6459/30-6-1913, φύλλο 27/5-7-1913, 189/8-1-1914, 1349/

Κ Α Τ Α Σ Τ Α Σ Ι Σ

Εισπρακτέων ἐκ τῶν παρὰ τοῦ Τμήματος τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας προκαταβληθέντων

α/α Ἐπαρχία	Αἰτία προκαταβολῆς	Προκαταβληθέντα ἐν ὄλῳ ποσὰ	Εισπρακτέα ποσὰ κατὰ τὸ 1914	Παρατηρήσεις
1 Ἰωαννίνων	διὰ στέγασιν	358.925	72.785	
2 »	δι' ἀγορὰν βοῶν	46.391	15.496,65	
3 »	δι' ἀγορὰν διαφόρων ἐργαλείων	653	653	
4 Πρεβέζης	διὰ στέγασιν	45.905	9.181	
5 Δελβίνου	διὰ στέγασιν	59.220	11.844	
6 Παραμυθίας	διὰ στέγασιν	92.370	18.474	
7 Δελβίνου	δι' ἀγορὰν βοῶν	34.270	11.420,85	
		637.734	138.854,50	

Ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1914

Ὁ Οἰκονομικὸς Ἐφορὸς Ἰωαννίνων

τάσταση, ὅμως, προσωπικοῦ τῆς 19 Ἰουλίου 1914 ποὺ ὑποβλήθηκε στὴ Γ. Διοίκηση, σὲ 6 ὑπαλλήλους ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸ Τμῆμα μόνον οἱ 2 ἦταν ἐπιστήμονες ἢ εἶχαν εἰδικευτεῖ. Οἱ ὑπόλοιποι ἦταν: 1 γραμματέας, 1 διαχειριστής, 1 ἀποθηκάριος, 1 κλητήρας¹. Ἡ βαθμιαία ἐνσωμάτωση τῶν Νέων Χωρῶν στὸ νομικὸ πλαίσιο ποὺ ἴσχυε στὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ ἡ συγκέντρωση τῶν ἐξουσιῶν στὸ Κέντρο ἀποστέρησε τὴ Γ. Διοίκηση, μιᾶς ἀποκεντρωμένης πραγματικᾶς ὑπηρεσίας, ἀπὸ τὶς δυνατότητες δημιουργικοῦ ἔργου.

2.-Ἡ Ὑγειονομικὴ περίθαλψη

Πολὺ σύντομα ἡ Γ. Διοίκηση ὑποχρεώθηκε νὰ προχωρήσει στὴν ἱδρυση Ταμείου Δημοσίας ἀντιλήψεως, τοῦ ὁποίου κατάρτισε τὸ σχέδιο². Σκοπὸς τοῦ Ταμείου αὐτοῦ ἦταν νὰ καλυφθοῦν τὰ κενά, ἰδιαίτερα στὸν τομέα ὑγείας. Ἀσχετα μὲ τὴν ἐπιτυχία ἢ ὄχι τῆς προσπάθειας, ἡ προϋούσα ἐξάρτηση τῶν Νέων Χωρῶν ἀπὸ τὸ Κέντρο, δημιούργησε ἄλλες συνθήκες παροχῆς περίθαλψης κάθε μορφῆς. Γρήγορα π.χ. ἐγίνε κατανοητὴ ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ἀνεπάρκεια τῆς ὑφιστάμενης νομοθεσίας τοῦ πρώην καθεστῶτος γιὰ τὴν προστασία τῆς δημόσιας ὑγείας. Γιαυτὸ ἀποφασίστηκε νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ στὴν Ἑπειρο οἱ διατάξεις ποὺ ἴσχυαν στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴν ἀστικὴ γενικὰ καὶ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία³. Ὅσα, λοιπόν, εἶχαν σχέση μὲ τὴν ὑγεία τῶν πολιτῶν, τὴν ὑγειονομικὴ περίθαλψη, τὴν καθαριότητα κλπ. ἀνῆκαν στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑγειονομικοῦ Γραφείου τῆς Γενικῆς Διοικήσεως. Σ' εὐρύτερα, ὅμως, πλαίσια τοποθετοῦνται στὸ χῶρο τῆς Κοινωνικῆς Πρόνοιας κλπ⁴.

Ἀμεσα σχετιζόμενο μὲ τὴν ὑγεία ἦταν ἡ ὑπαρξὴ Νοσοκομείου. Τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑφιστάμενο Νοσοκομεῖο Κουραμπᾶ ἀναδιοργανώθηκε γιὰ ν' ἀνταποκριθεῖ στὴν ἀποστολὴ του⁵. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ συγκροτήθηκε ἐ-

22-1-1914 στὸ φύλλο 47/20-1-1914, 9253/25-8-1913, φύλλο 32/3-8-1913, 9275/24-8-1913, φύλλο 32/3-8-1913, Στὰ ἀνωτέρω φύλλα δημοσιεύονται διορισμοὶ νομοκτηνιάτρου, νομογεωπόνου, μηχανικοῦ ἀγρονόμου, εἰδικοῦ μελισσοκόμου καὶ σπυροτρόφου, γεωπόνων κλπ.

1. Βλ. ΑΓΔ, φάκ. 2/2 1914-1915, Διορισμοί, ἀπολύσεις.

2. Συγκρότησε γι' αὐτὸ ἐπιτροπὴ στὴν ὁποία μετεῖχαν οἱ: ἐπίσκοπος Δωδώνης, Κ. Σούρλας, Δ. Κίγκος, Γιαγιάμπης (Δήμαρχος) Δ. Δαμασκηνός, Δ. Καλογήρου, Α. Μάντζαρης, Σ. Μπαλῆλης, Ε. Παπκωντιοῦ, καὶ τοὺς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ὑποβάλουν στὴ ΓΔ τὸ πόρισμα τῆς μελέτης τὸ ταχύτερο δυνατό, βλ. ἀπόφαση 4966/16-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

3. Βλ. ἀπόφαση: 15697/21-10-1913, φύλλο 41/24-10-1913.

4. Διευθυντὴς τοῦ Ὑγειονομικοῦ γραφείου τοποθετήθηκε ὁ γιατρός Σταῦρος Μπαλῆλης (βλ. ἀπόφαση: 2070/12-5-1913, φύλλο 16/18-5-1913).

5. Γιὰ τὴν ἱδρυση καὶ τὴν ἱστορία τοῦ Νοσοκομείου βλ. Σωτῆρη Ζούμπου, Ὑπανα, Γιάννινα 1985, σ. 327 κ.ἑξ.

πιτροπή, ἡ ὁποία ἀνέλαβε νὰ συντάξει τὸ Καταστατικὸ καὶ τὸν Ὁργανισμό τοῦ Νοσοκομείου¹. Ἡ Ἐπιτροπὴ κατάρτισε ἔγκαιρα τὸ Καταστατικὸ ποὺ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴ Γ. Διοίκηση². Στὸ μεταξύ, ὅμως, προέκυψε θέμα γιὰ τὴ συνέχιση τῆς λειτουργίας τοῦ *Εἰδικοῦ Νοσοκομείου μεταδοτικῶν νοσημάτων*, ποὺ εἶχε ἰδρυθεῖ στὰ Γιάννινα³ καὶ εἶχε ἐγκατασταθεῖ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1913 στὸ σπίτι τῆς Λεῖλᾶ χανοῦμ Ὁμάρ βέη, μὲ ἐτήσιο ἐνοίκιο 900 δρχ.⁴ Ἡ αὐτοτελὴς λειτουργία του δὲν κρίθηκε ἱκανοποιητική. Ἡ Νομαρχία ζήτησε τὴ συγχώνευση τῶν δυὸ Νοσοκομείων καὶ ἡ Γ. Διοίκηση, στηριζόμενη καὶ σὲ ψηφίσματα τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου, ἀποφάσισε αὐτὴ τὴ συγχώνευση. Τὸ νέο Νοσοκομεῖο ὀνομάστηκε *Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον Ἰωαννίνων* ἢ *Ἀγάπη* καὶ θὰ λειτουργοῦσε σύμφωνα μὲ Κανονισμό, ἀποτελούμενο ἀπὸ 96 ἄρθρα. Ἡ Γ. Διοίκηση ἀναλάμβανε νὰ συντηρήσει τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ τμήματος τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων, γιὰ αὐτὸ καὶ τὸ ἐνίσχυε μὲ συνδρομὴ 450 δρχ. τὸ μῆνα⁵.

Σημειώνουμε ἐδῶ ὅτι ὁ «Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς» ἱδρύσε στὰ Γιάννινα Μικτὸ Νοσοκομεῖο⁶, παθολογικὸ καὶ χειρουργικὸ, ποὺ ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ στίς 13 Μαρτίου 1913. Τὸ Νοσοκομεῖο διέθετε πάνω ἀπὸ 80 κρεβάτια κι ἀπὸ τοὺς πολίτες δεχόταν ὅσους ἦταν ἀνέστιοι⁷.

Γιὰ τὴν καθαριότητα γίνονταν ἐπιθεωρήσεις ἀπὸ εἰδικούς. Ὁ ἀνθυποφαρμακοποιὸς Ἰωάνν. Ζωγράφος, ὁ ὁποῖος εἶχε ὀριστεῖ καὶ ἀστυχημικός, διενήργησε ἐπιθεωρήσεις ποὺ ἀπέδειξαν ὅτι πολλὰ κέντρα τῆς πόλης (ἐστιατόρια, ζαχαροπλαστεῖα, παντοπωλεῖα, γαλακτοπωλεῖα, καφεζυθοπωλεῖα κλπ.) δὲν τηροῦσαν τοὺς ὅρους καθαριότητας. Ἰδιαίτερα γιὰ τὰ καφενεῖα ἀ-

1. Βλ. ἀπόφαση: 2706/15-5-1913, φύλλο 16/15-5-1913, ὅπου καταχωρίζονται καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ σύσταση ἐπιτροπῆς ἐγίνε ὕστερα ἀπὸ ψήφισμα τοῦ Δημοτικοῦ συμβουλίου Ἰωαννίνων.

2. Βλ. ἀπόφαση: 2724 τοῦ 1913.

3. Μὲ βάση τὴν ἀπόφαση: 7531/1913 τῆς ΓΔ.

4. Βλ. ἔγγραφο 11499/4-7-1914 τῆς ΓΔ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν, ΑΓΔ, φάκ. 1/18.

5. Βλ. ἀπόφαση 20328/11-12-1913, φύλλο 46/10-12-1913.

6. Στὴν οἰκία Τσιγαρά.

7. Τὴ διεύθυνση ἀνέλαβαν οἱ γιατροί: Βεργιώτης (παθολόγος) καὶ Νομικός (χειρουργός), βλ. *Ἡπειρος* φύλλο 173/1913, ὅπου δημοσιεύεται ἀνακοίνωσή τους μὲ ἡμερομηνία 14-3-1913. Τὴν ὀργάνωση τοῦ Νοσοκομείου καὶ τὶς ὑπηρεσίες τοῦ προσωπικοῦ ἐγκωμιάζει ὁ ἐγχώριος τύπος, βλ. π.χ. ἐφημ. *Ἡπειρος*, φύλλο 174/27-3-1913. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι εἶχαν νοσηλευτεῖ 300 ἀσθενεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους 210 θεραπεύτηκαν, 88 βρίσκονταν σὲ ἀνάρρωση καὶ 2 πέθαναν, κάτι τὸ ἀναπόφευκτο, ἀφοῦ εἶχαν εἰσαχθεῖ ἐτοιμοθάνατοι. Ἐνδιαφέρουσες εἶναι καὶ μερικὲς ἀκόμη πληροφορίες ποὺ ἀναφέρονται στὴν κατάσταση τῆς ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσας, ἀπὸ τὴν ἀποψὴ ὑγείας καὶ καθαριότητας, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση.

νέφερε ὅτι βρέθηκαν μετρίως καθαρά καὶ σὲ δυὸ ἀπ' αὐτά, στὴ συνοικία Καμάρες, τὸ νερὸ τῆς δεξαμενῆς ἀποδείχτηκε ἀκατάλληλον πρὸς πόσιν¹.

Τὰ Γιάννινα ἀντιμετώπιζαν σοβαρὸ πρόβλημα ὑδρευσης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, ὥς τὸν πόλεμο τοῦ 1940 καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτόν. Αἰτία ἦταν τὰ πηγάδια², ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ περισσότερος κόσμος ὑδρευόταν, ἰδιαίτερα ἐκεῖνα τῶν πανδοχείων (χανιῶν), ποὺ συχνὰ μολύνονταν. Σ' ἐκθεσὴ πάλι τοῦ Ι. Ζωγράφου βρέθηκε νερὸ κατ'ἀλληλο πρὸς πόσιν σὲ 18 μόνο πηγάδια, βρύσες καὶ πηγές³, ἐνῶ τὸ νερὸ 7 πηγαδιῶν κρίθηκε ἀκατάλληλο⁴. Ὁ τύπος ἐπεσήμανε κι ἄλλες ἐστίες μολυσμένων ὑδάτων, ζητοῦσε νὰ γίνεῖ ἔρευνα καὶ ὑποδείκνυε ὡς ἀπαραίτητη τὴν ἐξέταση τῶν πηγαδιῶν στὴν Κιάφα, τὰ ὁποῖα γειτνιάζαν μὲ τὸ παρακείμενο τουρκικὸ νεκροταφεῖο⁵.

Γενικὸς ἐπόπτης γιὰ τὴν καθαριότητα τῆς πόλης τῶν Γιαννίνων διορίστηκε ὁ Ἀθ. Κοντοφώτης⁶.

1. Βλ. ἐκθεσὴ ἀστυχημικῆς ἐπιθεώρησης, μὲ ἡμερομηνία 22-4-1913, *Ἡπειρος*, φύλλο 177/22-4-1913.

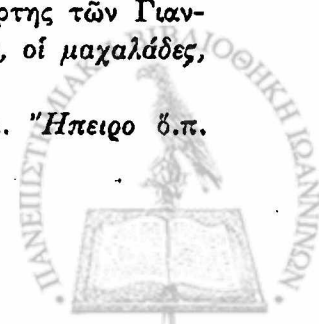
2. Βλ. Ντάτση, «Ἐνας ἄγνωστος πολεοδομικὸς χάρτης τῶν Γιαννίνων τοῦ 1902», *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἱστορίας*, ὁ.π., σ. 103, ὅπου ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς 41 κοινόχρηστων πηγαδιῶν.

3. Κατ'ἀλληλα κρίθηκαν: 1) νερὸ ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς λίμνης, 2) ἀπὸ τὴν πηγὴ «Ντραμπάτοβα», 3) ἀπὸ τὴν πηγὴ «Μπλίτς», 4) ἀπὸ τὴν πηγὴ «Ἀλῆ πασᾶ» στὸ Νησί, 5) ἀπὸ τὴ βρύση τοῦ τζαμιοῦ στὴν Καλούτσιανη, 6) ἀπὸ τὴν κρήνη κοντὰ στὸ σταθμὸ Μονοπωλείου στὴν Καλούτσιανη, 7) ἀπὸ τὴν ἀντλία κοντὰ στὸ Διοικητῆριο, 8) ἀπὸ τὴν πηγὴ «Ἀρικιάκι» ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, 9) ἀπὸ τὰ πηγάδια: στὸ σταθμὸ Μονοπωλείου στὴν Καλούτσιανη, τοῦ κήπου τοῦ Κουραμπᾶ στὴ συνοικία Λούτσας, ἀπὸ τοὺς «μενδρεσέδες» στὴν ἴδια συνοικία, ἀπὸ τὸ πηγάδι Μεϊντάνι στὴ συνοικία Σαμσιντίν, τῆς μάνδρας Παπίγκου στὴ συνοικία Ζαβαδιέ, ἀπὸ τὸ πηγάδι «Σκαμιὰ» τῆς ἴδιας συνοικίας, ἀπὸ τὸ πηγάδι ἔξω ἀπὸ τὸ ἵπποφορβεῖο στὴν ἴδια συνοικία, τοῦ Πλατάνου στὴν ὁμώνυμη συνοικία, τῆς «Δεξαμενῆς» τοῦ καφενεῖου «Ὁ Πλάτανος» κι ἀπὸ τὸ πηγάδι τοῦ Ὀρφανοτροφείου τοῦ Γεωργίου Σταύρου.

4. Ἀκατάλληλο νερὸ βρέθηκε στὰ πηγάδια: 1) ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖο Κουραμπᾶ στὴ συνοικία Λούτσα, 2) τῆς πλατείας στὴ συνοικία Ζευγάρια, 3) τῆς μικρῆς πλατείας στὴ συνοικία Καμάρες, 4) τῆς μικρῆς πλατείας στὴ συνοικία Καραβατιά, 5) τοῦ δημοτικοῦ σχολείου στὴ Λούτσα, 6) τοῦ ξενοδοχείου «Ἡ Δωδώνη», 7) στὴν ἄκρῃ τῆς λίμνης. Βλ. ἐκθεσὴ τοῦ ἀστυχημικοῦ Ι. Ζωγράφου, μὲ ἡμερομηνία 21 Μαρτίου 1913, *Ἡπειρος*, φύλλο 174/27-3-1913. Γιὰ τίς συνοικίες τῶν Ἰωαννίνων καὶ τίς ὀνομασίες τους βλ. Γ. Κουρμαντζή, «Ἀπὸ τὴ βυζαντινὴ στὴν ὀθωμανικὴ πόλη (15ος-18ος αἰώνας)», *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἱστορίας*, ἐκδ. Δήμου Ἰωαννιτῶν, Γιάννινα 1987, σ. 18-19, 23-24, Ντάτση, «Ἐνας ἄγνωστος πολεοδομικὸς χάρτης τῶν Γιαννίνων τοῦ 1902», ὁ.π., σ. 93 κ.ἐξ., Κώστα Ι. Φωτόπουλου, *Τὰ Γιάννινα, οἱ μαχαλάδες, τὰ σοκάκια καὶ τὰ τοπωνύμιά τους*, Ἀθήνα 1986.

5. Βλ. περιγραφὴ τῆς κατάστασης ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν ἐφημ. *Ἡπειρο* ὁ.π.

6. Βλ. ἀπόφαση: 4792/7-6-1913, φύλλο 24/13-6-1913.

Οἱ ἀμοιβές ἐπισκέψεων τῶν γιατρῶν τῶν Ἰωαννίνων εἶχαν κλιμακωθεῖ ὡς ἑξῆς¹:

1) ἐπίσκεψη παθολογική: 3 δρχ., 2) ἐπίσκεψη χειρουργική: 4 δρχ., 3) συμβουλευτική: 4 δρχ., 4) συμβούλια: 10 δρχ., 5) νυκτερινή ἐπίσκεψη² καὶ νυκτερινὰ συμβούλια: 25 δρχ., 6) διανυκτέρευση: 50 δρχ., 7) ἐγχειρήσεις κι ἄλλες ἐπεμβάσεις: ἰδιαίτερη συμφωνία.

3.-Ἡ περίθαλψη τῶν προσφύγων

Τὸ ἔργο τῆς περίθαλψης ἔγινε ἰδιαίτερα δύσκολο μετὰ τὴν ἐκκένωση τῆς Β. Ἡπείρου ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ στρατό. Γιὰ τὴν περίθαλψη εἰδικῶς αὐτῶν τῶν προσφύγων, ποὺ ἄρχισαν νὰ συρρέουν πρὸς τὰ Γιάννινα, συγκροτήθηκε ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρο τὸν ἐπίσκοπο Δωδώνης³. Ἀλλὰ γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν προσφύγων οἱ κρατικὲς ἐπιχορηγήσεις δὲν ἐπαρκοῦσαν, ἦταν ἀπαραίτητη καὶ ἡ συνεισφορά τῶν ἰδιωτῶν. Ἔτσι, συγκροτήθηκε Ἐπιτροπὴ Κυριῶν πρὸς συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τῶν ἐκ τῆς Βορείου Ἡπείρου προσφύγων⁴. Ἡ Ἐπιτροπὴ Κυριῶν ἀνέπτυξε ἀσυνήθιστες δραστηριότητες καὶ στὸν ἐγχώριο τύπο καταχωρίζονταν συχνὰ κατάλογοι εἰσφορῶν ἀπὸ διαφορὲς πηγές⁵. Τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς βοηθοῦσε καὶ ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης Κυριῶν, ὀργάνωση ποὺ προϋπῆρχε τῆς Ἐπιτροπῆς⁶.

Τὸ θέμα τῆς ἐνίσχυσης τῶν προσφύγων εἶχε κι ἄλλες προεκτάσεις, κυρίως γι' αὐτοὺς ποὺ δὲν κατάγονταν ἀπὸ τὸ βορειοηπειρωτικὸ χῶρο. Μὲ τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ 1912-1913, οἱ Τοῦρκοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης ἄρχισαν τὶς διώξεις ἀγροτῶν κυρίως, ποὺ ὑποχρεώθηκαν νὰρθουν ὡς πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐγκαταστάθηκαν καὶ στὴν Ἡπειρο, π.χ. στὴ Θεσπρωτία, σὲ περιοχὲς ἀραιοκατοικημένες ἢ ἐγκατα-

1. Βλ. ἐφημ. Ἡπειρος, φύλλο 172/11-3-1913.

2. Ἀπὸ τίς 9 ἡ ὥρα καὶ ὕστερα.

3. Βλ. ἀπόφαση: 7558/22-4-1914, φύλλο 50/30-4-1914, ὅπου καὶ ἡ σύνθεση τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

4. Βλ. ἀπόφαση: 7594/24-4-1914, φύλλο 50/30-4-1914. Τὴν ἐπιτροπὴ ἀποτελέσαν κυρίως καὶ δεσποινίδες ἀπὸ γνωστὲς Γιαννιώτικες οἰκογένειες: Μαρία Τυπάλδου Φορέστη, Κατίνα Ρωμανοῦ, Βικτωρία Σακελλαρίδου, Ἰουλία Ἀράπη, Καλλιόπη Μελά, Ἑλένη Μέγκιου, Ἀργυρὴ Χαντέλη, Χαριτίνη Τζαβέλλα, Φερενίκη Ρέκα, Κατίνα Στεφάνου, Ἐλευθερία Γκάνιου, Ὀλυμπίας Μίνου, Εὐθαλία Φορτουνοπούλου, Βιργινία Ἀλιέως, Ἀγγελικὴ Γούλα Λάππα, Περσεφὼνὴ Φάντη, Κούλα Δημητριάδου, Αἰκατερίνη Σαγκοῦνη, Εὐφροσύνη Ι. Λάππα, Ἑλένη Γεωργίτση, Ναταλία Καζαντζῆ, Φιόρα Μίσιου, Εὐανθία Βανακλιώτου, Καλλιόπη Τζέτζου, Νίκη Χαντέλη, Ξανθίππη Βηλαρά, Μαργαρίτα Πολυχρονιάδου, Ἑλένη Κεφάλαι καὶ Νίνα Σακελλαρίδου. Γραμματέας τῆς ἐπιτροπῆς ὀρίστηκε ὁ καθηγητὴς Ἀλέξιος Βορνάκης.

5. Βλ. Ἡπειρος, ὅπου καταχωρίζονται κατάλογοι ἐράνων καὶ εἰσφορῶν στὰ φύλλα: 179-183, 185-186, 189, 191, τοῦ 1915, 201, 209 τοῦ 1916.

6. Πρόεδρος ἡ Ἰουλία Ἀράπη.

λειμένες ἀπὸ τοὺς κατόχους των Ἀλβανούς τσιφλικάδες. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1914 οἱ πρόκριτοι τοῦ Φαναριοῦ (τῆς περιφέρειας Πάργας, τοῦ καζᾶ Μαρ-γαριτίου) ζητοῦσαν ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν νὰ στείλει ἐκεῖ οἰκο-γένειες Μικρασιατῶν προσφύγων. Τὸ Ὑπουργεῖο ἐνημέρωσε σχετικὰ τὴ Γ. Διοίκηση Μακεδονίας¹, ἡ ὁποία κι ἀπευθύνθηκε στὴ Γ. Διοίκηση Ἡπεί-ρου ζητώντας πληροφορίες γιὰ τὰ ἔρημα χωράφια καὶ οἰκήματα, γιὰ τὸ εἶδος τῆς καλλιέργειας ποὺ εὐδοκίμοῦσε κλπ. Ἡ Γ. Διοίκηση ἀπάντησε ὅτι ὑπῆρχαν στὸ Φανάρι εὐφορώτατα ἐδάφη 30.000 στρεμμάτων, ποὺ τὰ πε-ρισσότερα ἀνῆκαν σὲ τσιφλικόχους μουσουλμάνους, λίγα σὲ μοναστήρια καὶ ἐκκλησίες καὶ 5.000 στρ. ἀνῆκαν στὴν κατηγορία τῶν μονατζελέ². Στὰ ἐδάφη αὐτὰ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦσαν ρύζι, δημητριακὰ καὶ καπνό. Καὶ ἐ-πειδὴ ἦταν ἀραιοκατοικημένα μπορούσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν σ' αὐτὰ 500 ἀκόμη ἀγροτικὲς οἰκογένειες. Κενὰ οἰκήματα δὲν ὑπῆρχαν, ἦταν ὅμως πι-θανὸ ν' ἀδειάσουν ὕστερα ἀπὸ τὶς γιορτὲς τοῦ μπαϊραμιοῦ, ὅποτε θὰ ἔφευ-γαν οἱ μουσουλμάνοι, ὅπως εἶχε γίνει καὶ σ' ἄλλες περιοχὲς τῆς Θεσπρω-τίας³.

4.- Ἡ ἀγροτικὴ ἀσφάλεια

Συναρτημένο μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ Τμήματος τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἦταν καὶ τὸ θέμα τῆς ἀγροτικῆς ἀσφάλειας τῆς ὑπαίθρου. Τὸ πρόβλημα ἦ-ταν ὀξύτατο, γι' αὐτὸ καὶ ἡ ὑπηρεσία ἔπρεπε ν' ἀναδιοργανωθεῖ καὶ ἐπαν-δρωθεῖ μὲ ἱκανοὺς ἀγροφύλακες. Ἡ Γ. Διοίκηση, μὲ τὴν ἀπόφασή της *Περὶ προσόντων, διορισμοῦ κι ἀπολύσεως ἀγροφυλάκων*⁴, ἔδωσε μιὰ πρώτη ὠθη-ση στὸ θέμα. Μὲ τὴν ἀπόφαση οἱ διορισμοὶ κι ἀπολύσεις τῶν ἀγροφυλάκων δὲν ἀποτελοῦσαν πλέον ὑπόθεση μόνο τῆς κοινότητος ἢ ἀντικείμενο συναλ-λαγῆς. Ἀνάμεσα στοὺς ἀγροφύλακες καὶ τὸ Δημόσιο καθιερωνόταν μιὰ σχέση, ποὺ δὲ μπορούσε εὐκολὰ καὶ χωρὶς λόγους νὰ διαταραχθεῖ. Ὁ διο-ρισμὸς τῶν ἀγροφυλάκων θὰ γινόταν ἀπὸ τὸ Νομάρχην ἢ τοὺς Διοικητικούς Ἐπιτρόπους κάθε περιοχῆς, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τῆς Κοινότητος. Ἡ ἀπό-λυση γινόταν πάλι ἀπὸ τὸ Νομάρχην ἢ τὸν Ἐπίτροπο, ὕστερα, ὅμως, ἀπὸ ἀπόφαση ἐπιτροπῆς, ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Νομάρχης, ὁ Εἰρηνοδίκης κι ὁ Προϊστάμενος τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς καὶ μάλιστα τότε μόνον, ὅταν, κατὰ τὴν κρίση τους, ὑπῆρχαν λόγοι ποὺ δικαιολογοῦσαν τὴν ἀπόλυση.

1. Καὶ εἰδικὰ τὴν «Ἐπιτροπὴ Ἐγκαταστάσεως Προσφύγων».

2. μονατζελέ: βλ. δ.π., σ. 531.

3. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθμ. 3495/1-7-1914 ἔγγραφο τῆς «Ἐπιτροπῆς Ἐγκαταστάσεως Προσφύγων» τῆς ΓΔ Μακεδονίας πρὸς τὴ ΓΔ Ἡπείρου καὶ τὸ ἀπαντητικὸ τηλεγράφη-μα τῆς τελευταίας, ΑΓΔ, φάκ. 8/4 1914-1915.

4. Βλ. ἀπόφαση: 5197/13-6-1913, φύλλο 25/20-6-1913.

Οἱ προτεινόμενοι γιὰ διορισμὸ ἀγροφύλακες ἔπρεπε νὰ εἶναι πρόσωπα ἔχοντα προσηκόντως ἀποδεδειγμένην ἀνεπίληπτον διαγωγὴν καὶ νὰ μὴν κατηγορῶνται ἤδη δι' ἐγκληματικὴν τινα πράξιν, νὰ ἔχωσι δὲ συμπληρώσῃ τουλάχιστον τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ νὰ μὴν ἔχωσι ὑπερβῇ τὸ ἐξηκοστόν. Ὅσοι ἤδη ὑπηρετοῦσαν ἔπρεπε νὰ συμμορφωθοῦν μετὰ τὰς διατάξεις τῆς ἀπόφασης ποὺ ἀφοροῦσαν τὸ διορισμὸ τους, ἀλλοιῶς θ' ἀπολύονταν.

5.-Οἱ πλουτοπαραγωγικὲς πηγές

Τὸ Τμῆμα τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἀσχολήθηκε σοβαρὰ καὶ μετὰ τὸ θέμα τῆς καταγραφῆς τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς γεωργικῆς, βιομηχανικῆς κλπ. παραγωγῆς της¹. Στὸ χῶρο τῆς Γ. Διοικήσεως Μακεδονίας ἡ προσπάθεια αὕτῃ εἶχε ἀρχίσει πολὺ νωρίς, ἀπὸ τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1912². Στὴν Ἡπειρὸ καθυστέρησε, ἴσως λόγῳ τῶν γεγονότων ποὺ ἐπακολούθησαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τελικὰ στηρίχτηκε σ' ἐντολὰς τῶν ἀρμόδιων ὑπουργείων. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1914 ἡ Γ. Διοίκησις ἔστειλε στὴ Νομαρχία Ἰωαννίνων καὶ στοὺς Διοικητικοὺς Ἐπιτρόπους *Δελτία Βιομηχανικῆς Στατιστικῆς*, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συμπληρώσουν. Τὶς πληροφορίες θὰ τὶς ἔπαιρναν παρὰ πολιτῶν ὅπωςδήποτε μεμορφωμένων καὶ εἰδικῶν καὶ τὰ Δελτία θὰ τὰ συμπλήρωναν μετὰ βάσιν τὶς στατιστικὰς ὁδηγίας ποὺ εἶχαν σταλεῖ ἐπανειλημμένα, κάτι ποὺ ὑποδηλώνει προγενέστερη ἐνασχόλησις μετὰ τὸ ἴδιον ἀντικείμενον³.

Κατὰ πόσον συμπληρώθηκαν μετὰ ἀκριβῆ στοιχεῖα τὰ στατιστικὰ δελτία εἶναι ἄγνωστο. Ἀπὸ μία, ὅμως, χαρακτηριστικὴ περίπτωσις, δημιουργοῦνται ἀμφιβολίαι, ἂν ἡ ἐργασία στηρίχτηκε σ' ἐπιστημονικὴν βάσιν καὶ ἂν τὰ στοιχεῖα ἦσαν πλήρη. Ὁ Διοικητικὸς Ἐπίτροπος π.χ. Μετσόβου ἀνέφερε ὅτι δὲν ὑπῆρχαν στὴν περιφέρειά του ἀξιόλογες βιομηχανικὲς ἐπιχειρήσεις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τυροκομικήν, ἡ ὁποία ὅμως ἐν μικρῷ παρὰ τῶν ἰδίων ποιμένων καὶ πλημμελῶς γίνεται⁴. Τὸ Τμῆμα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας εἶχε, καὶ ὀρθά, ἀντίθετη γνώμη καὶ διέταξε τὸν Διοικητικὸν Ἐπίτροπον νὰ συμπεριλάβει καὶ τὴν τυροκομίαν στὸ Δελτίον⁵.

1. Βλ. καὶ τὴν ἐκθεσὶν τοῦ Φορέστη, «Ἐκθεσις περὶ γεωργίας, βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου ἐν Ἡπείρῳ (1910-1911)», ὁ.π., σ. 9 κ.εξ.

2. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 882/10-12-1912 διαταγὴν τῆς ΓΔ Μακεδονίας πρὸς τοὺς Διοικητικοὺς Ἐπιτρόπους, Ρακτιβάν, Ὁργανικαὶ διατάξεις, ὁ.π., σ. 53.

3. Βλ. ἀριθμ. 9413/2-6-1914 διαταγὴν τῆς ΓΔ πρὸς τὸ Νομάρχην Ἰωαννίνων καὶ τοὺς Δ. Ἐπιτρόπους, ΑΓΔ, φάκ. 8/5 1914-1915.

4. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 433/11-6-1914 ἀναφορὰν του, στὸ ὁ.π. ΑΓΔ.

5. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθμ. 10463/18-6-1914 ἀπάντησιν τῆς ΓΔ Ἡπείρου πρὸς τὸν Δ. Ἐπίτροπον Μετσόβου, ὁ.π. ΑΓΔ.

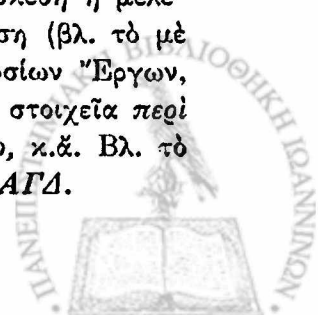
Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1914 τὸ ἴδιο Τμῆμα ζήτησε ἀπ' ὅλα τὰ γραφεῖα, ὑπηρεσίες κλπ. στοιχεῖα ποὺ θὰ βοηθοῦσαν στὴ σύνταξη μελέτης τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ πλουτοπαραγωγικῆς ἀπόψεως. Ἡ περιγραφικὴ αὐτὴ μελέτη θὰ δημοσιευόταν στὴν ἐφημ. «Times» τοῦ Λονδίνου, σὲ ἰδιαίτερο παράρτημα, σχετικὸ μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὴ σύνταξη τῆς μελέτης ἀνέλαβε ὁ Διοικητικὸς Ἐπίτροπος τῆς Κόνιτσας Κ. Στασινόπουλος¹.

Η' ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Ἡ ἀνασυγκρότηση τῆς δημόσιας ζωῆς στὶς Νέες Χῶρες, τὴ Μακεδονία, τὴν Ἡπειρο κλπ., δὲν ἦταν εὐκόλη ὑπόθεση γιὰ ὅσους ἀνέλαβαν τὴ στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ διοίκησή τους. Τὸ ἔργο γινόταν δυσκολότερο κι ἀπὸ τὴ νοοτροπία ὀρισμένων ὑπαλλήλων ποὺ προέρχονταν ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα καὶ στελέχωσαν τὴ διοίκηση. Οἱ τελευταῖοι πίστευαν ὅτι μποροῦσαν ν' ἀγνοήσουν τὴν πραγματικότητα, νὰ συμπεριφερθοῦν ὡς ἀπελευθερωτές, μὲ τὴ στενὴ ἔννοια τοῦ ὅρου, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ οἰκοδομήσουν σὲ τεχνητὲς βάσεις, ἔξω ἀπὸ τὸ κλίμα τοῦ περιβάλλοντος, καὶ γι' αὐτὸ σαθρές. Ὡστόσο, τὰ ἀποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν γιὰ τὴν ἀνασύνταξη, ἀνόρθωση καὶ ἐνσωμάτωση τῶν Χωρῶν στὸν ἐθνικὸ κορμό, ἦταν σημαντικά. Ἡ ἐπιτυχία ὀφείλεται σὲ δυὸ αἰτίαι: 1) στὴν ἀποκέντρωση ποὺ ἐφαρμόστηκε στὶς ἀπελευθερωμένες περιοχές, σὲ σημεῖο ποὺ οἱ Γενικὲς Διοικήσεις ν' ἀποτελέσουν ἓνα εἶδος αὐτοτελῶν ὑπουργείων, κατὰ τὴν πρώτη ἰδίως περίοδο, καὶ 2) στὶς ἱκανότητες τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν ὑπαλλήλων, εἴτε αὐτοὶ προέρχονταν ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Ἑλλάδα εἴτε ἀπὸ τὶς ἀπελευθερωμένες χῶρες.

Οἱ συνθῆκες ποὺ ἀντιμετώπισε ἡ Διοίκηση σ' ὅλες τὶς περιοχές ἦταν δύσκολες. Στὴν Ἡπειρο, ὅμως, ἡ κατάσταση δυσχεράνθηκε περισσότερο γιὰ δυὸ λόγους: 1) ἀπὸ τὴν ἔκταση τῶν καταστροφῶν, κυρίως στὴν ὕπαιθρο, λόγῳ τῆς ἐπιμήκυνσης τοῦ πολέμου, 2) ἀπὸ τὴ στάση τῶν Μ. Δυνάμεων στὸ θέμα τῆς Β. Ἡπείρου, ποὺ εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἀνακήρυξη τῆς Αὐτονομίας της, τὴ συνέχιση τοῦ πολέμου, τὴν ἀποχώρηση τοῦ ἐλληνικοῦ

1. Ἐνδεικτικὰ σημειώνουμε τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔπρεπε νὰ παραθέσει σ' ἐκθεσὴ τῆς ἡ Διεύθυνση Δημοσίων Ἔργων: 1) ἡ κατάσταση τῆς ὁδοποιΐας στὴν Ἡπειρο κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐξακρίβωση τῶν δρόμων ποὺ ὑπῆρχαν τότε, 2) οἱ δρόμοι ποὺ κατασκευάστηκαν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση, 3) οἱ δρόμοι ποὺ βρίσκονταν ὑπὸ κατασκευὴ ἢ μελέτῃ, 4) τὰ ἔργα ποὺ εἶχαν ἐκτελεστεῖ στὴν Ἡπειρο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση (βλ. τὸ μὲ ἡμερομηνία 20-8-1914 ἔγγραφο τῆς ΓΔ Ἡπείρου πρὸς τὴ Δ/ση Δημοσίων Ἔργων, στὸ δ.π. ΑΓΔ). Ἐνα μῆνα νωρίτερα, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914, ἡ ΓΔ ζήτησε στοιχεῖα περὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην σιδηροδρόμου, περὶ τῶν ὑπαρχόντων λιμένων ἐν Ἡπείρῳ, κ.ἄ. Βλ. τὸ ἔγγραφο 12443/16-7-1914 πρὸς τὴ Δ/ση Δημοσίων Ἔργων στὸ δ.π. ΑΓΔ.

στρατοῦ, τὴν προσφυγοποίηση μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ της καὶ τὴν ἀνακατάληψη τῶν ἐδαφῶν ἀργότερα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Αὐτὲς οἱ ἐναλλαγές στὴν περιοχὴ ἀνέτρεπαν τοὺς προγραμματισμούς τῆς Γ. Διοίκησης Ἑπείρου καὶ τὴν ὑποχρέωναν σὲ ἀναπροσαρμογές, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐξελισσόμενη στρατιωτικὴ κατάσταση, κάτι ποὺ δὲ μπορούσε νὰ ὁδηγήσει σὲ σοβαρὰ ἐπιτεύγματα.

Ὡστόσο, παρὰ τὰ λάθη ποὺ ἔγιναν, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ γεγονότα ὅτι ἡ Διοίκηση, ὅποιασδήποτε μορφῆς καὶ σ' ὅλη τὴν κλίμακα τῆς ἱεραρχίας της, ἀνταποκρίθηκε στὶς ἰδιαίτερες συνθῆκες ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὸν Ἑπειρωτικὸ χῶρο. Ἄν ἡ κατάσταση ποὺ διαμορφώθηκε μετὰ τὴ διετία 1913-1914 δὲν ἱκανοποίησε στὸ βαθμὸ ποὺ ἔπρεπε τὶς προσδοκίες τῶν πρώτων Διοικήσεων, ἡ εὐθύνη βαρύνει πολλοὺς καὶ προπαντὸς τὶς ἐλληνικὲς κυβερνήσεις, ποὺ ἀποδυνάμωσαν τὴ Γ. Διοίκηση Ἑπείρου ἀπὸ ἀρμοδιότητες. Ἔτσι, κατέστρεψαν τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοδιοίκησης ποὺ εἶχε ἀναπτυχθεῖ κατὰ τὴν πρώτη περίοδο τῆς κατοχῆς τῶν Νέων Χωρῶν. Ἡ προϊούσα αὐτὴ ἀποδυνάμωση ἀντικατοπτρίζεται στὶς δημοσιευόμενες στὰ *Ἐπίσημα Δελτία* ἀποφάσεις καὶ πράξεις τῆς Γ. Διοίκησης Ἑπείρου, οἱ ὁποῖες φθίνουν μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἀφοῦ ἡ λήψη τους ἦταν πλέον θέμα ὑπουργείων. Ἔτσι στὰ *Ἐπίσημα Δελτία* καταχωρίζονται πλέον οἱ ἀπλὲς ὑπηρεσιακὲς μεταβολές τῶν λίγων ὑπαλλήλων ποὺ εἶχαν μείνει στὴ δικαιοδοσία της.

Ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἔργου ποὺ ἐπετέλεσε ἡ Γ. Διοίκηση Ἑπείρου ἦταν πλούσιος, σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν δραστηριοτήτων της. Αὐτό, βέβαια, δὲ σημαίνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν καὶ σοβαρὰ ἀρνητικὰ στοιχεῖα. Συχνὰ αὐτὰ δὲν ὀφείλονταν σὲ ἀνικανότητα τῆς Διοίκησης, ἀλλὰ στὴν πολιτικὴ εὐθύνη τῆς Κυβέρνησης, ἡ ὁποία προσπαθοῦσε νὰ συμβιβάσει τὴν ἀνάγκη τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν νέων περιοχῶν μὲ τὴ σκοπιμότητα τῆς ἐμφάνισης πρὸς τὰ ἔξω ἐνὸς προσώπου ποὺ ἀπαιτοῦσε ἡ Εὐρώπη, στὴν κρίση τῆς ὁποίας στηριζόταν ἡ ὀριστικὴ κατοχύρωση τῶν νικηφόρων ἀποτελεσμάτων τοῦ πολέμου. Ἔτσι, ὄχι μόνον ἔμειναν ἄλυτα προβλήματα ζωτικῆς σημασίας, ὅπως π.χ. τὸ ἀγροτικὸ, ἀλλὰ ὄχι σπάνια ἀντιμετωπίστηκαν μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖο τὰ διαχειρίζονταν καὶ ἡ τουρκικὴ ἐξουσία.

Ὅπως καὶ νάναι, θάταν στενόκαρδη καὶ ἄδικη ἡ λεπτολογία καὶ ἡ ἐνασχόληση μὲ τὴ διαχείριση ὀρισμένων θεμάτων, ἂν αὐτὰ ἀπομονωθοῦν ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῶν γενικῶν δραστηριοτήτων τῆς Διοίκησης, τὸ περιεχόμενο τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσε μιὰ ἔκταση μὲ περισσότερες ἐξάρσεις καὶ λιγότερες ὑφέσεις. Καὶ τὸ ἐπίτευγμα αὐτὸ ὀφείλεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, καὶ στὴν ἀποφασιστικότητά, καθὼς καὶ στὴ σκληρὴ ἐργασία ἐκείνων ποὺ ἀνέλαβαν τὸ ἔργο τῆς ἀνασυγκρότησης τῆς ἀπελευθερωμένης Ἑπείρου, στοὺς πρωτοπόρους, ὅπως ὀρθὰ τοὺς ἀποκάλεσαν, γιὰ νὰ ὑπογραμμίσουν τὴν ἀνάλογη προσφορά τους στὴ Μακεδονία.

ABSTRACT

THE ORGANIZATION OF STATE IN THE LIBERATED EPIRUS (1913 - 1914)

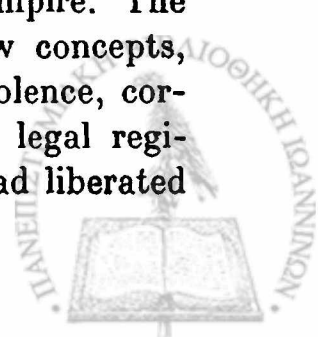
by

Eleftheria Nikolaidou

The liberation of the «New territories» by the Greek Army in the years 1912-1913 created unsolved problems to the Greek State, which it was forced to resolve. The capabilities available to it, due to the efficiency of the cadres assigned to the task of manning the new administration, fulfilled all the basic requirements which the Greek State had to deal with in the territories of Macedonia and Epirus.

The administrative division of the liberated lands produced four General Governorships: that of Macedonia, Epirus, Crete and the Aegean Islands. This study deals with the efforts for the organization of a state apparatus in Epirus during the years 1912-1913, a region with additional problems due to the ever changing political and military conditions. Based on what was been preserved from the so-called «Official Bulletins» (a kind of Official Gazette), issued by the Epirus General Governorship, unpublished material from its Archives, published items in the local press and the existing bibliography, the effort was made to reconstruct the state services within the region in those two years in question, an effort which reveals also the achievements of the state services in all endeavours which constitute the idea of an organized state.

Besides the arduous political issues which inevitably were interwoven not only with military oriented ones, but also with the contradictory interests of the three main nationalities (Greek, Turkish and Albanian) the administration of the region was confronted with the legacy of misgovernment inherited from the Ottoman Empire. The structure of the state apparatus had to be based on new concepts, completely diversified from a past build on a tradition of violence, corruption indifference to progress and to conform with the legal regime and the drive for progress of the Greek State which had liberated

the new territories. The efforts for the organization of the state in the Epirus region was confronted by many difficulties and obstacles the solution of which required a space of considerable time. But whatever was achieved in 1912-1913 constituted the basis for the future evolution.

The totality of the issues were dealt by in the process of the reorganization of the administrative services of the General Governorship of Epirus which are divided in *Sections*, a sort of minutive ministries with specialized missions. The Sections did present structural weaknesses and insufficiencies. As a whole, however, they responded positively to their mission and created the conditions for the smooth transition of Epirus to the Greek National State. This achievement has to be credited not only to the governmental visions which planned the general framework but more over to the personal contribution of those who undertook the responsible positions in the administrative mechanism of liberated Epirus.

University of Ioannina
Department of History

